

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετέχοντες Σπουδαστές:

Κοντοκώστας Αναστάσιος

Ντούνης Χρήστος

Πουρτουλίδης Χαράλαμπος

Υπεύθυνος Καθηγητής:

Δρ.Δετοράκης Ιωάννης

**Πτυχιακή για τη λήψη Πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία της
Σχολής Επαγγελματίων Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου
Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πατρας**

Π Α Τ Ρ Α 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	6
ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ	9
Κεφ. Ι ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
α. Το θέμα	11
β. Σκοποί μελέτης	12
γ. Ορισμοί όρων	13
i) Κοινωνικοποίηση	13
ii) Εφηβικότητα - Εφηβεία και νεανικότητα.....	14
iii) Ελεύθερος χρόνος.....	15
Κεφ. ΙΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	17
1. ΕΝΟΤΗΤΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ - Ο ΕΦΗΒΟΣ ΣΤΗ ΣΦΑΙΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	17
α. Ο έφηβος στους πρωτόγονους πολιτισμούς	1
i) Το αγόρι στους πρωτόγονους πολιτισμούς	18
ii) Το κορίτσι στους πρωτόγονους πολιτισμούς	19
iii) Χαρακτηριστικά της ζωής των εφήβων στους πρωτόγονους λαούς	20
β. Ο έφηβος στη Σπάρτη	21
γ. Ο έφηβος στην Αρχαία Αθήνα	22
δ. Ο έφηβος στη Ρώμη	23
ε. Ο έφηβος στο Βυζάντιο	24
στ. Ο έφηβος στον Δυτικό Πολιτισμό (18 αι. - αρχές 20 αι.)	26

2. ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ	28
α. Βιολογική ανάπτυξη του εφήβου	28
i) Βιοσωματικός τομέας	28
ii) Γενετήσια ωρίμανση	32
β. Γνωστική ανάπτυξη του εφήβου	35
γ. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου	38
3. ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ	43
α. Ο έφηβος και οικογένεια	43
β. Ο έφηβος και συνομήλικοι	49
i) Ο έφηβος και το άλλο φύλλο	49
ii) Έφηβοι και συνομήλικοι	53
γ. Έφηβος και σχολείο	60
δ. Έφηβοι και ευρύτερη κοινωνία	64
4. ΕΝΟΤΗΤΑ - Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ.....	68
α. Η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου ..	68
β. Η ιστορία της πάλης για την κατάκτηση του ελεύθερου χρόνου	76
γ. Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία	90
δ. Οργάνωση και οικονομία του ελεύθερου χρόνου	97
ε. Οι μικρές ελευθερίες	107
στ. Η χρονοθηρία του σύγχρονου κόσμου	123
5. ΕΝΟΤΗΤΑ – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.....	136
α. Θεσσαλονίκη	136
β. Τοποθεσία	136
γ. Δομή - Έκταση	136
δ. Διοικητική συγκρότηση	137

στ. Οικονομία	138
ζ. Ιστορία	140
i. Προϊστορία - Κλασσικοί χρόνοι	140
ii. Ρωμαιοκρατία	141
iii. Βυζαντινοί χρόνοι	142
iv. Τουρκοκρατία	144
v. Ελεύθερη Θεσσαλονίκη	145
η. Πολιτισμός - Τέχνη - Αρχαιολογία	146
i. Μνημεία - Ναοί	147
ii. Μουσεία	150
iii. Πολιτιστικοί οργανισμοί	150
iv. Βιβλιοθήκες	151
v. Εκπαίδευση	151
vi. Μέσα ενημέρωσης	152
6. ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΝΕΑΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	154
α. Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1897-1922)	154
β. Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1922-1936)	158
Κεφ. ΙΙΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	161
i. Είδος έρευνας	161
ii. Σκοπός έρευνας	161
iii. Ερωτήματα	161
iv. Δειγματοληψία	162
v. Ερωτηματολόγιο	162
vi. Πλαίσια για την μελέτη	163
vii. Τρόπος ανάλυσης πληροφοριών	164
viii. Τρόπος παρουσίασης της μελέτης	164

Κεφ. IV ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	165
i. Δημογραφικά στοιχεία	165
α. Φύλο	165
β. Ηλικία	166
γ. Τάξη	167
δ. Αριθμός μελών οικογένειας	168
ε. Μορφωτικό επίπεδο οικογένειας	169
ii. Η σημασία του ελεύθερου χρόνου για τους μαθητές	170
iii. Διάθεση των χρημάτων ως προς την ψυχαγωγία	173
iv. Πρόσωπα που ορίζουν τον τρόπο διάθεση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών	177
v. Τηλεόραση	180
vi. Ραδιόφωνο	183
vii. Βιβλία/Περιοδικά	186
viii. Μουσική	189
ix. Δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο	193
x. Αξιοποίηση και οργανώσεων κοινότητας	199
xi. Οι ανικανοποίητες επιθυμίες των μαθητών	204
 Κεφ. V ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	208
 <u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ</u>	225
A – Πηγές Ψυχαγωγίας των εφήβων στη Θεσσαλονίκη.....	226
B – Ερωτηματολόγιο.....	270
Γ – Πίνακες Υπολογισμών.....	281
 <u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	323
<u>ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ</u>	326

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εφηβεία αποτελεί μια περίοδο ζωής που για χρόνια θεοποιείται, υμνείται, δοξάζεται ακόμα και καταδικάζεται από ανθρώπους που θέλησαν να αποκαλύψουν το μυστήριο που περικλείει και την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει στην εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου. Επικεντρώνοντας λοιπόν το ενδιαφέρον μας στη συγκεκριμένη ηλικία επιλέξαμε να ασχοληθούμε με την εξωσχολική κοινωνικοποίηση των εφήβων σε μια πόλη σαν τη Θεσσαλονίκη που αποτελεί το σταυροδρόμι πολιτιστικών παραδόσεων.

Στην προσπάθεια μας αυτή ασχοληθήκαμε με την ανάλυση των παραμέτρων, εφηβεία-ελεύθερος χρόνος-Θεσσαλονίκη σαν θεωρητικό μέρος, παραθέτοντας απόψεις και στοιχεία μελετών που αναφέρονται στις παραπάνω παραμέτρους. Στη συνέχεια σκοπός μας ήταν να πραγματοποιήσουμε μια σφυγμομέτρηση της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου (εξωσχολικής κοινωνικοποίησης) των εφήβων της Θεσσαλονίκης συνδυάζοντας την με το θεωρητικό μέρος.

Ξεκινώντας λοιπόν την εργασία μας επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε μια ιστορική αναδρομή από τους πρωτόγονους πολιτισμούς μέχρι και σήμερα, παραθέτοντας μια διαχρονική εικόνα της αντιμετώπισης των εφήβων στις διάφορες ιστορικές περιόδους.

Εντοπίζοντας το ενδιαφέρον μας στον σύγχρονο έφηβο, καταγράφουμε τις αλλαγές που υπόκεινται ο εφηβικός οργανισμός σε τομείς βιολογικούς, γνωστικούς και ψυχοκοινωνικούς, οι οποίοι και επηρεάζουν την εφηβεία, αποτελεί μια ενότητα την οποία εξετάζουμε στη συνέχεια, γιατί και αυτοί συμβάλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση και εξέλιξη της προσωπικότητας του εφήβου. Σαν σπουδαιότερους κοινωνικούς παράγοντες θεωρήσαμε την οικογένεια, τους συνομήλικους και την ευρύτερη κοινωνία.

Ακολουθεί η ανάλυση των θεωρητικών απόψεων γύρω από τον ελεύθερο χρόνο. Πιο συγκεκριμένα μελετούμε την θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του με σκοπό να αποσαφηνιστεί ο όρος του ελεύθερου χρόνου. Η πάλη για την κατάκτησή του αποτελεί υποενότητα, ως μία προσπάθεια να καταγραφεί η σημασία του ελεύθερου χρόνου και οι μάχες για την διεκδίκησή του. Στην συνέχεια επιχειρείται η διάκριση του ελεύθερου χρόνου από την ψυχαγωγία, η οργάνωση, η εκπαίδευση και η οικονομική του σημασία. Επίσης γίνεται μνεία για τις "μικρές ελευθερίες", π.χ. παιχνίδια, αθλητισμός, χόμπι, μουσική και Μ.Μ.Ε. Τέλος ακολουθεί η υποενότητα της χρονοθηρίας του ελεύθερου χρόνου μιας και σήμερα ζούμε το εξής παράδοξο: ενώ έχουν γίνει προσπάθειες για περισσότερο ελεύθερο χρόνο, εμείς οι σύγχρονοι άνθρωποι ζούμε με την συνεχή πάλη του εαυτού μας με το ρολόι, έχοντας την αίσθηση ότι έχουμε λιγότερο.

Ακολουθεί η παράθεση στοιχείων ιστορικών, πολιτιστικών, οικονομικών, γεωγραφικών, διοικητικών για την πόλη της Θεσσαλονίκης για να αποδοθεί μια εικόνα της κοινότητας που μελετάμε. Στη συνέχεια ασχολούμαστε με τις νεανικές οργανώσεις και τις διάφορες άλλες πηγές ψυχαγωγίας που λειτουργούν στην Θεσσαλονίκη.

Ένα ιδιαίτερο μέρος της πτυχιακής μας αποτελεί μια μικρή μελέτη που πραγματοποιήσαμε σχετικά με την αξιοποίηση του χρόνου των εφήβων της Θεσσαλονίκης.

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε σε δύο Λύκεια του Δήμου Θεσσαλονίκης. Το δείγμα είναι τυχαίο και δεν αντιπροσωπεύει όλους τους εφήβους της Θεσσαλονίκης. Διανεμήθηκαν 100 ερωτηματολόγια από τα οποία τα 6 ήταν άκυρα. Μετά την αναφορά στη μεθοδολογία της μελέτης συνεχίζουμε με την ανάλυση των αποτελεσμάτων με τη βοήθεια πινάκων.

Τελειώνοντας ακολουθούν τα συμπεράσματα που προέκυψαν και οι προτάσεις βάση των στοιχείων που βρέθηκαν από όλη την προσπάθειά μας.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Πίνακας:

1. Ειδική αναφορά στην ηλικία των μαθητών.....280
2. Ειδική αναφορά στις τάξεις των μαθητών 281
3. Ειδική αναφορά στον αριθμό μελών της οικογένειας των μαθητών 282
4. Ειδική αναφορά στο μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους .283
5. Ειδική αναφορά στη σημασία του ελεύθερου χρόνου για τους ίδιους τους μαθητές285
6. Ειδική αναφορά στην επάρκεια ή ανεπάρκεια του ελεύθερου χρόνου286
7. Ειδική αναφορά στη διάθεση των χρημάτων ως προς την ψυχαγωγία 288
8. Ειδική αναφορά στην οικονομική πηγή όπου αντλούνται τα χρήματα ως προς την ψυχαγωγία τους 290
9. Ειδική αναφορά στο ποιο πρόσωπο επιλέγει τον τρόπο που ο κάθε μαθητής αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του 291
10. Ειδική αναφορά στην γνώμη που έχουν οι γονείς των μαθητών για τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου292
11. Ειδική αναφορά στον λόγο που κυρίως διαφωνούν οι γονείς για τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου293
12. Ειδική αναφορά στον χρόνο που διαθέτουν οι μαθητές στην τηλεόραση 294
13. Ειδική αναφορά στα τηλεοπτικά προγράμματα που παρακολουθούν295
14. Ειδική αναφορά στον χρόνο που διαθέτουν οι μαθητές για ραδιόφωνο297

15. Ειδική αναφορά στα ραδιοφωνικά προγράμματα που παρακολουθούν	298
16. Ειδική αναφορά στην μελέτη βιβλίων/περιοδικών	300
17. Ειδική αναφορά στο είδος βιβλίων/περιοδικών που διαβάζουν οι μαθητές	301
18. Ειδική αναφορά στο αν ακούν μουσική	303
19. Ειδική αναφορά στο είδος μουσικής που ακούν	304
20. Ειδική αναφορά στον χώρο όπου ακούν περισσότερο μουσική οι μαθητές	306
21. Ειδική αναφορά στη συχνότητα που οι μαθητές παρακολουθούν κινηματογράφο, θέατρο, εκθέσεις, μουσεία και εκδηλώσεις	307
22. Ειδική αναφορά στην ενασχόληση των μαθητών με δραστηριότητες εντός και εκτός σπιτιού	309
23. Ειδική αναφορά στην ενασχόληση τους με παιχνίδια	311
24. Ειδική αναφορά στη συχνότητα επίσκεψης των μαθητών σε χώρους ψυχαγωγίας	313
25. Ειδική αναφορά στους λόγους που επισκέπτονται τους παραπάνω χώρους	313
26. Ειδική αναφορά στην αξιοποίηση υπηρεσιών της κοινότητας για την ψυχαγωγία από τους μαθητές	315
27. Ειδική αναφορά στη συμμετοχή ή μη των μαθητών σε οργανώσεις	316
28. Ειδική αναφορά στους λόγους συμμετοχής τους	318
29. Ειδική αναφορά στους λόγους μη συμμετοχής τους	319
30. Ειδική αναφορά σε ενασχολήσεις που θα ήθελαν να αφιερωθούν οι μαθητές αλλά για κάποιους λόγους δεν ασχολούνται	321

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Το θέμα

Το ζήτημα το οποίο επιλέξαμε να μελετήσουμε και να ερευνήσουμε είναι το πώς αξιοποιείται σήμερα ο ελεύθερος χρόνος των εφήβων της Θεσσαλονίκης και γενικότερα οτιδήποτε έχει σχέση, οποιαδήποτε παράμετρος από το τρίπτυχο "ελεύθερος χρόνος - εξωσχολική κοινωνικοποίηση", "έφηβος", "Θεσσαλονίκη".

Η επιλογή του θέματος δεν ήταν τυχαία. Ζούμε σε μια εποχή με έντονους, αγχωτικούς, καταναλωτικούς ρυθμούς. Ο ελεύθερος χρόνος τείνει να καταστεί ένα μεγάλο άγχος και πρόβλημα της εποχής μας, καθώς πολλοί από εμάς στερούμαστε είτε της σωστής χρήσης και οργάνωσής του είτε ακόμα και του ίδιου του ελεύθερου χρόνου. Συνεπώς θεωρήσαμε πολύ σημαντικό να επισημάνουμε τον κίνδυνο, να αποδώσουμε την σπουδαιότητα του ελεύθερου χρόνου και την ανάπτυξη δημιουργικής και ελεύθερης προσωπικότητας, ιδιαίτερα για τους εφήβους, γιατί αυτοί είναι εύπλαστοι, ανοικτοί σε καινούρια ερεθίσματα, αξίες είτε θετικές είτε αρνητικές και γενικότερα αποτελούν τους αυριανούς ενήλικες που θα αναλάβουν την διαχείριση του πλανήτη. Μια σωστή, δημιουργική χρήση του ελεύθερου χρόνου μπορεί να βάλει τα θεμέλια για μια κοινωνία με πολίτες συνειδητοποιημένους, ισορροπημένους και βέβαια χρήσιμους για το σύνολο.

Τέλος η επιλογή για την διεξαγωγή της έρευνας στην πόλη της Θεσσαλονίκης πέρα από πρακτικούς λόγους οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελεί τη δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Ελλάδος και ένα διαχρονικό σταυροδρόμι πολιτισμών και παραδόσεων.

β) Σκοπός της μελέτης

Κύριος σκοπός της μελέτης μας είναι να αποτελέσει η ίδια μια αφορμή για προβληματισμό, από τον οποίο θα προκύπτουν ερωτήματα, διαπιστώσεις, συμπεράσματα και προτάσεις σχετικά με το πώς οι σημερινοί έφηβοι αντιλαμβάνονται το σημαντικό και ευαίσθητο ζήτημα του "ελεύθερου χρόνου" τους.

Η μελέτη μας διαιρείται σε δύο βασικά τμήματα. Από τη μία έχουμε την βιβλιογραφική προσέγγιση του θέματος και από την άλλη την ερευνητική προσέγγιση. Θεωρούμε τα δύο αυτά τμήματα εξίσου σημαντικά και αλληλένδετα για την σφαιρική και ολόπλευρη κατανόηση του υπό μελέτη θέματός μας.

Με την βιβλιογραφική προσέγγιση επιχειρούμε να ορίσουμε, να αναλύσουμε τις έννοιες "ελεύθερος χρόνος - κοινωνικοποίηση", "εφηβεία" και όλες τις παραμέτρους τους, με άμεσο στόχο αφενός να αποσαφηνίσουμε τις έννοιες αυτές και αφετέρου να διευκολυνθούμε στην μετέπειτα αιτιολόγηση και αξιολόγηση των συμπερασμάτων μας και στην διατύπωση προτάσεων, αν βέβαια αυτές προκύψουν από την διεξαγωγή της έρευνας.

Το ερευνητικό κομμάτι με την σειρά του, έχει ως στόχο να δούμε, με δεδομένο ότι οι έφηβοι αποτελούν τους αυριανούς ενήλικες τι σημαίνει γι' αυτούς η έννοια "ελεύθερος χρόνος", πώς τον αξιοποιούν, δημιουργικά ή όχι, ένα τον αξιοποιούν έτσι όπως θα ήθελαν και τέλος, ποιοι παράγοντες διαμορφώνουν ή παίζουν καθοριστικό ρόλο σε όλα τα παραπάνω. Για την διεξαγωγή της έρευνας επιλέξαμε ως δείγμα εφήβους, μαθητές των τριών τάξεων του λυκείου, στα πλαίσια δύο σχολείων του Δήμου Θεσσαλονίκης.

γ) Ορισμοί όρων

Θα επιχειρήσουμε να αποσαφηνίσουμε και να ορίσουμε κάποιες έννοιες, τις οποίες θεωρούμε ως πιο σημαντικές και που συναντώνται πολλές φορές κατά την ανάγνωση της εργασίας.

Θα ασχοληθούμε με τις εξής έννοιες: i) κοινωνικοποίηση, ii) εφηβεία, iii) ελεύθερος χρόνος.

i) Κοινωνικοποίηση

"Κοινωνικοποίηση" είναι η διαδικασία με την οποία το άτομο αναπτύσσεται ψυχοκοινωνικά και εντάσσεται δυναμικά στην κοινωνία με την έννοια της χειραφέτησης.

Με την "κοινωνικοποίηση", η κοινωνία μεταβιβάζει στα άτομα "το σύστημα της κουλτούρας και του πολιτισμού της και τα άτομα μέσω των μηχανισμών της κοινωνικοποίησης διαμορφώνουν την κοινωνική τους συμπεριφορά, ασκούνται στους κοινωνικούς ρόλους, μαθαίνουν τους τρόπους ζωής που η κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν τους μεταβιβάζει άμεσα ή έμμεσα, εσωτερικεύουν συνειδητά ή ασυνείδητα και αφομοιώνουν τα πολιτισμικά στοιχεία, τους κοινωνικούς κανόνες και τις αξίες που συνιστούν και εκφράζουν τη δοσμένη κοινωνία ή κοινωνική ομάδα. Έτσι η κοινωνικοποίηση των ατόμων είναι προϋπόθεση για την λειτουργία και την συνοχή της εκάστοτε κοινωνίας" (Βασιλείου/Σταματάκης 1992, σελ. 218-219).

Από τα παραπάνω είναι φανερό, ότι η κοινωνικοποίηση είναι μια εξελικτική διαδικασία που δεν ολοκληρώνεται ποτέ, αφού το άτομο καλείται συνεχώς να ενταχθεί σε νέες ομάδες και να αποδεχθεί νέες αξίες

και μορφές συμπεριφοράς (Πυργιωτάκης 1989, σελ. 20-22, Μούσουρου 1996, σελ. 13, Βουδάσκης 1987, σελ.78). Στην ουσία πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία μάθησης που συντελείται στην οικογένεια, στο σχολείο και στον περίγυρο (κοινωνία) (Τσαούσης 1987, σελ. 145-153, Ζωγράφου 1993, σελ. 11). Στην εργασία μας δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην εξωσχολική κοινωνικοποίηση παιδιών εφηβικής ηλικίας.

ii) Εφηβικότητα - Εφηβεία και Νεότητα

Στην Γαλλία μεταχειρίζονται τις παραπάνω έννοιες τυχαία. Ωστόσο δεν είναι συνώνυμες. Εφηβεία φαίνεται να είναι πιο γενικός όρος και προσδιορίζει συνήθως το σύνολο των σωματικών και ψυχολογικών μεταμορφώσεων που παρουσιάζονται στην παιδική ηλικία και την ενηλικίωση. Όταν μιλάμε για εφηβικότητα σκεφτόμαστε προπάντων, την οργανική πλευρά της εφηβείας και ιδιαίτερα την εμφάνιση της γενετήσιας λειτουργίας. Η νεανικότητα είναι η κοινωνική όψη της εφηβείας, είναι η στιγμή της ανάπτυξης, που το ον κατέχει πια όλες τις δυνατότητες και σπρώχνει τους προκατόχους του, με την ενθουσιαστική και ανυπόμονη ορμή, για να "πάρει μια θέση στον ήλιο" (Μαρίζ Ντιπένζ, 1967, σελ. 32).

Ο Drever (Κ. Μάνου, σελ. 67) χαρακτηρίζει ως εφηβική ηλικία τη χρονική περίοδο από την έναρξη της ήβης μέχρι την ενηλικίωση.

Ο Jersild χρησιμοποιεί τον όρο "εφηβεία" για να χαρακτηρίσει την περίοδο εκείνη κατά την οποία το εξελισσόμενο άτομο πραγματοποιεί τη μετάβαση από την παιδική στην ώριμη ηλικία. Χρονολογικά δεν μπορεί να οριστεί ακριβώς. Αρχίζει πάντως με τα σημεία της ήβης και τελειώνει με την σεξουαλική ωρίμανση, με το πέρας της αύξησης σε ύψος και με την πνευματική ωρίμανση.

Ο Ν. Μελανίτης (*Κ. Μάνου, σελ. 68*) ορίζει την εφηβική ηλικία ως "την περίοδο εκείνη του ανθρώπινου βίου, η οποία εβρίσκεται μεταξύ της παιδικής ηλικίας κι της ωρίμου ζωής. Κατ' ακολουθίαν, ο έφηβος ούτε παις είναι ούτε ώριμος άνθρωπος, αλλά ον, το οποίο παρουσιάζει πολλά ίδια σωματικά και ψυχικά γνωρίσματα, εκ των οποίων όμως τινά υπενθυμίζουν την παιδική ηλικία και άλλα την ώριμον ηλικία".

iii) Ελεύθερος χρόνος

Ο όρος "ελεύθερος χρόνος" (*Καϊλά-Ξανθάκου, Τόμος 4, σελ. 1780*) έχει ορισθεί και από ποσοτική και από ποιοτική άποψη: ποσοτικά σε σχέση με το χρόνο, τις διαστάσεις και τις σχέσεις του με άλλες ενασχολήσεις και ποιοτικά, ως μία κατάσταση του νου, η οποία προκύπτει και από ένα αίσθημα προσωπικής ικανοποίησης.

Σύμφωνα με τον ποιοτικό ορισμό, ο ελεύθερος χρόνος είναι το μέρος εκείνο από το χρόνο του ατόμου το οποίο είναι ελεύθερο, μη υποχρεωτικό ή προαιρετικό, που απομένει όταν έχουν αντιμετωπισθεί όλες οι άλλες απαιτήσεις για την ικανοποίηση βασικών αναγκών όπως εργασία, ύπνος κλπ.

Ο ποιοτικός ορισμός τονίζει τον ουσιώδη προσωπικό χαρακτήρα του ελεύθερου χρόνου στον οποίο αυτός είναι μια διανοητική και πνευματική κατάσταση.

Ο J. Duwazedier (*Γ. Κρασανάκης, 1988, σελ. 32*) θεωρεί τον ελεύθερο χρόνο σαν ένα σύνολο απασχολήσεων, στις οποίες μπορεί να επιδίδεται το άτομο με τη θέλησή του, είτε για να αναπαύεται, είτε για να διασκεδάσει, είτε για να ενημερώνεται, να μορφώνεται, να συμμετέχει σε κοινωνικές εκδηλώσεις, να δημιουργεί ύστερα από απαλλαγή από οικογενειακές, επαγγελματικές, κοινωνικές υποχρεώσεις.

Όσον αφορά την ψυχαγωγία ορίζεται και ελεύθερη έκφραση του εσωτερικού ανθρώπου, προκαλούσα εις αυτό ευαρέσκεια, τέρψη, αγαλλίαση, ηρεμία. Οι παραπάνω ορισμοί είναι του Κεχαγιόπουλου στο βιβλίο του "Η ψυχαγωγία στη ζωή μας (Ρώμας, 1984, σελ. 249).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

1. ΕΝΟΤΗΤΑ - Ο ΕΦΗΒΟΣ ΣΤΗ ΣΦΑΙΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Θεωρήσαμε σημαντικό να συμπεριλάβουμε στην εργασία μας την ιστορική αναδρομή της θέσης των εφήβων, έχοντας υπόψη το γεγονός ότι κάθε κοινωνία καθώς και κάθε εποχή έχει τα δικά της κριτήρια για να ονομάσει έναν νέο, έφηβο μια και δεν τον λογίζει παιδί αλλά ούτε και ενήλικα.

Σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι η παρουσίαση μιας διαχρονικής εικόνας της εφηβείας παραθέτοντας τα χαρακτηριστικά της κάθε εποχής σε σχέση πάντα με το αντικείμενο της έρευνάς μας. Είναι σημαντικό επίσης να κατανοήσουμε πως το φαινόμενο «εφηβεία» δεν είναι καινοτομία και απόρροια του σημερινού πολιτισμού μας. Είναι μια περίοδος της ζωής, που για χρόνια δοξάζεται και καταδικάζεται και από παλαιότερους ποιητές, φιλοσόφους και πολιτικούς, την οποία αξίζει πραγματικά να την δούμε από τη σφαίρα του χρόνου.

α. Ο έφηβος στους πρωτόγονους πολιτισμούς

Στους πρωτόγονους πολιτισμούς η εφηβική ηλικία σήμαινε την ξαφνική μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Η βασική προϋπόθεση ήταν η απόκτηση της σεξουαλικής ωριμότητας.

Η εφηβική ηλικία είχε καθιερωθεί για τους συγκεκριμένους πολιτισμούς ως κάτι το σημαντικό αλλά και σύντομο, μια και κατά τη διάρκειά της επιτελούνταν σειρές από προκαθορισμένες τελετές.

Τα μικρά παιδιά-αγόρια και κορίτσια- παίζουν μαζί, χαρακτηρίζονται από μια σχετική ελευθερία δράσης και ανευθυνότητας ως προς την οικογένεια και την φυλή στην οποία ανήκουν. Μαθαίνουν τα έθιμα της φυλής παρατηρώντας τις ενέργειες των ενηλίκων είτε άμεσα είτε μέσα από τις συζητήσεις.

Στο πέραςμα όμως της εφηβείας σταματά η εποχή της σχετικής ελευθερίας και ξεκινά η εποχή της υπευθυνότητας όπου κάθε ενέργεια και συμπεριφορά ελέγχεται, ιδιαίτερα στην περιοχή της σεξουαλικής ζωής.

i. Το αγόρι στους πρωτόγονους πολιτισμούς

Στους πρωτόγονους λαούς ένα αγόρι για να αποσπάσει τον τίτλο του εφήβου προϋπόθετε την επιτυχία του σε μια σειρά από δοκιμασίες που του όριζε η κοινωνία στην οποία ανήκε. Η διαδικασία αυτή άρχιζε, πριν ακόμα έρθει η εποχή της μύησης, μια και οι γονείς αναλάμβαναν να καταστήσουν τους γιους τους σωματικά υγιείς και δυνατούς και συναισθηματικά αυτάρκεις.

Κατά τη διάρκεια της μύησης τα αγόρια καλούνται να περάσουν τις δοκιμασίες στη σωματική αντοχή, μέσα από την πείνα και τη δίψα, στον ψυχικό δυναμισμό, μέσα από την απομόνωση και την ταπείνωση του εγωισμού μπροστά στους συνομήλικους του και τους μεγαλύτερους. Η επιτυχία στις παραπάνω εξετάσεις θα σήμαινε ότι πλέον ο έφηβος είναι ικανός να προβεί σε μια συστηματική διδασκαλία των εθίμων και της ιεραρχίας της φυλής του. Έτσι είναι η πρώτη φορά που σπάει από συναισθηματική άποψη ο στενός κύκλος της οικογένειας. Ο έφηβος αποκτά νέα αντίληψη του κόσμου αφιερώνοντας τον εαυτό του σε κάτι μεγαλύτερο και πέρα από την οικογένειά του, τη φυλή του.

Με την ανάληψη του εφηβικού τίτλου το αγόρι αυτόματα έχει το δικαίωμα συμμετοχής σε πολέμους, στο κυνήγι καθώς και στην δημιουργία οικογένειας. Το δικαίωμα επίσης να φορά τα ενδύματα που χρησιμοποιούν και οι ενήλικες σημαίνει την εμφανή πια μετάβασή του στον κόσμο των μεγάλων.

ii. Το κορίτσι στους πρωτόγονους πολιτισμούς

Το κορίτσι προετοιμάζεται για το είδος ζωής που θα κάνει χωρίς να περνάει τις δοκιμασίες του αγοριού της αντίστοιχης ηλικίας. Εκπαιδεύεται από τη μητέρα της καθώς και μεγαλύτερες γυναίκες, με σκοπό την απόκτηση ωριμότητας, σοβαρότητας και συναισθηματικού ελέγχου. Παύει να έχει παιδικά ενδιαφέροντα και ενθαρρύνεται να αναπτύξει τη θηλυκότητά της μαθαίνοντας τη γυναικεία πονηριά και φιλαρέσκεια.

Με την είσοδο στην εφηβική ηλικία απαγορεύονται αυτόματα οι σχέσεις της με το άλλο φύλο και τίθεται σε αυστηρούς περιορισμούς η συμπεριφορά της. Η κακή διαγωγή της εφήβου τιμωρείται έμμεσα με το κουτσομπολιό, άμεσα με τις επιπλήξεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι στις συγκεκριμένες κοινωνίες, το κορίτσι, με τα πρώτα «συμπτώματα» της ήβης θεωρούνταν «ακάθαρτο» και έπρεπε να απομονωθεί σε μία καλύβα για αρκετό διάστημα. Η καλύβα αυτή ήταν κλειστή εκτός από ένα μονάχα άνοιγμα μέσα από το οποίο της δινόταν νερό και φαγητό. Με το τέλος της απομόνωσης αυτής, οι γονείς του κοριτσιού αναγγέλλουν με χορούς, γλέντια και διάφορες άλλες τελετές πως η κόρη τους είναι σε ώρα γάμου.

iii. Χαρακτηριστικά της ζωής των εφήβων στους πρωτόγονους λαούς

Η μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία είναι μια απλή διαδικασία όπου συντελείται και μετάβαση των ιδεών και εθίμων μεταξύ των γονέων. Το παιδί έχει μάθει σχεδόν μόνο του, βοηθώντας τους μεγάλους, τα μελλοντικά του καθήκοντα με αποτέλεσμα να χρειάζεται ελάχιστη σχετικά προετοιμασία.

Η ζωή στους πρωτόγονους πολιτισμούς είναι προκαθορισμένη. Ο έφηβος έχει ελάχιστη δυνατότητα εκλογής, κινείται μέσα στα πλαίσια που επιτρέπουν οι κανόνες και τα έθιμα της φυλής του, μια και δε γνωρίζει άλλον τρόπο με τον οποίο θα ενεργήσει αποδέχοντας τον τρόπο ζωής.

Οι ανάγκες και οι επιθυμίες του εφήβου στους συγκεκριμένους λαούς είναι απλές και γι' αυτό είναι εύκολη η ικανοποίησή τους. Κάθε είδος ομαδικής ψυχαγωγίας της φυλής είναι τέτοιο που αναγκάζει το άτομο να συμμετέχει προσωπικά σ' αυτή. Έχει όμως και τη δυνατότητα να μένει απλός παρατηρητής των αγώνων, των τελετών, των χορών, των επιδείξεων δεξιοτεχνίας στα όπλα κ.α. Όλα τα παραπάνω αποτελούν κομμάτι της δικής του προσωπικότητας.

Οι ικανοποιήσεις των αναγκών και των επιθυμιών του βρίσκονται στον τρόπο της καθημερινής του ζωής. Ασχολείται με το κυνήγι, τους αγώνες, τις αθλητικές επιδείξεις, τον πόλεμο. Ζει στη φύση πράγμα που του επιτρέπει να βιώνει εμπειρίες οι οποίες είναι και πραγματικές.

Χαρακτηριστικό επίσης της ζωής των εφήβων αποτελεί το γεγονός ότι υπάρχει απόλυτη αποδοχή του ρόλου τους και προσαρμογή. Δεν υπάρχει διάθεση να θεωρηθούν απαγορευμένες οι διάφορες απλές λειτουργίες της ζωής, όπως στις πολιτισμένες κοινωνίες.

β. Ο έφηβος στη Σπάρτη

Το σπαρτιατικό ιδεώδες είναι γεγονός ότι λαμβάνει χώρα και στην εκπαίδευση των εφήβων. Η εξιδανίκευση της ιδέας της πόλης και η σημασία του θανάτου γι' αυτήν επηρεάζει την ζωή και των εφήβων της Σπάρτης μια και ο κύριος σκοπός της εκπαίδευσης τους είχε στρατιωτικούς στόχους.

Το είδος της αγωγής που του δίνεται από την Πολιτεία είναι ότι ζει και θυσιάζεται για το σύνολο αφήνοντας κατά μέρος τα προσωπικά του ενδιαφέροντα, φυσικές κλίσεις και ροπές. Επομένως ο σκοπός της ζωής του έγκειται στην αποδοχή και κατάφαση της θυσίας αυτής.

Οι Σπαρτιάτες, σ' αντίθεση με τους Αθηναίους, δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την πνευματική κατάρτιση των νέων. Από 12-18 ετών, οι έφηβοι διδάσκονται κυρίως ότι ήταν χρήσιμο για τον πόλεμο: σκληραγωγία, αδιαφορία στον πόνο, πειθαρχία. Ζούσαν οργανωμένοι σε κοινόβια χώρια ,απομονωμένοι από τις οικογένειές τους, κάτω από τη διοίκηση 20 χρονών νέων. Δηλαδή νέων με δύο χρόνια πείρα ως ενήλικοι πολίτες οι οποίοι ήταν υπόλογοι στους επίσημους εκπροσώπους της πολιτείας. Στα κοινόβια, ο έφηβος ήταν υποχρεωμένος να προσφέρει μια υπηρεσία, συμπληρώνοντας την ισχνή μερίδα φαγητού που του προμήθευε η πολιτεία με λαχανικά ή κρέας που έπρεπε να κλέψει χωρίς να γίνει αντιληπτός. Αλλιώς τιμωρούνταν αυστηρά όχι όμως για την πράξη της κλοπής όσο για την αδεξιότητά του.

Είχαν επίσης το δικαίωμα να συμμετέχουν σε συζητήσεις ανάμεσα στους ώριμους άντρες, που είχαν πείρα σε πολεμικά ή διοικητικά θέματα.

Τα κορίτσια, παράλληλα, έμεναν στα σπίτια τους, όπου μάθαιναν από τις μητέρες τους το νοικοκυριό. Καθώς επίσης ασχολούνταν με τη μουσική και γύμναζαν τα κορμιά τους με ασκήσεις, όπως, τρέξιμο, ρίξιμο του λιθαρριού και την πάλη, ώστε να εξασφαλίσουν την παραγωγή γερών

παιδιών. Ακόμη ασκούνταν και χόρευαν γυμνές μπροστά σε άντρες που ήταν υποχρεωμένοι να τις κοιτούν χωρίς να προκαλούνται.

γ. Ο έφηβος στην Αρχαία Αθήνα

Η Αρχαία Αθήνα είναι, πιθανότερα, η πρώτη ανθρώπινη κοινωνία η οποία σέβεται τα δικαιώματα του εφήβου και αναγνωρίζει την εφηβική ηλικία ως μια σπουδαία ευκαιρία για την καλλιέργεια της ιδιαίτερης ατομικότητας και προσωπικότητας του ατόμου.

Στην Αρχαία Αθήνα η είσοδος της εφηβείας για τα αγόρια σήμαινε την εισαγωγή στο γυμναστήριο ή παλαίστρα, όπου και περνούσαν τα 2/3 της ημέρας τους. Η γυμναστική ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της εκπαίδευσης των νέων -οι διάφορες αθλοπαιδιές π.χ. τρέξιμο, δισκοβολία, πάλη, αντικαθιστώντας τα παιδικά παιχνίδια π.χ. βόλους, αμάδες, κότσια. Επίσης αφιέρωναν μέρος του χρόνου τους στην μελέτη λογοτεχνίας, μάθαιναν απαγγελία και ένα μουσικό όργανο. Επομένως η σωματική αγωγή καθώς και η καλλιέργεια του πνεύματος και η ηθική ανάπτυξη της προσωπικότητας είχαν πολύ σπουδαία θέση στη ζωή της δημοκρατικής Αθήνας της κλασικής περιόδου.

Για τις κοπέλες η καθιερωμένη άσκηση ήταν ο χορός όπως βέβαια και για τα αγόρια προς εκδήλωση σεβασμού στον Απόλλωνα. Στην Αθήνα του 5αι, οι νέες της καλής κοινωνίας δεν εμφανίζονταν στους δρόμους εκτός από περιπτώσεις που πήγαιναν στο θέατρο και σε επίσημα θρησκευτικά πανηγύρια.

Η ζωή τους περνούσε μέσα στο σπίτι και μάλιστα σε ιδιαίτερο διαμέρισμα που ονομαζόταν γυναικωνίτης. Μεγάλωνε με μόνη μόρφωση της, στοιχειώδης πληροφορίες που έπαιρνε από την μητέρα της ή την τροφό της. Στην καλύτερη περίπτωση θα μάθαινε χορό ή μουσική, γραφή ή ανάγνωση. Επίσης ασχολούνταν με την εκμάθηση οικιακών τεχνών

όπως ράψιμο, γνέσιμο, ύφανση εκτός το μαγείρεμα που ήταν δουλειά του υπηρετικού προσωπικού.

Ενδιαφέρουσα ασχολία της έφηβης ήταν η συμμετοχή της στην ύφανση του πέπλου της Αθηνάς Παρθένου που της αφιέρωναν κάθε 4 χρόνια στα Παναθήναια.

Αποκλεισμένες από τον δημόσιο βίο και τον περισσότερο καιρό περιορισμένες στον κύκλο του δικού τους φύλου, είχαν την ελευθερία να κουβεντιάσουν, να αφηγούνται ιστορίες, να χορεύουν, να παίζουν, να φροντίζουν το σώμα τους και το πρόσωπό τους με αρωματικά λουτρά και κοσμήματα.

δ. Ο Έφηβος στην Ρώμη

Το ρωμαϊκό πνεύμα είναι πέρα για πέρα πνεύμα πρακτικό, και ενδιαφέρεται για την αξία μιας ιδέας, μόνο αν έχει κάποιο θετικό ή πρακτικό αποτέλεσμα που να βελτιώνει τα πράγματα. Έτσι λοιπόν οι Ρωμαίοι δεν χάνονται σε θεωρίες και μαθαίνουν βάση της πράξης. Επομένως και η αγωγή των εφήβων διακρίνεται για τον θετικό χαρακτήρα, την μεγάλη αξία για τη ζωή και επικεντρώνεται στην οικογένεια.

Ο πατέρας έχει μεγάλη εξουσία και αντιπροσωπεύει από νομική άποψη την οικογένειά του και η μητέρα κατέχει θέση ξεχωριστή και ανεξάρτητη στο σπίτι. Ο έφηβος συνοδεύει παντού τον πατέρα του και πλουτίζει έτσι τις εμπειρίες του από τη ζωή. Η πίστη στην δύναμη του παραδείγματος καθώς και η πίστη στην ενστικτώδη τάση του νέου να μιμηθεί ένα πρότυπο διακρίνει την ρωμαϊκή οικογένεια. Έτσι μέσω του πρότυπου του πατέρα τους και του πρότυπου μεγάλων ανδρών από την Ρωμαϊκή παράδοση και ιστορία διαπλάθεται η προσωπικότητα των εφήβων.

Η εκπαιδευτική πράξη των Ρωμαίων δεν χρησιμοποιεί τον χορό, την γυμναστική, τη μουσική, τη λογοτεχνία. Χρησιμοποιεί ως ένα σημείο το παιχνίδι για να αναπτύξει σωματικά τον έφηβο αλλά όχι συστηματικά και οργανωμένα.

Τον στέλνουν σε στρατόπεδα, στα πεδία μαχών, δίνοντάς του όπλα και μαθαίνοντάς του πως να τα χρησιμοποιεί.

Επομένως η Ρωμαϊκή κοινωνία ενδιαφέρεται στην οικοδόμηση μιας γενναίας, τίμιας και συνετής προσωπικότητας του εφήβου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να καταστεί αληθινός και άξιος ρωμαίος, ικανός να στηρίξει την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

ε. Ο έφηβος στο Βυζάντιο

i) Η πρωτοβυζαντινή περίοδος (324-565 μ.Χ.) χαρακτηρίζεται από τον εξελληνισμό του κράτους και την αντικατάσταση της λατινικής γλώσσας από την ελληνική.

Η βυζαντινή εκπαίδευση, δεν φανερώνει μεγάλη πρωτοτυπία, αλλά χαρακτηρίζεται από την "απόλαυση του πνευματικού πλούτου και της σοφίας που συγκέντρωναν οι προηγούμενοι αιώνες" (Α. Μιχαηλίδης - Ναυάρχου, 1987, σελ. 282).

Η βυζαντινή παιδεία θεωρείται συνέχεια της παλαιότερης κλασικής παιδείας. Ενώ λοιπόν παραμένει πιστή στις παραδόσεις του αρχαίου ουμανισμού και στην κλασική παράδοση, είναι ταυτόχρονα και βαθύτερα χριστιανική.

ii) Μεταβυζαντινή περίοδος

Η μόνη πνευματική ηγεσία που επέζησε μετά την άλωση ήταν η Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία η οποία είχε αναλάβει και το ρόλο του

κράτους στο θέμα της εκπαίδευσης, Έτσι κατόρθωσε να συντηρηθεί το εθνικό και θρησκευτικό φρόνημα.

Η περίοδος της Τουρκοκρατίας αποδεικνύει και επιβεβαιώνει τη γενική αρχή ότι το κοινωνικό, εθνικό και πολιτιστικό περιβάλλον ασκεί αποφασιστική επίδραση στην αγωγή του εφήβου. (Α. Μιχαηλίδη - Ναυάρχου, 1987, σελ. 283).

Έτσι η Εκκλησία και η Οικογένεια αναλαμβάνουν την αγωγή του εφήβου. Οι αδελφότητες ή τα αδελφάτα αποτελούν έναν τρίτο παράγοντα για την επαγγελματική μόρφωση των νέων μέσα από τις διαφορές επαγγελματικές οργανώσεις, τις συντεχνίες.

Εκτός από τα κορίτσια τα οποία δεν έπαιρναν καμία μόρφωση εκτός από την "οικιακή", οι έφηβοι της εποχής αυτής μπορούν να διαιρεθούν στις εξής ομάδες: (Α. Μιχαηλίδη - Ναυάρχου, 1987, σελ. 283).

1. Σ' όσους ζούσαν απ' το εμπόριο ή από κάποια τέχνη (μαραγκοί, μαστόροι, χτίστες κ.λ.π)
2. Σ' όσους μάθαιναν γράμματα ή για να εργαστούν κοντά σε εμπόρους ή για να γίνουν κληρικοί.
3. Σ' όσους προέρχονται από ορεινές περιοχές οι οποίοι μάθαιναν την πολεμική τέχνη και προορίζονται για το στρατιωτικό επάγγελμα.
4. Σ' όσους εργάζονταν στα χωράφια σε γεωργικές εργασίες.
5. Τέλος, οι νησιώτες που ταξιδεύουν ως ναύτες, λοστρόμοι, καπετάνιοι κ.λ.π. με τα εμπορικά καράβια.

Εκτός όμως από τις προσπάθειες της Εκκλησίας εμφανίστηκαν και οι προσπάθειες του λαού οι οποίες ενσαρκώνονται με τις πρώτες οργανωμένες κοινότητες στην περίοδο της Τουρκοκρατίας ιδρύοντας και συντηρώντας εκκλησίες και σχολεία.

Συμπερασματικά όλες αυτές οι ενέργειες οδήγησαν στην εδραίωση του εθνικού συναισθήματος και στην επιτυχημένη επανάσταση ενάντια στον Οθωμανικό ζυγό δημιουργώντας μια νέα Ελλάδα, που θα έδινε, τα περισσότερα μέσα για την πρόοδο των μελλοντικών ελληνικών γενεών.

στ. Ο έφηβος στο Δυτικό πολιτισμό

Η θρησκευτική μεταρρύθμιση και η εμφάνιση της βιομηχανίας αποτελούν μεταβολές οι οποίες είχαν τεράστιες συνέπειες πάνω στη θέση του παιδιού και του εφήβου μέσα στην κοινωνική και εθνική ζωή κάθε λαού στα χρόνια που ακολούθησαν.

[Η αλήθεια είναι πως αλλάζει στη Δύση η εσωτερική θρησκευτική ζωή του ατόμου, μετατίθεται η ευθύνη για την σωτηρία της ψυχής του στο ίδιο το άτομο γεγονός που συμβαίνει για πρώτη φορά στην ιστορία της Δυτικής Εκκλησίας].

[Η οικογένεια, με την βιομηχανική εξέλιξη, δεν διδάσκει πρακτικά στον έφηβο την ανάγκη της συνεργασίας και της ομαδικής προσπάθειας για την κοινή επιβίωση].

Τον 18ο αιώνα η αγωγή του εφήβου ταυτίζεται με την έννοια της ανάπτυξης και ξεκινά από τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού και δεν επιβάλλεται από εξωτερικούς παράγοντες. Η αγωγή του εφήβου θεμελιώνεται στην επεξεργασία των φυσικών ενστίκτων, κλίσεων και ενδιαφερόντων. Αγωγή λοιπόν δεν είναι η συσσώρευση διαφόρων γνώσεων μόνο, αλλά η καλλιέργεια των φυσικών δυνάμενων του παιδιού. Ταυτίζεται με τον τρόπο ζωής του εφήβου και έχει σχέση με τα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά της ηλικίας του. Το παραπάνω σημαίνει ότι τα παιχνίδια και οι σωματικές ασκήσεις, πρέπει να παίζουν σπουδαίο ρόλο στην αγωγή του παιδιού. Όταν ένα παιδί είναι μικρό η αγωγή του πρέπει να ενθαρρύνει την κίνηση και να επιτρέπει το θόρυβο,

αφού τα παιδιά αγαπούν από ένστικτο και τα δύο αυτά πράγματα. "Η αγωγή σύμφωνα με την φύση, σημαίνει επίσης ότι ο μαθητής πρέπει να διδαχθεί μια τέχνη ή να ασχοληθεί με την χειροτεχνία τόσο για λόγους παιδαγωγικούς όσο και για κοινωνικούς για να τοποθετηθεί μέσα στην πραγματικότητα.

Στο τέλος του 19ου αιώνα και αρχές του 20ου υπάρχει μια αλλαγή στον τρόπο που βλέπει το παιδί και τον έφηβο ο δυτικός πολιτισμός ύστερα από επιστημονικές μελέτες και πειραματικές έρευνες. Ο έφηβος δε θεωρείται, ούτε είναι ώριμος σαν προσωπικότητα, ούτε έχει ευθύνη για τις πράξεις του τώρα.

Σήμερα στα πρόθυμα του 21ου αιώνα αναγνωρίζεται η εφηβική ηλικία, όλοι πιστεύουν σ' αυτή, ως ένα ανεξάρτητο στάδιο και εξίσου σημαντικό, τόσο για τη διάπλαση της προσωπικότητας του εφήβου όσο και για τη μελλοντική του εξέλιξη.

2. ΕΝΟΤΗΤΑ-Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

α. Βιολογική ανάπτυξη του εφήβου

Τη βιολογική ανάπτυξη του εφήβου είναι καλό να τη μελετήσουμε από δύο τομείς της οργανικής εξέλιξης του εφήβου: i) από τις μεταβολές που υφίσταται ο βιοσωματικός τομέας οι οποίες είναι έκδηλες, ως επί το πλείστον, και ii) από τις μεταβολές που επισυμβαίνουν στις γενετήσιες λειτουργίες του εφήβου οι οποίες είναι εξίσου σημαντικές.

i. Βιοσωματικός τομέας

Οι σωματικές αλλαγές είναι δυνατό να θεωρηθούν ότι κατ' εξοχήν σηματοδοτούν τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση γεγονός που ισχύει για όλες τις κοινωνίες, είτε αυτές αναγνωρίζουν εμφανώς τη μετάβαση, είτε όχι.

Η εφηβεία χαρακτηρίζεται από την απότομη και καθολική αύξηση των διαστάσεων του σώματος. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται αυξητικό τίναγμα της εφηβείας και είναι δυνατό να προκαλέσει ψυχικές εντάσεις στον αναπτυσσόμενο έφηβο. Διαπιστώνοντας τα νέα βιοσωματικά δεδομένα του εαυτού του καλείται να προσαρμοστεί στη νέα του εικόνα και εμφάνιση, στο λεγόμενο βιοσωματικό είδωλο. Η κατανόηση του βιοσωματικού ειδώλου του ίσως να σημαίνει και την κατανόηση της συμπεριφοράς του εφήβου.

Υπάρχουν, βέβαια σημαντικές ατομικές διαφορές ως προς τον χρόνο έναρξης της εφηβείας, ως προς τη διάρκεια, την ένταση και το ρυθμό περάτωσής της. Επίσης διαφορές σημειώνονται και ως προς το φύλο μια και στα κορίτσια παρατηρείται ταχύτερη, κατά 2 χρόνια, βιοσωματική ανάπτυξη σε σχέση με τα αγόρια. Διαφορές ακόμη

διαπιστώθηκαν και σε εφήβους διαφορετικών οικονομικών και μορφωτικών στρωμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων έρευνες έχουν δείξει ότι : (*Παρασκευόπουλος, Τόμος 4, 10985, σελ. 26*).

- (i) Το αυξητικό τίναγμα στα κορίτσια αρχίζει γύρω στο 10 1/2ο έτος ενώ στα αγόρια γύρω στο 12 1/2ο έτος.
- (ii) Το αυξητικό τίναγμα στα κορίτσια ολοκληρώνεται στο 12 1/2-13ο έτος και σταματά με την εμφάνιση της ήβης, ενώ στα αγόρια συνεχίζεται και μετά την εμφάνιση της ήβης.
- (iii) Η ανάπτυξη στα κορίτσια ολοκληρώνεται στο 18ο έτος ενώ στα αγόρια στο 20ο έτος.
- (iv) Το βάρος αυξάνεται κατά 50% και το ύψος κατά 25%.
- (v) Τέλος, από παρατηρήσεις εφήβων της ίδιας ηλικίας δείχνουν ότι τα κορίτσια έχουν μικρότερες σωματικές διαστάσεις σε σχέση με τα αγόρια.

Επίσης παρατηρείται ραγδαία επιμήκυνση των μακρών οστών όπως κνήμη, μοιραίο κ.α. με αποτέλεσμα να μην υπάρχει συντονισμός των κινήσεων και έλεγχος των μυών έτσι ώστε πολλοί έφηβοι να «κατηγορούνται» για αδεξιότητα.

Η ανάπτυξη ακολουθεί την πορεία από «άνω προς τα κάτω» οπότε και δεν λείπουν και οι αλλαγές που επισυμβαίνουν στο πρόσωπο. Επιμηκύνεται η μύτη και τα δόντια και στη συνέχεια αναπτύσσεται το στόμα, τα χείλη και το σαγόι.

Ο Kreschmer επιχείρησε να διατυπώσει διαφόρους τύπους ανθρώπων σε σχέση με τη σωματική διάπλασή τους. Επιδίωξε να συσχετίσει τη σωματική ανάπτυξη με τις διάφορες ψυχασθένειες. Διαπίστωσε ότι υπάρχουν οι εξής τύποι νέων» (*Χουρδάκη, 1982, σελ. 126*).

(1) Λεπτόσωμος ή ασθενικός: Μακριά κόκαλα, χέρια-πόδια, συσχέτιση με τη σχιζοφρένεια

(2) Αθλητικός: Κανονικό ανάστημα-αυτοκυριαρχία και αυτοπεποίθηση.

(3) Πικ-Νικ: Κοντόχοντρος-πρόσχαρος.

Ο Jung εντάσσει τους νέους σε δύο χαρακτηριστικούς τύπους:

(Χουρδάκη, 1982, σελ. 126).

(1) Εσωστρεφής: (Λεπτόσωμος)

Κλείνεται στον εαυτό του αναζημώντας τον εσωτερικό του κόσμο και αναμοχλεύοντας εσωτερικές καταστάσεις.

(2) Εξωστρεφής:(Πικ-Νικ) και ο (Αθλητικός)

Ακόμη τα οργανικά συστήματα υφίστανται ουσιώδεις μεταβολές κατά την εφηβεία. Στο νευρικό σύστημα παρουσιάζεται ανάπτυξη, κατά 90% του τελικού μεγέθους του εγκεφάλου. Στο κυκλοφορικό αύξηση της καρδιάς κατά 30%, και ελάχιστη ανάπτυξη των αιμοφόρων αγγείων γεγονός που προκαλεί στον έφηβο λιποθυμίες και πονοκεφάλους, ιδίως μετά από έντονη σωματική δραστηριότητα.

Είναι αναγκαίο να τεθούν όρια στις διάφορες αθλητικές δραστηριότητες για να μην επιβαρύνεται ο σωματικός οργανισμός, τουλάχιστον για τα 2-3 χρόνια που διαρκεί η επίμονη εργασία της καρδιάς. Στο αναπνευστικό σύστημα έχουμε επιμήκυνση του στέρνου και αύξηση της χωρητικότητας των πνευμόνων. Επίσης μειώνεται ο αριθμός των εισπνοών και σταθεροποιείται η αναπνευστική οδός.

Τέλος στο πεπτικό σύστημα παρατηρείται αύξηση του μεγέθους του στομαχιού για να καλυφθούν οι αυξανόμενες ανάγκες του νέου οργανισμού, καθώς και αύξηση έκκρισης του γαστρικού υγρού με αποτέλεσμα ο έφηβος να αισθάνεται κοιλόπονους, ιδίως σε καταστάσεις ψυχικής έντασης.

Παράγοντες που επηρεάζουν την βιοσωματική ανάπτυξη είναι:

(α) Κληρονομικότητα: Έκδηλα εξωτερικά χαρακτηριστικά δηλώνουν την σημασία του γενετικού παράγοντα. Το αυξητικό τίναγμα της εφηβείας είναι σε μεγάλο βαθμό γενετικά προκαθορισμένο. Οι διαστάσεις του σώματος αντιστοιχούν μ' αυτές των γονέων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παχυσαρκία.

(β) Διατροφή: Οι ανάγκες σε θρεπτικές ουσίες είναι αυξημένες κατά την περίοδο της εφηβείας προκειμένου να ανταποκριθούν στη ραγδαία σωματική ανάπτυξη του οργανισμού. Η έλλειψη θρεπτικών ουσιών μπορεί να είναι και επιβλαβής στον έφηβο. Όχι μόνο όμως η ποσότητα αλλά και η ποιότητα της διατροφής είναι δυνατό να επηρεάσει τον χρόνο εμφάνισης της ήβης.

(γ) Κλιματολογικές συνθήκες:: Οι συγκεκριμένες συνθήκες επηρεάζουν έμμεσα την βιοσωματική διάπλαση του εφήβου.

Συσχετίζονται με το είδος της διατροφής και την μικροβιολογική κατάσταση του περιβάλλοντος.

Επίσης ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το οικονομικό-μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας που ανήκει ο έφηβος και το πόσο μπορεί να του εξασφαλίσει το αναγκαίο είδος διατροφής και ιατροπαιδαγωγικής φροντίδας.

Ενώ λοιπόν η εφηβεία θεωρείται μία από τις καλύτερες περιόδους καλής σωματικής υγείας συμβαίνει συχνά να απειλείται από κινδύνους και ασθένειες όπως ατυχήματα, λοιμώδεις ασθένειες (αφροδίσια νοσήματα, φυματίωση, παρωτίτιδα), ενδοκρινολογικές διαταραχές, ακμή, κράμπες και παχυσαρκία.

ii. Γενετήσια ωρίμανση

Η γενετήσια ωρίμανση αποτελεί κυρίαρχη βιολογική αλλαγή κατά την εφηβεία και περιέχει την ωρίμανση των γεννητικών οργάνων και την έναρξη της γενετήσιας λειτουργίας.

Οι μεταβολές που επισυμβαίνουν στο αναπαραγωγικό σύστημα διακρίνονται σε

(α) πρωτεύοντα και

(β) δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης. Θα μελετήσουμε ξεχωριστά το καθένα.

(α) Πρωτεύοντα γνωρίσματα. Στα κορίτσια πρωτεύοντα γνωρίσματα θεωρούνται οι ωοθήκες, οι σάλπιγγες και η μήτρα όπου και παράγονται ώριμα ωάρια. Χαρακτηριστική είναι η απαρχή της έμμηνης ρύσης. Στα δύο πρώτα χρόνια, ωορρηξία δεν γίνεται, φαινόμενο γνωστό ως εφηβική στειρότητα. Το μέγεθος των γεννητικών οργάνων διπλασιάζεται από το 11-16ο έτος. Η εμφάνιση της έμμηνης ρύσης αποτελεί από τις δραματικότερες εξελίξεις για τον έφηβο και συνοδεύεται από δυσάρεστα σωματικά και ψυχολογικά συμπτώματα.

Στα αγόρια πρωτεύοντα γνωρίσματα της ήβης θεωρούνται οι όρχεις, το πέος καθώς και κάποια άλλα όργανα που χρησιμεύουν για την παραγωγή και μεταφορά του σπέρματος έξω από το σώμα. Η πρώτη εκσπερμάτωση γίνεται στον ύπνο, ακουσίως, η γνωστή ονειρώξη. Πιστεύεται ότι η παραγωγή ώριμου σπέρματος συμπίπτει με την τρίχωση του εφήβου και με την πρώτη εκσπερμάτωση. Τα γεννητικά όργανα μετά την πρώτη εκσπερμάτωση, αναπτύσσονται ταχύτατα για δύο- τρία χρόνια.

(β) Δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης. Πρόκειται για τα γνωρίσματα αυτά που είναι ευδιάκριτα και έκδηλα και έχουν

έμμεση σχέση με την αναπαραγωγική διαδικασία. Αποτελούν σπουδαίο κριτήριο για την σεξουαλική ωρίμανση και καταλληλότητα.

Η σειρά που εμφανίζονται τα γνωρίσματα της ήβης είναι ίδια για όλα τα άτομα ανεξάρτητα αν υπάρχουν διαφορές ως προς τον ρυθμό ανάπτυξης και περάτωσής της. Έτσι λοιπόν (i) στα κορίτσια είναι η εξής: αρχική διόγκωση στήθους, εμφάνιση βαθύτερου χρώματος ηβικής κόμης, αυξητικό τίναγμα, πρώτη έμμηνη ρύση, τρίχωση μασχαλών. (ii) στα αγόρια: διόγκωση όρχεων, εμφάνιση βαθύτερου χρώματος ηβικής κόμης, πρώτες αλλαγές στη φωνή, πρώτη εκσπερμάτωση, κατσάρωμα ηβικής κόμης, αυξητικό τίναγμα, τρίχωση των μασχαλών, πτώση τόνου φωνής, τρίχωση προσώπου.

Η σεξουαλική ωρίμανση σχετίζεται με ένα σύνολο βιοσωματικών αλλαγών και όχι με μία μόνο αλλαγή μια και απαιτείται το διάστημα 2-4 ετών για την ολοκλήρωσή τους οπότε και ο προσδιορισμός μιας συγκεκριμένης χρονολογικής ηλικίας που καθιστά το άτομο σεξουαλικά ώριμο είναι δύσκολος.

Έρευνες που έγιναν στον Ελλαδικό χώρο σχετικά με το χρόνο έναρξης της ήβης δείχνουν ότι: (Παρασκευόπουλος, Τόμος 4, σελ. 75)

- (i) Η έναρξη της ηβικής κόμης στα αγόρια συντελείται στο 12,8 έτος ενώ στα κορίτσια στο 11,2
- (ii) Υπάρχουν διαφορές τόσο ανάμεσα στα δύο φύλλα όσο και ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλλου.
- (iii) Η μέση ηλικία εμφάνισης της έμμηνης ρύσης στις Ελληνίδες είναι το 12,7 έτος.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν το χρόνο έναρξης της ήβης είναι:

(i)Κληρονομικοί. Διαπιστώθηκε ότι οι μητέρες με πρόωμη ήβη έχουν θυγατέρες με εξίσου πρόωμη ήβη.

(ii) Περιβαλλοντολογικοί. Τα παιδιά που προέρχονται από ανώτερα οικονομικό-μορφωτικά στρώματα έχουν μεγάλη πιθανότητα να ωριμάσουν νωρίτερα εξαιτίας της εξασφάλισης ιατροφαρμακευτικής φροντίδας και καλής διατροφής.

Τα φαινόμενα κατά τα οποία η ήβη άρχιζε 1-2 χρόνια πριν ή μετά από την μέση ηλικία ενηβίωσης ονομάζονται πρόωμη ή αργοπορημένη ήβη αντίστοιχα. Τα άτομα με πρόωμη ήβη έχουν μικρότερη παιδική ηλικία αλλά αντίθετα μεγαλύτερη εφηβική ηλικία. Έχουν δηλαδή περισσότερα περιθώρια να προσαρμοστούν στις αλλαγές και να προετοιμαστούν για την πορεία της ενηλικίωσης. Επίσης ο πρόωμος έφηβος διαθέτοντας πιο δυνατό σώμα σε σχέση με τους συνομήλικους του μπορεί εύκολα να κυριαρχήσει σε αθλητικές ανταγωνιστικές δραστηριότητες. Παράλληλα οι συνομήλικοί του είναι πρόθυμοι να του αναθέσουν προνόμια και να αναδεχθούν τη χειραφέτησή του. Οι πρόωμοι έφηβοι χαρακτηρίζονται από μεγάλη αυτοπεποίθηση και σιγουριά, συμπεριφέρονται με περισσότερα κοινωνικά αποδεκτό τρόπο. Επιλέγονται και αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους, κατέχουν περισσότερες θέσεις σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Αντίθετα οι αργοπορημένοι έφηβοι χαρακτηρίζονται ως ανασφαλείς και ανήσυχοι καθώς και πιο συνεσταλμένοι.

Τέλος, γεγονός είναι ότι ο χρόνος έναρξης και ολοκλήρωσης της ήβης έχει σοβαρές συνέπειες στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου.

β. Γνωστική ανάπτυξη του εφήβου

Το φαινόμενο της διανοητικής ανάπτυξης στην εφηβεία έχει ιδιαίτερη σημασία. Υπάρχει μια σταδιακή εξέλιξη η οποία οφείλεται στην ανάπτυξη του νευρικού συστήματος και ενισχύεται από την άμεση προσωπική εμπειρία του κάθε εφήβου.

Κατά τον Piaget, κύριο χαρακτηριστικό της νοητικής ανάπτυξης θεωρείται η μετάβαση του παιδιού από την συγκεκριμένη σκέψη (7^ο-11^ο έτος) στον έφηβο με την τυπική ή αφηρημένη σκέψη (12^ο έτος και πέρα). Φτάνει στο αποκορύφωμά της ανάμεσα στο 17^ο έτος και το 18^ο και συνεχίζεται.

Η κατάκτηση της τυπικής σκέψης επηρεάζει την θεώρηση του Εγώ του εφήβου και κατά συνέπεια γίνεται ενδοσκοπικός αναλυτής και κριτικός. Τον βοηθά να μελετήσει τις αξίες της ζωής, να μην ικανοποιείται μ' ότι παρατηρεί στο περιβάλλον του. Αποκτά την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τον κόσμο του όπως είναι, αλλά και πως ενδέχεται να είναι καθώς και να ασχολείται με ιδέες που δεν έχουν άμεσο προσωπικό χαρακτήρα όπως π.χ. κοινωνικά, πολιτικά κ.α. θέματα.

Η πιο βασική αλλαγή στην γνωστική ανάπτυξη είναι η κατανόηση του **δυνατού** και του **πραγματικού**. Ο έφηβος, προσπαθώντας να βρει κάποια λύση προβλήματος, **δοκιμάζει** όλες τις πιθανές σχέσεις και μετά με συνδυασμό πειραματισμού και λογικής ανάλυσης, **επιλέγει** την σχέση εκείνη που οδηγεί σε λογικό αποτέλεσμα.

Πιο συγκεκριμένα, ένα παιδί επικαλούμενο να αντιμετωπίσει ένα γνωστικό πρόβλημα, ξεκινά από τα πραγματικά δεδομένα παραμένοντας σε λύσεις άμεσα συνδυασμένες με τα δεδομένα αυτά. Αντίθετα ο έφηβος προσπαθεί να κατανοήσει τις πραγματικές – δυνατές λύσεις και με βάση τα πραγματικά δεδομένα, καθορίζει την λύση που ισχύει στην πραγματικότητα.

Άλλο επίτευγμα της εφηβικής σκέψης είναι η ικανότητα του **παραγωγικού συλλογισμού**. Δηλαδή, η ικανότητα να διατυπώνει αλληλένδετες κρίσεις για να καταλήξει σ' ένα λογικό συμπέρασμα από το γενικό στο μερικό. Αντί δηλαδή, με βάση συγκεκριμένα δεδομένα, να καταλήγει επαγωγικά σε γενικεύσεις (χαρακτηριστικό της παιδικής ηλικίας), ο έφηβος μελετά το πρόβλημα, διατυπώνει υποθέσεις που πιθανόν οδηγούν στην λύση του προβλήματος και συμπεραίνει ότι ορισμένα δεδομένα θα πρέπει λογικά να υπάρχουν στην πραγματικότητα.

Επιπλέον όμως, ο έφηβος μπορεί να συλλογίζεται με υποθέσεις, οι οποίες αναφέρονται ακόμη και σε καταστάσεις που δεν γνώρισε ποτέ στην πραγματικότητα ή που είναι αντίθετες προς την πραγματικότητα (**υποθετικό – παραγωγικός συλλογισμός**).

Ως συνέπεια της χρήσης του υποθετικού – παραγωγικού συλλογισμού εισάγονται στην εφηβική σκέψη οι έννοιες του **τυχαίου** της **αναλογίας** και των **πιθανοτήτων**. Οι παραπάνω έννοιες αποτελούν επέκταση της κατανόησης εννοιών του παιδιού του προηγούμενου σταδίου όπως π.χ. αριθμού, διατήρηση της ύλης, βάρος κ.α.

Πιο συγκεκριμένα, ο έφηβος έχει την ικανότητα να συμπεραίνει ότι ορισμένα γεγονότα που συμβαίνουν αναγκαστικά, διέπονται από φυσικούς νόμους ενώ κάποια άλλα γεγονότα θα μπορούσαν να συμβούν γιατί καθορίζονται από τον τυχαίο παράγοντα.

Ένα τρίτο γνώρισμα της διανοητικής ανάπτυξης έχει να κάνει με τη χρήση της **επιστημονικής** και **πειραματικής** μεθόδου. Ο έφηβος μπορεί λοιπόν, πρώτα, να διατυπώσει υποθέσεις σύμφωνα με τα δεδομένα που έχει και να προβεί σε συνδυασμό όλων αυτών των στοιχείων. Στη συνέχεια, ελέγχει την ορθότητα των παραπάνω υποθέσεων σε σχέση με τους συνδυασμούς που επιχείρησε (πείραμα) και τέλος διατυπώνει έναν γενικό κανόνα που ερμηνεύει το φαινόμενο.

Το γεγονός ότι ο έφηβος είναι ικανός να χρησιμοποιεί την διαδικασία επίλυσης προβλημάτων και να πειραματίζεται με όχι αποκλειστικά εμπειρικά δεδομένα αλλά και δεδομένα με αφηρημένο χαρακτήρα (σύμβολα) ονομάζεται **προτασιακή λογική**.

Η χρήση της προτασιακής λογικής χρησιμοποιείται επιτυχώς για πρώτη φορά κατά την εφηβεία και αποτελεί ένα τέταρτο γνώρισμα της εφηβικής σκέψης.

Μια ενδιαφέρουσα προέκταση των παραπάνω γνωστικών λειτουργιών παρατηρείται και στο πεδίο των εννοιών της ηθικής, δικαιοσύνης, ιδανικών. Στην εφηβεία «η ηθική περνά από την ηθική των περιορισμών, στην ηθική της συνεργασίας που διαμορφώνεται μέσα από τις αμοιβαίες σχέσεις και βασίζεται στον αμφίδρομο σεβασμό και όχι στο μονόπλευρο». Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι έννοιες αυτές στον κάθε έφηβο δείχνει τον τρόπο των νοητικών του διεργασιών.

Όλα τα παραπάνω αναλογούν στην περίοδο της τυπικής σκέψης που σύμφωνα με τον Piaget τοποθετείται στην εφηβεία. Έχει αποδειχθεί όμως ότι η τυπική σκέψη δεν έχει καθολικότητα, ούτε για όλα τα άτομα ούτε για όλα τα είδη γνωστικών προβλημάτων (*Παρασκευόπουλος, Τόμος 4, 1985, σελ 118*).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την κατάκτηση ή μη της αφηρημένης σκέψης είναι οι εξής:

- (i) Ατομικοί παράγοντες όπως νοημοσύνη, στάση απέναντι στη ζωή.
- (ii) Κοινωνικοί παράγοντες όπως ο βαθμός πολυπλοκότητας του περιβάλλοντος στο οποίο ζει και συναναστρέφεται ο έφηβος.

Η αξιολόγηση της νοημοσύνης των εφήβων μπορεί να γίνει με την βοήθεια της κλίμακας Binet που προορίζεται για τα παιδιά ή με την κλίμακα WISC η οποία απευθύνεται σε ενήλικες.

Συνέπεια (Δοξιάδη Ζαχαροπούλου, 1985, σελ 76) των νέων γνωστικών δομών αποτελεί η ανάπτυξη του γλωσσικού τομέα του εφήβου. Το λεξιλόγιο του πλουτίζει, αυξάνει ο μέσος όρος των λέξεων που κατανοεί καθώς χρησιμοποιούνται λέξεις με αφηρημένο περιεχόμενο.

Η γλωσσική ανάπτυξη έχει αντίκτυπο και στην έντονη συναισθηματικότητα του εφήβου. Κατά την εφηβεία, ο λόγος παίρνει την μορφή εσωστρεφούς μονολόγου και διαλόγου επιδιώκοντας την επικοινωνία με τον ίδιο του τον εαυτό. Στην ανάγκη για αυτοέκφραση και προσωπική επικοινωνία αποδίδεται και η τήρηση ημερολογίων, συγγραφή ποιημάτων κ.α.

Χαρακτηριστική είναι και η χρήση ειδικού λεξιλογίου (argο), η χρήση γλώσσας της εφηβικής κουλτούρας που χρησιμοποιείται ως μέσο ταύτισης και επικοινωνίας με τους συνομηλίκους.

γ. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου

Η εφηβεία είναι γενικά μια περίοδος έντονης κοινωνικότητας αλλά και έντονης μοναξιάς. Είναι μια μετάβαση από τον παιδικό κόσμο με την ανεμελιά, στον κόσμο πια των ενηλίκων με την υπευθυνότητα.

Οι κατακτήσεις του εφήβου στο βιολογικό και γνωστικό επίπεδο και οι κατ' επέκταση ψυχοκοινωνικές αλλαγές καθορίζουν και ανάλογους αναπτυξιακούς στόχους τους οποίους ο έφηβος καλείται να πραγματοποιήσει για να ανταποκριθεί στο ρόλο του ενήλικου (Παρασκευόπουλος 1985, Τόμος 4, σελ. 146).

Οι αναπτυξιακοί αυτοί στόχοι είναι οι εξής:

- I. Αποδοχή της νέας μορφής του σώματος του εφήβου και χρήση των σωματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων του.

- II. Διαμόρφωση ώριμης ετερόφυλης σχέσης και αποδοχή του κοινωνικού ρόλου του φύλου του.
- III. Εξασφάλιση μιας προοπτικής για οικονομική ανεξαρτησία με την επιλογή επαγγέλματος.
- IV. Απόκτηση συναισθηματικής αυτονομίας με τους γονείς του και τους υπόλοιπους ενηλίκους.
- V. Διαμόρφωση σχέσεων αμοιβαιότητας με τους συνομηλίκους του και των δύο φύλλων.
- VI. Απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων και εννοιών αναγκαίων για την ενεργό συμμετοχή του στην κοινωνική και πολιτική ζωή.
- VII. Διαμόρφωση ενός αξιοκρατικού συστήματος, μιας φιλοσοφίας ζωής.
- VIII. Απόκτηση ταυτότητας του Εγώ.

Για την επίτευξη όλων των παραπάνω αναπτυξιακών στόχων, απαιτείται αναδιοργάνωση της προσωπικότητας του εφήβου.

Ο απώτερος σκοπός κοινωνικοποίησης είναι να επιτρέψει στον έφηβο να αναπτύξει το δικό του μοναδικό δυναμικό σαν ανθρώπινο ον, με συνέπεια προς τα δικαιώματα των άλλων. Επέρχονται αλλαγές στη σχέση του εφήβου με τους ενήλικους. Έτσι το παιδί με την συμβιωτική εξάρτηση γίνεται έφηβος με εκτελεστική αυτονομία και αυτοδιαχείριση. Σχετικά με τους συνομηλίκους του ένα παιδί επιδιώκει να γίνει αποδεκτό συνάπτοντας ομόφυλες σχέσεις ενώ γίνεται έφηβος δημιουργώντας ετερόφυλες σχέσεις. Τέλος σε σχέση με τον εαυτό του ο έφηβος παύει να επιδίδεται στην κατανόηση του εξωτερικού κόσμου αλλά παρορμώμενος από ενδιαφέροντα θεωρητικά – ενδοσκοπικά απαιτεί να κατανοήσει τον εσωτερικό του κόσμο.

Ατομικοί και κοινωνικοί παράγοντες επιδρούν στην εφηβική προσωπικότητα καθορίζοντας τα ψυχολογικά φαινόμενα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι στις σύγχρονες

βιομηχανικές κοινωνίες το αναπτυξιακό έργο γίνεται ακόμη πιο δύσκολο, εξαιτίας των απαιτητικών και πολύπλοκων ρόλων. Στην πρώτη εφηβική ηλικία οι επιδράσεις των ατομικών παραγόντων υπερτερούν μια και το άτομο επιδιώκει την προσαρμογή στη νέα εικόνα του εαυτού του. Ενώ στην τελευταία φάση της εφηβείας οι κοινωνικοί παράγοντες είναι πρωταρχικής σημασίας μια και το άτομο καλείται να οργανώσει ένα πρόγραμμα ζωής.

Οι βιοσωματικές αλλαγές (εσωτερικές και εξωτερικές) έχουν άμεση επίδραση στην ψυχοδυναμική του εφήβου. Οι αλλαγές στο ενδοκρινολογικό σύστημα καθιστούν το άτομο πιο ευσυγκίνητο. Επίσης συντελούν στη δημιουργία νέων ορμών, ενδιαφερόντων και συναισθημάτων και δημιουργούν μια κατάσταση ετοιμότητας σε ορισμένα ειδικά ερεθίσματα που πριν ήταν ουδέτερα για τον έφηβο. Π.χ. οι εφηβικές ερωτοτροπίες, με τη συνεργία των ορμονών, διαφέρουν απ' τον παιδικό αισθησιασμό και διαφέρουν στην ένταση. Οι ψυχολογικές συνέπειες των εξωτερικών βιοσωματικών αλλαγών, είναι εξίσου σημαντικές. Αφυπνίζεται η προσοχή του εφήβου όσον αφορά το σώμα του και οι αλλαγές είναι τόσο ραγδαίες που είναι δύσκολο να ενσωματωθούν στο βιοσωματικό είδωλο, με αποτέλεσμα ο έφηβος να βιώνει ψυχική ένταση.

Στην αξιολόγηση της εμφάνισης του εφήβου συχνά χρησιμοποιούνται κοινωνικά στερεότυπα ως πρότυπα για σύγκριση. Είναι δυνατό καμιά φορά η απόκλιση από τη στερεότυπη εικόνα να προκαλέσει ανησυχία στον έφηβο.

Οι μεταβολές στο γνωστικό επίπεδο επηρεάζουν εξίσου την ψυχοδυναμική του εφήβου. Οι νέες γνωστικές δομές επηρεάζουν τη στάση του ως προς τον εαυτό του, τους γονείς του και την κοινωνία. Επίσης οι νέες διανοητικές κατακτήσεις του επιτρέπουν να ανακαλύπτει εναλλακτικές λύσεις για όλα τα θέματα. Ο έφηβος παρορμώμενος από

την ιδεαλιστική τάση να διατυπώνει θεωρητικά σχήματα, που, πολλές φορές, συγκρούονται με την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, βιώνει τις λεγόμενες κρίσεις της εφηβικής ηλικίας. Η έντονη ιδεαλιστική τάση σημειώνεται στα πρώτα χρόνια της εφηβείας και αποτελεί εξαιρετικά παραγωγική ενασχόληση της εφηβικής σκέψης. Αργότερα επέρχεται συμφιλίωση μεταξύ της θεωρίας και πράξης.

Επίσης χαρακτηριστικός είναι ο γνωστικός εγωκεντρισμός του εφήβου. Το γεγονός ότι ο ίδιος επικεντρώνεται στον εαυτό του τού δημιουργεί την εντύπωση πως οι υπόλοιποι ασχολούνται με αυτόν, το λεγόμενο φανταστικό ακροατήριο. Ακόμη συνάρτηση της θεωρητικής σκέψης του εφήβου αποτελεί και ο προσωπικός μύθος όπου θεωρεί ότι τα προσωπικά του βιώματα είναι και τα μοναδικά. Άλλα χαρακτηριστικά επίσης της εφηβείας έχουν τις ρίζες τους στη διανοητική ανάπτυξη.

Είναι σημαντικό το φαινόμενο κατά το οποίο το άτομο καλείται να διαμορφώσει μια ενιαία και σταθερή εσωτερική εικόνα ως προς τον εαυτό του και του ρόλου του στην κοινωνία, τη λεγόμενη ταυτότητα του Εγώ. Η αποτυχία να διαμορφώσει μια σαφή εικόνα του Εγώ οδηγεί στη σύγχυση ρόλων. Το πρόβλημα της ταυτότητας τίθεται για πρώτη φορά κατά την εφηβεία. Το άτομο καλείται να λάβει μια σταθερή-συνεπής μορφή με την οποία θα δώσει νόημα και κατεύθυνση στη ζωή του.

Η ευκολία, με την οποία διαμορφώνεται μια σαφής ταυτότητα του ατόμου εξαρτάται από:

- (i) Βιώματα της παιδικής ηλικίας. Δηλαδή από τις λύσεις και επιλογές του σε προηγούμενες αναπτυξιακές κρίσεις του Εγώ, από το είδος ταυτίσεων μέσα στην οικογένεια, από τις εμπειρίες κατά την σχολική ηλικία του ατόμου κ.α.
- (ii) Το είδος της κοινωνίας. Στις κλειστές κοινωνίες όπου υπάρχει σαφήνεια των ρόλων και περιορισμένες εναλλακτικές λύσεις η διαδικασία διαμόρφωσης

ταυτότητας του Εγώ γίνεται για τον έφηβο εύκολη υπόθεση. Το αντίθετο συμβαίνει στις πλουραλιστικές κοινωνίες με τους απαιτητικούς και ασαφείς ρόλους καθώς και με την πληθώρα των εναλλακτικών λύσεων είναι έργο δύσκολο η αποσαφήνιση ενός σχεδίου δράσης.

Το γεγονός ότι οι έφηβοι δαπανούν πολύ χρόνο για να διαμορφώσουν την ταυτότητα του Εγώ, οδήγησε τους ψυχολόγους να πιστεύουν ότι οι προσπάθειες του εφήβου να ταξινομήσει τις διάφορες εναλλακτικές λύσεις και να καταλήξει σε υπεύθυνες επιλογές, του προκαλούν ψυχική αναστάτωση, μια κρίση ταυτότητας.

3. ΕΝΟΤΗΤΑ. – Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

α. Ο έφηβος και η οικογένεια

Η οικογένεια αποτελεί, ως γνωστό, το πρώτο κοινωνικό κύτταρο, το καταλληλότερο περιβάλλον για την κοινωνικοποίηση του ατόμου και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, αν μάλιστα λάβουμε υπόψιν μας την τεράστια επίδραση της μητέρας κατά την διάρκεια των πρώτων πέντε ετών.

Αναγνωρίζοντας επίσης ότι κανένας άλλος παράγοντας αγωγής δεν έχει την μορφωτική δύναμη που διαθέτει η οικογένεια. Και αυτό γιατί ο χρόνος που ασκεί την επίδρασή της στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο είναι πολύ μεγάλος. Καλύπτει περίπου το ένα τέταρτο της συνολικής ζωής. Παράλληλα η οικογένεια ασκεί το μορφωτικό της ρόλο τότε που το παιδί βρίσκεται σε εύπλαστη ηλικία.

Σήμερα, περισσότερο από άλλοτε, αποδίδεται στην οικογενειακή αγωγή μεγαλύτερη βαρύτητα. Διαπιστώνεται, επίσης, ότι στους κόλπους της η αγωγή ως διαπροσωπική σχέση, παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Η σχέση αυτή δεν είναι μονόδρομη αλλά πολυσήμαντη και δυναμική αλληλοεπίδραση όλων των μελών μεταξύ τους.

Οι ψυχολόγοι μιλούν για 14 διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Αυτές είναι:

- (i) του πατέρα προς τη μητέρα,
- (ii) της μητέρας προς τον πατέρα,
- (iii) του πατέρα προς το γιο,
- (iv) του γιου προς τον πατέρα,
- (v) της μητέρας προς την κόρη,
- (vi) της κόρης προς τη μητέρα,
- (vii) της μητέρας προς το γιο,

- (viii) του γιου προς τη μητέρα,
- (ix) του πατέρα προς την κόρη,
- (x) της κόρης προς τον πατέρα,
- (xi) του αδελφού προς την αδελφή,
- (xii) της αδελφής προς τον αδελφό,
- (xiii) του αδελφού προς τον αδελφό,
- (xiv) της αδελφής προς την αδελφή, (*Κρασσανάκης, 1988, σελ. 120*).

Το σύνολο των επιδράσεων της οικογένειας στο παιδί το λέμε στην παιδαγωγική γλώσσα, οικογενειακή αγωγή. Οι επιδράσεις αυτές είναι ισχυρές αλλά και πολύπλευρες πάνω σε έναν αδιαμόρφωτο ψυχοσωματικό οργανισμό, τον έφηβο και το παιδί.

Η οικογένεια με την δύναμη που διαθέτει θα βοηθήσει τον αναπτυσσόμενο άνθρωπο να πάρει θέση μέσα στο οργανωμένο κοινωνικό σύνολο. Θα του μεταδώσει αξίες και πληροφορίες σχετικά με την ομαλή μετάβαση και λειτουργία του εφήβου στην ενήλικη ζωή. Οι αξίες και οι πληροφορίες αυτές θα αποτελέσουν μια πηγή κοινωνικού ελέγχου πάνω στην συμπεριφορά του νέου ατόμου.

Σύμφωνα με τον Μάνο (*1986 σελ. 197*) οι δυσμενέστεροι παράγοντες που αφαιρούν από την οικογένεια τη δυνατότητα θετικής κοινωνικής και συνολικής αγωγής συνοπτικά είναι οι εξής:

- (α) Ο θάνατος του ενός συζύγου και ιδιαίτερα της μητέρας όταν αυτό συμβαίνει κατά την διάρκεια των πρώτων 5 παιδικών χρόνων.
- (β) Το διαζύγιο των γονέων αποτελεί αρνητικό παράγοντα και μάλιστα σχεδόν ισοδύναμο με το θάνατο του ενός συζύγου.
- (γ) Η απουσία της μητέρας από το σπίτι. Βέβαια οι απαιτήσεις της εποχής μας είναι σήμερα αυξημένες πράγμα που υποχρεώνει και τη μητέρα να εργάζεται. Η απουσία της όμως, έχει τις συνέπειές

της γιατί οι δεσμοί της με τα παιδιά χαλαρώνουν με κίνδυνο να δημιουργηθούν ύποπτες συναναστροφές.

(δ) Η άτακτη ζωή των γονέων π.χ. γονείς μέθυσοι, χαρτοπαίκτες κ.α.

(ε) Η ανέχεια της οικογένειας αποτελεί επίσης αρνητικό παράγοντα για την ανάπτυξη των παιδιών, γιατί έτσι δεν δημιουργούνται οι απαραίτητες ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξής τους και συναγωνισμού με τα άλλα παιδιά κάτω από τις ίδιες προϋποθέσεις καθώς και η μεγάλη ευχέρεια είναι πολλές φορές επικίνδυνη γιατί ο έφηβος συνηθίζει στην μαλθακή και άτακτη ζωή.

(στ) Η εσφαλμένη αγωγή που εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους όπως η υπερπροστασία των γονέων, η αδιαφορία τους, οι υπερβολικές απαιτήσεις τους κλπ.

(ζ) Άλλες αιτίες, όπως, η έλλειψη ηθικού και θρησκευτικού προσανατολισμού, ανίατη ασθένεια μέλους της οικογένειας, κακή σεξουαλική ενημέρωση των γονέων προς τα παιδιά κ.α.

Παρόλες τις αυξανόμενες δυσκολίες στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των εφήβων στον σύγχρονο κόσμο, οι περισσότεροι γονείς και οι νέοι τα καταφέρνουν, όχι βέβαια χωρίς προβλήματα και ανησυχίες, αλλά τουλάχιστον χωρίς άλυτες συγκρούσεις και σοβαρή αποξένωση. Το ερώτημα που τίθεται σ' αυτό το σημείο είναι: «Γιατί μερικοί γονείς τα καταφέρνουν και άλλοι όχι; Γιατί μερικοί έφηβοι ενηλικιώνονται με εμπιστοσύνη, ικανότητα, φροντίδα και ασφάλεια για την ταυτότητά τους ενώ άλλοι βγαίνουν από την εφηβεία εξαρτημένοι, χωρίς αυτοεκτίμηση, ανεπαρκείς, οργισμένοι και αποξενωμένοι ή θύματα ψυχολογικών διαταραχών;»

Πολλοί παράγοντες μπορεί να είναι υπεύθυνοι. Παρόλα αυτά από έρευνες και κλινικές παρατηρήσεις είναι φανερό ότι ο πιο καθοριστικός

παράγοντας που μπορεί να βοηθήσει ή να παρεμποδίσει τον μέσο έφηβο να αντεπεξέλθει στις αναπτυξιακές απαιτήσεις της εφηβείας είναι οι γονείς του.

Υπάρχουν δύο διαστάσεις της γονικής συμπεριφοράς που έχουν ιδιαίτερη σημασία.

(α) Αγάπη – εχθρότητα.

Η πρώτη αυτή διάσταση μπορεί επίσης να ονομαστεί και παραδοχή – απόρριψη. Η ανάγκη των εφήβων να έχουν γονείς που τους αγαπούν και τους φροντίζουν, είναι αξιόπιστοι και προσφέρουν ασφάλεια, έχει αποδειχθεί σε ποικίλες κλινικές εργασίες και έρευνες με διάφορες κατηγορίες εφήβων (φυσιολογικοί, νευρωτικοί κ.α.).

Η εχθρότητα, η απόρριψη και η παραμέληση των γονέων οδηγούν σ' έναν έφηβο με χαμηλή αυτοεκτίμηση, με σχέσεις καθόλου εποικοδομητικές και ικανοποιητικές και πολλές φορές ευθύνονται για νοητικές και μαθησιακές δυσκολίες μέχρι νευρώσεις, ψυχώσεις κ.α.

(β) Έλεγχος – ελευθερία.

Για να αντιμετωπίσουν με επιτυχία οι έφηβοι τον σημερινό και αυριανό κόσμο απαιτείται η πειθαρχία (και τελικά αυτοπειθαρχία) καθώς και η ανεξαρτησία, η αυτάρκεια και μια ισχυρή αίσθηση των δικών τους αξιών. (*John Gongen, 1988, σελ. 46*).

Οι έρευνες έδειξαν ότι τα παραπάνω προτερήματα προωθούνται αποτελεσματικά από γονείς που σέβονται τα παιδιά τους, που τα αφήνουν να παίρνουν μέρος σε οικογενειακές υποθέσεις και αποφάσεις και ενθαρρύνουν την κατάλληλη, για την ηλικία του παιδιού, ανεξαρτησία με εμπιστοσύνη στην τελική ευθύνη.

Σε αντίθεση είναι οι γονείς που λένε στο παιδί τους τι να κάνει χωρίς να του εξηγούν ή οι γονείς που αφήνουν τα παιδιά τους τελείως ελεύθερα ή που υιοθετούν μια ψεύτικη και υπερβολική ισότητα. Και οι

δυο αυτές κατηγορίες έχουν το ίδιο και αυτό αποτέλεσμα, ανασφαλείς εφήβους, χωρίς πρωτοβουλίες σκέψης και δράσης, ανωριμότητα κ.α.

Οι γονείς λοιπόν με την ελάχιστη μόρφωση και χωρίς τον απαιτούμενο χρόνο που χρειάζεται για να ασχοληθούν με τα προβλήματα της εφηβείας δεν αντιλαμβάνονται συνήθως τι διαδραματίζεται στη συνείδηση του εφήβου και πόσο σημαντική είναι η δική τους στάση σε οποιασδήποτε κατάσταση, σύγκρουση, πρόβλημα για μια μετέπειτα ολοκληρωμένη, δυναμική, πετυχημένη προσωπικότητα.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα το οποίο κάποια στιγμή θα απασχολήσει τόσο τον έφηβο όσο και την οικογένειά του είναι αυτό της χειραφέτησης, δηλαδή της προοδευτικής απελευθέρωσης, αποδέσμευσης του εφήβου από τον συνεχή έλεγχο και την καθοδήγηση των γονέων π.χ. ο έφηβος που πρέπει να σπουδάσει.

Η χειραφέτηση συνδέεται άμεσα με την πολιτιστική στάθμη και κουλτούρα του κάθε λαού π.χ. όσον αφορά τις πολιτισμένες χώρες η χειραφέτηση γίνεται γρηγορότερα (Η.Π.Α.) και σε κάποιες άλλες, όπως Γαλλία πιο αργά. Η χώρα μας βρίσκεται πιο κοντά προς το μέρος τα Γαλλίας (*Κώστας Μάνος – Ψυχολογία Εφήβου*).

Ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια θα χειριστεί το φυσιολογικό στάδιο της χειραφέτησης του εφήβου έχει τεράστια σημασία καθώς η παρεμπόδιση ή η απότομη χειραφέτηση ενέχουν κίνδυνο και για την γενικότερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του εφήβου και για την κοινωνική ωριμότητα. Η φράση «άφησε το παιδί να βρει μόνο του το δρόμο του» δείχνει τάση για αποφυγή ευθυνών και αυτό θα συμβεί εάν συμπέσει να βρεθεί σε περιβάλλον ώριμων συνομηλίκων που θα του δώσει την ευκαιρία να κοινωνικοποιηθεί με επιτυχία. Διαφορετικά θα περιπλανιέται έρμαιο σε κάθε επίδραση, χωρίς καμιά εσωτερική ή εξωτερική βοήθεια (*Συμβουλευτική γονέων*).

Από την άλλη τα αυταρχικά σχήματα γονικής συμπεριφοράς μπορεί να λειτουργήσουν σε καιρούς πιο απλούς, χωρίς ραγδαίες αλλαγές όπου ο νέος εξασφάλιζε την επιτυχία του ακολουθώντας τα ίχνη των γονέων του.

Σήμερα οι γονείς κάτω από ευνοϊκότερες συνθήκες, μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά τους πρότυπα επιτυχημένης, ευέλικτης, ανεξάρτητης, ρεαλιστικής συμπεριφοράς.

Το σίγουρο όμως είναι πως δεν μπορούν να καταστρώσουν λεπτομερειακά σχέδια για το πώς να αντιμετωπίσουν έναν κόσμο που βρίσκεται σε συνεχή και ταχύτατη αλλαγή. (*John Gonger, 1988, σελ. 47*).

Ο έφηβος και οι συνομήλικοι

i. Ο έφηβος και το άλλο φύλο

Κατά την διάρκεια της εφηβικής ηλικίας αρχίζει το ενδιαφέρον των εφήβων για το άλλο φύλο να γίνεται ζωηρότερο. Ιδιαίτερα έντονο είναι το ενδιαφέρον αυτό στους μεγαλύτερους εφήβους. Σε αρκετές περιπτώσεις, αθώς στην αρχή σχέσεις ανάμεσα στους νέους παίρνουν σοβαρή τροπή και οι νέοι προχωρούν σε προαρραβώνα και αμοιβαίες υποσχέσεις πίστης. Η επιθυμία αυτή είναι πιο έντονη στα κορίτσια που βιάζονται να φτάσει ο δεσμός τους σε γάμο, αν και η τάση αυτή έχει τελευταία εξασθενήσει.

Αιτία που ωθεί τους νέους σε σχέσεις, που παίρνουν διαφορετικό νόημα από εκείνο της απλής παρέας, είναι το ερωτικό αίσθημα, ο έρωτας.

Οι μεταβολές που συμβαίνουν στη διάρκεια της ήβης συντελούν στο να στραφεί το ενδιαφέρον των εφήβων γύρω από θέματα που έχουν σχέση με την γενετήσια λειτουργία και διαθέτουν πολύ χρόνο για την ενημέρωσή τους εξερευνώντας τα μέρη του σώματός τους που έχουν σχέση με τη γενετήσια λειτουργία και συγκρίνοντας τις μεταβολές που συμβαίνουν στους άλλους συνομηλίκους. Μελετούν πηγές για να αντλήσουν διάφορες πληροφορίες και στρέφονται επίσης κυρίως προς τους συνομηλίκους, για να μάθουν οτιδήποτε σχετικό με την γενετήσια λειτουργία.

Περίληπτικά οι σχέσεις των νέων με το άλλο φύλο ακολουθούν την παρακάτω πορεία.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ: σχέσεις των παιδιών των δύο φύλων χωρίς συνειδητοποίηση του φύλου, εκτός από εξαιρέσεις, πρώτη εφηβική ηλικία, σχέσεις πιο πολύ με άτομα του αυτού φύλου, και μάλιστα με ένα άτομο, που αποτελεί τον επιστήθιο φίλο. Παρατηρείται μια τάση

απόθησης των δύο φύλων (συνειδητοποίηση του φύλου – αιδώς) ιδιαίτερα των αγοριών προς τα κορίτσια.

ΜΕΣΗ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ: τάση για σχέσεις με άτομα και των δύο φύλων (φιλικές παρέες) χωρίς απαραίτητη αποσύνδεση από τον επιστήθιο φίλο. Σε αρκετά άτομα (κυρίως σ' αυτά που ωριμάζουν νωρίτερα), αρχίζει κάποιο δειλό ενδιαφέρον για άτομα του άλλου φύλου.

ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΗ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ: συνέχιση της τάσης για σχέσεις με άτομα και των δύο φύλων με ένταση του ενδιαφέροντος για ένα άτομο του άλλου φύλου. Ενδεχόμενη αποσύνδεση από τον επιστήθιο φίλο (*Κώστας Μάνου, 1986, σελ. 226*).

Κατά την εφηβική ηλικία το συναίσθημα του έρωτα είναι έντονο. Ο χρόνος της εμφάνισής του και η έντασή του ποικίλουν από άτομο σε άτομο και από πολιτισμό σε πολιτισμό. Χαρακτηριστικές επίσης διαφορές παρατηρούνται μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Η επίδραση της οικογένειας και της ευρύτερης κοινωνίας πάνω στο συναίσθημα είναι πάντοτε καθοριστική.

Έχει διαπιστωθεί ότι ο έρωτας «λογικεύεται» κατά την τελευταία φάση της εφηβείας. Οι νέοι κατά τα τελευταία χρόνια της εφηβικής τους πορείας, ερωτεύονται πιο σοβαρά με τη σκέψη να δημιουργήσουν οικογένεια και να αποκτήσουν σύντροφο στη ζωή τους.

Ωστόσο μέχρι να φθάσει στο επίπεδο αυτό ο έρωτας περνά από ορισμένα κρίσιμα στάδια. Αναστατώνει τον έφηβο και του δημιουργεί πολλές δυσκολίες στη σχολική, κοινωνική και οικογενειακή ζωή. Οι δυσκολίες επηρεάζουν όχι μόνο την ομαλή ζωή του ίδιου αλλά και εκείνη των προσώπων με τα οποία έρχεται σε καθημερινή επικοινωνία. (*Γεώργιος Κρασσανάκης, 1988, σελ. 82*).

Σε πολλές περιπτώσεις, πριν από τις ουσιαστικές σχέσεις των εφήβων με το άλλο φύλο, προηγείται ένα στάδιο κατά το οποίο οι έφηβοι

δημιουργούν φανταστικές σχέσεις με πρόσωπα σε εξιδανικευμένη μορφή χωρίς επιδίωξη φυσιολογικής ικανοποίησης.

Συχνά οι έφηβοι περνούν από το στάδιο του «ερωτικού ξετρελάματος» που διαρκεί για ένα μικρό χρονικό διάστημα και είναι δυνατό να επαναληφθεί και άλλες φορές κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της εφηβικής ηλικίας πέρα από την σεξουαλική περιέργεια είναι η επιθυμία κάθε φυσιολογικού αγοριού και κοριτσιού να φαίνεται στο άλλο φύλο. Το αγόρι θέλει να επιδεικνύει τη δύναμη και τον ανδρισμό του. Το κορίτσι θέλει να είναι όμορφο, να τραβά τον ανδρισμό. Η επιθυμία να προσελκύουν είναι συνειδητή και ηθελημένη αλλά χωρίς το κίνητρο της σεξουαλικής ένωσης. Το πρώτο πράγμα που απασχολεί ένα κορίτσι της ηλικίας αυτής είναι το αν είναι όμορφη. Μπορεί να είναι προκλητική και να επιδεικνύει τα σωματικά της κάλλη, ωστόσο θα προσβληθεί αν γίνει λόγος για σεξουαλικές σχέσεις. Η απόρριψη αυτή δε γίνεται από σεμνοτυφία αλλά γιατί πραγματικά δεν είναι ακόμη έτοιμη για τη συνουσία.

Στα κορίτσια, οι σεξουαλικές ορμές είναι πιο διάχυτες και ασαφείς και περισσότερο συνδεδεμένες με άλλες ανάγκες, όπως ανάγκη για αγάπη, αυτοεκτίμηση, επιβεβαίωση και τρυφερότητα. Σε αντίθεση, τα αγόρια αισθάνονται πιο έντονα και συγκεκριμένα τις σεξουαλικές τους παρορμήσεις και τους είναι πιο δύσκολο να τις αγνοήσουν.

Παρ' όλες τις διαφορές μεταξύ τους, κοινά θέματα απασχολούν αγόρια και κορίτσια σχετικά με το σεξ. Θέλουν να ξέρουν για πρακτικά θέματα όπως αντανισμός, συνουσία, σύλληψη, εγκυμοσύνη και έλεγχο των γεννήσεων. Ακόμη πιο σημαντικό, θέλουν να ξέρουν πως θα τοποθετήσουν το σεξ μέσα στα πλαίσια των αξιών τους και πως θα έχουν ικανοποιητικές και εποικοδομητικές σχέσεις με τους άλλους και του ίδιου φύλου και του αντιθέτου. Σ' αυτά τα θέματα οι περισσότεροι νέοι έχουν πολύ λίγη βοήθεια από τον γεμάτο αντιδράσεις, συγκρούσεις, καμιά

φορά και υποκρισία κόσμο, μέσα στον οποίο ζούνε. (Κρασανάκης, 1988, σελ. 82).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση του εφήβου αποτελεί ένα μεγάλο θέμα που έχει απασχολήσει και απασχολεί τόσο τους ίδιους τους εφήβους όσο και τους γονείς και την ευρύτερη κοινωνία, την κοινωνιολογία, εκπαίδευση, εκκλησία (Μ. Χουρδάκη). Όλοι κρίνουν ωφέλιμη τη διαφώτιση της νεολαίας γύρω από τα ζητήματα της γενετήσιας ορμής. Διαφορές υπάρχουν ως προς τη διαδικασία της διαφώτισης. Άλλοι θέλουν να γίνεται μόνο στην οικογένεια, άλλοι θέλουν να είναι ατομική, άλλοι ομαδική, άλλοι στο σχολείο και στην οικογένεια, άλλοι θέλουν να αρχίζει νωρίτερα, άλλοι αργότερα κλπ.

Τα κύρια σημεία δηλαδή του προβλήματος είναι:

- (1) ο χρόνος κατά τον οποίο θα γίνει η ενημέρωση
- (2) το περιεχόμενο της ενημέρωσης
- (3) τα πρόσωπα που θα κάνουν την ενημέρωση
- (4) ο τόπος που θα γίνει (σχολείο, σπίτι κλπ.)
- (5) ο τρόπος της ενημέρωσης (ατομική ή ομαδική).

Πάντως όποια μορφή διαμόρφωσης κι αν υιοθετηθεί είναι ανάγκη να τηρηθούν ορισμένες αρχές και κατευθυντήριες γραμμές που μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- (α) Να αποφεύγεται η αγωγή πρόκληση για σεξουαλικότητα. Η σεξουαλική δηλαδή αγωγή δεν πρέπει να παίρνει της έννοια της μύησης σε γενετήσιες ενέργειες, ούτε να εξάπτει τη φαντασία των νέων.
- (β) Αποφυγή της αισχρολογίας που συνηθίζεται ανάμεσα στους νέους αλλά και στους μεγάλους.
- (γ) Πρόνοια ώστε οι έφηβοι να μην προμηθεύονται τα αρνητικά έντυπα και να μην ακούν και βλέπουν ακατάλληλες εκπομπές και ταινίες.

- (δ) Δημιουργία κοινωνικής ζωής και δραστηριοτήτων με βασικό περιεχόμενο τα σπορ που θα περιορίζουν τη γενετήσια δραστηριότητα στα φυσιολογικά όρια.
- (ε) Τόνωση της ρομαντικής διάθεσης (εκτίμηση και σεβασμός προς το άλλο φύλλο).
- (στ) Δημιουργία συστήματος πνευματικών αξιών σε εφηβικό επίπεδο, που θα υποβοηθήσουν στη σωστή σεξουαλική αγωγή.
- (ζ) Δημιουργία ηθικής εφηβικής κοινωνίας, εφήβων με ηθική βούληση.
- (η) Καλλιέργεια της τάσης για σεξουαλική αιδώ, που δεν θα φθάνει στο σεξουαλικό άγχος.
- (θ) Καλλιέργεια της τάσης για αποφυγή κατάχρησης οινοπνευματωδών ποτών και απέχθεια προς τα ναρκωτικά (*Κώστας Μάνος, 1986, σελ. 231*).

Όλα τα προηγούμενα μπορούν να επιτευχθούν μόνο μ' ένα πλαίσιο κατανόησης των εφήβων και του δύσκολου αυτού μεταβατικού σταδίου, συστηματικής και προσεκτικής διαφώτισης από τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα και φορείς (εκπαιδευτικοί, κοιν. λειτουργοί κ.α.), συνέπειας στη ζωή των γονέων και εφήβων όσο και στις σχέσεις των εφήβων με το άλλο φύλλο.

(ii) Έφηβοι και συνομήλικοι

Οι συνομήλικοι, περνούν τον περισσότερο χρόνο μαζί και συνεπώς παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των πιο πολλών εφήβων.

Φυσικά οι επιδράσεις των συνομηλίκων δεν αρχίζουν στην εφηβεία, αλλά τότε είναι πιο καθοριστικές. Οι σχέσεις με τους

συνομήλικους του ίδιου και του αντίθετου φύλου χρησιμοποιούνται και σαν πρόσωπα για τις κατοπινές σχέσεις των ενηλίκων ατόμων.

Οι έφηβοι εξαρτώνται από τις σχέσεις με τους συνομηλικούς περισσότερο απ' ό τι τα μικρά παιδιά επειδή οι δεσμοί με τους γονείς χαλαρώνουν όλο και πιο πολύ, καθώς ο έφηβος κερδίζει μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Είναι πολύ πιθανό στα πρώτα εφηβικά χρόνια, οι σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας να φορτιστούν με συγκρουόμενα συναισθήματα: η επιθυμία για εξάρτηση συνυπάρχει με τον αγώνα για ανεξαρτησία, η εχθρότητα είναι ανάμικτη με αγάπη και δημιουργούνται συγκρούσεις ανάμεσα στις οικογενειακές αξίες και τις εξωτερικές πολιτιστικές αξίες και την κοινωνική συμπεριφορά. (*John Garger, Εφηβεία-μια καταπιεσμένη γενιά, σελ. 66*).

Παρατάυτα, οι άνθρωποι έχουν ανάγκη στην εφηβεία πολύ περισσότερο από κάθε άλλη περίοδο της ζωής τους, να μοιράζονται με τους άλλους τα έντονα, πολλές φορές αντιφατικά συναισθήματα, αμφιβολίες, όνειρα, φιλοδοξίες, προβλήματα κλπ. Σ' αυτή την περίοδο της ζωής τους όπου η αίσθηση της ταυτότητάς τους είναι τόσο συγκεχυμένη και ρευστή έχουν ανάγκη την παρέα και την αποδοχή των συνομηλικών τους με τη βοήθεια των οποίων θα καθορίσουν την ταυτότητά τους.

Ο έφηβος δεν περιορίζεται πολύ νωρίς σ' ένα μέλος του αντίθετου φύλου. Θα χάσει πολλές εξελικτικές εμπειρίες. Δεν θα απολαμβάνει τα προτερήματα της ομόφυλης φιλίας. Ο μόνιμος δεσμός θα υποφέρει από τα μειονεκτήματα της συναισθηματικής και κοινωνικής ανωριμότητας που βρίσκονται και οι δύο χάνουν την ευκαιρία να γνωριστούν, να καταλάβουν και να ευχαριστηθούν μια μεγάλη ποικιλία εμπειριών και των δύο φύλων. Πρόσφατες έρευνες που διεξήχθησαν έδειξαν ότι τα κορίτσια (11-14 ετών) που βγαίνουν με αγόρια σε σχέση με κορίτσια που δεν βγαίνουν μέχρι το τέλος της εφηβείας βρίσκονται αναπτυξιακά σε

μειονεκτική θέση. Οι πρώτες είναι ανώριμες, επιφανειακές χωρίς φαντασία με περιορισμένα ενδιαφέροντα. Οι δεύτερες κοινωνικά καθυστερημένες, εξαρτημένες, ανασφαλείς, απορροφημένες από τον εαυτό τους (Μαρία Χουρδάκη, 1986, σελ. 171).

Συνήθως οι ομάδες φιλίας των αγοριών είναι πολυάριθμες και με τάσεις για αντικοινωνικούς σκοπούς (ανταγωνισμός σκληρός μεταξύ των μελών, ξυλοκοπήματα κ.α.). Οι ομάδες φιλίας των κοριτσιών είναι αντίθετα ολιγάριθμες και δεν ξεφεύγουν σε αντικοινωνικούς σκοπούς (πιο αυθόρμητες, πιο εκλεκτικές, αφιλοκερδείς, συζήτηση προσωπικών θεμάτων κ.α.).

Θεωρήσαμε πολύ εύστοχη και εποικοδομητική την κατανόηση των παραμέτρων και των υπο-εννοιών τα οποία μπορεί να εκφράσει η λέξη «ομάδα φιλίας» στην εφηβική ηλικία – την διάκριση που επιχειρεί ο Hurlock (Κώστας Μάνος, 1986, σελ 211).

Σύμφωνα λοιπόν με τον Hurlock η λέξη «ομάδα φιλίας» διακρίνεται στη συντροφιά, την ηλικία, τη μεγάλη παρέα, την οργανωμένη ομάδα και συμμορία.

Η συντροφιά αποτελείται από στενούς φίλους και είναι ολιγομελής (2-3 άτομα). Αποτελείται επίσης από έμπιστους φίλους με κοινά ενδιαφέροντα που περνούν πολλές ώρες μαζί συγκριτικά με άλλα άτομα και έχουν τη δυνατότητα έντονου αλληλοεπηρρεασμού.

Η ηλικία είναι μια μικρή ομάδα κοινωνικά, συνήθως αποτελούμενη από 3-4 άτομα, Τα άτομα αυτά έχουν κοινά ενδιαφέροντα, πηγαίνουν σε πάρτι κ.α). Έχουν τις ίδιες ικανότητες ενώ η συμμετοχή στην ομάδα προϋποθέτει συμμόρφωση σε κανόνες και αξίες που έχουν ήδη τεθεί.

Η μεγάλη παρέα αποτελείται από κλίκες και μεμονωμένα άτομα και δεν παρατηρείται έντονος κοινωνικός δεσμός. Εξυπηρετεί βασικές κοινωνικές δραστηριότητες των εφήβων όπως κοινές συζητήσεις,

παιχνίδια, χοροί, ακρόαση μουσικών εκδηλώσεων κλπ. Η ανταλλαγή απόψεων και επιχειρημάτων εξυπηρετεί και την πνευματική τους ανάπτυξη.

Οι οργανωμένες ομάδες συγκροτούνται από κοινωνικούς παράγοντες όπως: Εκκλησία, σχολεία κλπ. Έχουν ως σκοπό να βοηθήσουν τους νέους να συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες και πολλές φορές παρατηρείται σ' αυτές το στοιχείο της πρωτοβουλίας και ελεύθερης δράσης.

Η συμμορία αποτελείται από λίγα άτομα-μέλη που δεν έχουν προσαρμοστεί ικανοποιητικά στο σχολείο και γι' αυτό έχουν περιορισμένο αριθμό φίλων. Συνήθως αποτελούνται από άτομα του ίδιου φύλου, κυρίως αγόρια.

Ο έφηβος ψάχνει να βρει μέσα από αυτούς τους τύπους «ομάδας φιλίας» ένα λόγο ύπαρξης, ένα ιδανικό του Εγώ, μια ενθαρρυντική εικόνα του εαυτού του που να καθησυχάζει την εσωτερική του ανησυχία και να του δίνει ταυτόχρονα το αίσθημα της αξίας του. Ανάμεσα σε πλάσματα που σκέπτονται και νιώθουν όπως εκείνος ο νέος γνωρίζει πως μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα, χωρίς να φοβάται μήπως δεν γίνει κατανοητός ή μήπως προσκρούσει στο ειρωνικό χαμόγελο του ενήλικου εκμηδενίζοντάς τον. Υπάρχουν κοινές αξίες σ' όλες τις ομάδες – ακόμη και στις συμμορίες – όσο και αν οι σκοποί μπορεί να' ναι διαφορετικοί ή ακόμη και αντίθετοι: να είσαι θαρραλέος, πιστός στον σύντροφο να κρατάς το λόγο σου κ.α.» *Οι έφηβοι μεταξύ τους έχουν την εντύπωση ότι ζουν σαν ενήλικοι, ότι είναι ενήλικοι στηρίζοντας ο ένας τον άλλον, νιώθουν τους εαυτούς τους δυνατούς και ανεξάρτητους όταν είναι μαζί αλλά όταν είναι ο καθένας μόνος νιώθει δυστυχής απέναντι στον κόσμο των ενηλίκων», (Κώστας Μάνου, Ψυχολογία του εφήβου, 1986, σελ. 220).*

Η ταύτιση, λοιπόν, με την ομάδα αποτελεί μια προσωρινή λύση για τις συγκρούσεις της εφηβείας και μια προετοιμασία για την κατάσταση

του ενηλίκου. Φυσιολογικά, έρχεται η χρονική στιγμή (γύρω στα 16) όπου ο έφηβος αισθάνεται την ανάγκη να εκφραστεί πιο προσωπικά και να αναλάβει μόνος του τη διαχείριση της ζωής του. Αφού, μέσα από την ομάδα, συνειδητοποίησε τον εαυτό του, τις δυνατότητες και την αξία του, θα ψάχνει τώρα να βρει το λόγο ύπαρξής του μέσα απ' τον ίδιο του τον εαυτό.

Συχνά όμως παρατηρείται το φαινόμενο η ταύτιση με την ομάδα να παρατείνεται πέρα από μια ορισμένη ηλικία. Τότε μπορεί να αποδειχθεί επιβλαβής καθώς εμποδίζει αυτό που στην αρχή είχε διευκολύνει δηλαδή την αυτοεπιβεβαίωση. Η ομάδα έχει τη δυνατότητα να αλλοτριώσει καθώς υποτάσσει το άτομο σ' ένα συλλογικά ιδανικό με συνέπεια το άτομο να απαρνείται ένα ολόκληρο κομμάτι του εαυτού του, κάθε προσωπικού στοχασμού του. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις ατόμων που νιώθουν ότι υπάρχουν μόνο στην ομάδα (πολιτιστική, αθλητική, θρησκευτική κλπ.) οι οποίοι είναι ανίκανοι να έχουν προσωπική σκέψη. Έτσι η ομάδα, εμποδίζοντας τον έφηβο να φτάσει στην πλήρη αυτονομία και συνηθίζοντάς τον να ψάχνει πάντα για εξωτερική στήριξη και ασφάλεια μπορεί να τον κρατήσει σε μια κατάσταση ανωριμότητας. Όλα αυτά δεν σημαίνουν πως ο έφηβος κάποια στιγμή πρέπει να εγκαταλείψει κάθε ομαδική δραστηριότητα αλλά να πάψει να είναι η ομάδα το μοναδικό σημείο αναφοράς του, το μέτρο για κάθε τι. *«Η συμμορία των συνομηλίκων είναι το αντιπροσωπευτικότερο δείγμα για το πώς η ομάδα μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην ψυχολογική, κοινωνική και πολιτιστική ωρίμανση, στην προοδευτική ενσωμάτωση του νέου στη ζωή των ενηλίκων που φυσιολογικά έχει την αποστολή να διευκολύνει».*

Η συμμορία αποτελεί προϊόν των βιομηχανικών μεγαλουπόλεων. Δεν υπάρχουν οργανωμένες συμμορίες στα χωριά ή σε μικρές πόλεις. Οι

μεταβολές στο περιβάλλον των πόλεων θα πρέπει να θεωρηθούν ως οι βασικοί υπεύθυνοι του ραγδαίου πολλαπλασιασμού τους.

Κοινωνιολογικοί και ψυχολογικοί παράγοντες ωθούν και ευνοούν την, με γοργό ρυθμό, αύξηση των συμμοριών με το χαρακτηριστικό της μεγάλης συνοχής και συχνά παθολογικής δράσης, σκέψης κ.α.

Ως προς τους κοινωνιολογικούς παράγοντες αξίζει να αναφερθούν η μαζική, τα τελευταία χρόνια, συσσώρευση του ανθρώπου στις πόλεις με συνέπεια στην ανωνυμία και την κοινωνική μοναξιά, η βιομηχανοποίηση της εργασίας και μάλιστα μιας εργασίας που επιτελείται χωρίς χαρά, είναι μηχανικά επαναλαμβανόμενη και δεν αντιπροσωπεύει συχνά τις πραγματικές ικανότητες και την προσωπικότητα του ατόμου, η αναγκαιότητα που προέκυψε η μητέρα να βγει στον εργασιακό στίβο και έτσι να απουσιάζει μαζί με τον πατέρα ώρες από το σπίτι κ.α.

Ως προς τους ψυχολογικούς παράγοντες αξίζει να αναφερθεί η ανάγκη για ασφάλεια που ο νέος αναζητά για να καταπολεμήσει τα αισθήματα αδυναμίας και κατωτερότητας, ο πόθος κάθε νέου, ιδιαίτερα του αγοριού να γίνει «άντρας», (χαρακτηριστικό νέων που ρέπουν προς την εγκληματικότητα) κλπ.

Η συμμορία έχει τους δικούς της θεσμούς, τα έθιμά της, τη μυστική της διάλεκτο, το στρατηγείο της. Δεν διαφέρει και πολύ απ' την προσκοπική ομάδα μόνο που η συμμορία δημιουργείται από μόνη της χωρίς ένα προϋπάρχον πλαίσιο και επίσης δομείται πολύ γρήγορα.

Αυτό που σε γενικές γραμμές έχει σημασία και προτεραιότητα δεν είναι η προσπάθεια από την πλευρά της οικογένειας και άλλων φορέων για αποτροπή συμμετοχής των νέων σε ομάδες φιλίας – οποιασδήποτε μορφής – αλλά η δυνατή διαπαιδαγώγηση τους και η ανάπτυξη μιας προσωπικότητας που θα ξέρει να επιλέγει σωστά τους φίλους του, με

κριτήρια ουσιαστικά και όχι επιφανειακά όπως π.χ. καλή εμφάνιση, γεροδεμένο σώμα, ντύσιμο σύμφωνα με τις επιταγές της μόδα κ.α. Καθώς και θα ξέρει ποια στοιχεία από τον εαυτό του χρειάζεται να δώσει ο κάθε νέος και ποια θα πάρει ο ίδιος από τους άλλους που θα τον βοηθήσουν προς μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη προσωπικότητα.

γ. Έφηβος και σχολείο

Ένα μεγάλο μέρος της παιδικής και νεανικής ζωής του ατόμου απορροφά το σχολείο και οι απαιτήσεις του.

Ειδικότερα το σχολείο της μέσης εκπαίδευσης ασκεί βαθιές επιδράσεις στους εφήβους με την προϋπόθεση βέβαια πως είναι σωστά οργανωμένο και λειτουργεί ικανοποιητικά όπως κατάλληλο προσωπικό, κατάλληλες αίθουσες διδασκαλίας, βιβλία, εργαστήρια κλπ.

Σήμερα ενώ το προσωπικό της μέσης εκπαίδευσης είναι σωστά επιλεγμένο και εξειδικευμένο ως προς τα διδασκόμενα μαθήματα, απουσιάζει η ανάλογη εξειδίκευση και επιλογή του προσωπικού με κριτήρια τη ψυχολογική και παιδαγωγική πλέον κατάρτισή του. Εξάλλου έργο του καθηγητή δεν είναι μόνο το διδακτικό, αλλά και η ανάπτυξη όλων των όψεων της προσωπικότητας και του χαρακτήρα των εφήβων και στην προσαρμογή τους τόσο στο πνεύμα του σχολείου όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό σύστημα.

Μεγάλη σπουδαιότητα διαδραματίζουν και οι χώροι του σχολείου. Το σχολείο οφείλει να παρέχει όλα τα μέσα και να τηρεί τους όρους υγιεινής (ευρύχωρες αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, χώρους άθλησης κ.α.).

Το σχολείο βοηθά τους εφήβους να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τις δυνατότητές τους, να αποκτήσουν μια εικόνα της αυταξίας τους γιατί οι εκπαιδευτικοί είναι πιο αντικειμενικοί από τους γονείς τους στις κρίσεις τους και πιο αποτελεσματικοί στην καθοδήγησή τους.

Οι περισσότεροι από τους εφήβους αγαπούν το σχολείο παρ' όλα τα επί μέρους παράπονα ως προς τη διδακτέα ύλη, το φόρτο εργασίας, τις σχέσεις καθηγητών-μαθητών κ.λ.π. Τα παραπάνω γίνονται εντονότερα μόνο κατά τις τελευταίες τάξεις του σχολείου όπου το άγχος μεγαλώνει

καθώς ο έφηβος πρέπει να συνταιριάσει τα πολλαπλά ενδιαφέροντά του με μία καλή σχολική επίδοση και μελλοντική καλή επαγγελματική επιλογή.

Οι απαιτήσεις του σχολείου σήμερα από τα παιδιά και τους εφήβους είναι πολύ πιο μεγάλες από άλλοτε. Οι νέοι σήμερα οφείλουν να έχουν μια υψηλών προδιαγραφών και ιδιαίτερης εξειδίκευσης επιστημονική και επαγγελματική κατάρτιση. Σε αντίφαση όμως με τα προηγούμενα, έρχεται το γεγονός πως οι περισσότεροι νέοι δεν έχουν ελπίδες για το μέλλον τους λόγω έλλειψης ευκαιριών στην αγορά εργασίας. Το σχολείο, δυστυχώς, δεν προετοιμάζει τα παιδιά για μεγάλες περιόδους «αναγκαστικής ανάπαυσης» και για την πτώση του ηθικού τους λόγω της ανεργίας.

Παρ' όλο που σήμερα η σχολική επιτυχία δεν σφραγίζει μια θριαμβευτική είσοδο στον επαγγελματικό στίβο, η σχολική αποτυχία θεωρείται βαρύ πλήγμα τόσο για τον ίδιο τον έφηβο, όσο και, ίσως περισσότερο για τους γονείς του.

Τα σχολεία αποτελούν το μικρόκοσμο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν. Υπάρχουν όρια στις δυνατότητές τους όταν πρέπει να βοηθηθούν νέα παιδιά που είτε έχουν μεγαλώσει σε αντίξοες συνθήκες (οικονομικές-κοινωνικές) είτε είναι ήδη προβληματικά. Αυτά τα παιδιά είναι μοιραίο ότι θα αποτύχουν εκτός αν βρεθεί μια ευκαιρία να διακοπούν ή να διορθωθούν αυτές οι επιρροές.

Η αποτυχία σ' έναν κόσμο προσανατολισμένο στην επιτυχία έχει σημαντικές συνέπειες για τους εφήβους όχι μόνο στο σχολείο αλλά και σε άλλες πλευρές της ζωής τους. Υπάρχει μεγάλη σχέση ανάμεσα στις συναισθηματικές διαταραχές και την άρνηση για σχολική επίδοση πράγμα που αποτελεί ένα συνεχές πρόβλημα τόσο για τους δασκάλους όσο και για τους μαθητές (*Μάρτιν Χέρμερκετ, 1992, σελ. 201*).

Τα άτομα που τα πάνε καλά στο σχολείο συνήθως έχουν καλή υγεία, η νοημοσύνη τους είναι τουλάχιστον στον μέσο όρο και έχουν καλά αναπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες. Συνήθως έχουν καλή γνώμη για τον εαυτό τους και τις αντιδράσεις των άλλων (*Χέρμερκετ, 1992, σελ. 202*).

Η σχολική επιτυχία σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να συνδεθεί μέσα στα στενά πλαίσιά του σχολικού συστήματος (εξετάσεις, διαγωνίσματα, προφορική απόδοση μαθητών κ.α.). Η σχολική επιτυχία πρέπει να περιλαμβάνει τη σωστή προσαρμογή, ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, διαπροσωπικών σχέσεων κ.α. Καθώς επίσης και η σχολική αποτυχία δεν πρέπει να αιτιολογηθεί σε μία χαμηλή νοημοσύνη του ατόμου με αντιπροσωπευτική έκφραση «αυτός δεν τα παίρνει τα γράμματα». Μια άσχημη σχολική επίδοση και αποτυχία, με την ευρύτερη, όπως αναφέρθηκε διάσταση ή μη, μπορεί να έχει τις ρίζες της στην αντιπάθεια προς συγκεκριμένα μαθήματα, αντιπάθεια προς συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς, σε δυσκολίες μελέτης στο σπίτι, ύπαρξη πολλαπλών εξωσχολικών ενδιαφερόντων, ασθένειες, σχέσεις με το άλλο φύλο κ.α.

Γι' αυτό και κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να μη στέκεται μόνο στη συγκεκριμένη σχολική επίδοση μαθητών που θεωρούνται ότι αυτοί είναι στατική αναμενόμενη και δεδομένη για τον κάθε μαθητή του. Αντίθετα, όφειλε να προβληματίζεται στη σχολική αποτυχία προσπαθώντας να ανιχνεύσει τους παράγοντες που την προκαλούν και βέβαια να παρέμβει σ' αυτούς. Έτσι επιβεβαιώνεται και η αντίληψη πως σωστός εκπαιδευτικός δεν είναι ο επιστημονικά εξειδικευμένα καταρτισμένος αλλά αυτός που συνδυάζει παιδαγωγικά πρότυπα. Αυτός που έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί με τα άλλα άτομα γνήσια, αυθεντικά, παιδαγωγικά.

Ο ρόλος που διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός είναι ανεξάρτητος και καθοριστικός. Πολλοί μαθητές εγκαταλείπουν τις σπουδές τους πριν ακόμη αποφοιτήσουν. Οι περισσότεροι προβάλουν ως δικαιολογητικό οικογενειακούς ή οικονομικούς λόγους. «Μέτριοι» όμως μαθητές ή άτομα με βασική αδυναμία στην ανάγνωση κατορθώνουν να αποφοιτούν μετά από ενθάρρυνση τόσο από το σπίτι τους όσο και από εκπαιδευτικούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατό μέσα από κακό χειρισμό εκπαιδευτικών οι μαθητές να μισήσουν το σχολείο και να εγκαταλείψουν την προσπάθεια ή να μην αποδώσουν στο σχολείο όσο θα μπορούσαν.

Η ξαφνική αλλαγή συμπεριφοράς και σχολικής επίδοσης στην εφηβεία μπορεί να είναι ένα σοβαρό σύμπτωμα αρχόμενης ψυχοπαθολογίας. Μπορεί να οδηγήσει σε πρόωρη διακοπή ακόμη και της υποχρεωτικής φοίτησης, απομόνωση από την ομάδα συνομηλίκων, περιθωριακή ή/και εργασιακή αστάθεια.

Είναι χαρακτηριστικό φαινόμενο οι συχνές απουσίες και αποβολές από το σχολείο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο Callaway (1985) βρήκε ότι συχνές απουσίες μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είχαν σχέση με το φτωχό κοινωνικο-οικονομικό οικογενειακό περιβάλλον. Υπήρξε ελάχιστη συσχέτιση με την οργάνωση του σχολείου και καμιά σχέση με το μέγεθος του σχολείου. Όσον αφορά τις αποβολές, παρατηρείται ότι συχνά προηγείται το γνωστό «σκασιαρχείο». Υπήρξε ακόμη υψηλό ποσοστό παραπτωματικότητας και ψυχικών διαταραχών σ' αυτούς τους εφήβους και τις οικογένειές τους, όμως αυτά τα παιδιά είχαν αποβληθεί για πολλές εβδομάδες ή είχαν αποκλειστεί απ' όλα τα σχολεία της περιοχής καθώς και με σοβαρή ψυχοπαθολογία.

Οι Κοκκέβοι και συν (1984 και 1986), έχουν αναφέρει ότι οι έφηβοι, που αποβάλλονται από τα σχολεία, περιθωριοποιούνται και αρκετοί απ' αυτούς εμπλέκονται σε κατάχρηση ουσιών.

Είναι σημαντική η εκσυγχρόνιση του σχολικού συστήματος, ενός εκσυγχρονισμού που δε σταματά ποτέ αλλά πάντα αποτελεί σκοπό και αναγκαιότητα όλων των ατόμων που εμπλέκονται στην εκπαίδευση (*Ψυχολογικά θέματα, Τόμος 3, 1990, σελ. 44*).

δ. Έφηβοι και ευρύτερη κοινωνία

Η κοινότητα μέσα στην οποία ζουν σήμερα οι έφηβοι, οι άνθρωποι που συναναστρέφονται, οι προεξέχουσες πολιτιστικές αξίες, το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγάλωσαν, οι κοινωνικοί θεσμοί που επικρατούν, οι τεράστιες κοινωνικές απαιτήσεις μπορούν να αιτιολογήσουν τις εκδηλώσεις και τα βασικά χαρακτηριστικά της εφηβικής συμπεριφοράς.

Σήμερα οι νέοι δεν ενθαρρύνονται γι τη συμμετοχή τους στις κοινωνικές εξελίξεις, στο κοινωνικοπολιτικό γίνεσθαι. Οι αντίστοιχες κοινωνικές και πολιτικές φιλοδοξίες της εποχής δεν φαίνεται να παρουσιάζουν ιδέες κατάλληλες και εγωιστικές για να ικανοποιήσουν συναισθηματικές και πνευματικές ανάγκες. Έτσι οι νέοι παρουσιάζουν την τάση να συσπειρώνονται σε κοινωνικές ομάδες και να προσπαθούν μέσω ενός κοινού κώδικα να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες τους, φθάνοντας μάλιστα στο σημείο να θέλουν να επιβάλλουν τις δικές τους ιδέες στην πλειοψηφία των μεγάλων. Έχουν τη μουσική τους, το χορό τους, το θέατρό τους, τη λογοτεχνία τους, όπως έχουν τους ηγέτες τους, τους ήρωές τους, τα είδωλά τους.

Τα προβλήματα των σημερινών εφήβων έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά από εκείνα των εφήβων των τελευταίων δεκαετιών. Σήμερα παρατηρείται στο Δυτικό Πολιτισμό μια παράταση της εφηβικής ηλικίας καθώς η χρονολογική ηλικία δεν αντιστοιχεί μόνο στα βιολογικά στάδια αλλά και στις κοινωνικές λειτουργίες. Η παράταση της μαθητικής ζωής

με συνέπειες τόσο στην οικονομική εξάρτηση όσο και τον περιορισμό της αυτονομίας του και των υπευθυνότητων του αναγκάζει τον έφηβο να συγκρούεται με τον κόσμο των ενηλίκων.

Ένας άλλος λόγος που μπορεί να θεωρηθεί ότι βοηθά τη σύγκρουση αυτή είναι η διάλυση ορισμένων απόψεων που επικρατούν γύρω από τη συμπεριφορά τους. *«Η εφηβεία στην εποχή μας κατέκλυσε τον κόσμο των ενηλίκων με το μορφή κυρίως δύο αντιθέτων στερεοτύπων. Σύμφωνα μ' αυτά ο έφηβος είναι είτε **θύτης**: εκείνος που εκδηλώνει μια συμπεριφορά βίαιη, σκληρή, απαιτητική, διεκδικητική, επικριτική, δίχως ηθικούς κανόνες και φραγμούς, φορέας των σαδιστικών και σεξουαλικών προβολών της κοινωνίας μας, είτε παίρνει τη μορφή του **θύματος**: με συμπεριφορά παθητική, ανήμπορη προς τη διαφθορά του ενήλικα, που έχει σαν σκοπό να εκμεταλλευτεί την ευπιστία του. Σαν να μην υπάρχει ο μέσος όρος που τέλος πάντων αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο ποσοστό αυτού του πληθυσμού»*, (Δοξιάδη-Ζαχαροπούλου, *Έφηβοι και Οικογένεια*, σελ. 78).

Έτσι αυτά τα υπεραπλουστευτικά στερεότυπα έφτασαν στο σημείο να επηρεάζουν και το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον έτσι που να αναγκάζουν τους γονείς, να φέρονται στα ίδια τα παιδιά τους, με τρόπο τέτοιο που να δείχνει ότι τους θεωρούν ικανούς για κάθε παράπτωμα ή ανίκανους για κάθε τι. Το κακό αυτό εδραιώνεται όταν η ίδια η κοινωνία χρησιμοποιεί το στερεότυπο αυτά σαν καθρέφτη τον οποίο προσφέρει στους εφήβους για να δουν την εικόνα του εαυτού τους την οποία βαθμιαία θεωρούν ανθεκτική και συμμορφώνονται μ' αυτή. Ο κύκλος των προσδοκιών πραγματώνεται: ο ενήλικος πεπεισμένος για την αξία αυτού του στερεότυπου προσκαλεί ασυνείδητα τον έφηβο να εκδηλώνει την αναμενόμενη συμπεριφορά και ο έφηβος δεν έχει παρά να ανταποκριθεί στην εικόνα που έχουν οι άλλοι γύρω του.

Ο έφηβος διαρκώς βρίσκεται μέσα σε ένα πλαίσιο έντονων συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων οι οποίες αναφέρονται σε αξίες, ήθη

και έθιμα. Άλλα πρότυπα, αξίες και ηθικούς κώδικες που προβάλλονται και συχνά, του επιβάλλονται από την οικογένειά του και με άλλα πρότυπα, αξίες διαποτίζεται καθημερινά από τις ευρύτερες κοινωνικές συναναστροφές του και από τα Μ.Μ.Ε.

Αποτέλεσμα των παραπάνω δεν είναι μόνο η δημιουργία μιας σταθερής και διαρκούς σύγκρουσης και τρομερής σύγχυσης αλλά κι ένα φοβερό άγχος.

Βέβαια, το άγχος, το οποίο βιώνεται έντονα στις εφηβικές ψυχές, πέρα από τις προαναφερθείσες ρίζες του, παρουσιάζει και μια άλλη διάσταση που είναι το άγχος της γνώσης. Μια διάσταση που διαφαίνεται πολύ εντονότερα στην εποχή μας την εποχή της γνώσης απ' ότι σε προηγούμενες εποχές (*Α. Κοσμόπουλος, 1990, σελ. 201*).

Η επιστημονική επανάσταση που συντελέστηκε βασικά στον αιώνα μας γέννησε και τις τεχνικές και ιδεολογικές αναστατώσεις και τη φρίκη των πολέμων, την επικοινωνία των ανθρώπων, την καταναλωτική κοινωνία που σφράγισαν τους καιρούς μας. Έφερε, με λίγα λόγια, ωφέλειες αλλά και βλάβες (ίσως ανεπανόρθωτες) στο ευρύ φάσμα της ανθρώπινης ζωής (πολιτισμός, περιβάλλον, οικονομία κ.α.). Κι αυτό γιατί, μολονότι η κατάκτηση της γνώσης άλλαξε τη ζωή του ανθρώπου κάνοντάς την πιο ανθρώπινη και νοηματική, του έδωσε την ψευδαίσθηση πως μπορεί να ερευνηθεί επιστημονικά και να αναλυθεί εργαστηριακά. «Ο σύγχρονος άνθρωπος και δη ο έφηβος βιώνει το άγχος της γνώσης, της σωστής καλλιέργειας, της σωστής και με μέτρο διαχείρισής της που θα οδηγήσει σε ένα καλύτερο αύριο και όχι στην ολέθρια καταστροφή ακόμη και της ίδιας της ανθρώπινης ύπαρξης» (*Κοσμόπουλος 1990, σελ. 202*).

Οι κοινωνικές απαιτήσεις του εφήβου με το σκεπτικό της αυριανής διαχείρισης του κόσμου είναι τρομακτικές. Ο έφηβος πρέπει να είναι γνώστης των πάντων αλλά συγχρόνως καλά επιστημονικά καταρτισμένος

και εξειδικευμένος για την μελλοντική του αποστολή. Εξειδίκευση και παντογνωσία έρχονται σε αντίθεση. Εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις με τον κοινωνικό περίγυρο είναι στοιχεία αναπόφευκτα για τον έφηβο. Εκείνο που δεν είναι δεδομένο και στην σφαίρα του επιστητού, που μας προσφέρει η γνώση και η τεχνολογική δυνατότητα, είναι αν ο αυριανός ενήλικας θα είναι το θύμα ή ο θύτης (ο τελικός νικητής) των δραματικών συγκρούσεων, αντιφάσεων και απαιτήσεων, προς όφελος βέβαια, την ανθρώπινης ύπαρξης.

Πολλοί είναι οι έφηβοι που δεν αντέχουν τις τρομερές αυτές κοινωνικές απαιτήσεις, το άγχος που συνεπάγονται, τις συγκρούσεις που πρέπει να υποστούν (τόσο με τον εαυτό τους όσο και προς τα έξω) για να εξισορροπήσουν τις εξωτερικές και εσωτερικές απαιτήσεις και ανάγκες και να αποτελέσουν θετικό παράγοντα εξέλιξης. Με τη συμβολή, βέβαια, οικογενειακών καταστάσεων (π.χ. χωρισμένοι γονείς), κοινωνικοοικονομικών (π.χ. φτώχεια, ανέχεια, χαμηλή μόρφωση γονέων κ.α.), ωθούνται σε εύκολες διόδους φυγής και άρνησης των κοινωνικών υποχρεώσεων όπως είναι : το αλκοόλ και τα ναρκωτικά.

4. ΕΝΟΤΗΤΑ-Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

α. Η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου

Ο όρος ελεύθερος χρόνος προβάλλει μια κατάσταση κατά την οποία μπορεί κάποιος να κάνει κάτι ή να μην κάνει κάτι,. Είναι ο χρόνος που μπορεί κανείς να διαθέσει έξω από τις συνηθισμένες του ασχολίες και υποχρεώσεις.

Ο Γάλλοι για να εκφράσουν τον ελεύθερο χρόνο χρησιμοποιούν τον όρο *loisir* ο οποίος προέρχεται από το λατινικό *licere* που σημαίνει επιτρέπεται. Στην Ιταλία αποκαλείται *tempo libero* και στην Αγγλία *free time* ή η έκφραση *time for living*, χρόνος για ζωή.

Οι Έλληνες φιλόσοφοι ήταν οι πρώτοι που έθεσαν το θέμα του ελεύθερου χρόνου χρησιμοποιώντας τον όρο «σχολή». Η λέξη σχολή εκφράζει ελεύθερο χρόνο, ανάπαυση, οκνηρία, έλλειψη απασχόλησης, ενασχόληση στις ώρες τις ελεύθερες από εργασία και υποχρεώσεις. Επίσης σημαίνει και τον τόπο όπου αξιοποιείται ο ελεύθερος χρόνος, στην σχολή, δηλαδή σχολείο που σήμερα νοείται μόνο ως τόπος εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου για την διδασκαλία και την μάθηση.

Σύμφωνα με τον ΤΟΤΙ (1985, σελ. 10), από την εποχή του ο Αριστοτέλης, το 350 π.χ., συλλογίστηκε το νόημα της σχολής και το καθόρισε με βάση την αντίθεση μεταξύ δουλειάς-ελεύθερου χρόνου. Τόνιζε πως ο ελεύθερος χρόνος, δεν είναι ανάπαυση, ούτε το τέλος της δουλειάς, αντίθετα η δουλειά, η «ασχολία» αποτελεί το τέλος του ελεύθερου χρόνου. Η δουλειά είναι το να μην έχεις χρόνο, να μην έχεις τον εαυτό σου, να μην έχεις ευτυχία κατά συνέπεια.

Η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου διαφέρει από την εποχή του Αριστοτέλη ως την εποχή του Μαρξ χωρίς

αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και ομοιότητες. Πιο συγκεκριμένα, ο ΤΟΤΙ (1985, σελ. 10), αναφέρει πως οι Έλληνες φιλόσοφοι εξέταζαν τον άνθρωπο κυρίως στις ελεύθερες ώρες του. Αντίθετα, η πολιτική οικονομία, όπως τονίζει ο Μαρξ, μετά από δύο χιλιάδες χρόνια, δεν ασχολείται με τον εργαζόμενο ως άνθρωπο τις ώρες που δεν εργάζεται, αφήνει αυτή την ασχολία στην ποινική δικαιοσύνη, στους γιατρούς, στη θρησκεία, στους πίνακες της στατιστικής. Μια άλλη διαφορά επίσης έγκειται στο γεγονός ότι κατά τον Αριστοτέλη, η αντίθεση δουλειάς και ελεύθερου χρόνου ταυτίζεται με την διαίρεση της κοινωνίας σε ελεύθερους ανθρώπους και σε σκλάβους. Σύμφωνα όμως με τον Μαρξ, η αντίθεση αυτή αφορά όλα τα άτομα μιας κοινωνίας στη σύγχρονη εποχή. Παρόλα αυτά όμως, η ουσιώδης ομοιότητα των δύο αυτών απόψεων που ενισχύεται από την γνώμη του Αριστοτέλη είναι ότι η ουσιαστική ποιότητα του ανθρώπου, η ανθρωπιά του, το αγαθό του βρίσκονται στην ιδιοποίηση του ελεύθερου χρόνου που στηρίζει ακόμα και σήμερα τις πιο προωθημένες επιστήμες του ανθρώπου. Έτσι λοιπόν, γράφει ο Αριστοτέλης *«Σήμερα, οι περισσότεροι άνθρωποι ασχολούνται, για παράδειγμα με την μουσική μονάχα για την ευχαρίστηση που τους δίνει, αλλά οι αρχαίοι την είχαν κάνει συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης, γιατί η φύση απαιτεί να γνωρίζουμε όχι μόνο να ενεργούμε σωστά, αλλά και να τεμπελιάζουμε σωστά. Γιατί η τεμπελιά είναι η αρχή των πάντων, είναι προτιμότερη από την εργασία και τους σκοπούς της»*. (ΤΟΤΙ 1985, σελ. 12).

Από τους χρόνους του Αριστοτέλη το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου και της χρησιμοποίησής του παρουσιάζεται πολύπλοκο. Συνεχίζοντας λοιπόν ο Έλληνας φιλόσοφος εξέφρασε ότι η ευχάριστη διασκέδαση δεν επιλέγεται με απώτερο σκοπό κάτι άλλο, αλλά για την αυταξία της. Είναι η ίδια αυτοσκοπός. Η διασκέδαση για την διασκέδαση. Η ευχαρίστηση για την ίδια την ευχαρίστηση.

Επιδιώκοντας έτσι να ορίσει την έννοια του ελεύθερου χρόνου ο Αριστοτέλης, προσηλωμένος στη σημασία της έννοιας της ευτυχίας εκφράζει πως είναι «παιδαριώδες να κουραζόμαστε για να διασκεδάσουμε, να διαλέγουμε δηλαδή αυτή ή κάποια άλλη απασχόληση για να αποκτήσουμε κάτι άλλο. Όλα τα διαλέγουμε με κάποιο απότερο σκοπό εκτός από την ευτυχία, αυτή είναι όντως ο σκοπός, είναι το να μην προσδοκούμε όσα δεν κατέχουμε. Η ευτυχία, λοιπόν, συνιστάται στην πνευματική ενατένιση, την μόνη δραστηριότητα που μας συγκινεί με την αυταξία της. Η δραστηριότητα της ενατένισης είναι η νοητική δραστηριότητα, η πνευματική ζωή, η φιλοσοφία, η καθαρή ανάπαυση, η τέχνη, οτιδήποτε δεν είναι ούτε απαραίτητο, ούτε χρήσιμο, αλλά χρησιμεύει μόνο για να βιώνουμε με τον υψηλότερο τρόπο τον ελεύθερο χρόνο μας, τον προσωπικό μας χρόνο ...», (TOTI, 1985, σελ. 12-13).

Ο Πλάτωνας σε αντίθεση με τον Αριστοτέλη εκφράζει μια λατρευτική, θρησκευτική και μεταφυσική αντίληψη για τον ελεύθερο χρόνο, κατά την οποία, ο άνθρωπος πρέπει να περάσει τη ζωή του με τις πιο όμορφες παιδίες που θεωρούνται προσήλωσι στο θείο. Πιο συγκεκριμένα γράφει στους Νόμους πως «Σε καιρό ειρήνης, ο καθένας πρέπει να περνά τη ζωή του όπως μπορεί καλύτερα. Ποιος είναι ο σωστός τρόπος; Πρέπει να ζήσει με παιδίες, με συγκεκριμένα παιχνίδια και συγκεκριμένες τελετουργίες, τραγουδώντας και χορεύοντας, για να εξευμενίσει τους θεούς, ώστε να αποκρούει τους εχθρούς και να τους νικά στις μάχες», (TOTI, 1985, σελ. 13). Συνεχίζοντας ο Πλάτωνας στο έργο του Πολιτεία εκφράζει πως «το πρόβλημα της σχολής τίθεται μόνο για τα παιδιά ως παιχνίδι επιτηρούμενο από τις τροφούς, και για τους νέους ως χορός και αθλοπαιδιές: ο υπόλοιπος χρόνος μοιράζεται ανάμεσα στην εργασία και τις ιεροτελεστίες», (TOTI, 1985, σελ. 15).

Ο Τζιορντάνο Μπρούνο προσπαθεί να συμβιβάσει την αριστοτελική αντίληψη της ενατένισης ως πνευματικής δραστηριότητας

με τις αναγκαιότητες του κόσμου της εργασίας. Εκφράζει τον φόβο του ανθρώπου της Αναγέννησης όπου εισάγονται οι νόμοι της παραγωγής και ο ανταγωνισμός που τίθεται θα διαχωρίσει τα άτομα και τα έθνη έτσι ώστε η ανθρώπινη εργασία δεν θα έχει κάποιο σκοπό που θα την δικαιώνει. Συνεχίζοντας ο Μπρούνο πιστεύει πως «ο κόπος πρέπει να εξυπηρετεί την τεμπελιά και η τεμπελιά πρέπει να προσαρμόζεται με τον κόπο. Έτσι λοιπόν στο όραμα μιας ζωής ευτυχισμένης, γεμάτης πνευματική δραστηριότητα αντιπαραθέτει μια ζωή γεμάτη δουλειά, στην οποία η ανάπαυση είναι μόνο ένα διάλειμμα, ανανέωση των χαμένων δυνάμεων, ψυχαγωγία που πετυχαίνεται καλύτερα, όταν αποβαίνει ενατένιση της θείας χάρης, (TOTI, 1985, σελ 13-15).

Επίσης την εποχή της Αναγέννησης ο Τομάζο Μόρο και ο Καμπανέλα προσεγγίζουν τον ελεύθερο χρόνο ως βασικό στοιχείο μιας ευτυχισμένης κοινωνίας. Στο έργο του ο Καμπανέλα «*Η Πόλη του Ηλιου*» οι εργάσιμες ώρες είναι τέσσερις. Ο TOTI (1985, σελ. 14), λοιπόν επικαλείται τους συγκεκριμένους θεωρητικούς για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η δουλειά μειωμένη στο ελάχιστο, σύμφωνα με την εποχή εκείνη, και η δουλειά προσαρμοσμένη στις συνήθειες του καθένα, ένα είδος της σύγχρονης αντίληψης για δουλειά αντίστοιχη με την κλίση του καθένα και ανάλογη με τις προσταγές της ψυχολογίας είναι ένα και το αυτό με την απόλαυση του σώματος και του πνεύματος.

Μετά από έναν αιώνα τις ουτοπίες του Μόρο και του Καμπανέλα θα διαδεχθούν ενοράσεις του μέλλοντος που είναι λιγότερο ουτοπικές και περισσότερο ιδιοφυείς, όπως η ουτοπία του Φ. Μπέικον ο οποίος προβλέπει την βιομηχανική επανάσταση (TOTI, 1985, σελ. 16). Ακόμα ένας από τους σύγχρονους θεωρητικούς ο Προυντόν προβλέπει το χόμπι των ημερών μας θέτοντας τις βάσεις της σύγχρονης προβληματικής σχετικά με την μερική απασχόληση, την εξειδίκευση και πολυτεχνική.

Τέλος ο Μαρξ τοποθέτησε το πρόβλημα του ελεύθερου χρόνου και του εργάσιμου χρόνου αντιμετωπίζοντάς το όχι σαν αφηρημένο ηθικό πρόβλημα αλλά σαν συγκεκριμένο ιστορικό πρόβλημα που πηγάζει από την ανάπτυξη των δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής (TOTI, 1985, σελ. 17).

Ο Καθηγητής Joffe Dumazedier, ειδικός στο χώρο της κοινωνιοπαιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου τον θεωρεί σαν ένα σύνολο απασχολήσεων, στις οποίες μπορεί να επιδίδεται το άτομο με βάση τη θέλησή του, είτε για να αναπαύεται, είτε για να διασκεδάζει, είτε για να ενημερώνεται, να μορφώνεται, να συμμετέχει στις κοινωνικές εκδηλώσεις, να δημιουργεί, ύστερα από απαλλαγή από οικογενειακές, επαγγελματικές και κοινωνικές υποχρεώσεις (Κρασανάκης, 1984, σελ. 32).

Επίσης ο Dumazedier πιστεύει πως ο ελεύθερος χρόνος είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο για να είναι αληθινό πρέπει να έχει τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Έτσι λοιπόν οι τέσσερις αυτοί χαρακτήρες του ελεύθερου χρόνου είναι οι εξής:

- (α) Ελευθερωτικός χαρακτήρας. Ο συγκεκριμένος χαρακτήρας είναι σημαντικός για τον ορισμό του ελεύθερου χρόνου. Δεν νοείται ελεύθερος χρόνος με καταναγκασμό. Είναι απελευθερωμένος από ορισμένες υποχρεώσεις που του επιβάλλει η οργανωμένη κοινωνία. Φαίνεται λοιπόν πως ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι μόνο χρόνος αργίας, αλλά και χρόνος εκτελέσεως ορισμένων εργασιών, χρόνος μιας διαφορετικής ζωής.
- (β) Αφιλοκερδής χαρακτήρας, δηλαδή να μην εξαρτάται από υλικούς και κοινωνικούς σκοπούς, να μην υπακούει σε κερδοσκοπικές τάσεις. Ο χαρακτήρας αυτός είναι ουσιαστικής σπουδαιότητας μια και διαχωρίζει τον ελεύθερο χρόνο από την εργασία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Dumazedier εισάγει την έννοια semi-

loisir όπου ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι απόλυτα αφιλοκερδής. Πρόκειται για ένα συνδυασμό του με τις υποχρεώσεις του επαγγέλματος. Για παράδειγμα, τα άτομα τα οποία παρακολουθούν μαθήματα επιμορφώσεως για να βελτιώσουν την επαγγελματική τους κατάσταση κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου π.χ. σεμινάρια κ.α. Στην περίπτωση αυτή δεν είναι γνήσιος ο ελεύθερος χρόνος μια και αποσκοπεί σε κάποιο δευτερογενές όφελος. Άλλο παράδειγμα μπορεί να αποτελεί και το φροντιστήριο των μαθητών.

- (γ) Ηδονιστικός χαρακτήρας. Η ηδονή είναι το κύριο γνώρισμα των απασχολήσεων του ελεύθερου χρόνου. Η αναζήτηση της προσωπικής ικανοποίησης, της επιθυμίας για ηδονή και ευχαρίστηση επιδιώκονται σε κάθε δραστηριότητα που αναλαμβάνει ένα άτομο κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου του.
- (δ) Προσωπικός χαρακτήρας. Ο ελεύθερος χρόνος συνδέεται στενά με την προσωπική ζωή του ατόμου. Πρόκειται για μια προσωπική δραστηριότητα που ελευθερώνει από υποχρεώσεις και παρωθεί σε ελεύθερες προσωπικές ενασχολήσεις.

Στην ουσία δεν υπάρχει ελεύθερος χρόνος αντίθετος προς τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του ατόμου. Αντίθετα, θεωρείται πλήρης, όταν ικανοποιεί το άτομο, όταν γίνεται πηγή αυτονομίας και ελεύθερης έκφρασης.

Ο Dumazedier (*Κρασανάκης, 1984, σελ. 35*), κάνει λόγο για τέσσερις κατηγορίες του ελεύθερου χρόνου οι οποίες είναι:

- (α) Ημερήσιος χρόνος. Δηλαδή ο χρόνος μετά την εργασία και τις οποιεσδήποτε υποχρεώσεις της καθημερινότητας.
- (β) Ο χρόνος του Σαββατοκύριακου. Δηλαδή ο χρόνος που μπορεί να διατεθεί στις προσωπικές επιλογές του κάθε ατόμου η αξιοποίησή του.

- (γ) Ο χρόνος των διακοπών. Δηλαδή ο χρόνος για ανάπαυση και μόρφωση,
- (δ) Συνταξιοδότηση. Ο χρόνος αυτός μπορεί να αξιοποιηθεί με δυναμικές μορφωτικές δραστηριότητες όπως πνευματικές, κοινωνικές, καλλιτεχνικές κ.α.

Ο ορισμός που δίνεται στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Παιδαγωγικής Ψυχολογικής (Τόμος 9, σελ. 1780), για τον ελεύθερο χρόνο συμπίπτει με την έννοια της ψυχαγωγίας (βλ. παρακάτω). Προσδιορίζεται λοιπόν ο ελεύθερος χρόνος καθώς και η ψυχαγωγία ποσοτικά και ποιοτικά. Όσον αφορά ποσοτικά προσδιορίζεται σε σχέση με τον χρόνο, τις διαστάσεις και τις σχέσεις του με την εργασία ή με άλλες ενασχολήσεις και ποιοτικά, ως μια κατάσταση του νου η οποία προκύπτει από την ελευθερία επιλογής και από ένα αίσθημα προσωπικής ικανοποίησης.

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τον ποσοτικό ορισμό, ο ελεύθερος χρόνος είναι το μέρος εκείνο από τον χρόνο του ατόμου, το οποίο είναι ελεύθερο, μη υποχρεωμένο ή προαιρετικό, που απομένει όταν έχουν αντιμετωπισθεί όλες οι άλλες απαιτήσεις για την ικανοποίηση βασικών αναγκών, όπως είναι η εργασία και ο ύπνος, καθώς και οι κοινωνικές απασχολήσεις και υποχρεώσεις.

Αντίθετα ο ποιοτικός προσδιορισμός τονίζει τον προσωπικό χαρακτήρα του ελεύθερου χρόνου, τον βαθμό δηλαδή στον οποίο αυτός είναι μια διανοητική και πνευματική στάση, μια κατάσταση του νου. Όλοι οι παραπάνω θεωρητικοί λοιπόν που αναφέρθηκαν στο συγκεκριμένο κεφάλαιο επικεντρώνονται στην ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αγνοούν το ποσοτικό στοιχείο αυτού.

Έτσι λοιπόν, η ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία αναλαμβάνεται, με το πρόσχημα της ύπαρξης ελεύθερου χρόνου, μπορεί να γίνει για

πολιτιστικούς ή για ψυχαγωγικούς σκοπούς. Οι δραστηριότητες με πολιτιστικό προσανατολισμό αντιπροσωπεύουν ένα γενικό περιεχόμενο και προσωπικό πλαίσιο για την καλύτερη χρήση του ελεύθερου χρόνου. Οι δραστηριότητες με ψυχαγωγικό προσανατολισμό γενικά αντιπροσωπεύουν την έκφραση της ελεύθερης επιλογής, έξω από ένα τυπικό πλαίσιο και/ή περιεχόμενο (*Εγκ. Λεξικό, Παιδαγωγική Ψυχολογική, Τόμος 3, σελ. 178*).

Αναμφισβήτητα η κατανόηση της έννοιας του ελεύθερου χρόνου από διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις αποτελεί σημαντική προσφορά στη βελτίωση του τρόπου και της ποιότητας της ζωής μας. Οι προσπάθειες των ανθρώπων της αρχαιότητας αλλά και των σύγχρονων θεωρητικών να διασαφηνίσουν τον όρο «ελεύθερος χρόνος» στην πραγματικότητα απεικονίζουν την πορεία της θεωρητικής σκέψης που υμνεί, τονίζει, αναλύει, τη σπουδαιότητα του ως μια διάσταση της ζωής, απαραίτητος κανόνας για ευτυχία και ικανοποίηση.

β. Η ιστορία της πάλης για την κατάκτηση του ελεύθερου χρόνου

«Η ιστορία του ελεύθερου χρόνου είναι το πολυτιμότερο κομμάτι της ζωής μας»

ΝΤΙΤΕΡΟ

Η ιστορία του ελεύθερου χρόνου είναι η ιστορία της εργάσιμης ημέρας, του εργάσιμου χρόνου, εκφράζει ο Μαρξ (*TOTI, 1985, σελ. 18*). Βέβαια από τη γενικότερη ιστορία της ανθρωπότητας η διάρκεια της εργάσιμης ημέρας δεν υπήρξε σταθερό μέγεθος, αλλά πάντοτε ένα μέγεθος μεταβλητό, ανάλογο με τα μεταξύ τους φυσικά, κοινωνικά και ηθικά θέματα στις κάθε φορά διαφορετικές συνθήκες της κάθε εποχής.

Η ιδεολογική τοποθέτηση του προβλήματος της διεκδίκησης του ελεύθερου χρόνου συνεμφανίστηκε με την συγκέντρωση των πληθυσμών στις πόλεις, με την εισαγωγή του βιομηχανικού εκσυγχρονισμού μεταξύ του 18 έως 19^{ου} αιώνα.

Πριν από την περίοδο αυτή, ο ελεύθερος χρόνος, συχνά συγγεόταν με τον χρόνο όπου για εποχιακούς λόγους ή από έλλειψη απασχόλησης, ο κόσμος δεν εργαζόταν. Επίσης, η δουλειά διακοπτόταν από τις ιεροτελεστίες και τις λειτουργίες, τις παραδοσιακές γιορτές, τα διάφορα πανηγύρια. Ο ρυθμός ακόμη ζωής ήταν εντελώς διαφορετικός από ότι σήμερα. Η ζωή ήταν πιο συλλογική και πιο αργή. Οι χαρές του ελεύθερου χρόνου, ρυθμιζόνταν από μια αντίληψη ζωής διαφορετική από την εικόνα που παρουσιάζει ο ελεύθερος χρόνος του σύγχρονου βιομηχανικού πολιτισμού. Αν βέβαια σκεφτούμε τις αλλαγές που επέφεραν στη σύγχρονη ζωή η εκτόπιση των κεριών και εξάπλωση του ηλεκτρικού φωτισμού αντιλαμβανόμαστε πως ο χρόνος μετριόταν με βάση τις φυσικές μεταβολές. Μέχρι λοιπόν εκείνη τη στιγμή οι

εργαζόμενοι επικεντρώνονταν κυρίως στο θέμα της επιβίωσης, δηλαδή πώς να θρέψουν τις οικογένειες τους κι όχι με την απαίτηση της μείωσης του χρόνου εργασίας τους.

Η πρώτη νομοθετική ρύθμιση της δουλείας τοποθετείται το 1630 στην πολιτεία της Μασαχουσέτης στις ΗΠΑ. Το Ανώτατο Δικαστήριο της Μασαχουσέτης προσδιόρισε τον ανώτατο μισθό των εργαζομένων διευκρινίζοντας πως όλοι θα δουλεύουν ολόκληρη την ημέρα εκτός από ένα διάστημα αρκετό για το φαγητό τους και την ανάπαυσή τους.

Οι πρώτες κινητοποιήσεις για την διεκδίκηση του ελεύθερου χρόνου, συνδυάστηκαν μ' αυτές που έγιναν για τις μισθολογικές διεκδικήσεις. Σημαντικές εργατικές κινητοποιήσεις για τη μείωση του ωραρίου έγιναν στην Ευρώπη και στην Αμερική. Η πρώτη κίνηση για την διεκδίκηση του ελεύθερου χρόνου στην ιστορία του αμερικάνικου εργατικού κινήματος έγινε στη Φιλαδέλφεια το 1791, ενώ στην Ευρώπη πρωτοεμφανίστηκε στη Γερμανία το 1783. Ο χαρακτήρας όμως των κινητοποιήσεων στην Γερμανία ήταν διαφορετικός από αυτόν της Αμερικής, γιατί δεν αντιτάχθηκαν οι εργαζόμενοι στα δικαιώματα των εργαζομένων αλλά το Κράτος. (TOTI, 1985, σελ. 29).

Θα περάσει πολύς καιρός έως ότου οι Γερμανοί εργαζόμενοι οργανώσουν μια πραγματική κινητοποίηση για την μείωση του ωραρίου εργασίας. Στην Αμερική αυτή η διαδικασία υπήρξε γρήγορη ήδη στα 1789 όπου τα σωματεία των εργαζομένων ξεκίνησαν μια σειρά κινητοποιήσεων για την διεκδίκηση υψηλότερου μισθού και ελεύθερου χρόνου, συνδυάζοντας πάντα αυτά τα δύο αιτήματα.

Οι πρώτες προσπάθειες συνδικαλιστικής οργάνωσης άνοιξαν τον δρόμο για την εξάπλωση των επαγγελματικών συνεταιρισμών. Αυτοί οι συνεταιρισμοί είχαν ως κύριο σκοπό να υπερασπίσουν τα συμφέροντα τους, να εξασφαλίσουν έναν καλύτερο μισθό και μια εργάσιμη ημέρα

μικρότερης διάρκειας, να εναντιωθούν στα αφεντικά τους που προσπαθούν να αυξήσουν το ωράριο εργασίας.

Τα χαρακτηριστικά των πρώτων αμερικάνικων επαγγελματικών οργανώσεων τα συναντάμε ταυτόχρονα και στην Ευρώπη, ειδικά στην Αγγλία.

Νόμοι για τις εργασιακές σχέσεις δεν υπήρχαν. Τα αιτήματα προβλήθηκαν αργότερα, όταν οι οργανώσεις απέκτησαν κάποια επιρροή στα κοινά.

Η τεχνολογική πρόοδος επιταχυνόταν, οι μηχανές πολλαπλασιάζονταν σε αριθμό και σε διαστάσεις, γεγονός που περιορίσε τον χώρο κίνησης των εργαζομένων στα εργοστάσια με αποτέλεσμα να είναι ανεπαρκή και στενάχωρα.

Οι εγκαταστάσεις βρίσκονταν σε χώρους ανήλιαγους, χωρίς αερισμό, τα λεγόμενα μαγαζιά του ιδρώτα (TOTI, 1985, σελ. 31). Εργάζονταν γύρω στις 15 με 16 ώρες την ημέρα. Ο ελεύθερος χρόνος αρκούσε μόνο για ύπνο, για φαΐ και καταναλωνόταν στην διαδικασία του πήγαινε – έλα στη δουλειά.

Σύμφωνα με τον Μαρξ (TOTI, 1985, σελ. 32), *«υψώθηκε η φωνή του εργάτη που σόπαινε μέσα στο φρενήρη ρυθμό και το βουητό της παραγωγικής διαδικασίας. Απαιτώ μια φυσιολογική μέρα δουλειάς, το απαιτώ, δε σε παρακαλώ να με λυπηθείς, γιατί σε θέματα χρημάτων δεν χωρά συναισθηματισμός. Εσύ μπορεί να είσαι υπόδειγμα πολίτη, μπορεί να είσαι μέλος της Ένωσης για την προστασία των ζώων, μπορεί να είσαι ακόμη και άγιος, αλλά αυτό που αντιπροσωπεύεις για μένα δεν είναι ένα πλάσμα με καρδιά. Ο χτύπος που ακούω, είναι χτύπος της δικής μου καρδιάς. Απαιτώ μια κανονική εργάσιμη ημέρα, γιατί απαιτώ την αμοιβή μου για το εμπόρευμά μου, όπως κάθε πολίτης».*

Το 1803, καθιερώθηκε η εργατική νομοθεσία όπως ο νόμος για το βιβλιάριο εργασίας, ο νόμος ενάντια για τις εργατικές ενώσεις, ο νόμος

περί υγείας και ηθικής απαγορεύει τη νυχτερινή εργασία, ο νόμος που εγκαθίδρυσε τα πειθαρχικά συμβούλια κ.α.

Ενάντια στην παραπάνω νομοθεσία, ξέσπασαν απεργίες από τους εργαζόμενους ως το 1810. Οι εργάτες κατόρθωσαν έτσι να αναγνωριστεί το δικαίωμα να διακόπτουν την εργασία τους από τις 14.30 μ.μ. ως τις 15.00 μ.μ. για το κολατσιό.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως όταν ξεσηκώνονταν οι εργάτες, φοβόταν ακόμη και ο Ναπολέοντας ο οποίος δήλωσε κάποια στιγμή πως «*φοβάται τις εργατικές εξεγέρσεις περισσότερο από μια μάχη ενάντια σε 200.000 άνδρες καλά οπλισμένους και οργανωμένους, (TOTI, 1985, σελ. 37).*

Οι στατιστικές και τα ντοκουμέντα από τα πρώτα χρόνια του αγώνα για τις διεκδικήσεις των εργαζομένων είναι σπάνιες. Παρόλα αυτά όμως το σίγουρο είναι ότι οι εργαζόμενοι διαμορφώνουν μια νέα συνείδηση, που δεν απαιτούσε πια, μόνο περισσότερο ψωμί αλλά πρόσβλεπε κι άλλες αξίες της κοινωνικής ζωής, των οποίων η ικανοποίηση ήταν συνδεδεμένη με την κατάκτηση ενός υψηλού μισθού αλλά και περισσότερου χρόνου για την ατομική ελευθερία του καθένα.

Την ίδια περίοδο γίνονται έρευνες για τις συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων όπως του Βιλλερμέ, των Μπάρζεμνοντ, Μπανκί, Γκέρεν και τίθεται το εξής κοινωνικό πρόβλημα, να αυξηθούν οι μισθοί ή ο ελεύθερος χρόνος; (TOTI, 1985 σελ. 42).

Βέβαια οι μισθοί αυξήθηκαν αλλά όχι αντίστοιχα με την αύξηση του κόστους ζωής. Η κανονική διάρκεια της δουλειάς παρέμενε στις 15 ώρες την ημέρα. Το καλοκαίρι από τις 4 το πρωί με μια ώρα για κολατσιό στις 10 και άλλη μια για γεύμα στις 3. Η δουλειά μετά σταματούσε το βράδυ. Οι πολιτικές, εργατικές οργανώσεις έθεταν πρώτο στόχο την μείωση του ωραρίου σαν ένα τρόπο να εξασφαλιστεί η μαζική συμμετοχή στην πολιτική ζωή.

Γίνονται προσπάθειες όπως για παράδειγμα του Σκίντμορ, της Ράιτ και του Όουεν για την καθιέρωση της 10ώρης εργασίας. Γρήγορα γίνεται αντιληπτό, πως για να υπερασπιστεί αυτή μόνο η κατάκτηση, ήταν ανάγκη να διευρυνθεί η αντίληψη των εργαζομένων και να ξεπεραστεί η απλή διεκδίκηση μειωμένου ωραρίου. Προσπαθούσαν να πείσουν τους εργαζόμενους να επεκτείνουν τα διεκδικητικά τους προγράμματα.

Η διεκδίκηση του ελεύθερου χρόνου έγινε το βασικότερο αίτημα γιατί ήταν σε συνάρτηση με το μορφωτικό πρόγραμμα, με το πρόγραμμα βασισμένο στην γενική και δωρεάν παιδεία και δημόσια εκπαίδευση, που θεωρούνταν σαν το μοναδικό μέσο, ικανό να αναγεννήσει την κοινωνία.

Τελικά όμως οι αγώνες του Σκίντμορ, Όουεν και Ράιτ, απέτυχαν. Εξωτερικές και εσωτερικές διαμάχες ματαίωσαν τα επιχειρήματά τους όμως η προσπάθεια τους ρίζωσε μέσα στη συνείδηση της εργατικής τάξης. (TOTI, 1985, σελ. 47).

Οι βασικές εργατικές διεκδικήσεις συνδέθηκαν στενά με το συνεταιριστικό κίνημα και με τις πρώτες προσπάθειες για πολιτιστική οργάνωση. Στην Αμερική, στη Γαλλία στην Αγγλία, η εργάσιμη ημέρα των 10 ωρών έγινε κεντρικό αίτημα.

Οι κινητοποιήσεις πολλαπλασιάστηκαν και οι αρχές προσπάθησαν με όλα τα μέσα να τις υποκάμψουν και να δυσφημίσουν την κοινή γνώμη. Για παράδειγμα, τον Οκτώβρη του 1830, ενώ σ' ολόκληρη τη Γαλλία, οι εργατικές μάχες μάχονται για την αύξηση των μισθών και τη μείωση του ωραρίου στο Theatre de varietes παιζόταν μία φαρσοκωμωδία με τίτλο «*Η συμμαχία*», όπου γελοιοποιούνται οι εργάτες και οι ενώσεις τους (TOTI, 1985, σελ. 48).

Η δεκαετία του 1830-1840 χαρακτηρίζεται από το «κίνημα για τις 10 ώρες», όπως αργότερα η δεκαετία 1880-1890, χαρακτηρίστηκε από το κίνημα για τις 8 ώρες. Τελικά η διάρκεια της δουλειάς μειώθηκε γενικά στις 12-13 ώρες. Από τις διάφορες αναφορές για την κατάσταση στα

εργοστάσια συνεχίζονται να εκδηλώνονται οι διάφορες ασθένειες όπως, αρθρώσεις ποδιών, στομαχικές διαταραχές, υποχόνδρια, πόνος στην πλάτη κ.α. Οι κινητοποιήσεις συνεχίστηκα έτσι ώστε να απαγορευτεί με νόμο η επέκταση της εργάσιμης ημέρας πέρα από τις 12 ώρες.

Σημαντική είναι και η προσφορά του Engels ο οποίος εντοπίζει την προσοχή του όχι μόνο στην πλευρά του εργατικού προβλήματος αλλά επικεντρώνεται και στην ανθρωπιστική θεώρηση για τον χρόνο του εργαζομένου έξω από τον χώρο της εργασίας του.

Πιο συγκεκριμένα αναφέρει (TOTI, 1985, σελ. 54), πως ο εργάτης δεν διεκπεραιώνει μια εργασία που να απαιτεί σκέψη και από την άλλη μεριά, ο ίδιος ο χαρακτήρας της δουλειάς του δεν τον αφήνει να σκεφτεί άλλα πράγματα, μα ούτε βοηθά στη σωματική εκγύμναση. Έτσι αυτή η δουλειά καταντά πληκτική, εξουθενωτική και εκνευριστική. Ο βιομηχανικός εργάτης είναι καταδικασμένος να φθείρεται μέσα στην πλήξη, να αναλώνει τις σωματικές και ψυχικές του δυνάμεις.

Συνεχίζοντας εκφράζει χαρακτηριστικά (TOTI, 1985, σελ. 55) «στην πραγματικότητα δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος να αποβλακώσεις έναν άνθρωπο από το να τον βάλεις να δουλέψει σ' ένα εργοστάσιο, κι αν οι εργάτες της βιομηχανίας κατόρθωσαν όχι μόνο να διασώσουν τη σκέψη τους, αλλά και να την αναπτύξουν περισσότερο από τους άλλους, αυτό συνέβη, επειδή εξεγέρθηκαν εναντίον στην μοίρα τους και στην αστική τάξη και αυτή η εξέγερση ήταν η μόνη σκέψη και το μόνο που έτρεφαν ενώ δούλευαν».

Η επαναστατικότητα αυτή του εργάτη του έδινε τις δυνατότητες να βρει τρόπους αυτομόρφωσης και αυτοδιδασκαλίας, να μελετά στον ελεύθερο χρόνο που του απόμενε από την καθημερινή δουλειά, την μετακίνηση, τα γεύματα και τον ύπνο. Για παράδειγμα, πολλοί εργαζόμενοι, πιο μορφωμένοι και ειδικευμένοι, αφιέρωναν το χρόνο τους, στη μελέτη των συνθηκών εργασίας τους, συγκρίνοντας τις με τις

συνθήκες άλλων χώρων, στη νομική πληροφόρηση και έρευνα για τις εργατικές διατάξεις και τέλος στην δημιουργία εργατικής λογοτεχνίας.

Επίσης ο Engels παρατηρεί τον τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου κάποιων από τους εργαζομένους οι οποίοι καταφεύγουν στον αλκοολισμό, ηθικό εκφυλισμό, πνευματική καθυστέρηση.

Ισχύει ακόμα και για τον ίδιο τον Engels το ρητό «*πρώτα η επιβίωση*» ο οποίος στο έργο του «*Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία*», αναφέρει πως με τις συνθήκες εργασίας που επικρατούσαν, ο εργάτης δεν ζούσε, είχε μεταβληθεί σε άψυχο πλάσμα, είχε φτάσει σε μια κατάσταση όπου και η συνειδητοποίηση της πλήξης απαιτούσε μεγάλο κόπο.

Σταδιακά το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου άρχισε να απασχολεί τους εργαζομένους. Οι εργαζόμενοι ίδρυσαν πολλά σχολεία, αίθουσες μελέτης, εκπολιτιστικούς συλλόγους, έτσι ώστε να ανυψωθεί το μορφωτικό επίπεδο των μαζών και να διαμορφωθεί μια επαναστατική κουλτούρα ικανή να εξυπηρετήσει τις ανάγκες τους.

Ο αγώνας των εργαζομένων στις ανατολικές πολιτείες για την 10ώρη εργασία, κατέληξε σε μια σειρά από οργανωμένες απεργίες που οι στόχοι τους δεν εξαντλούνταν στη διεκδίκηση αναγκαίου χρόνου για ανάπαυση, μετά από 10ώρη δουλειά, αλλά προχωρούσαν περισσότερο, απαιτώντας τον ελεύθερο χρόνο, ελεύθερο δηλαδή και από την ανάγκη για ανάπαυση.

Έτσι λοιπόν σύμφωνα με την απόφαση των ξυλοκόπων της Φιλαδέλφειας εκφράζεται ότι «*όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα να αφιερώνουν κάθε μέρα λίγο χρόνο για την αυτομόρφωση τους, γι' αυτό, είμαστε πεπεισμένοι ότι αρκούν τη μέρα 10 ώρες δουλεμένες με ζήλο.* (TOTI, 1985, σελ. 64).

Το αίτημα του ελεύθερου χρόνου για αυτομόρφωση είναι σημαντικό γιατί αποτελεί κάτι καινούργιο στην ιστορία των αγώνων για

τη μείωση των ωρών εργασίας. Το πρόβλημα τώρα, είχε μετατοπιστεί από τις βλαβερές συνέπειες της συνεχής κόπωσης στην υγεία, και από την αύξηση των ευκαιριών για δουλειά, στην αναγκαιότητα περισσότερου χρόνου για εκπαίδευση, που θεωρούνταν απαραίτητη, γιατί βοηθούσε τον εργατικό πληθυσμό στο να εξασκεί με τον καλύτερο τρόπο τα πολιτικά του δικαιώματα.

Ανάμεσα στην περίοδο 1830-1840 δημιουργήθηκαν τα εργατικά μορφωτικά κέντρα: γίνονταν διαλέξεις στα λαϊκά πανεπιστήμια, δημιουργούνταν κινητές βιβλιοθήκες, αυξάνονταν οι προσπάθειες για την ίδρυση δημόσιων σχολείων με δωρεάν φοίτηση.

Ο αγώνας είχε πια αρχίσει από το απλό διεκδικητικό επίπεδο στο ιδεολογικό. Η μάχη γινόταν με εφημερίδες, όπου κυρίως αναφέρονταν η θέση των εργοδοτών, μερικές φορές μάλιστα, δυσφημίζονταν το κίνημα των εργατών για τη μείωση των ωρών εργασίας. Ξεκίνησαν χρησιμοποιώντας καθαρά οικονομικά επιχειρήματα όπως *«η πρόταση για την εργάσιμη μέρα των 10 ωρών σκάβει το λάκκο της βιομηχανίας»*, για να συνεχίσουν με ηθικιστικά κηρύγματα *«Η μείωση του αριθμού των εργάσιμων ωρών προσβάλλει την ηθική»*. (TOTI, 1985, σελ. 65).

Αργότερα η δεκαετία του 1840-1850 χαρακτηρίζεται από ένα κίνημα για τη διεκδίκηση των 10 ωρών, που αποτελούσε μακρινό όνειρο για τα εκατομμύρια των μεταναστών οι οποίοι μεταφέρθηκαν από την Ευρώπη στην Αμερική. Η μετανάστευση λοιπόν μετέβαλε την ζωή των επιχειρήσεων και των πόλεων. Οι νέες μηχανές από τη μία μεριά και η συνεχόμενη προέλευση ανέργων και η κατάπνιξη των επαναστατικών κινημάτων στην Ευρώπη, από την άλλη, είχαν σαν αποτέλεσμα να μειωθούν οι μισθοί και να αυξηθεί το ωράριο.

Έτσι λοιπόν οι εργαζόμενοι, τη συγκεκριμένη περίοδο, δεν διεκδικούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους για να αυτομορφωθούν έτσι ώστε να εξασκούν καλύτερα τα πολιτικά τους δικαιώματα, αλλά

απασχολούνταν με θέματα τεχνικά, οργάνωσης παραγωγής και παραγωγικότητας, τονίζοντας πως η ποιότητα της δουλειάς θα βελτιώνονταν με τη μείωση των εργασιμών ωρών. Αυτή η θέση των εργαζομένων δείχνει κάτι περισσότερο από τις διεκδικήσεις των εργαζομένων.

Είναι μια προσπάθεια προώθησης και ρύθμισης της τεχνολογικής προόδου.

Χρόνια αργότερα ο Χένρυ Φορντ αναγνωρίζει την ορθότητα της παραπάνω τοποθέτησης εκφράζοντάς την ως επωφελή για τη βιομηχανική ανάπτυξη και παραγωγικότητα, μιας και βελτίωνε την ψυχοσωματική υγεία.

Το 1847 στο Νιου Χαμσάιρ εγκρίθηκε ο πρώτος νόμος στην ιστορία των Η.Π.Α. για το δεκάωρο ο οποίος απαγόρευε την απασχόληση πέρα από αυτό το όριο.

Βέβαια την ίδια στιγμή οι μισθοί και οι εργασιμες ώρες βρίσκονταν σε αντίστροφη σχέση μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ο Οράτιος Γκρήλυ γράφει πως οι μισθοί ήταν πολύ χαμηλοί, ένα δολάριο την εβδομάδα, ενώ τα έξοδα συντήρησης μιας οικογένειας, σύμφωνα με έρευνες εφημερίδων, έφταναν τουλάχιστον τα 11 δολάρια την εβδομάδα, μόνο για νοίκι, θέρμανση, διατροφή και ντύσιμο. Χαρακτηριστικά αναφέρει *«Πού είναι λοιπόν, τα λεφτά για λίγη διασκέδαση, για ένα παγωτό, για τις κυριακάτικες εκδρομές στο ποτάμι, για λίγο καθαρό αέρα»*, τοποθετώντας με απλά λόγια το πρόβλημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.

Ενώ λοιπόν στην Αγγλία και στις Η.Π.Α. άρχισαν από το 1833 οι προσπάθειες για τη μείωση του εργασιμου χρόνου στην Ιταλία, οι πρώτες σημαντικές κινητοποιήσεις γίνονται στη δεκαετία 1850-1860. Και στην Ιταλία η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από μια αντίστροφη σχέση των μισθών με τις ώρες εργασίας.

Συγκεκριμένα, οι μισθοί κυμαίνονταν σε 1 λιρέτα τη στιγμή που χρειαζόταν 10 με 12 λιρέτες για επιβίωση και τα ωράρια έφταναν στις 16 ώρες εργασίας στην ύπαιθρο, ακόμη και το 1850. (TOTI, 1985, σελ. 73)

Το κίνημα για τη μείωση των ωρών απασχόλησης στην Ιταλία, ξεκίνησε από τις καταγγελίες κοινωνιολόγων και οικονομολόγων οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν για την εκμετάλλευση των εργαζομένων γυναικών και παιδιών. Το 1858, ο Βιντσέτσο Μπολντρίνι που ανέπτυξε το θέμα διάρκειας εργασίας θύμιζε πως οι γυναίκες της πατρίδας του δούλευαν μέχρι και 16 ώρες την ημέρα μπροστά σε αναμμένο φούρνο και ενώ ήταν όμορφες και γεροδεμένες στα νιάτα τους, έσβηναν στα 30 χρόνια σαν τις άρρωστες γριές. (TOTI, 1985, σελ. 76)

Κατορθώθηκε λοιπόν πως κανένα παιδί κάτω από τα 11 χρόνια του δεν θα έπρεπε να δουλεύει περισσότερο από 8 ώρες την ημέρα. Αργότερα το ίδιο μέτρο επεκτάθηκε και για παιδιά των 12 ετών και σιγά-σιγά μέχρι και των 13. Απαγορεύτηκε η νυχτερινή εργασία και θεσπίστηκε το 10ωρο για τις κοπέλες κάτω των 18 ετών.

Η μάχη, λοιπόν, για μια πιο ανθρώπινη εργάσιμη ημέρα, για φυσιολογική ζωή, για την κατάκτηση λίγου μη εργάσιμου χρόνου, δόθηκε και κερδήθηκε στην Αγγλία. «Οι εργαζόμενοι των Αγγλικών εργοστασίων υπήρξαν οι πρωταθλητές όχι μόνο της αγγλικής αλλά και ολόκληρης της σύγχρονης εργατικής τάξης όπως άλλωστε και οι θεωρητικοί της έριξαν πρώτοι το γάντι στη θεωρία των Κεφαλαίου». (TOTI, 1985, σελ. 82).

Γύρω στα 1860 η πάλη για τον ελεύθερο χρόνο είχε σαν κεντρικό σκοπό το δεκάωρο, ενώ είχε ήδη αρχίσει να δημιουργείται η συνείδηση της διεκδίκησης του οχτάωρου. Στις 16 Αυγούστου το εργατικό Συνέδριο της Βαλτιμόρης σε μια προκήρυξη του προς τους εργαζόμενους των Ηνωμένων Πολιτειών, διακήρυξε πως η πρώτη και κύρια αναγκαιότητα είναι ένας νόμος που θα θεσπίσει το οκτάωρο για όλες τις Ηνωμένες

Πολιτείες της Αμερικής. Ήταν αποφασισμένοι να παλέψουν με αυτοθυσία γι' αυτό το κύριο αίτημα. Το ίδιο πρότεινε το 1866 το διεθνές εργατικό συνέδριο στην Γενεύη.

Η φυσιογνωμία της εκστρατείας για το οκτάωρο ήταν διαφορετική από αυτή του παρελθόντος. Ενώ παλιά, η μείωση του ωραρίου διεκδικούνταν με βάση την αναγκαιότητα για τη μόρφωση των εργαζομένων, την προστασία της υγείας ή την καλύτερη οργάνωση εργασίας, σύμφωνα με την Εθνική Ομοσπονδία Εργασίας (NLU), η μέρα των 8 ωρών χρησίμευε για τη διαμόρφωση της ίδιας της κοινωνικής οργάνωσης, αυξάνοντας ταυτόχρονα τους μισθούς και βελτιώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης της εργατικής τάξης.

Ορίστηκε πως την Πρωτομαγιά του 1890, οι εργαζόμενοι θα απεργούσαν σ' όλη τη χώρα, μέχρις ότου σε κανένα εργοστάσιο να μην εφαρμόζεται ωράριο μεγαλύτερο από 8 ώρες, *«Η πιο φυσιολογική διαίρεση των ωρών μας ημέρας είναι αυτή: οχτώ ώρες δουλειάς, οχτώ ώρες ανάπαυση, οχτώ ώρες για το φαγητό, τη γυμναστική και την ψυχαγωγία»*. (TOTI, 1985, σελ. 92).

Η πρώτη του Μάη αποτέλεσε την πιο ουσιαστική και αποφασιστική μορφή διεθνούς λαϊκής κινητοποίησης για τη μείωση του χρόνου εργασίας. Η διεκδίκηση του χρόνου πήρε παγκόσμιο χαρακτήρα.

Στις αρχές του νέου αιώνα οι κινητοποιήσεις πολλαπλασιάζονται και οι εργαζόμενοι αγωνίζονται για να επιταχύνουν την κοινωνική πρόοδο ταυτόχρονα με την τεχνολογική πρόοδο (TOTI, 1985, σελ. 111).

Οι καιροί αλλάζουν, ο τρόπος ζωής, τα ήθη των πολιτών είναι πια διαφορετικά. Ο κόσμος κατάλαβε πως η ζωή δεν είναι μόνο δουλειά και μιζέρια στον λίγο χρόνο που τους απομένει για ανάπαυση. Άρχισε λοιπόν να γεύεται την ευχαρίστηση της μαζικής ψυχαγωγίας. Είναι η εποχή της συλλογικής άθλησης, αγωνιστικής ποδηλασίας, ποδοσφαίρου, κινηματογράφου, των τσίρκων, της τζαζ, του μιούζικ χωλ.

Οι υπολογισμοί συγκρίνοντας το κεφάλαιο του χρόνου, που διαιρείται σε χρόνο εργασίας και ελεύθερο, διαπιστώνουν πως στις 8.760 ώρες ενός χρόνου, οι 2.328 καταναλώνονται σε πραγματική εργασία. Οι υπόλοιπες 6.542 ελεύθερες ώρες αντιπροσωπεύουν πια μια νέα διάσταση της ζωής που επηρεάζει όλη την παγκόσμια οικονομία και τα ήθη των μαζών (TOTI, 1985, σελ. 119).

Στα 1907, το εθνικό συνέδριο της ομοσπονδίας των εργαζομένων στην Γαλλία διεκδικεί ετήσια άδεια με αποδοχές. Έτσι, λοιπόν, οι διακοπές παύουν να είναι ταξικό προνόμιο και γίνονται σημαντική υπόθεση στον οικογενειακό προγραμματισμό των εργαζομένων. Οι ακρογιαλιές γεμίζουν με κόσμο, γίνονται πιο «λαϊκές».

Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, εδραιώθηκε παγκόσμια η «συνείδηση του προβλήματος του ελεύθερου χρόνου». Επακολούθησαν μια σειρά από συνδιασκέψεις όπως της Ουάσιγκτον το 1919, της Γενεύης το 1924, της Λιέγης το 1930 όπου και δόθηκε βάση στην ελεύθερη εκλογή της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Αποφασίζεται πως είναι δικαίωμα του καθενός να τον χρησιμοποιεί σύμφωνα με τις κλίσεις του και τις προσωπικές του επιθυμίες. Επίσης στο Διεθνές συνέδριο του Λος Άντζελες το 1932, επειδή γινόταν ταυτόχρονα με την Ολυμπιάδα το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου πήρε μια αθλητική σημασία.

Όλες οι παραπάνω ενέργειες συντέλεσαν στο να ενσωματωθούν στον τρόπο ζωής των εργαζομένων η ανάπαυση, η διασκέδαση, η κουλτούρα, οι τέχνες, οι διακοπές, τα θεάματα.

Ακολούθησαν τα κινήματα του 1934 και του 1936 για την καθιέρωση της 40ωρης έως 44ωρης εργασίας εβδομαδιαίως. Κατά τον TOTI (1985, σελ. 128) αναφέρεται πως εάν δεν είχε γίνει ο πόλεμος, ο στόχος της 36ωρης εργασίας θα είχε επιτευχθεί σήμερα.

Βέβαια στην συγκεκριμένη περίοδο η ψυχολογική κατάσταση των εργαζομένων ήταν καλύτερη. Οι χρονικογράφοι μιλούσαν για έξοδο προς

τις εξοχές. Επίσης δημιουργήθηκε το Υπουργείο του ελεύθερου χρόνου και των σπορ που το ανέλαβε ο Λαγκράνζ. Είναι γνωστό το εισιτήριο του Λαγκράνζ που παρείχε το δικαίωμα να ταξιδεύουν με μειωμένο εισιτήριο. Δημιουργήθηκαν κάμπινγκ, ξενώνες νεότητας, και ειδικές επιτροπές για την οργάνωση και προώθηση υπαίθριων δραστηριοτήτων.

Όλα αυτά γίνονταν όμως την εποχή που πλησίαζε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος με αποτέλεσμα να μην κρατήσουν για πολύ. Έτσι, καταργήθηκαν οι επίσημες γιορτάσιμες ημέρες, οι απαλλαγές, οι άδειες. Στη 1 Σεπτέμβρη του 1939 καταργείται ο νόμος για τις 40 ώρες. Κατά τη διάρκεια σύρραξης τα ωράρια αυξήθηκαν σχεδόν παντού και έφθαναν τις 48 ή και τις 60 ώρες.

Στα τελευταία μεταπολεμικά χρόνια τα συμπεράσματα που πηγάζουν από τον αγώνα για την κατάκτηση του ελεύθερου χρόνου είναι ταυτόχρονα και ελπιδοφόρα και απελπιστικά. Απελπιστικά γιατί εκατομμύρια άνθρωποι σ' όλον τον κόσμο δεν έχουν συνειδητοποιήσει το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου, όπως οι υποανάπτυκτες χώρες. Κι ελπιδοφόρα γιατί πολλαπλασιάζονται τα άτομα που το έχουν συνειδητοποιήσει, με αποτέλεσμα να καταχτούν όλο και περισσότερο ελεύθερο χρόνο αγωνιζόμενοι. Παρόλα αυτά η άνιση οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των διαφόρων χωρών δεν επιτρέπει μια ενιαία νομοθεσία για τα μέγιστα όρια των ωρών εργασίας. Έτσι λοιπόν μετά από αγώνες δύο αιώνων για το δικαίωμα στην ανάπαυση και της κατάκτησης του ελεύθερου χρόνου, το επίπεδο ωρών εργασίας έχει μεγάλες διακυμάνσεις σ' όλο τον κόσμο.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στατιστικές αναλύσεις το επίπεδο ωρών εργασίας ποικίλει από τις 75 ή 72 ώρες στη Νιγηρία, στη Φορμόζα, στην Νότια Κορέα και το Χονγκ-Κονγκ ως τις 54 ώρες στην Αίγυπτο, στις 48 και 40 των πιο εκβιομηχανισμένων χωρών, στις 36, 35 και 32 στην Αμερική. (TOTI, 1985, σελ. 133).

Η διεκδίκηση της εβδομάδας των πέντε ημερών είναι διαδεδομένη, το «γούικ-εντ» των δύο ημερών δεν θεωρείται σήμερα υπερβολικό.

Οι αργίες των εορτών με αποδοχές ποικίλουν για τους περισσότερους εργαζομένους, ενώ οι διακοπές με αποδοχές φτάνουν από τις 4 ως τις 30 ημέρες. Οι ώρες εργασίας φτάνουν από τις 2.696 έως τις 1.848.

Ο TOTI (1985, σελ. 134) οραματίζεται την ημέρα όπου οι ελεύθερες ώρες θα είναι ίσες με τις εργάσιμες. Όταν ο ελεύθερος χρόνος θα είναι περισσότερος από τον εργάσιμο μέχρι την οριστική εξαφάνιση του εργάσιμου χρόνου, που θα αντικατασταθεί από τον δημιουργικό χρόνο ενός ανθρώπου που θα είναι απελευθερωμένος από την ανάγκη αυτή και θα είναι κύριος της τύχης του.

Βέβαια η ιστορία της κατάκτησης ελεύθερου χρόνου δε σταματά εδώ. Αλλά συνεχίζεται όπως η ιστορία της ανθρωπότητας.

γ. Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία

«Αν η ανάπαυση θεραπεύει την κόπωση η ψυχαγωγία θεραπεύει από την πλήξη»

NTINTEPO

Για τους αρχαίους Έλληνες ο όρος ψυχαγωγία προέρχεται ετυμολογικά από τον συνδυασμό των λέξεων ψυχή + άγω (οδηγώ). Σύμφωνα με τον Σταματά (1972, σελ. 202) οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν την έννοιά της για να εκφράσουν την *«δια μαγικών μέσων ανάκλησης των ψυχών εκ του Άδη»*. Παράγωγά της είναι το ρήμα ψυχαγωγώ = οδηγώ τις ψυχές στον Άδη και το επίθετο ψυχαγωγός = αυτός που τις οδηγεί.

Έτσι λοιπόν η χρήση της έννοιας της ψυχαγωγίας σήμερα είναι μεταφορική και δηλώνει την πορεία της ψυχής μας προς κάτι το ιδιαίτερο, στην ευτυχία, που τόσο ασχολήθηκαν οι αρχαίοι Έλληνες, καθώς και την ανύψωση της ψυχής μας στη διασκέδαση, στην τέρψη και ευαρέστηση.

Οι Έλληνες πίστευαν ιδιαίτερα στη θεϊκή της προέλευση και είχε κυρίαρχη θέση στη ζωή τους. Οι Μούσες ήταν θεότητες κάθε πνευματικής εκδήλωσης και είχαν κύριο έργο τους να ψυχαγωγήσουν το Δία και τους υπόλοιπους θεούς με ύμνους και χορούς. Επίσης και οι κάθε λογής γιορτές του θεού Διονύσου, πέρα από τη λατρευτική τους βάση δεν είχαν άλλο σκοπό από την ψυχαγωγία των οπαδών του θεού.

Συχνά συμβαίνει να συγχέουμε την έννοια του ελεύθερου χρόνου με αυτή της ψυχαγωγίας. Η ψυχαγωγία όμως αποτελεί ένα κομμάτι του συνόλου του ελεύθερου χρόνου, απλά μια λειτουργία του και έναν τρόπο συμπεριφοράς κατά την διάρκειά του. Ο ελεύθερος χρόνος σε σχέση με την ψυχαγωγία είναι απλά ο χρόνος που διαθέτουμε στον εαυτό μας για

την ίδια την ψυχαγωγία. Με την ίδια λοιπόν λογική, διαθέτουμε τον χρόνο μας για την ανάπαυση, ξεκούραση και ύπνο ή ακόμα για αυτοπραγμάτωση και περισυλλογή που και αυτά αποτελούν χρήσεις και λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου.

Για να κατανοήσουμε όμως την έννοια της ψυχαγωγίας παραθέτουμε κάποιους από τους ορισμούς που είναι ικανοί να διασαφηνίσουν την σύγχυση και την ταύτιση των όρων ψυχαγωγίας και ελεύθερου χρόνου. Σύμφωνα με το Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Παιδαγωγικής Ψυχαγωγικής (Τόμος 9), η έννοια της ψυχαγωγίας καλύπτει όλες τις δραστηριότητες που αναλαμβάνει το άτομο κατά τον ελεύθερο χρόνο του για ξεκούραση, χαλάρωση και διασκέδαση. Είναι δυνατό να προσδιοριστεί ποσοτικά με βάση τον ελεύθερο χρόνο και ποιοτικά ως μια κατάσταση του νου που είναι απόρροια της ελεύθερης εκλογής και ενός συναισθήματος προσωπικής ικανοποίησης. Στη συνέχεια αναφέρεται στο περιεχόμενο των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου σε πολιτιστικές και ψυχαγωγικές. Οι πολιτιστικά προσδιορισμένες δραστηριότητες αντιπροσωπεύουν ένα γενικό περιεχόμενο και προσωπικό πλαίσιο για μια περισσότερο σκόπιμη χρήση του ελεύθερου χρόνου ενώ ως προς την ψυχαγωγία προσανατολισμένες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου αντιπροσωπεύουν την έκφραση της ελεύθερης εκλογής, έξω από κάθε τυπικό πλαίσιο ή περιεχόμενο. Δίνεται έμφαση, λοιπόν, στον προσωπικό χαρακτήρα της ψυχαγωγίας.

Τον υποκειμενικό χαρακτήρα τονίζει και ο Κεχαγιόπουλος στο βιβλίο του «Η ψυχαγωγία στη ζωή μας» (Ρώμας, 1984, σελ. 249), ορίζοντάς την ως την ελεύθερη έκφραση του εσωτερικού ανθρώπου, προκαλώντας του ευαρέσκεια, τέρψη, αγαλλίαση και ηρεμία.

Ο Ρώμας (1984, σελ. 251), επιχειρεί να δώσει έμφαση στην ευρεία έννοια της ψυχαγωγίας. Αναφέρει πως ο άνθρωπος μπορεί να ψυχαγωγείται οποιαδήποτε στιγμή και κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες

και όχι μόνο στον ελεύθερο χρόνο του. Έτσι λοιπόν μπορούμε να ψυχαγωγηθούμε στην εργασία με ένα ανέκδοτο, μουσική, ευχάριστη συζήτηση αρκεί να μην εμποδίζουν την απόδοσή μας.

Έτσι λοιπόν κατανοούμε την ύπαρξη της ψυχαγωγίας έξω από το πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου ο οποίος νοείται σε συνάρτηση πάντα με την εργασία. Στο σημείο αυτό ίσως να έγκειται και η διαφοροποίηση των δύο εννοιών. Βέβαια δεν πρέπει να λησμονούμε τον προσωπικό χαρακτήρα των δύο όρων που εξαρτώνται από την διάθεση του κάθε ατόμου σε σημείο που οτιδήποτε ευχαριστεί το ένα άτομο δεν σημαίνει το ίδιο και για κάποιο άλλο που ίσως να το αφήνει αδιάφορο ή και να το δυσαρεστεί.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ψυχαγωγία εμπεριέχει τον σκοπό, που δεν είναι τίποτα άλλο από την τέρψη και την απόλαυση, ανεξάρτητα αν έμμεσα εξυπηρετεί την ψυχική και σωματική υγεία καθώς και τη μόρφωση.

Ο Π. Κεχαγιόπουλος (*Ρώμας, 1984, σελ. 250*), διακρίνει τις εξής μορφές ή κατηγορίες της ψυχαγωγίας:

- (α) Ατομική – Ομαδική
- (β) Ενεργητική – Παθητική. Η πρώτη σχετίζεται με την κίνηση, τα ταξίδια και τις αθλοπαιδιές, στη δεύτερη ο Κεχαγιόπουλος κατατάσσει την παρακολούθηση θεαμάτων, ραδιοφώνου, παραστάσεων κ.α.
- (γ) Εμπορική – Ελεύθερη. Στην πρώτη ο απώτερος σκοπός είναι η επίτευξη του κέρδους ενώ στη δεύτερη η ευχαρίστηση.
- (δ) Δημιουργική και μη δημιουργική. Στην δημιουργική ψυχαγωγία μπορούν να καταταχθούν οι παραγωγές και τα δημιουργήματα που προκύπτουν από τις ενασχολήσεις όπως ποιήματα, έργα τέχνης κ.α.

- (ε) Σωματική – Πνευματική. Στην πρώτη κυριαρχεί το σωματικό στοιχείο όπως σπορ, ενώ στην δεύτερη το πνευματικό όπως διάβασμα ενός βιβλίου, σκάκι κ.α.

Μια άλλη διάκριση της ψυχαγωγίας και πιο συγκεκριμένα της νεανικής επιχειρείται από τον Κοσμόπουλο (1990, σελ. 108), ο οποίος την διαχωρίζει σε:

- (α) Μορφωτική ψυχαγωγία όπου μ' αυτόν τον όρο εννοείται η καλλιέργεια και οι γνώσεις που μπορεί ο έφηβος να πάρει από εξωσχολικούς χώρους και πλαίσια. Το διάβασμα βιβλίων κάθε είδους που καλύπτουν το ενδιαφέρον του εφήβου για γνώσεις σ' άλλους τομείς, πέρα από το σχολείο, όπως είναι η λογοτεχνία, η ποίηση, η πολιτική, τα αστυνομικά βιβλία, τα επιστημονικά, ανήκει στη μορφωτική ψυχαγωγία. Επίσης στη μορφωτική ψυχαγωγία ανήκει και η απασχόληση με καλλιτεχνικές δραστηριότητες, όπως η εκμάθηση μουσικών οργάνων και ο χορός. Η εκμάθηση ξένων γλωσσών ακόμη μπορεί να ενταχθεί στο συγκεκριμένο είδος ψυχαγωγίας εφόσον όμως γίνεται για την κάλυψη ενδιαφέροντος του εφήβου και όχι γιατί αποτελεί ανάγκη, σχολική ή επαγγελματική.

Επίσης ο κινηματογράφος και το θέατρο, που αποτελούν τρόποι και είδη ψυχαγωγίας, μπορούν να θεωρηθούν μορφωτικά, όταν το είδος και η ποιότητα των ταινιών προσφέρεται για το σκοπό αυτό.

Η απασχόληση με μορφωτικά παιχνίδια, όπως είναι το σκάκι και τα επιτραπέζια παιχνίδια, που προσφέρουν γνώσεις σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος και που υποβάλλουν τον έφηβο σε μια κατάσταση διανοητικής διεργασίας, μπορούν να ενταχθούν και αυτά στην ψυχαγωγία με σκοπό μορφωτικό.

- (β) Η καθαρή ανάπαυση ή διασκέδαση μπορεί να επιτευχθεί:

- i. Με την απασχόληση με ενδιαφέροντα που δεν προσφέρουν κάποιες ιδιαίτερες γνώσεις αλλά στοχεύουν στην ευχαρίστηση ή στη στιγμιαία ευαρέστηση όπως το άκουσμα μουσικής, η παρακολούθηση τηλεόρασης, παιχνίδια κ.α.
- ii. Διασκέδαση σε διάφορους χώρους που προσφέρονται για το σκοπό αυτό, όπως είναι τα μπαράκια, οι pubs, οι μπουάτ, ταβέρνες, εστιατόρια κ.λ.π.

Σύμφωνα με τον TOTI (1985, σελ. 238), στη συνδιάσκεψη του Γκώτινγκ προτάθηκε η ταξινόμηση της ψυχαγωγίας σε γαστρονομικές διασκεδάσεις, διασεξουαλικές διασκεδάσεις, παιχνίδια, αθλητικά θεάματα, ομαδική παρακολούθηση ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, περίπατοι, εκδρομές την εξοχή, λουτρά, κυνήγι και ψάρεμα (για καθαρή ψυχαγωγία), ταξίδια και γουήκ-εντ, συναυλίες, κινηματογράφος, ράδιο-τηλεόραση, ανάγνωση βιβλίων, διάφορες διασκεδάσεις. Βέβαια ο TOTI διαφωνεί και βρίσκει ανούσια την υποδιαίρεση των διαφόρων ειδών διασκέδασης με τα οποία ασχολούνται οι ερευνητές.

Επίσης ο TOTI, συνεχίζει, επινοώντας τον όρο *semi loisirs* (μισοψυχαγωγία) ο οποίος περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που κατανατούν μια δεύτερη επαγγελματική απασχόληση ως δραστηριότητες και που ανταποκρίνονται μόνο μερικά στον αναγνωρισμένο μη παραγωγικό χαρακτήρα του ελεύθερου χρόνου, ενεργητικών και παθητικών δραστηριοτήτων και καταναλωτικές δραστηριότητες.

Ο Φράνγκλιν στο έργο του «*Poor Richard's Almanac*», το οποίο ήταν διαδεδομένο στην Αμερική στα μέσα του 18^{ου} αιώνα: «Ένας άνθρωπος λοιπόν δεν πρέπει να έχει καμία διασκέδαση; Άκουσε, φίλε μου, αυτό που θα σου πει ο Φτωχό-Ριχάρδος: χρησιμοποίησε σωστά τον χρόνο σου αν θέλεις την διασκέδαση και

αφού δεν ξέρεις τι σου επιφυλάσσει το αύριο, άρχισε αμέσως. Ο ελεύθερος χρόνος είναι για να κάνεις κάτι χρήσιμο και αυτό το κάνει ο έξυπνος άνθρωπος, όχι ο τεμπέλης και όπως λει ο Φτωχό-Ριχάρδος: μια ζωή γεμάτη ψυχαγωγία και μια ζωή γεμάτη τεμπελιά είναι δύο διαφορετικά πράγματα». (TOTI, 1985, σελ. 274)

Η ψυχαγωγία αποτελεί αναντικατάστατο μέσο για συναισθηματική εκτόνωση και χαλάρωση. Προσφέρει ηρεμία και ευχαρίστηση καθώς και βοηθά στην αναζήτηση του εαυτού κάθε ατόμου και στην ανάπτυξη της προσπάθειάς του.

Είναι αναγκαία για τον άνθρωπο μια και τον γαληνεύει, ανανεώνει τις δυνάμεις του, συντηρεί την ικανότητά του για θετική εργασία. Έχει σχέση με την υγεία του ατόμου είτε σωματική είτε ψυχική καθώς και τη μόρφωσή του.

Ο Ντιντερό αναφέρει πως αν η ανάπαυση θεραπεύει την κόπωση, η ψυχαγωγία απαλλάσσει από την πλήξη. Η ψυχαγωγία όμως είναι αυτή που συμπληρώνει και που ολοκληρώνει τον άνθρωπο. Βέβαια υπάρχει το προσωπικό στοιχείο του καθενός έτσι ώστε η ψυχαγωγία σε βαθμό και σε είδος να καθορίζεται από την υποκειμενικότητά του.

Ιδιαίτερα στις μέρες μας η ανάγκη για ψυχαγωγία γίνεται όλο και πιο επιτακτική. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι κυρίως το μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται μια μαζική ψυχαγωγία. Παλαιότερα που δεν υπήρχαν αυτά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης η εργατική τάξη είχε ελάχιστες ή ακόμα, καμία οργανωμένη διασκέδαση κατά τον ελεύθερο χρόνο. (TOTI, 1985, σελ. 215)

Οι οργανωμένες διασκεδάσεις ψυχαγωγίας είναι φαινόμενο προσφοράς ψυχαγωγίας του δυτικού πολιτισμού. Υπάρχουν πολλά είδη ψυχαγωγίας αλλά εκείνα που ξεχωρίζουν είναι τα μέσα μαζικής ψυχαγωγίας γιατί εκτός ότι χρησιμοποιούνται ως

δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου είναι παράλληλα και μέσα επικοινωνίας και παράγων γνώσης.

Σύμφωνα λοιπόν μ' όλα τα παραπάνω, είναι σωστή η παρατήρηση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Κέντρου Ψυχαγωγίας και Εκπαίδευσης Ζακ Ντομαζότιε *«σήμερα η ψυχαγωγία δεν αποτελεί ελκυστική δυνατότητα, αλλά ΑΞΙΑ»* (Κρασανάκης, 1984, σελ. 37).

δ. Οργάνωση και οικονομία του ελεύθερου χρόνου

«Η πυραμίδα του Χέοπα, χτίστηκε σε είκοσι χρόνια από εκατό χιλιάδες ανθρώπους και 135.000 εργάσιμες μέρες. Σήμερα θα μπορούσε να κατασκευαστεί με την βοήθεια 12 γερανών από 500 ανθρώπους σε 135.000 εργάσιμες μέρες».

Υπολογισμοί ενός Γερμανού μηχανικού

Οικονομική σημασία του ελεύθερου χρόνου

Ο ελεύθερος χρόνος είναι η δυνατότητα που μας δίνεται να σφυρηλατήσουμε το σώμα και την ψυχή και να πετύχουμε την ηρεμία εκείνη που είναι αναγκαία για να αντιμετωπίσουμε τις δυσκολίες της ζωής. Ο κατακερματισμός του ελεύθερου χρόνου σας αποτέλεσμα της σύγχρονης ζωής με την έντονη τάση για την απόκτηση όλο και περισσότερων αναγκών γεννά την ανάγκη των διαλειμμάτων όπου ο σύγχρονος άνθρωπος θα αναπαυτεί και θα ηρεμήσει.

Το κοινό συμπέρασμα των διαφόρων συνεδρίων και ερευνών, είναι η θλιβερή αντίληψη για τη ζωή και τον ελεύθερο χρόνο του ανθρώπου, ο οποίος αναπαριστάται σαν ένα κοινό που χρειάζεται να αναπληρωθεί. Από τις πρώτες κιόλας μεταπολεμικές μελέτες και έρευνες, έγινε αποδεκτό σαν βασική αρχή πως «η λαϊκή κουλτούρα και η ψυχαγωγία εξαρτώνται άμεσα από τη σωστή και έξυπνη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου, που για να ειπωθεί σωστά χρειάζεται νέα αντιμετώπιση από παιδαγωγική, ψυχολογική και κοινωνική σκοπιά». (TOTI, 1985, σελ.234).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις , ο αμερικάνικος πληθυσμός καταναλώνει κάθε χρόνο 135 από τις 365 μέρες περί τα 32 δισεκατομμύρια δολάρια, για προϊόντα και υπηρεσίες της αγοράς του ελεύθερου χρόνου, δηλαδή

ένα ποσό που είναι περίπου το διπλάσιο από τα έξοδα για αυτοκίνητα και το μισό απ' ότι ξοδεύει για διατροφή. (TOTI, 1985, σελ. 286).

«Ο χρόνος είναι χρήμα». Είναι περιορισμένος ποσοτικά, όπως η γη, ή πολλά από τα αγαθά και αν ο ανθρώπινος χρόνος παράγει όλο και περισσότερο χρήμα, δεν ισχύει το ίδιο και για το χρήμα. Απ' αυτήν την πραγματικότητα πηγάζει η οικονομία του ελεύθερου χρόνου.

Σύμφωνα με τον Σαούλ (TOTI, 1985, σελ. 288), ο ελεύθερος χρόνος έχει τιμή και μάλιστα υπολογίσιμη με τύπο μαθηματικής εξίσωσης. Ο εργαζόμενος θα επέλεγε μια αύξηση του χρονικού μισθού αντί μιας αύξησης του μισθού σε χρήμα, γιατί θα είχε γι' αυτόν μεγαλύτερη αξία από την σκοπιμότητα του να παράγει περισσότερο και κατά συνέπεια από το να μπορεί να εξασφαλίζει έναν μεγαλύτερο όγκο αγαθών.

Ο στόχος των αναπτυγμένων οικονομιών είναι σήμερα η εβδομάδα των τριάντα ωρών, η εξοικονόμηση 68 ωρών για τον ελεύθερο χρόνο (168 ώρες την εβδομάδα: 56 για ύπνο, 14 για γεύματα, 30 για εργασία, και 68 για διασκέδαση). Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε η επιθεώρηση «Φόρτσιουν» από το 1929 μέχρι σήμερα, η βελτίωση που πέτυχαν οι Αμερικανοί συνολικά μοιράζεται σε δύο: το 60% αντιστοιχεί σε μεγαλύτερα έσοδα και το 40% σε περισσότερο ελεύθερο χρόνο.

Η εισαγωγή της τεχνολογικής προόδου μπορεί να διευκόλυνε τη ζωή του ανθρώπου όμως επιβάρυνε τον χρόνο του. Η διάδοση της χρήσης ηλεκτρικών οικιακών συσκευών δεν είναι συνάρτηση μόνο των ωρών εργασίας αλλά και του χρόνου που καταναλώνεται στην διαδικασία. Ο σύγχρονος άνθρωπος προσπαθεί να εξοικονομήσει χρόνο ακόμη και στις πιο απλές λειτουργίες της ζωής του π.χ. φαγητό. Η επινόηση των οικιακών συσκευών γρήγορου μαγειρέματος ως την επινόηση μακαρονιών 5' δεν αποσκοπεί πουθενά αλλού παρά να επισπεύσουν τη διαδικασία του φαγητού. Η εικόνα της οικογένειας που

κάθεται με όλα τα μέλη της γύρω από το τραπέζι έχει εξαλειφθεί. Η ενότσή της συντρίβεται από τα διαφορετικά ωράρια εργασίας, από τις διάφορες αποστάσεις, από την κατάργηση κοινών γευμάτων.

Όλοι προσπαθούν να **κερδίσουν** χρόνο. Σ' αυτό το σημείο εισάγεται και η οικονομική σημασία της έννοιας του χρόνου. Ο Χένρυ Φορντ υπήρξε ο πρώτος ηγέτης της αμερικανικής βιομηχανίας που κατανόησε την οικονομική σημασία του ελεύθερου χρόνου και της μείωσης του ωραρίου εργασίας. Η αυτοκινητοβιομηχανία του Φορντ αποτελεί ένα παράδειγμα του συνόλου των βιομηχανιών που δημιουργήθηκαν και εξελίχθηκαν για να εξυπηρετήσουν την εξοικονόμηση του ελεύθερου χρόνου. Τα τελευταία χρόνια, το αυτοκίνητο εξελίχθηκε ίσως περισσότερο για να λύσει ορισμένα προβλήματα του ελεύθερου χρόνου παρά για τις ανάγκες των μεταφορών. Πριν από μερικά χρόνια, οι στατιστικές αναλύσεις στην Αμερική έδιναν την πρώτη θέση στα ταξίδια κατά την διάρκεια των γουήκ-εντ και των παντός είδους διακοπών, ανάμεσα στα μη απαραίτητα για τη διαβίωση έξοδα, υπολογίζοντας πως γι' αυτό το σκοπό, ξοδεύονταν περί τα δεκαπέντε εκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Η Αμερικάνικη Ένωση του Αυτοκινήτου μας πληροφορεί, ότι κάθε χρονιά, περίπου 70 εκατομμύρια άνθρωποι χρησιμοποιούν αυτοκίνητα κι ότι περίπου το 85% των ταξιδιών που γίνονται κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου είναι με αυτοκίνητο. Τον ίδιο όμως σκοπό εξυπηρετούν και οι βιομηχανίες των ραδιοφωνικών, τηλεοπτικών, δισκογραφικών συσκευών και των μουσικών οργάνων.

Ο ελεύθερος χρόνος ξοφλά το χρέος του, λένε οι Αμερικανοί, ο μη εργάσιμος χρόνος μετατρέπεται σε χρόνο εργασίας κι είναι εύκολο να προβλέψουμε πως όταν φτάσουμε στην εβδομάδα 4 εργάσιμων ημερών, θα γίνει το μεγάλο μπουμ του ελεύθερου χρόνου. (TOTI, 1985, σελ. 292).

Ήδη σήμερα πωλούνται πάνω από δέκα εκατομμύρια αυτοκίνητα το χρόνο μόνο στις Η.Π.Α. και οι Αμερικανοί τουρίστες ξοδεύουν μόνο στην Ευρώπη γύρω στο ένα δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο. Σύμφωνα με την πρόβλεψη του μπουμ του ελεύθερου χρόνου κατά τον TOTI (1985, σελ. 292) προβλήματα θα δημιουργηθούν με την αύξηση του ορίου σχολικής ηλικίας και τη μείωση του ορίου συνταξιοδότησης. Ήδη αυτή τη στιγμή υφίσταται μια οικονομία των νέων από 11 έως 19 ετών που διαθέτουν ένα κανονικό εισόδημα. Σύμφωνα με τελευταίους υπολογισμούς, η λιανική πώληση ειδών για εφήβους φτάνει στις Η.Π.Α στο ποσοστό των σαράντα δισεκατομμυρίων δολαρίων. Δεκαεπτά εκατομμύρια έφηβοι με εβδομαδιαία μέση αγοραστική δύναμη δέκα δολαρίων ωθούν μια σειρά από βιομηχανίες που αναφέρονται στις ανάγκες της ομάδας των εφήβων. Αν σκεφτούμε πως μόνο το 1959, 560.000 κοπέλες έπεισαν τους γονείς τους να τους αγοράσουν το προσωπικό τους αυτοκίνητο, πως τα ρούχα που αγοράζουν αξίζουν, περίπου 4.200.000.000 δολάρια, πως η αξία των καλλυντικών που αγοράζονται φτάνει τα τριακόσια εκατομμύρια δολάρια, αντιλαμβανόμαστε τη δύναμη που αντιπροσωπεύει ο πολιτισμός των εφήβων. Αν σ' αυτή την κατηγορία των εφήβων προσθέσουμε την κατηγορία των νέων συνταξιούχων, δηλαδή των ανθρώπων που θα συνταξιοδοτηθούν στα 50 τους, η οικονομία του ελεύθερου χρόνου θα εμπλακεί σε προβλήματα.

Επίσης στατιστικές αναλύσεις της ΣΙΑΕ (TOTI, 1985, σελ. 294) μας πληροφορούν πως έχει αυξηθεί το επίπεδο των ποσών που ξοδεύονται για θεάματα. Πάνω από διακόσια είκοσι δισεκατομμύρια λιρέτες ξοδεύονται κάθε χρόνο για τη μερική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου με την παρακολούθηση κινηματογραφικών, ραδιοτηλεοπτικών, θεατρικών παραστάσεων, αθλητικών συναντήσεων και διαφόρων διασκεδάσεων (φλίπερ και τζουκ-μποξ). Παρόλο που οι

Ιταλοί μαζί με τους Ισπανούς έχουν τα μικρότερα κατά κεφαλή εισοδήματα, το φαινόμενο πήρε πολύ μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις.

Ο Ρεύ Τζόζεφ στο βιβλίο του με τίτλο *«Πως να κερδίσετε μια ώρα τη μέρα»* περιγράφει το κυνήγι του ελεύθερου χρόνου έστω και μιας ώρας τονίζοντας την οικονομική σημασία του. Παρουσιάζει πως να κατακτήσουμε περισσότερο χρόνο στη ζωή μας, *«μασουλώντας»*, λεπτά και δευτερόλεπτα, επιταχύνοντας τις δραστηριότητες μας και εφευρίσκοντας αστείους τρόπους για να παράγουμε χρόνο. *«Μια ώρα την ημέρα δίνει επτά ώρες τη βδομάδα και 365 το χρόνο, ή αντίστοιχα 45 ημέρες, αν θεωρήσουμε ότι τηρείται οκτάωρο. Έτσι κάθε χρόνο θα έχουμε 1,5 μήνα στη διάθεσή μας περισσότερο. Σ' ένα χρόνο υπολογίζεται ότι έχουμε γενικά 245 εργάσιμες ημέρες. Εάν ο μισθός φθάνει 50.000 φράγκα, το μήνα εάν δουλεύετε 48 εβδομάδες, των 40 ωρών, ο χρόνος αξίζει 312,50 φράγκα των ώρα [...]. Η μέρα σας είναι σαν τραπεζικός λογαριασμός απ' όπου θα κάνετε αναλήψεις ωρών και λεπτών ... κάθε μέρα θα καταθέτετε 1.400 λεπτά ... Κατασκευάστε ρολόγια ειδικά που θα μετρούν 13 ώρες αντί 12. Έτσι, οι ώρες μικραίνουν, φτάνουν στα 55 λεπτά και 23 δευτερόλεπτα».* (ΤΟΤΙ, 1985, σελ. 153). Ίσως σε μερικούς να φανεί αστεία η λογική μέθοδος του Ρεύ Τζόζεφ όπως και στους Γάλλους οι οποίοι μετάφρασαν το βιβλίο του *«Πως να χάσετε 1 ώρα την ημέρα»*.

Επίσης το γουήκ-εντ έγινε βασικό στοιχείο του προγραμματισμού της αγοράς. Είναι το διάστημα εκείνο όπου οι πολίτες καταναλώνουν προϊόντα περισσότερο από ότι σε άλλες μέρες. Είναι οι μέρες αιχμής και κίνησης των καταστημάτων, όπου συγκεντρώνονται ισχυρά ποσά κατανάλωσης των αγαθών ή παροχής υπηρεσιών.

Ελεύθερος χρόνος-επιμόρφωση και οργάνωσή του

Μετά από έρευνες που έγιναν σε διάφορες χώρες, ιδιαίτερα στη Σοβιετική Ένωση, στη δεκαετία του 1960, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει συνάφεια μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και του τρόπου που το άτομο διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του. Διαπιστώθηκε, δηλαδή ότι τα άτομα που είχαν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν γνώριζαν πως να αξιοποιήσουν τις μορφωτικές και πολιτιστικές δυνατότητες που τους παρείχε το κράτος. Μετά από ανάλογες έρευνες που έγιναν, την ίδια δεκαετία, στις Η.Π.Α., διαπιστώθηκε ότι τα άτομα που συμμετείχαν σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων ήταν στο ίδιο ποσοστό άνδρες και γυναίκες, ως επί των πλείστων κάτω των 40 ετών, είχαν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, εισόδημα ανώτερο του μέσου και πλήρες ωράριο εργασίας.

Έχει διαπιστωθεί ερευνητικά (*Καίλα-Ξανθάκου, Παιδαγωγική Ψυχολογική, Τόμος 3, σελ. 1780*), ότι η μη συμμετοχή των ενηλίκων σε επιμορφωτικά προγράμματα δεν οφείλεται στην έλλειψη ελεύθερου χρόνου. Πολλοί ενήλικες διαθέτουν χρόνο, τον χρησιμοποιούν όμως για να κερδίσουν περισσότερα χρήματα με υπερωρίες ή με δεύτερη εργασία. Οι Καίλα και Ξανθάκου συνεχίζουν στη διαπίστωση των βασικών παραγόντων στους οποίους οφείλεται η μη συμμετοχή ενηλίκων στο πρόγραμμα εκπαίδευσης. Έτσι λοιπόν αυτοί είναι:

- (α) Προσωπικοί (ανασφάλεια και αδιαφορία)
- (β) Οικογενειακοί (υποχρεώσεις στην οικογένεια)
- (γ) Εξωτερικοί (κόπωση στην εργασία, οικονομικό πρόβλημα)

Η παιδεία για όλες τις ηλικίες αποτελεί αναγκαιότητα στη σύγχρονη κοινωνία. Παλαιότερες αντιλήψεις χαρακτήριζαν την ενήλικη φάση της ζωής ως ένα στάδιο, που συνοδεύονταν από βαθμιαία εξασθένιση των ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων του ατόμου. Σύμφωνα με τις απόψεις του P. Bourdieu, πρόσφατες έρευνες, θεωρούν

τον ενήλικο ικανό να μαθαίνει και να βελτιώνεται, ανεξάρτητα από την ηλικία την οποία διανύει ανανεώνοντας τα προσόντα του σε εποχές που απαιτούνται στελέχη ικανά να μάθουν ξένες γλώσσες, να ενημερωθούν σε μια ποικιλία θεμάτων, κ.α. Συνεπώς, οι ενήλικοι έχουν την ικανότητα και είναι καλό να αφιερώνουν ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου τους στην επιμόρφωση τους, προκειμένου να ενημερωθούν πάνω στις εξελίξεις των τομέων που τους ενδιαφέρουν.

Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση για την οργάνωση και τη χρήση του ελεύθερου χρόνου αποβλέπει στο να βοηθήσει το μανθάνοντα να προβαίνει σε ορισμένες αλλαγές του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του (*Καίλου-Ξανθάκου, Παιδαγωγική Ψυχολογία, σελ. 1780*). Οι αλλαγές αυτές είναι αλλαγές στάσεων και πεποιθήσεων, συναισθημάτων, γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών και μπορεί να σημειωθούν κατά την διάρκεια εκπαιδευτικών τυπικών ή μη προγραμμάτων, προγραμμάτων αναψυχής για παιδιά, εφήβους και ενήλικες.

Οι αντικειμενικοί σκοποί της εκπαίδευσης για την οργάνωση και χρήση του ελεύθερου χρόνου σχετικά με τον απώτερο σκοπό είναι:

- (α) Ανάπτυξη της ικανότητας να αναφαίνονται οι αξίες σχετικές με την συμπεριφορά και τις ενέργειες κατά τον ελεύθερο χρόνο.
- (β) Ανάπτυξη της ικανότητας επιλογής και αξιοποίησης των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου.
- (γ) Ανάπτυξη της ικανότητας προσδιορισμών ατομικών στοιχείων και κριτηρίων για τη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου.
- (δ) Ανάπτυξη ενημερότητας και κατανόησης της σπουδαιότητας μιας επιθυμητής χρήσης του ελεύθερου χρόνου.

Τα προγράμματα που εφαρμόζονται για την επίτευξη των παραπάνω στόχων έχουν να κάνουν με προσωπικά βιώματα και προσωπικές ασκήσεις εμπειρίας των ατόμων που συμμετέχουν σ' αυτές. Πρόκειται λοιπόν για (i) διανοητικές, αισθητικές, πνευματικές, σωματικές και κοινωνικές εμπειρίες (ii) δημιουργικές εκφράσεις της σκέψης, σε στίχο, μορφή, ήχο και κίνηση (iii) εμπειρίες ενεργητικής συμμετοχής και εκτέλεσης, ή παθητικής συναισθηματικής συμμετοχής (θεατές, παρατηρητές, ακροατές) (iv) κοινωνικής συμμετοχής και εκφράσεις συντροφιάς, εγγύτητας και συνεργασίας (v) εμπειρίες για τη ζωή της υπαίθρου (vi) εκφράσεις σωματικής αναψυχής, οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην υγιεινή διαβίωση, με την επιδέξια χρήση του σώματος (vii) εμπειρίες και διαδικασίες οι οποίες μπορούν να καλλιεργούν μια ισορροπημένη προσέγγιση στην ανάπαυση, ηρεμία, και χαλάρωση (*Καίλα-Ξανθάκου, Παιδαγωγική Ψυχολογική, Τόμος 3, σελ. 1781*).

Επίσης ειδικές εμπειρίες του προγράμματος οι οποίες μπορούν να συμπεριληφθούν στην εκπαίδευση της οργάνωσης και χρήσης του ελεύθερου χρόνου είναι το διάβασμα, η μουσική, το τραγούδι, οι χοροί, η συμμετοχή σε ομαδικά παιχνίδια και οι αθλητικές δραστηριότητες, η συμμετοχή σε δραστηριότητες που οργανώνουν οι διάφορες λέσχες, οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες στην ύπαιθρο και τα χόμπι σε δημιουργικά επίπεδα, όπως η κηπουρική, απασχόληση με μηχανές, οι εφαρμοσμένες τέχνες, οι καλές τέχνες. Ειδικές υπηρεσίες, όπως θέατρα, κονσέρτα, βιβλιοθήκες, Μ.Μ.Ε, μουσεία, πάρκα, γήπεδα, χρησιμεύουν στα προγράμματα εκπαίδευσης για την οργάνωση και χρήση του ελεύθερου χρόνου ως μέσα εμπλουτισμού, των μορφών συμπεριφοράς και δραστηριοτήτων κατά τον ελεύθερο χρόνο.

Σύμφωνα με την Καίλα και Ξανθάκου (*Παιδαγωγική Ψυχολογική, Τόμος 3, σελ. 1781*), αναφέρονται οι αγωγοί για την εκπαίδευση των

ατόμων κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου οι οποίοι περιληπτικά είναι:

- (1) Το συνολικό πρόγραμμα. Μια καλά οργανωμένη, συνεχής και φιλελεύθερη εκπαίδευση που καλύπτει όλο το φάσμα των κοινωνικών και φυσικών σπουδών, των ανθρωπιστικών σπουδών, της τέχνης, της μουσικής, της σωματικής και υγιεινής αγωγής, καθώς και της πνευματικής και κοινωνικής ζωής, μπορεί να δημιουργήσει άτομα ικανά να χρησιμοποιούν έναν ποικίλο και ισορροπημένο ελεύθερο χρόνο.
- (2) Ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία συντελούν στη συμμετοχή σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες όπως μουσική, αθλητισμός, υπαίθρια αγωγή, οι καλές και οι βιομηχανικές τέχνες και η γλώσσα, καθώς αυτή συνδέεται με το διάβασμα για ψυχαγωγία και δημιουργική συγγραφή.
- (3) Μονάδες του προγράμματος. Ορισμένα μαθήματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη ευνοϊκών στάσεων, την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που συνδέονται με δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου.
- (4) Σαν δραστηριότητες του προγράμματος και της άτυπης εκπαίδευσης. Οι δραστηριότητες αυτές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες (α) δραστηριότητες οι οποίες συνδέονται στενά με ένα μάθημα του προγράμματος, όπως μελέτη εφημερίδας, εκμάθηση ξένων γλωσσών (β) κοινωνικές δραστηριότητες, λέσχη ή διάφορα γεγονότα τα οποία διασυνδέονται με ένα ορισμένο μάθημα του προγράμματος, αλλά υπηρετούν τους ίδιους κοινωνικούς ή διανοητικούς σκοπούς του σχολείου και μπορούν έτσι να συμβάλουν σε μορφές και είδη συμπεριφοράς - δραστηριότητας κατά τον ελεύθερο χρόνο. Εμπειρίες όπως αυτές, οι οποίες αποκτώνται έξω από τη σχολική αίθουσα, πρέπει να θεωρούνται

ως αναπόσπαστο τμήμα των εκπαιδευτικών διαδικασιών στο σχολείο. Πρέπει να δίνεται έμφαση στις αυθόρμητες και απολαυστικές μορφές παιχνιδιών και ψυχαγωγίας, οι οποίες μπορεί να γίνουν δια βίου χόμπι.

(5) Δραστηριότητες συμβουλευτικής και προσανατολισμού. Πρόκειται για δραστηριότητες που οδηγούν τους μαθητές στην αυτοκατεύθυνση και στην αυτοπραγμάτωση. Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία ωθεί τους μαθητές προς δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την προσωπικότητα του καθενός και τους βοηθούν να αναπτύξουν ειδικά ενδιαφέροντα.

(6) Ενεργός συμμετοχή σε κοινά προγράμματα ψυχαγωγίας και του σχολείου και της κοινότητας. Το σχολείο μπορεί να ενδιαφέρεται άμεσα για τις ευρύτερες πλευρές της ζωής στην κοινότητα, στις οποίες περιλαμβάνονται προγράμματα διάθεσης του ελεύθερου χρόνου και ψυχαγωγίας των μαθητών και των ενηλίκων.

Τέλος η διεκπεραίωση του προγράμματος για την οργάνωση, εκπαίδευση του ελεύθερου χρόνου έγινε με τη βοήθεια

(α) Ψυχολογικών μελετών, σε τομείς όπως η κοινωνική ψυχολογία, η ανάπτυξη του παιδιού, οι διαδικασίες κοινωνικοποίησης, η θεωρία για το σχηματισμό και τη μεταβολή των στάσεων, οι θεωρίες για το παιχνίδι, τα κίνητρα, τη δημιουργικότητα και την κοινωνικότητα,

(β) Κοινωνιολογικές μελέτες, σχετικές με μορφές συμπεριφοράς κατά τον ελεύθερο χρόνο, τις πολιτιστικές διαφορές, την εκτίμηση του ελεύθερου χρόνου και τη σημασία του ελεύθερου χρόνου, και

(γ) ειδικές μελέτες με τον ελεύθερο χρόνο και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για τον ελεύθερο χρόνο, πως η καλλιτεχνική αγωγή, η φυσική αγωγή και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες στην ύπαιθρο.

ε. Οι μικρές ελευθερίες (το παιχνίδι, τα σπορ, τα χόμπι)

«Στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου αποκαλύπτεται η πραγματική ποιότητα και κλίση του ανθρώπου. Η ουσιαστική ψυχαγωγία εξαρτάται περισσότερο από τη φαντασία παρά τη λογική: γι' αυτό ο καθένας από μας μπορεί να διασκεδάζει όπως επιθυμεί»

Τζον Λοκ

Ο Πιερ Παύλο Λουτζατο Φετζιτζ (TOTI, 1985, σελ. 320), γράφει πως το χόμπι (*hobby*), προέρχεται από το ιταλικό *hobby* που σημαίνει οίστρος, οξύνοια, απελευθέρωση της ψυχής. Στα αγγλικά, χόμπι σημαίνει αλογάκι, και το χόμπι, το κυρίαρχο πάθος, όπως το μεταφράζουν κατ' επέκταση τα λεξικά, είναι κατά βάθος το αλογάκι του νου.

Ο Wilhelm Kopp (1976, σελ. 105), διαφωνεί με την ιταλική προέλευση του όρου τονίζοντας πως το χόμπι ξεκινά από την Αμερική ως κύμα ερασιτεχνικών επιδόσεων. Σημαίνει ερασιτεχνική απασχόληση και αποτελεί τον φυσικό και ώριμο καρπό της βιομηχανικής εποχής.

Η τεχνική πρόοδος με την εξειδίκευση που έχει επιφέρει σε κάθε κλάδο εργασίας ενώ από τη μια επιταχύνει τις οποιοσδήποτε εργασίες μας από την άλλη μας κάνει νωθρούς, φυγόπονους και καλομαθημένους. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η πιο λογική, πιο σκόπιμη διάθεση του ελεύθερου χρόνου μας. Αυτό είναι το νόημα του χόμπι. Το να διαθέσεις καλύτερα τον χρόνο σου δε σημαίνει στέρηση της ελευθερίας ή της ανάπαυσής σου. Έτσι λοιπόν, το χόμπι είναι η ικανοποίηση της φυσικής κλίσης και η καλλιέργειά της, χωρίς κανέναν καταναγκασμό.

Κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου μας είναι δυνατό να ασχοληθούμε με οτιδήποτε μας ευχαριστεί και μας ικανοποιεί. Το είδος των χόμπι που επιλέγουμε είναι καθαρά προσωπική και υποκειμενική υπόθεση. Δεν επιδέχεται κανένα καταναγκασμό. Μπορούμε να ζωγραφίσουμε, να ακούσουμε μουσική, ν' ασχοληθούμε με συλλογές, αγγειοπλαστική, φωτογραφία, ξυλογλυπτική, να παρακολουθήσουμε Τ.Β., κινηματογράφο, θέατρο. Το χόμπι αποτελεί παιχνίδι. Δραστηριότητα ελεύθερη και εκτελούμενη μονάχα για ατομική ικανοποίηση. Έχουμε μάθει να ταυτίζουμε το παιχνίδι με το παιδί. Αυτό είναι φανερό και από τους όρους που δίνουμε εμείς οι Έλληνες (παιδί-παιχνίδι). Το παιχνίδι όμως ως δραστηριότητα δεν είναι δυνατό να μπει σε στεγανά και καλούπια ηλικίας. Δεν μπορεί να οριοθετηθεί. Η γνωστή παιχνιοθεραπεύτρια, Axline, τονίζει την λειτουργικότητα του παιχνιδιού ως μέσο έκφρασης των παιδιών, αναφέροντας πως όπως ένας ενήλικας χρησιμοποιεί τον λόγο έτσι και το παιδί χρησιμοποιεί το παιχνίδι για να εκφραστεί. Ο Ντιντερό και ο Νταλμπέρ στο έργο τους «*Εγκυκλοπαίδεια*», (ΤΟΤΙ, 1985, σελ. 320) αναφέρουν πως καμιά φορά φαίνεται να ξαναγινόμαστε μωρά, τόσο παιδιάστικός είναι ο τρόπος μας και οι σκέψεις μας.

Το παιχνίδι βρίσκεται μέσα στη φύση του ανθρώπου και είναι μια από τις βασικότερες ανάγκες του, η πιο σημαντική ψυχαγωγία του. Μια ψυχαγωγία που τον μεθά από ευτυχία και ηδονή. Είναι ευχάριστο όχι για την ευκολία που παρουσιάζει αλλά για τη δυσκολία και την προσπάθεια που απαιτεί. (Κυριαζόπουλος, 1991, σελ. 38).

Κατά Τσιάντη (1991, σελ. 95), το παιχνίδι είναι βιολογικά χρήσιμο για παιδιά ή μικρά ζώα ως ένα μέσο προκατασκευής για τις πιο σημαντικές δραστηριότητες αργότερα στη ζωή τους. Έτσι εάν συγκρίνουμε τα πιο ανεπτυγμένα με τα λιγότερα ανεπτυγμένα ζώα (π.χ. ερπετά ή φίδια), με πιο ανεπτυγμένα θηλαστικά, αποδεικνύεται ότι τα

ζώα που είναι πιο ανεπτυγμένα και μπορούν να μάθουν περισσότερα, παίζουν πιο πολύ. Αντίθετα αυτά που η συμπεριφορά τους ορίζεται από καθορισμένα και κληρονομημένα ένστικτα δεν παίζουν καθόλου μια και από την αρχή της ζωής τους συμπεριφέρονται όπως τα μεγάλα ζώα και δεν υπάρχει κάτι που χρειάζεται να μάθουν καθώς μεγαλώνουν.

Τα ζώα όμως που είναι συγγενικά με τον άνθρωπο (πίθηκοι) διατηρούν όπως και εμείς την επιθυμία και την ικανότητα να παίζουν ακόμα και όταν ωριμάσουν.

Ο κόσμος του παιχνιδιού δεν είναι κόσμος υπαρξιακής αγωνίας, υπολογισμών, συμφερόντων. Είναι δημιουργός ομορφιάς και κατά συνέπεια πολιτισμού. Χαρακτηριστικά λοιπόν ο TOTI (1985, σελ. 325), αναφέρει ότι το βασίλειο του ελεύθερου και δημιουργικού χρόνου μπορεί να νοηθεί περίπου σαν το βασίλειο του παιχνιδιού.

Το παιχνίδι υπακούει σε μια εγγενή αίσθηση της μίμησης, μια ανάγκη χαλάρωσης ή αποτελεί μια άσκηση προετοιμασίας για τη δραστηριότητα που απαιτεί η ζωή, μια προπόνηση στον αυτοέλεγχο, ένα βαθύτερο αίσθημα και ερέθισμα για κυριαρχία, συναγωνισμό και συνεργασία, πρόκληση της αναζήτησης μιας επιβεβαίωσης της ύπαρξης μας, μια αβλαβής εκκένωση των βίαιων ενστίκτων μας, μια ικανοποίηση αναγκών που ίσως στην πραγματικότητα να είναι ανικανότητες.

Υπάρχει μια πληθώρα θεωριών γύρω από τη λειτουργικότητα του παιχνιδιού. Η κάθε μια απ' αυτές επικεντρώνεται σε κάποιο χαρακτηριστικό του χωρίς να δίνει μια καθολική και πλήρη εξήγηση. Ο Κυριαζόπουλος (1991, σελ. 53), αναφέρει τις πιο χαρακτηριστικές θεωρίες για το παιχνίδι οι οποίες δίνονται περιληπτικά παρακάτω.

Ο Άγγλος παιδαγωγός, Χέμπερντ Σπένσερ, υποστηρίζει τη θεωρία της πλεονάζουσας ενεργητικότητας. Το παιχνίδι είναι η έξοδος της εκρηκτικής ενεργητικότητας του ατόμου, η οποία συσσωρεύεται στον οργανισμό. Είναι η ασφαλιστική δικλείδα, όπως η βαλβίδα διαφυγής του

ατμού στον λέβητα της ατμομηχανής. Με το παιχνίδι καταναλώνεται η πλεονάζουσα ενέργεια, που προκαλεί εσωτερική πίεση και νευρική και επέρχεται ανακούφιση και ηρεμία.

Μια άλλη θεωρία έχει να κάνει με τη λειτουργία του παιχνιδιού ως προπαρασκευαστική άσκηση από τη ζωή και υποστηρίζεται από το Σουηδό Καρλ Γκρος. Ο Φρόιντ εκφράζει το παιχνίδι ως μια αυθόρμητη τάση του ασυνείδητου για την ικανοποίηση αυτοσυνείδητων επιθυμιών ή για την απαλλαγή από εφιαλτικές φοβίες, συγκρούσεις και συμπλέγματα. Επίσης ο Άντλερ υποστηρίζει πως το άτομο με το παιχνίδι προσπαθεί να ικανοποιήσει την εγωιστική τάση για επιβολή και κυριαρχία.

Χαρακτηριστική είναι και η θεωρία του Στάνλεϋ Χολ όπου επιχειρείται να εξηγηθούν οι διάφορες φάσεις του παιχνιδιού στην εξελικτική πορεία του ατόμου. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ανάπτυξη του όντως είναι σύντομη επανάληψη των φάσεων που πέρασε η ανθρωπότητα στην εξελικτική της πορεία από τα βάθη των αιώνων μέχρι σήμερα. Έτσι λει, εξηγείται γιατί το παιδί τρελαίνεται για το κυνήγι των πουλιών και μικρών ζώων και γιατί αρέσκεται σε άγρια πολεμικά παιχνίδια και συγκρούσεις μ' άλλες ομάδες παιδιών.

Τέλος από πολλούς υποστηρίχθηκε και η θεωρία αναψυχής. Σύμφωνα λοιπόν με τη συγκεκριμένη θεωρία ο άνθρωπος παίζει για να αποτοξινωθεί από τις ουσίες οι οποίες συσσωρεύονται στον οργανισμό από τις οποιεσδήποτε ανιαρές ενασχολήσεις.

Ο Τσιάντης (1991, σελ. 97), καταγράφει 13 κοινωνικές και συναισθηματικές αξίες του παιχνιδιού οι οποίες είναι:

- (1) Η μείωση της συγκινησιακής επίδρασης που ασκεί ένα δυσάρεστο γεγονός στο άτομο
- (2) Η έκφραση απωθημένων επιθυμιών αναπαριστώντας διαμάχες και δυσάρεστα περιστατικά

- (3) Η ανάγκη για έλεγχο επιθετικών διαθέσεων και συναισθημάτων τα οποία συνειδητοποιούνται μέσω του παιχνιδιού
- (4) Η εμφάνιση συμπεριφορών απαγορευμένων στην καθημερινή ζωή
- (5) Η μίμηση
- (6) Αναπαράσταση της πραγματικότητας
- (7) Η δυνατότητα της σκέψης προηγούμενων σχέσεων και εμπειριών
- (8) Άμεση έκφραση επιθυμιών
- (9) Ανταλλαγές καθημερινών ρόλων ζωής
- (10) Εμφάνιση τάσεων που δεν είναι κοινωνικά αποδεκτές
- (11) Εκδήλωση της ανάπτυξης
- (12) Πειραματισμός
- (13) Δυνατότητα να παρέχει το αίσθημα της επιτυχίας.

Το παιχνίδι όμως είναι δυνατό να επιτελεί και μέσο αποτελεσματικής μάθησης. Η μάθηση με το παιχνίδι αποτελεί έναν από τους πιο φυσικούς και αποτελεσματικούς τρόπους διδασκαλίας μιας και εκπαιδεύει το άτομο με συγκλονιστικό ενδιαφέρον και ενιαία, χωρίς να κομματιάζει την ενότητα του ψυχικού βίου.

Η παιδαγωγική σημασία του παιχνιδιού έγκειται στο γεγονός ότι το παιχνίδι παρέχει γνώσεις και πληροφορίες αναγκαίες στην καθημερινή ζωή. Είναι δυνατό το άτομο μέσα από τη διαδικασία του παιχνιδιού να αποκτήσει κριτήριο διαχωρισμού πραγματικότητας και φαντασίας, του εφικτού και του πραγματοποιήσιμου. Μαθαίνει για τον εαυτό του και σε σχέση με τους άλλους διαπιστώνει τις δυνατότητες του και τις συγκρίνει με τους άλλους.

Πειραματίζεται πάνω σε ρόλους και διαπιστώνει ποιος του ταιριάζει και τον ευχαριστεί. Παράσχει βοήθεια για την τοποθέτηση του ρόλου και την συνειδητοποίηση του φύλου. Τέλος, το άτομο μέσω του παιχνιδιού δημιουργεί σχέσεις και μαθαίνει να αντιμετωπίζει προβλήματα που δημιουργούνται από τις σχέσεις αυτές. Αυτό συμβαίνει γιατί ενυπάρχει

στο παιχνίδι μια ηθοπλαστική αξία μιας και απαιτείται συνεργασία και τιμιότητα. (Κυριαζόπουλος, 1991, σελ. 39)

Υπάρχουν όμως και οι επικριτές του παιχνιδιού οι οποίοι το θεωρούν χρονοβόρα ενασχόληση και μια καταστροφή της πλεονάζουσας ζωτικής δύναμης. Πιστεύουν ότι οι μέθοδοί του παιχνιδιού ρίχνουν σε χαμηλό επίπεδο τη σοβαρή εργασία και το θεωρούν εκτροπή από την εργασία και χάσιμο χρόνου. Η διαφορά μεταξύ παιχνιδιού και εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι η εργασία είναι επιβαλλόμενη και μετρήσιμη κάτι που δεν ισχύει στο παιχνίδι μια και γίνεται χωρίς καταναγκασμό και το αποτέλεσμά του δεν μετριέται.

Πιο συγκεκριμένα, ο Κυριαζόπουλος (1991, σελ. 40), τονίζει την διαφορά των δύο παρακάτω παραμέτρων (παιχνιδιού- εργασίας), (παιχνιδιού-μελέτης). Αναφέρει ότι η εργασία είναι η συνειδητή και σκόπιμη καταβολή δυνάμεων για την παραγωγή ενός αγαθού, υλικού ή πνευματικού. Η μελέτη, που είναι το κύριο είδος της εργασίας του μαθητή, αποφέρει πνευματικά αγαθά. Παιχνίδι είναι η αυθόρμητη καταβολή δυνάμεων για ευχαρίστηση. Δεν εργαζόμαστε για χάρη της εργασίας, παίζουμε όμως για χάρη του παιχνιδιού.

Βέβαια η συνειδητότητα στην εργασία και ο αυθορμητισμός στο παιχνίδι δεν είναι απόλυτα. Στην εργασία που μας αρέσει υπάρχει το αυθόρμητο στοιχείο και στο οργανωμένο παιχνίδι κυριαρχεί το συνειδητό και ο συγκεκριμένος σκοπός. Το παιχνίδι μπορεί να μην έχει, όπως η εργασία, άμεση ωφελμιστική σκοπιμότητα, αλλά έμμεσα πετυχαίνει να δώσει και υλική και πνευματική ωφέλεια.

Στη συνέχεια ο Κυριαζόπουλος (1991, σελ.40), υποστηρίζει πως διαφορά μεταξύ παιχνιδιού και εργασίας δεν υφίσταται για την παιδική ηλικία ή δεν είναι τόσο εμφανής. Αν, μάλιστα η εργασία συνδυαστεί με το παιχνίδι, όπως ταιριάζει στην παιδική ψυχοσύνθεση, η διάκριση εξαφανίζεται. Μένει όμως η χαρά της μάθησης ...

Ο TOTI (1985, σελ. 325), εντοπίζει τη διαφορά τονίζοντας το παιχνίδι ως εκδίκηση ενάντια στην πραγματικότητα της εργασίας, η οποία είναι σοβαρή, γιατί είναι υποχρεωτική. Μια εκδίκηση, μια παρηγοριά απέναντι στον ακρωτηριασμό του ανθρώπου από τον διαχωρισμό του σε τάξεις και σε χρόνους - εργάσιμους ή ελεύθερους- από την απώλεια δηλαδή της ταυτότητας.

Υπάρχουν βέβαια πολλές ερμηνείες για το παιχνίδι που είτε το υποστηρίζουν είτε το επικρίνουν. Όλες όμως καταλήγουν να το θεωρούν μια βιολογική αναγκαία δραστηριότητα, σαν μέσο για κάτι άλλο, ακόμη κι όταν είναι τελείως δωρεάν, άφθονο, σπάταλο, άχρηστο.

Η ύπαρξη του παιχνιδιού- γράφει ο Χουιτζίγκα στο βιβλίο "Homo Ludens", επιβεβαιώνει ασταμάτητα και στην υψηλότερή του έννοια, τον υπερ-λογικό χαρακτήρα της θέσης μας μέσα στο σύμπαν. Τα ζώα ξέρουν να παίζουν, άρα είναι κάτι παραπάνω από απλοί μηχανισμοί. Εμείς παίζουμε και γνωρίζουμε πώς να παίζουμε, άρα είμαστε κάτι παραπάνω από καθαρά ορθολογικά όντα, γιατί το παιχνίδι είναι παράλογο. (TOTI, 1985, σελ. 323)

Το ελεύθερο στοιχείο του παιχνιδιού είναι γιατί το παιχνίδι βρίσκεται στα όρια του άγνωστου, του ανεξήγητου, του τυχαίου, του ακαθοδήγητου γι' αυτό είναι και πειραματισμός. Τα παιδικά παιχνίδια, λοιπόν, θεωρούνται εργαλεία προετοιμασίας ή εξευμενισμού της πραγματικότητας, εργαλεία της επαφής με τον κόσμο στα πρόθυρα της ενηλικίωσης. Το παιχνίδι θεσμοποιείται στην εφηβική ηλικία, αλλά με τρόπο εφήμερο και ελεύθερο, με μικρόκοσμους και μικροκοινωνίες που διαλύονται εύκολα και χωρίς ποινές και κανόνες, κωδικοποιεί τα ένστικτα και τις εχθρότητες εκπολιτίζει τις αντιθέσεις και τις κάνει κουλτούρα.

Στις ημέρες μας έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις η διάδοση των τυχερών παιχνιδιών όπως, λαχείων, προπό, λόττο κ.α., τα οποία

διατηρούν μια αίσθηση της τύχης και αποτελούν έναν τρόπο έτσι ώστε και οι ενήλικες ακόμη να παίζουν. Ο TOTI (1985, σελ. 328), εκλαμβάνει τα παιχνίδια αυτά ως απλές ευκαιρίες εκδίκησης ενάντια στην αδικία του ταξικού διαχωρισμού, και δεν είναι απαραίτητη η νίκη, επειδή μπορείς μέσα στην πολιτιστική δοξολογία της εικόνας του νικητή, να μοιραστείς και εσύ τη χαρά του θριάμβου το κοινωνικοποιημένου νικητή.

Τα βιντεοπαιχνίδια επίσης αποτελούν σύγχρονη μορφή των παιχνιδιών. Η Αμερικανίδα ψυχολόγος Patricia Marks, που έχει μελετήσει το θέμα, υπογραμμίζει ότι πάνω από το 50% των νέων που συχνάζουν σε T.V. Games, παίζουν με μηχανήματα το μισό του χρόνου που περνούν στους χώρους αυτούς. Την υπόλοιπη ώρα αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις. Οι αίθουσες των T.V. Games αποτελούν περισσότερο τόπο συνάντησης και λιγότερο τόπο για τους παθιασμένους παίκτες. (Marks, 1989, σελ. 107)

Η Michel (Marks, 1989, σελ. 108) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι συσκευές για τα βιντεοπαιχνίδια χρησιμοποιούνται ανά μέσο όρο 42 λεπτά την ημέρα ανά οικογένεια.

Τα βιντεοπαιχνίδια έχουν το δυναμικό οπτικό στοιχείο της τηλεόρασης, αλλά επίσης έχουν και ικανότητα επίδρασης. Αυτό που συμβαίνει στην οθόνη δεν είναι απόλυτα καθορισμένο απ' το κομπιούτερ. Επηρεάζεται πάρα πολύ από τις πράξεις του παίκτη. Ιδιαίτερο λοιπόν χαρακτηριστικό των βιντεοπαιχνιδιών είναι ο συνδυασμός του οπτικού δυναμισμού με την ενεργή συμμετοχή του ατόμου. Βέβαια η τηλεόραση έχει δυναμισμό, δεν δέχεται επεμβάσεις στον τηλεθεατή.

Δεν υπάρχει καμία συστηματική έρευνα που να αποδεικνύει ότι η επιθυμία για συμμετοχή αποτελεί σημαντικό μέρος της έλξης που ασκούν τα βιντεοπαιχνίδια. Υπάρχουν όμως κάποιες μελέτες που δείχνουν κάτι που ανταποκρίνεται στο παραπάνω: τα παιδιά έλκονται από δραστηριότητες που του επιτρέπουν να συμμετέχουν κι αυτά. Στο

ζωολογικό κήπο, για παράδειγμα, προτιμούν τα περιστέρια και τους σκίουρους με τα οποία μπορούν να αναπτύξουν σχέση, και όχι ζώα που είναι κλεισμένα σε κλουβιά. (Marks, 1989, σελ. 110).

Η ύπαρξη ενός στόχου είναι το στοιχείο που κάνει τα βιντεοπαιχνίδια να ξεχωρίζουν από τα παραδοσιακά παιχνίδια ως προς την δημοτικότητά τους. Άλλα χαρακτηριστικά που εξασφαλίζουν την δημοτικότητα ενός παιχνιδιού είναι το αυτόματο σκορ, τα ακουστικά εφέ, η τύχη και η σπουδαιότητα της ταχύτητας.

Αν όμως όλα τα παραπάνω είναι στοιχεία που καθορίζουν την δημοτικότητα των βιντεοπαιχνιδιών τότε γιατί ανησυχούν οι γονείς; Πηγή ανησυχίας για τους γονείς είναι ότι τα παιχνίδια που είναι διαθέσιμα στις μεγάλες αίθουσες, σχεδόν χωρίς καμιά εξαίρεση, έχουν θέματα με φυσική επιθετικότητα.

Ο Daniel Anderson (Marks, σελ. 112), δείχνει τον παραλληλισμό μ' άλλα μέσα επικοινωνίας: *«Τα βιντεοπαιχνίδια έχουν βίαιο περιεχόμενο. Η τηλεόραση έχει βίαιο περιεχόμενο, τα βιβλία με κόμικς έχουν βίαιο περιεχόμενο. Υπάρχει από παλιά η αντίληψη ότι το βίαιο περιεχόμενο διδάσκει βίαιη συμπεριφορά. Κι ακόμα, ξανά η κοινωνία μας βρίσκει ένα νέο μέσο επικοινωνίας για να παρουσιάσει τέτοιου είδους περιεχόμενο και, ακόμα, ξανά η ζήτηση να είναι ακόρεστη»*.

Η Marks (1989, σελ. 114) καταλήγει στο συμπέρασμα πως η δράση, και όχι απαραίτητα η βία, είναι αυτή που έλκει τα παιδιά να προσηλωθούν στην οθόνη τους.

Οι ικανότητες που απαιτούνται απ' τα βιντεοπαιχνίδια είναι οι ικανότητες αίσθησης, όπως η συνεργασία ματιού-χεριού, είναι πολύ σημαντικές από μόνες τους. Είναι χρήσιμες σε πολλά επαγγέλματα, όπως και στην καθημερινή ζωή, και σύμφωνα με τη θεωρία του Piaget είναι και το θεμέλιο για τα προγενέστερα στάδια της γνωστικής ανάπτυξης. Επίσης στα βιντεοπαιχνίδια, κανείς δεν πληροφορεί τον παίκτη για τους

κανόνες που κυβερνούν την συμπεριφορά π.χ. των τεράτων στο Pac-Man. Οι κανόνες αυτοί μαθαίνονται από την παρατήρηση.

Η συμπεριφορά λοιπόν που ο παίκτης πρέπει να ανακαλύψει βρίσκεται στο πρόγραμμα του παιχνιδιού που είναι περασμένο σε κομπιούτερ. Μία άλλη ικανότητα του παίκτη των βιντεοπαιχνιδιών είναι η απαίτηση για παράλληλες διαδικασίες. Πολλά παιχνίδια έχουν αρκετές πηγές πληροφοριών οι οποίες πρέπει να ελέγχονται ταυτόχρονα οπότε και ο παίκτης χρειάζεται να μάθει να χειρίζεται πολλά διαφορετικά στοιχεία και να είναι ευέλικτος. (Marks, 1989, σελ. 116-130).

Μια αρνητική επίδραση των βιντεοπαιχνιδιών είναι ο εθισμός. Ο καθηγητής ψυχολογικής της ανάπτυξης Ντελβάρ (Κυριαζή, 1992, Τεύχος 97, σελ. 52) τονίζει πως στα κομπιούτερ και την εκπαίδευση υπάρχει πιθανότητα εξάρτησης, χωρίς αυτό να σημαίνει πως αρνούμαστε τη νέα τεχνολογία. Οποιοσδήποτε τύπος ηλεκτρονικών υπολογιστών παρουσιάζει δυσκολίες για εκείνον που τον χειρίζεται, αυτό όμως δεν είναι αξεπέραστο. Αν υπάρχει καθοδήγηση, κατορθώνει κανείς να κάνει αυτό που θέλει και η ευκολία μερικών παιδιών να το καταφέρουν είναι εκπληκτική.

Οι ψυχολόγοι μιλούν για τους κινδύνους στο παιδί που παίζει με βιντεοπαιχνίδια, να νιώσει ματαιωμένο, όταν δει, ότι μπορεί να ελέγξει μια μηχανή αλλά δεν καταφέρνει να αντιμετωπίσει τον κόσμο της πραγματικής ζωής (Κυριαζής, 1992, Τεύχος 97, σελ. 53).

Η Marks (1989, σελ. 107) τονίζει πως η επιδεξιότητα στο παιχνίδι αμείβεται με περισσότερο χρόνο παιχνιδιού και ένας παίκτης μπορεί να παίζει για μιάμιση ώρα με ένα κέρμα. Για τον παραπάνω λόγο, επειδή επίσης και τα παιδιά είναι καλύτεροι παίκτες από τους ενήλικες, ξοδεύουν λιγότερα χρήματα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών με θέμα «Νέοι, Διάθεση χρόνου –

Διαπροσωπικές σχέσεις» (1985, σελ. 48), το 40% των αγοριών ασχολείται συστηματικά με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, στις ημιαστικές περιοχές.

Τέλος σημαντικό είναι αυτό που ο Karen Sheingold τονίζει, ότι ο υπερβολικός έλεγχος του φανταστικού κόσμου των βιντεοπαιχνιδιών θα μπορούσε να μας κάνει λιγότερο υπομονετικούς απέναντι στον μπερδεμένο και ανεξέλεγκτο κόσμο της πραγματικότητας. (*Marks, 1989, σελ. 134*).

Η τηλεόραση αποτελεί σήμερα ένα μέσο επικοινωνίας που ενθαρρύνει τους ανθρώπους να περνούν τον χρόνο τους χαζεύοντας. Είναι όργανο πληροφοριών, μορφώσεως, διασκέδασης. Ανοίγει και κλείνει όποτε το θέλουμε, ανάλογα με τις επιθυμίες μας. Είναι το ανοιχτό παράθυρο του σπιτιού μας προς τον κόσμο. Το ίδιο ισχύει και για το ραδιόφωνο μόνο που το τελευταίο δεν έχει την πολυτέλεια να συνδυάζει εικόνα και ήχο.

Οι στατιστικές δείχνουν ότι, ο αριθμός των δεκτών τηλεόρασης αυξάνει όλο και περισσότερο σ' όλο τον κόσμο. Μερικοί αριθμοί τηλεοράσεων που αναλογούν σε 1.000 κατοίκους το 1976 ήταν: στη Γαλλία 274, Δ. Γερμανία 309, Ιταλία 220, Ισπανία 185, Βέλγιο 274, Ελβετία 285, Αγγλία 317, Σουηδία 366, Αλγερία 30, Τυνησία 36 και Η.Π.Α. 580. (*Κρασανάκης, 1984, sel. 87*).

Συμπερασματικά ο καθένας διαθέτει μια συσκευή που κοιτά κατά μέσο όρο 2 1/2 ώρες την ημέρα, δηλαδή το ένα δέκατο του συνόλου των πεπερασμένων ημερών μας.

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε η Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών είναι σημαντικά τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώθηκαν, όπου προκύπτει ότι οι νέοι ακούν καθημερινά περισσότερο ραδιόφωνο απ' ότι βλέπουν τηλεόραση. Αυτό προκαλεί εντύπωση δεδομένου ότι στην καθημερινή ψυχαγωγία των ανθρώπων θεωρείται ότι η τηλεόραση έχει το

προβάδισμα όπως έδειξε παλαιότερη έρευνα του ΕΚΚΕ (*Νέοι, Διάθεση χρόνου, 1985, σελ. 23*).

Ενδιαφέρουσα επίσης είναι και η έρευνα που πραγματοποίησε η Τ. Δουλκέρη στους τηλεθεατές της Θεσσαλονίκης το 1976. Απευθύνονταν σε παιδιά και ενήλικες Θεσσαλονικείς όπου το 45,3% προτιμούν εκπομπή Ελληνικής παραγωγής, το 39,6% τις ξένες παραγωγές και το υπόλοιπο 12,8% δεν είχε ιδιαίτερη προτίμηση. Επίσης τα παιδιά με γονείς με χαμηλότερο πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο μπορούσαν να επιλέγουν μόνο τους τα τηλεοπτικά προγράμματα. Τα παιδιά έβλεπαν με ευχαρίστηση όλα τα τηλεοπτικά προγράμματα και μάλιστα όχι μόνο αυτά που προορίζονταν για τα ίδια, αλλά και εκείνα που απευθύνονταν στους μεγάλους, όπως αστυνομικές σειρές ή ελληνικές ταινίες.

Στην ίδια έρευνα, παρατηρήθηκαν συγκρούσεις μεταξύ γονέων και παιδιών σχετικά με την τηλεοπτική χρήση κυρίως από τα παιδιά. Οι γονείς βλέποντας τη συχνή παρουσίαση της τηλεοπτικής βίας και επιθετικότητας ανησυχούσαν για τα παιδιά τους και τους απαγόρευαν να παρακολουθήσουν κάποια προγράμματα, που τα θεωρούσαν ιδιαίτερα επικίνδυνα. Και αυτό πάλι έδινε αφορμή να προέλθουν συγκρούσεις στην οικογένεια.

Ακόμη, ιδιαίτερα οι μητέρες υπογράμμιζαν το πρόβλημα της τηλεοπτικής βίας, που υπάρχει στις ταινίες, οι οποίες καλό θα ήταν να απαγορεύονται για τα παιδιά. Εξέφραζαν μάλιστα πολλές τη γνώμη, ότι οι περισσότερες τηλεοπτικές σειρές τραυματίζουν τα παιδιά και τους παρέχουν πρόσωπα για μίμηση τους ήρωές τους.

Σημαντική τέλος είναι και η έρευνα που πραγματοποίησε η εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ από την Κατσανοπούλου (*Νέα, 1992, 31 Ιουλίου Ι*). Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα τα παιδιά ηλικίας έως 6 ετών παρακολουθούν, κατά μέσο όρο, 20 λεπτά την ημέρα και 1,5 ώρα τη νύχτα. Τα παιδιά 7-12 ετών, 1,5 ώρες την ημέρα και 3 ώρες τη νύχτα. Και

τα παιδιά από 13 και άνω, 2 ώρες την ημέρα και 2,5 τη νύχτα. Φαίνεται, δηλαδή ότι ενώ οι ώρες παρακολουθήσεως τη νύχτα αυξάνονται προοδευτικά με την ηλικία, οι ώρες παρακολουθήσεως κατά την ημέρα αυξάνονται έως τα 12 ετών και αργότερα μειώνονται.

Όσο χαμηλότερο είναι το κοινωνικο-μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας, τόσο περισσότερο αυξάνει η πρόσκληση στην τηλεόραση. Έτσι, ένα παιδί ανώτερης κοινωνικής τάξης παρακολουθεί κατά μέσο όρο 1,5-2 ώρες την ημέρα, ένα παιδί της μεσαίας κοινωνικής τάξης περίπου 2-3 ώρες την ημέρα και ένα παιδί χαμηλότερης κοινωνικής τάξης 2,4-4 ώρες. Τα τελευταία έχουν την τάση να μιμούνται όσα βλέπουν στην οθόνη. Γενικά, η επιθυμία της μίμησης μειώνεται με την πάροδο της ηλικίας, ενώ τα αγόρια μιμούνται πιο συχνά από τα κορίτσια.

Άλλο στοιχείο της συγκεκριμένης έρευνας είναι πως τα Ελληνόπουλα παρακολουθούν περισσότερη τηλεόραση από τα Αμερικανόπουλα. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά της Αμερικής κατά μέσο όρο 22 ώρες την εβδομάδα βλέπουν τηλεόραση ενώ οι Έλληνες 32 ώρες. Επίσης τα μισά Ελληνόπουλα δεν κάθονται στην απαραίτητη απόσταση των 3 μέτρων από τη μικρή οθόνη.

Όσο για το ραδιόφωνο, από την έρευνα που πραγματοποίησε η Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών (1985, σελ. 23) τα προγράμματα που παρακολουθούν οι νέοι είναι τα μουσικά. Αποδεικνύεται λοιπόν ότι για τους νέους η κύρια λειτουργία του ραδιοφώνου εντοπίζεται στη μουσική προσφορά. Πιο συγκεκριμένα προτιμούν την ροκ και την ποπ μουσική.

Για τους νέους-εφήβους, βέβαια, το ραδιόφωνο, οι δίσκοι και η μουσική, συμπράττουν στην δημιουργία ενός αποκλειστικά δικού τους ζωτικού χώρου και ορίζουν τις παρέες. Ο Altheide (*Χριστάκης, Ψυχολογικά Θέματα, Τόμος 3, Τεύχος 1, 1990, σελ. 26*) τονίζει πως τα μέσα μαζικής επικοινωνίας δεν προσδιορίζουν πάντοτε με άμεσο τρόπο τις συμπεριφορές, τα επαναλαμβανόμενα θέματα και οι εικόνες μπορούν

να παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στον ορισμό της κοινωνικής πραγματικότητας, προτείνοντας εύλογες εξηγήσεις των διαφόρων καταστάσεων.

Υπάρχουν συγγραφείς για τους οποίους οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων προσδιορίζονται από την τάξη στην οποία ανήκουν.

Ο Robinson και ο Hirsh (*Χριστάκης, Τόμος 3, Τεύχος 4, σελ. 28*) ισχυρίζονται πως τα μουσικά γούστα των εφήβων εξαρτώνται από τη φυλή και την κοινωνική τάξη: οι λευκοί της αστικής τάξης προτιμούν το στρατευμένο τραγούδι (proteste song), οι λευκοί της εργατικής τάξης προτιμούν τα πιο ελαφριά hits (top 40) όσο για τους μαύρους προτιμούν το rhythm n blues.

Επίσης ο Murdock και McCron (1976) θεωρούν ότι οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων της εργατικής τάξης αποτελούν προέκταση των αξιών που κυριαρχούν στο περιβάλλον τους (δράση, σκληρότητα, φυσικός ανταγωνισμός και συνοχή της ομάδας), ενώ οι έφηβοι της μέσης τάξης προτιμούν το προοδευτικό ροκ (διανοούμενος ατομικισμός).

Υπάρχουν ακόμη και οι συγγραφείς για τους οποίους οι νέοι έχουν μια δική τους, ανεξάρτητη και ξεχωριστή ταυτότητα ως αποτέλεσμα των προσπαθειών τους να τοποθετηθούν σε σχέση με την ενήλικο κόσμο. Ο πρώτος ερευνητής που ακολούθησε ξεκάθαρα αυτή την κατεύθυνση είναι ο Coleman (1961). Το αποτέλεσμα της έρευνάς του ήταν πως υπάρχει μια εφηβική υποκουλτούρα (subculture).

Για τη μουσική ποπ, ο Coleman σκέφτεται πως έστω και αν είναι η εξάπλωση της βιομηχανίας που επέβαλε την τελική πινελιά στη διαμόρφωση μιας νεανικής κουλτούρας, πρέπει να θεωρείται σαν μια πολιτισμική έκφραση αυτής της ηλικίας. Ενώνει τους νέους και επιβεβαιώνει τον διαχωρισμό τους από τον ενήλικο κόσμο. Η ταυτότητα και η κουλτούρα των νέων αναπτύσσονται με κεντρικό άξονα τη στάση απέναντι στο σχολείο και το ρόλο του μαθητή και η μουσική είναι ο

προνομιούχος τρόπος συμβολικής έκφρασης. (Χριστάκης, Τόμος 3, Τεύχος 1, 1990, σελ. 29).

Στη συνέχεια ενδιαφέρον είναι να αναφερθούν και οι έρευνες του Murdock και του Phelps που αναγράφονται στο άρθρο Νεανική κουλτούρα (Χριστάκης, Τόμος 3, Τεύχος 1, 1990, σελ. 30), οι οποίοι προτείνουν ένα μοντέλο που περιλαμβάνει δύο πολιτιστικούς αστερισμούς που θα χρησιμοποιήσουν οι νέοι για να ορίσουν και να αρθρώσουν την έλλειψη συμμετοχής στο σχολείο:

- (1) Την κουλτούρα του δρόμου (street culture), που βασίζεται στις αξίες και συμπεριφορές και τις συνήθειες των παρεών της εργατικής τάξης (ποδόσφαιρο, καφεενία, μπαρ, φυσικές ικανότητες αλληλεγγύη, καπατσοσύνη).
- (2) Την pop media culture που βασίζεται σε δραστηριότητες, σε αξίες και ρόλους που κινούνται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και απευθύνονται κυρίως σε εφήβους και νέους.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η έρευνα του Frith (1981) ο οποίος παρουσιάζει διάφορες χρήσεις της μουσικής και ένα κλειστό δυναμικό σύστημα δημιουργίας «χρηστών» και ομάδων των οποίων η σύσταση, η λειτουργία και παραγωγή αξιών εξαρτάται από τα βιώματα, την εξέλιξη κοινωνικο-πολιτιστικών τροχιών και την κοινωνική ταυτότητα των μελών.

Πιο συγκεκριμένα, ο Frith φτάνει στο συμπέρασμα πως υπάρχουν 3 διαφορετικές χρήσεις της ροκ μουσικής, ανάλογα με τις κοινωνικο-πολιτιστικές διαφορές των ατόμων και των ομάδων που την ακούν: (Χριστάκης, Ψυχολογικά Θέματα, Τόμος 3, Τεύχος 1, 1990 σελ. 30-31).

- (1) Ένα πρώτο είδος κοινού θεωρεί το ροκ χόμπι που σχετίζεται με γενικότερα, καλλιτεχνικά, μεταφυσικά, πολιτιστικά και πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Πρόκειται για νέους της μέσης ή της ανώτερης τάξης που πάνε καλά στο σχολείο.

- (2) Το δεύτερο είδος του κοινού αποτελείται από νέους με χαμηλότερο δείκτη επιτυχίας στο σχολείο, οι οποίοι δεν θα συνεχίσουν τις σπουδές τους. Η μουσική είναι γι' αυτούς "back-ground", χρησιμεύει στην επίτευξη συνοχής της παρέας και στην οριοθέτηση του χώρου ύπαρξής τους.
- (3) Το τρίτο είδος κοινού αποτελούν, τέλος, οι hippies και οι «περιθωριακοί» για τους οποίους η μουσική εκφράζει αυτό που το άτομο και/ή ομάδα θέλει να εκφράσει και να ακούσει: το τι δεν πάει καλά στον κόσμο και το τι θα πρέπει να γίνει. Πρόκειται για καθαρή ιδεολογική έκφραση.

Όσο αφορά για τον κινηματογράφο και το θέατρο, ο κινηματογράφος είναι αυτός που προέχει στις προτιμήσεις των νέων σύμφωνα με την έρευνα της Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών (1985, σελ. 26) που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των συστηματικών θεατών κυμαίνεται στο 40%, ενώ το αντίστοιχο στα κορίτσια κυμαίνεται στο 20%.

Η κατάσταση όσον αφορά το θέατρο δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντική. Πάνω από τα 3/4 των νέων 15-19 ετών και τα 2/3 περίπου των νέων 20-24 ετών δεν έχουν πάει καθόλου ή έχουν πάει μόνο μία φορά στο θέατρο σ' ένα χρόνο.

Τέλος, ο αθλητισμός θεωρείται σαν το κατ' εξοχήν ψυχαγωγικό στοιχείο του πολιτισμού μας. Είναι γεγονός πως το γυμναστικό παιχνίδι συνοδεύεται αναγκαστικά και από κάποια διανοητική διεργασία «*Νους υγιής εν σώματι υγιή*».

Ο Ροσμάνι στο έργο του «*Δοκίμιο περί της δημόσιας ψυχαγωγίας*», (ΤΟΤΙ, 1985, ΣΕΛ. 331) τονίζει «*πως η επίδραση των αθλητικών παιχνιδιών στους θεατές έχει κάτι το πνευματικό, το ανώτερο, γιατί η αγριότητα της συμπεριφοράς και η εκφραστικότητα των προσώπων, η ετοιμότητα και η δεξιοτεχνία των γυμνών μελών εμπνέουν στους*

παρατηρητές ένα ανείπωτο αίσθημα ευτυχίας, πιο υγιές απ' τον τεμπέλικό πόθο. Ο λόγος αυτής της ευτυχίας είναι βαθύτερος: ο άνθρωπος μέσα απ' αυτές τις ασκήσεις αισθάνεται πως γεννήθηκε για να κυριαρχήσει απόλυτα πάνω στην ύλη: είναι απομεινάρι της αρχαίας αρετής».

Είναι επίσης αλήθεια, ότι η γυμναστική και ο αθλητισμός υπήρξαν τα πρώτα βήματα για τις απλές διασκεδάσεις και πως η ανάπτυξη του πάθους για τα σπορ, συνοδεύεται από τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των εργαζομένων μέσα από τους συνδικαλιστικούς αγώνες, στο μέσο του 19^{ου} αι. στην Αγγλία. (TOTI, 1985, ΣΕΛ. 333)

Μέσα, λοιπόν, από το αθλητικό πάθος εκφορτίζεται το ανθρώπινο ένστικτο της άσκησης, της ατομικής σωματικής δραστηριότητας, της προσωπικής ενεργητικής έντασης.

Τα στατιστικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα με θέμα «Νέοι, Διάθεση χρόνου-Διαπροσωπικές σχέσεις», (Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 1985, σελ. 30) όπου ιδιαίτερα τα αγόρια – έφηβοι δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση τα ομαδικά αγωνίσματα. Πιο συγκεκριμένα, τα μεγαλύτερο ποσοστό προτιμά το ποδόσφαιρο και ακολουθεί το μπάσκετ και το βόλεϊ. Ενδιαφέρουσα φαίνεται και η περίπτωση της κολύμβησης και των καταδύσεων, αλλά η απασχόληση περιορίζεται στη διάρκεια των διακοπών. Τα κορίτσια ασχολούνται κυρίως με την ενόργανη γυμναστική.

Σχετικά με τους λόγους που ώθησαν τους νέους να ασχοληθούν με τις αθλητικές δραστηριότητες, ο βασικότερος είναι «γιατί γυμνάζει το σώμα», 78%. Άλλος σοβαρός λόγος που προβάλλεται είναι «γιατί περνάει η ώρα», γύρω στο 38%.

στ. Η χρονοθηρία του σύγχρονου κόσμου

Από την αρχή ακόμη της ιστορίας της ανθρωπότητας, η φύση είχε προμηθεύσει τους προγόνους μας, με αποδείξεις για τη ροή του χρόνου.

Παρατηρούσαν λοιπόν πραγματικότητες όπου δεν μπορούσαν να διαβλέψουν τους μετασχηματισμούς (λίμνες, βουνά) ή που έμοιαζαν να αναπαράγονται αμετάλλακτα (μέρα και νύχτα, επάνοδο εποχών). Η μορφή όμως του σύγχρονου χρόνου παρουσιάζεται διαφορετική. Η εικόνα ενός ρολογιού και η συνεχής πάλη του εαυτού μας με τους δείκτες του, αναπαριστάνει την μορφή του σύγχρονου χρόνου.

Μέσα σε μια ζωή γεμάτη δράση ο χρόνος παίζει το ρόλο ενός φυσικού πόρου. Όπως λοιπόν κάθε φυσικός πόρος, είναι διαθέσιμος και περιορισμένος να χρησιμοποιηθεί. Ο καθένας έχει ακριβώς το ίδιο απόθεμα χρόνου στη διάθεσή του. Το παράδοξο όμως με το χρόνο, είναι ότι λίγοι εκτιμούν πως έχουν αρκετό, ενώ ο καθένας μας έχει στη διάθεσή του το σύνολο του χρόνου του.

Σε αντίθεση όμως με τους άλλους φυσικούς πόρους δεν μπορεί να αγοραστεί, να πουληθεί, να δανειστεί, να κλαπεί, να πολλαπλασιαστεί κ.λ.π. Μπορεί μόνο να χρησιμοποιηθεί. Και να αξιοποιηθεί. Κι αν δεν χρησιμοποιηθεί, αυτός και πάλι εξαφανίζεται.

Προφανώς είναι ο πιο πολύτιμος από τους φυσικούς πόρους αφού είναι ο μόνος που δεν ανανεώνεται. Χρησιμοποιείται όμως διαφορετικά από τον καθένα μας.

Ο Schreiber (1986, σελ. 20) χρησιμοποιεί το παρακάτω παράδειγμα για να τονίσει τη σχέση μεταξύ του χώρου και του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα, ας υποθέσουμε ότι ο καθένας κατοικεί σ' ένα δωμάτιο με αυστηρά ταυτόσημες διαστάσεις και δεν υπάρχει περίπτωση ν' αλλάξουν οι διαστάσεις.

Το μόνο που θα μας διαφοροποιούσε από τους άλλους θα ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα τον διαμορφώναμε. Π.χ. οι επιδειξιμανείς, θα αγόραζαν πολλά έπιπλα και κάποτε θα συνειδητοποιούσαν πως δεν θα μπορούσαν ούτε καν να κουνηθούν μέσα σ' αυτόν. Άλλοι, αν και με λίγα έπιπλα δεν θα αισθάνονταν άνετα, γιατί θα τα τοποθετούσαν ακατάστατα,

ενώ άλλοι διαμορφώνοντας λειτουργικά το χώρο (ντουλάπια, πατάρια ...) θα κατάφερναν να χωρέσουν στον ίδιο χώρο τα πράγματα που τους ήταν απαραίτητα, συνεχίζοντας ταυτόχρονα να κινούνται με την άνεσή τους.

Έτσι λοιπόν γίνεται κατανοητή, όσον αφορά τόσο στο χώρο και στον χρόνο, η τάση και η ιδιοσυγκρασία του καθενός που καθορίζουν ανάλογα τις συνθήκες και τον τρόπο ζωής τους.

Ο σύγχρονος χρόνος είναι παραφορτωμένος χρόνος. Για να επιβιώσουμε σ' αυτή την πολύπλοκη κοινωνία χρειάστηκε να γίνουμε πιο αποδοτικοί από τους προγενέστερους. Η σωματική αύξηση της παραγωγικότητάς μας συνεπάγεται την προσπάθεια να αναλάβουμε περισσότερες δραστηριότητες μέσα στον χρόνο που μας έχει παραχωρηθεί.

Παλαιότερα, ιδιαίτερα πριν ενάμιση αιώνα, οι άνθρωποι ζούσαν απλά υπακούοντας στο χρόνο της καμπάνας της εκκλησίας, της ανατολής και της δύσης του ήλιου, χωρίς να έχουν το άγχος της κίνησης των δεικτών του ρολογιού.

Το πρώτο άγχος γεννήθηκε, όπως αναφέρει ο ΤΟΤΙ (1985, σελ. 185), από το ραντεβού με την εξωτερική εργασία. Η ακρίβεια και ο καθορισμός του ωραρίου του εργοστασίου έφερε και το ρήγμα στον φυσικό χρόνο. Η είσοδος και η έξοδος του εργοστασίου ρυθμίζει τις ημέρες περισσότερο από το φως του ήλιου.

Σταδιακά η παραγωγή έπρεπε να αυξηθεί κι έτσι ο άνθρωπος αναγκάστηκε να προσαρμοστεί στο ωράριο εργασίας, τόσο στη δική του εργασία όσο και στην άλλων. Για παράδειγμα έπρεπε να προσαρμοστεί στην ώρα εργασίας των άλλων ανθρώπων για να αγοράσει τροφή, τα ρούχα κ.λ.π. μια που δεν τα κατασκευάζει πια ο ίδιος. Το ίδιο συμβαίνει και για την ψυχαγωγία του όπου και πάλι πρέπει να είναι ακριβής στην

ώρα έναρξης της κινηματογραφικής ταινίας, παράστασης ή και τηλεοπτικής εκπομπής.

Τον 19^ο αι. γενικεύτηκε ο συγχρονισμός του χρόνου εξαιτίας του σιδηροδρόμου και κατόπιν του ραδιοφώνου. Απ' την ημέρα που ο σιδηρόδρομος καθιερώθηκε τόσο στην εθνική όσο και στη διεθνή συγκοινωνία μπορούμε να προβλέψουμε την ώρα άφιξης και αναχώρησης των τρένων για χιλιάδες χιλιόμετρα.

Η Ευρώπη και οι Η.Π.Α. εισέρχονται στα στάδια του ρολογιού πριν τις αρχές του 20^{ου} αι. (*Schreiber, 1986, σελ. 22*).

Η ανάπτυξη της ραδιοεπικοινωνίας καθιστά αναγκαίο όχι μόνο το συγχρονισμό αλλά και την ακρίβεια. Ο παγκόσμιος χρόνος καθορίζεται με προσέγγιση του εκατομμυριοστού του δευτερολέπτου έτσι ώστε το ρολόι να γίνει αντικείμενο της μεγαλύτερης παραγωγής στον κόσμο.

Έτσι λοιπόν ο εκβιομηχανισμός έχει εισβάλει σ' όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής. Στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου το ρολόι είναι αυτό που θα καθορίσει την ώρα που θα ξυπνήσει για να πάει στη δουλειά, την ώρα που θα φάει, που θα κοιμηθεί. Η μηχανοποίηση του χρόνου, η μηχανοποίηση της δουλειάς, η μηχανοποίηση της ψυχαγωγίας έχουν εφαρμοστεί στην σύγχρονη κοινωνία για να διευκολύνουν τον άνθρωπο. Πέρα από τι ώρες κατά την παραγωγή, οι μηχανές καταλαμβάνουν όλο το ζωτικό μας χρόνο, τη μέρα μας και καμιά φορά τη νύχτα μας. Ο πολίτης, καθημερινά, αφήνει τη μια μηχανή μόνο και μόνο για να ασχοληθεί με κάποια άλλη, από τη μηχανή στο εργοστάσιο, στη μηχανή που τον μεταφέρει, στις οικιακές μηχανές, στο τηλέφωνο στην τηλεόραση.

Το παράδοξο όμως με τον σύγχρονο χρόνο έγκειται στο εξής: Ενώ το επίπεδο της ζωής μας είναι ασύγκριτα υψηλότερο και βολικότερο από αυτό των προγόνων μας και ενώ πάλι τα ωράρια εργασίας έχουν μειωθεί

σχεδόν στο μισό και οι μέρες ανάπαυσης διπλασιάστηκαν, ωστόσο αισθανόμαστε πολύ πιο πιεσμένοι απ' τον χρόνο σε σχέση με εκείνους.

Εξαιτίας αυτού και η φράση του Μισέλ Σέρρες: «Στο εξής ο κόσμος θα έχει ένα ρολόι αλλά κανένας δεν θα έχει χρόνο» (*Schreiber, 1986, σελ. 25*).

Ενώ λοιπόν η μείωση των ωρών εργασίας συνοδεύτηκε από μια εισβολή προϊόντων που βοηθούν στην εξοικονόμηση χρόνου όπως αυτοκίνητο, ηλεκτρικές συσκευές, συντηρημένες τροφές κ.α. το αποτέλεσμα έρχεται σε αντίθεση από αυτό που φαντάζονταν οι οραματιστές, χρόνια πριν. Δηλαδή όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι ενώ διαθέτουμε περισσότερο χρόνο, έχουμε την αίσθησή του ακόμη λιγότερο.

Είναι σημαντικό όμως να τονιστεί πως η κυριαρχία μας πάνω στο χρόνο είναι προσωπική μας υπόθεση και ευθύνη. Για να αντεπεξέλθουμε όμως αποτελεσματικά είναι ανάγκη να κατανοήσουμε στη δομή του σύγχρονου χρόνου τι είναι αυτό που μας βλάπτει όλους.

Ταυτόχρονα δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η εποχή μας πάνω στον αμετάβλητο χρόνο έχει επιτύχει νίκες που όντως, μερικές φορές επιτρέπουν να τις χρησιμοποιήσουμε πιο έξυπνα. Πρόκειται για πραγματικές λεπτομέρειες, για την επιδέξια διευθέτηση του ενός και μοναδικού δωματίου, όπου ο καθένας μας ζει όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται παραπάνω από τον *Schreiber*.

Το πρώτο εμπορικό προϊόν με το οποίο ο άνθρωπος έχει πραγματοποιήσει ένα όνειρο τόσο παλιό όσο και το όνειρο να πετάξει, είναι να γυρίσει πίσω στο χρόνο. Η κατασκευή μιας μηχανής χρόνου αποτελεί επιθυμία που άμεσα εκφράζεται από παντού και γίνεται αντικείμενο και θέμα κινηματογραφικών και τηλεοπτικών εκπομπών. Η μηχανή αυτή εκφράζει την επιθυμία του ανθρώπου να κυριαρχήσει πάνω στο χρόνο, άμεσα πια.

Μια έξυπνη διευθέτηση των ντουλαπιών, των μπαούλων και των ραφιών επιτρέπει στον ναυτικό να τακτοποιεί τρόφιμα ενός μηνός και όλον τον ιστιοπλοϊκό του εξοπλισμό μέσα στην μικροσκοπική καμπίνα του ιστιοφόρου του. Με τον ίδιο τρόπο οι περισσότερες εφευρέσεις του αιώνα στοχεύουν στο να μας κάνουν να πραγματοποιήσουμε περισσότερα πράγματα μέσα σ' ένα χρόνο αμετάβλητο. (*Schreiber, 1986, σελ. 30*)

Ο αντικειμενικός σκοπός της σύγχρονης τεχνικής είναι το να κάνεις το ίδιο πράγμα σε λιγότερο χρόνο. Ο φούρνος με τα μικροκύματα ψήνει 10 φορές πιο γρήγορα από ότι ο κλασικός. Όλες οι μηχανές κι όλα τα συστήματα βγάζουν σε μια μέρα, την ίδια παραγωγή αυτοκινήτων που τριάντα χρόνια πριν έπαιρνε μια βδομάδα, κι ακόμη τόσα άλλα που βρίσκονται στο δρόμο υλοποίησής τους.

Ένας άλλος σκοπός της σύγχρονης τεχνολογίας είναι και το να κάνεις πολλά πράγματα συγχρόνως. Πρόκειται γενικά για το ταυτόχρονο της σωματικής και διανοητικής δραστηριότητας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα ραδιόφωνα που μας επιτρέπουν να ενημερωνόμαστε ή να ακούμε μουσική ενώ ξεκουραζόμαστε, ή ακόμη το τρένο ή το αεροπλάνο να μετακινούμαστε την ώρα που διαβάζουμε ή κοιμόμαστε.

Ένας θεμελιώδης ακόμη χειρισμός του χρόνου είναι η υπέρβαση του χάσματος στην επικοινωνία δύο ατόμων με τη μεσολάβηση κωδικών και στη συνέχεια μηχανημάτων. Ο *Schreiber (1986, σελ. 35)* κάνει κατανοητή την υπέρβαση αυτή με το εξής παράδειγμα. Για να μπορέσουμε να ακούσουμε μια σονάτα που γεννήθηκε στο μυαλό του Μότσαρτ πριν δύο αιώνες, πρώτα χρειάστηκε να χρησιμοποιήσει ο ίδιος κώδικα, τη μουσική κλίμακα. Κατόπιν, σχηματίστηκε μια ορχήστρα, για να αποκωδικοποιήσει αυτή την κλίμακα και να αναδημιουργήσει τη μουσική. Η ηχογράφηση της μας επιτρέπει να την ακούσουμε σήμερα,

επωφελούμενοι έτσι μια διπλή διάσταση μέσα στο χρόνο αυτής της δημιουργίας του Μότσαρτ και μετά εκείνης της ερμηνείας από την ορχήστρα.

Πιο πρόσφατα αυτή η ίδια ισχύς της διάστασης ανάμεσα στην παραγωγή και την απόλαυση πολλαπλασιάστηκε χάρη σε καινούριες μηχανές. Ο καταψύκτης επιτρέπει να καταναλώσουμε ένα φαγητό μαγειρεμένο πριν μια βδομάδα. Το βίντεο μας επιτρέπει να βλέπουμε την Πέμπτη την ταινία της Κυριακής. Εδώ μεταβάλλουμε την διάρκεια, μπορούμε όμως να παίζουμε με την διαδοχή και τη στιγμή.

Η μεγάλη πρόοδος λοιπόν της τεχνικής έχει επαναπροσδιορίσει σχεδόν ολοκληρωτικά, το χρόνο που απαιτούσαν ορισμένες πράξεις: το τηλέφωνο παρακάμπτει το χρονικό διάστημα του ταχυδρομείου ή την ανάγκη μιας επίσκεψης. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής επιτηρεί το τηλεπικοινωνιακό έργο του τηλεφώνου, αλλά και υποκαθιστά τη διανοητική εργασία, εφόσον υπολογίζει, σχεδιάζει, επιβλέπει ή δίνει εντολές αυτός για μας.

Το ερώτημα όμως είναι το εξής; Που πηγαίνει ο χρόνος που κερδίζεται από τις τόσες σύγχρονες κατασκευές που έχουν πρωταρχικό σκοπό την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στο χρόνο; Ενός χρόνου περισσότερο σήμερα, όπου χωρίς να το καταλαβαίνουμε μας ξεγελά πολύ έξυπνα και μας οδηγεί σε μια συνεχή πάλη του εαυτού μας με τους δείκτες του ρολογιού.

Η τηλεόραση, στην αρχή της δεκαετίας του '50 ήταν ακόμη στην Ευρώπη ένα φαινόμενο περιθωριακό. Σήμερα όμως αποτελεί ισχυρό μέσο επικοινωνίας και μόρφωσης. Ο Κρασανάκης (1985, σελ. 76) αναφέρει ότι ο καθένας διαθέτει μια συσκευή που κοιτά κατά μέσο όρο 2 1/2 ώρες την ημέρα, δηλαδή το ένα δέκατο του συνόλου των πεπερασμένων ημερών μας.

Ωστόσο σ' αυτές τις τέσσερις προς τις πέντε τελευταίες δεκαετίες δεν ελαττώθηκε καθόλου ο αριθμός των καθημερινών ωρών εργασίας. Μετά από 40 ώρες εβδομαδιαίας εργασίας μας το 10% τηλεόραση, το ξεκλέβουμε από τον υπόλοιπο χρόνο, είτε στη θέση του ύπνου, παιχνιδιού, μελέτης κλπ. είτε συγχρόνως με γεύματα, οικογενειακές συγκεντρώσεις. Δηλαδή σε βάρος του διαλόγου, της αυτοσυγκέντρωσης, της εσωτερικής ηρεμίας. Αν όμως πρέπει να δουλεύουμε για να τρώμε ή να κοιμόμαστε, για να ξεκουραζόμαστε κανείς δεν έχει **ανάγκη** να βλέπει τηλεόραση.

Πως μπορούμε να το εξηγήσουμε αυτό λοιπόν σε κάποιον που βλέπει τηλεόραση πολλές ώρες τη βδομάδα, ενώ συγχρόνως παραπονιέται για την έλλειψη του ελεύθερου χρόνου του; Ο εκσυγχρονισμός μας πρόσφερε μηχανές για να έχουμε περισσότερο ελεύθερο χρόνο, κατασκεύασε όμως κι εκείνες που απορροφούν το περίσσειμα που δημιουργήθηκε και το κυριότερο; Τις κατέστησε αναγκαίες.

Η σημερινή υπερφόρτιση του χρόνου απορρέει κατ' αρχήν από τον αυξανόμενο βαθμό των απαιτήσεων ή των αδυναμιών μας, έχει όμως αιτίες και οικονομικής προέλευσης, την παραγωγικότητα, τη διασπορά των δυνάμεών μας και την κατανάλωση.

Όσον αφορά την παραγωγικότητα ο Schreiber (1986, σελ. 37) αναφέρει ότι η οικονομική άνοδος και η πολυπλοκότητα των ανεπτυγμένων κοινωνιών μας υποχρεώνουν να εκτελέσουμε όλο και περισσότερα έργα μέσα σ' ένα χρόνο εξορισμού αμετάβλητο.

Βέβαια, οι μηχανές έχουν μειώσει σταθερά τα περιθώρια δράσης μας, υποκαθιστούν τη σωματική δραστηριότητα και ευνοούν επικοινωνίες πολύ πιο γρήγορες και συχνές. Όμως το μάθημα των μεταπολεμικών χρόνων δείχνει ότι η καταναλωτική ζήτηση σε προϊόντα, υπηρεσίες ή οικονομικά αποτελέσματα αυξάνονται πάντα πιο γρήγορα

από τη βελτίωση της απόδοσης των μηχανών είτε υπήρξε άνοδος είτε οικονομική ύφεση.

Όσο για τη διασπορά των δυνάμεων, έρχεται να προστεθεί στις εντάσεις της επαγγελματικής ζωής και εκφράζεται σε διάρκεια διαδρομών. Όχι μόνο ο τόπος εργασίας έχει απομακρυνθεί από την κατοικία, αλλά και η απόσταση ανάμεσα στα δύο τείνει συνεχώς να αυξάνεται.

Χωρίς να λογαριάσουμε τα σύγχρονα πολυκαταστήματα και σούπερ-μάρκετ που δεν βρίσκονται πια κάτω από το σπίτι μας, ότι τα παιδιά δεν πηγαίνουν πια σχολείο στην άλλη γωνιά του δρόμου, ότι οι γονείς μας ζουν μακριά, ότι οι γιατροί βρίσκονται σε διάσπαρτα νοσοκομεία, ότι οι χώροι διασκέδασης δεν βρίσκονται κοντά στα σπίτια μας.

Κατά το παράδειγμα των "άτυχων" κατοίκων των προαστίων που καταναλώνουν κάθε μέρα τρεις και τέσσερις ώρες στις διαδρομές δίνουμε πίσω σε άγονες μετακινήσεις ένα μεγάλο μέρος από τις ώρες που ο νόμος και οι οικιακές συσκευές μας έχουν δωρίσει.

Τέλος, η κατανάλωση είναι ακόμη ένας παράγοντας συμπίεσης του χρόνου. Η πρόοδος της αγοραστικής ικανότητας επέτρεψε στον καθένα μας να αυξήσει όσα καταναλώνει, αλλά ο διαθέσιμος χρόνος δεν ακολούθησε την ίδια ανοδική καμπύλη.

Από έλλειψη χρόνου όσο πληθαίνουν και γίνονται πιο σύνθετα τα προϊόντα, τόσο η ποιότητα της αγοραστικής απόφασης εξασθενεί. Οι επιλογές μας γίνονται προκαθορισμένες από τη διαφήμιση. Απόδειξη για τα παραπάνω; Πόσα βιβλία έχουμε που δεν τα διαβάζουμε ποτέ, πόσους δίσκους που δεν τους ακούμε παρά μόνο για μία φορά, ρούχα που φοράμε ελάχιστα ... Τα ποδήλατα, πατίνια και διάφορα άλλα εξαρτήματα τα οποία αγοράσαμε πάνω στην τρέλα μας ή σε κάποια συναισθηματική

έξαρση, χωρίς να λογαριάσουμε πόσες ώρες θα απαιτούσε η χρησιμοποίησή τους;

Η κατανάλωση αποτελεί τη μεγάλη νεύρωση του αιώνα. Χρησιμοποιούμε αυτά που κερδίζουμε για να αγοράσουμε τα αντικείμενα και τα μέσα εξυπηρέτησης που εμείς παράγουμε, πριν σκεφτούμε πώς θα ζήσουμε καλύτερα. Πιο συγκεκριμένα ο Schreiber (1986, σελ. 41) αναφέρει πως η ευφυΐα του Χένρυ Φορντ έγκειται στο ότι πλήρωνε τους εργάτες του αρκετά καλά έτσι ώστε να μπορούν να αγοράζουν τα αυτοκίνητα που οι ίδιοι κατασκεύαζαν.

Σπαταλούμε πολύ περισσότερο το χρόνο μας στη σκέψη του πως θα χρησιμοποιήσουμε τα χρήματα μας τα οποία μπορούν να αναπληρωθούν, παρά στη σκέψη του πως θα χρησιμοποιήσουμε το χρόνο μας ο οποίος είναι αναντικατάστατος.

Έτσι η καταναλωτική μας βουλιμία δεν καταβροχθίζει μόνο το χρόνο μας αλλά και τον ίδιο μας τον εαυτό. Τρώμε γρήγορα και σε μεγάλες ποσότητες, πανάκριβα παρασκευάσματα ετοιμασμένα με βιασύνη. Δεν υπάρχει χρόνος για να κάνουμε ήσυχα τα ψώνια μας, να μαγειρεύουμε με φροντίδα, να γευτούμε με όρεξη. Τα μακαρόνια των 5 λεπτών, τα fast-food, οι πίτσες και άλλα εξυπηρετούν τον παραπάνω σκοπό. Συναντάμε τους φίλους μας σε δείπνα ή θορυβώδη εστιατόρια όπου το επίπεδο συζήτησης εντοπίζεται γύρω από κοινό παρανομαστή. Δεν υπάρχει χρόνος να δούμε φίλους μας, τον καθένα χωριστά, δύο-δύο μαζί, για να γνωρίσουμε πραγματικά ποιοι είναι, πως ζουν και τι σκέφτονται.

Αφιερώνουμε λίγο χρόνο σε πλήθος απολαύσεων, αντί να απολαμβάνουμε με την άνεσή μας εκείνες τις σπάνιες που μας ταιριάζουν αληθινά.

Ο Schreiber, στο βιβλίο του "*Η τέχνη του χρόνου*", παρουσιάζει ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία (1986, σελ. 43) τα οποία αναγράφονται

παρακάτω: Οι ζωτικές βιολογικές ανάγκες, καλύπτουν το 40% της ημέρας, ύπνο (7 ώρες), γεύματα (2 ώρες), ντύσιμο και περιποίηση του σώματος (1 ώρα) δηλαδή, σύνολο 10 ώρες. Για να μπορέσουμε να αντεπεξέλθουμε οικονομικά(σπίτι, θέρμανση, γιατρός, φάρμακα ...) πρέπει να έχουμε χρήματα, άρα να δουλεύουμε (8 ώρες + 1 ώρα διαδρομή) σύνολο 9 ώρες. Ο χρόνος που αφιερώνουμε στις ανάγκες μας καλύπτει λοιπόν σήμερα 19 ώρες την ημέρα και αν προσθέσουμε κάτι για ψώνια και δουλειές του νοικοκυριού φθάνουμε στις 20 με 21 ώρες. Απομένουν 3-4 ώρες για τις επιθυμίες μας (οικογενειακή ζωή, διασκέδαση, χόμπι...). Αν θυσιάσουμε στον Άγιο των Αγίων, την τηλεόραση 10%, ο υπόλοιπος διαθέσιμος χρόνος μας μειώνεται 30-90 λεπτά της ώρας.

Συμπερασματικά έχουμε ελάχιστο ελεύθερο χρόνο. Σύμφωνα όμως με τον TOTI (1985, σελ. 90) οι εργάτες της βιομηχανικής εποχής δούλευαν 12 ώρες περισσότερο από μας και ο χρόνος που χρειαζόνταν για τις ανάγκες τους κάλυπτε το σύνολο των 24 διαθέσιμων ωρών. Ο χρόνος βέβαια για απολαύσεις και επιθυμίες ήταν μηδαμινός καθώς επίσης και οι οικονομικές απολαβές από την εργασία ελάχιστες.

Συγκριτικά μ' αυτούς, διαθέτουμε κάποιο ελεύθερο χρόνο, ενώ ταυτόχρονα και οι αποδοχές από την εργασία μας, μας επιτρέπουν έξοδα, όχι μόνο για τις βιολογικές μας ανάγκες.

Το ενοχλητικό είναι ότι αν και είμαστε σε θέση να ικανοποιούμε πάνω-κάτω τις ανάγκες μας, δημιουργούνται νέες επιθυμίες που διαρκώς τείνουν να τις φέρνουν στην επιφάνεια η διαπαιδαγώγηση μας , η διαφήμιση, η μόνιμη προβολή πιο σαγηνευτικών τρόπων ζωής.

Το αίσθημα λοιπόν της έλλειψης του χρόνου εντοπίζεται στον ολοένα και αυξανόμενο αριθμό νέων αναγκών και καινούργιων επιθυμιών που έχει επιφέρει ο εκμηχανισμός. Επίσης μας παρέχει και τα μέσα για να εκτελούνται πιο εύκολα. Αναρωτήθηκε ποτέ κανείς τι ρόλο

παίζει στη ζωή μας η συσκευή του τηλεφώνου; Μπορεί βέβαια να μας εξυπηρετεί και από την άλλη δεν μπορεί να διακόψει μια σημαντική διαπραγματεύση, το γεύμα με αγαπημένα πρόσωπα, τον ύπνο μας; Αυτόματοι τηλεφωνητές επιτρέπουν την πρόσβαση. Κινητά τηλέφωνα και διάφορες άλλες ελαφριές και εύκολες συσκευές μας κυνηγούν ακόμη και στα τελευταία καταφύγιά μας, όπως αυτοκίνητο, μπάνιο, κήπο κ.α.

Η προσωπική μας ζωή λοιπόν είναι κοινή με τη ζωή των άλλων. Ο προσωπικός μας χρόνος γίνεται και χρόνος των άλλων.

Σε λίγο, όπως γράφει ο Schreiber (1986, σελ. 50) δεν θα είμαστε ικανοί να συλλάβουμε τη φυγή του δικού μας χρόνου με αποτέλεσμα να μην ψάχνουμε να βρούμε λύσεις στο καυτό αυτό πρόβλημα. Μένουμε μόνο στο πρόβλημα της έλλειψης του ελεύθερου χρόνου. Και έτσι ο χρόνος μας δημιουργεί πρόβλημα και άγχος. Μεθάμε απ' αυτόν για να τον λησμονήσουμε, επιταχύνουμε το βήμα μας και τον αφήνουμε πίσω. Κάνουμε τα αδύνατα δυνατά για να κερδίσουμε την ιδέα της νίκης και της κυριαρχίας πάνω του. Συνεχίζοντας ο Schreiber τονίζει ότι η νευρωτική προσέγγιση του σύγχρονου χρόνου οδηγεί στο να μην κάνουμε ουσιαστικά τίποτα, μόνο και μόνο για να μπορέσουμε να κάνουμε περισσότερα. Πόσοι προτιμούν να ρίξουν μια ματιά σε 3 ή 4 εφημερίδες ή περιοδικά αντί να διαβάσουν σωστά ένα; Αν πολλαπλασιάζαμε τον αριθμό των βιβλίων που έχουν πουληθεί με τις ώρες που απαιτεί το διάβασμά τους θα καταλήγαμε σε νούμερα εντελώς απίθανα. Άλλωστε εκτός από σκόρπιες αναμνήσεις σε ποιους τομείς πιστεύουμε ότι είμαστε καλλιεργημένοι; Ανυπόμονοι καταλήγουμε να γινόμαστε επιφανειακοί, αποφεύγοντας να θέσουμε στους εαυτούς μας ερωτήματα απλά και βαθιά.

Ακόμη και ο έρωτας δεν γλιτώνει από τον κατακερματισμό της ώρας. Ακόμη και στον έρωτα πρέπει να βιαστούμε και να υποταχτούμε

στο χρόνο. Η φροντίδα μιας σχέσης απαιτεί μια επένδυση σε χρόνο που η παραγωγικότητά του δεν είναι πλέον αυταπόδεικτη.

Ο Μπωντλαίρ (*Schreiber, 1986, σελ. 55*) τονίζει πως η αληθινή πρώτη ύλη στον έρωτα είναι ο χρόνος. Χωρίς ραχάτι, είναι δυστυχώς αλήθεια ότι ο έρωτας δεν είναι παρά ένα χυδαίο όργιο. Αντί για άστρος φλογερός ή ονειροπόλος, γίνεται μια αηδιαστική χρησιμότητα.

Ακόμη και η συζυγική πίστη σήμερα βρίσκεται μάλλον σε άνηση για λόγους που εξαρτώνται περισσότερο, από το ρυθμό της ζωής παρά από την ηθική ... καταλήγει ο Schreiber.

Σε κάθε ανθρώπινο ον, η χρήση του χρόνου και το νόημα με το οποίο επενδύει τη ζωή του είναι στενά συνδεδεμένα. Λίγοι όμως το συνειδητοποιούν πραγματικά, τουλάχιστον μέχρι να καταλήξει να γίνει ο χρόνος ένας σπάνιος φυσικός πόρος.

Η μέριμνα είναι γενική, και αποδεικνύει πρόοδο. Είναι σημαντικό σήμερα να αντιληφθούμε πόσο είναι ριζικά διαφορετικός ο σύγχρονος χρόνος απ' αυτόν που βίωσαν οι πρόγονοί μας. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως η πρόοδος συμπεριφέρθηκε στο χρόνο όπως συμπεριφέρθηκε και στη φύση. Έκανε την ίδια αλόγιστη χρήση μας λέει ο Schreiber (1986, σελ. 38) λες και πίστευε πως ήταν απεριόριστος...

Το νερό, ο αέρας, το πράσινο, η ομορφιά και ο χρόνος έχουν υποστεί βαριά πλήγματα, μέσα σε ενάμιση αιώνα, πριν οι άνθρωποι αντιληφθούν πόσο όλα αυτά είναι ευάλωτα και ταυτόχρονα ζωτικά.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

α.Θεσσαλονίκη

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες πόλεις της Ελλάδας, πρωτεύουσα ολόκληρης της Μακεδονίας. Εκτός από διοικητικό κέντρο είναι και κέντρο της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής της Βόρειας Ελλάδας.

β. Τοποθεσία

Η Θεσσαλονίκη βρίσκεται στην καρδιά του Θερμαϊκού κόλπου και πιο συγκεκριμένα σε σημείο που σχηματίζεται ένα μεγάλο φυσικό λιμάνι. Απλώνεται στους πρόποδες του όρους Χορτιάτη καθώς και σε σχετικά μικρή απόσταση από το δέλτα του ποταμού Αξιού (Βαρδάρη) δυτικά και ανατολικά απλώνεται ως τη λίμνη του Λαγκαδά.

γ. Δομή - Έκταση

Ως Θεσσαλονίκη νοείται ο Δήμος Θεσσαλονίκης ή ακόμη το συγκρότημα που απαρτίζεται από τον κυρίως Δήμο και τους γύρω Δήμους (14 σε αριθμό) και κοινότητες που αποτελούν ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα. Η έκταση του Δήμου της Θεσσαλονίκης υπολογίζεται σε 18 τ. χλμ. και η έκταση των υπολοίπων Δήμων και Κοινοτήτων σε 112 τ. χλμ. συνολικά. Φυσικά αυτή η έκταση δεν μπορεί να λογιστεί σταθερά μια και η Θεσσαλονίκη εξαπλώνεται διαρκώς.

Η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη που φτιάχτηκε για το λιμάνι έτσι ο Δήμος Θεσσαλονίκης μοιάζει σαν στενόμακρη ημικυκλική λωρίδα, σχήμα που είναι ανάλογο με την αποστολή της.

Το κυριότερο τμήμα της πόλης βρίσκεται προς τα νότια. Είναι το εμπορικό κέντρο της και ακόμα η περιοχή που είναι συγκεντρωμένες οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες.

Οι περισσότερες πλατείες στην περιοχή του κέντρου της πόλης είναι: Ελευθερίας, Αριστοτέλους, Δημαρχείου, πλατεία Χ.Α.Ν.Θ., Αγίας Σοφίας, Διοικητηρίου, Δημοκρατίας (Βαρδάρη), Συντριβανίου, Λευκού Πύργου κ.α.

Έξω από την πόλη, και σε μικρή απόσταση βρίσκεται το δάσος του Σείχ-Σου καθώς και άλλες όμορφες εξοχές όπως το Ασβεστοχώρι, το Πανόραμα, το Ωραιόκαστρο, η Αγία Τριάδα, η Μηχανιώνα κ.α. που αποτελούν τα φυσικά θέρετρα των Θεσσαλονικέων.

δ. Διοικητική Συγκρότηση

Στη Θεσσαλονίκη βρίσκεται η έδρα του Υπουργείου Βορείου Ελλάδας με αρμοδιότητες πάνω στα ειδικά προβλήματα των βόρειων διαμερισμάτων της χώρας. Επίσης στην πόλη εδράζει η Νομαρχία και οι σχετικές υπηρεσίες. Εκτός όμως από τα παραπάνω διοικητικά όργανα υπάρχουν όλες οι διαβαθμίσεις των δημοσίων υπηρεσιών, καθώς επίσης εδρεύει και το Γ' Σώμα Στρατού.

ε. Πληθυσμός

Σύμφωνα με την απογραφή της 17ης Μαρτίου του 1991, καταμετρήθηκαν 754.997 κάτοικοι Θεσσαλονίκης. Από τους οποίους οι 359.969 είναι άνδρες και οι 395.028 γυναίκες. Η πυκνότητα του πληθυσμού στη Θεσσαλονίκη είναι περίπου 4.500 κάτοικοι στο τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Πι συγκεκριμένα βλέπε παράρτημα Γ'.

στ. Οικονομία

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί κέντρο οικονομικής δραστηριότητας και σοβαρή πηγή της εθνικής μας οικονομίας. Στο παραπάνω συντελεί η ύπαρξη του λιμανιού, η ανάπτυξη του εμπορίου και βιομηχανίας, ο τουρισμός καθώς και η Διεθνής Έκθεση της Θεσσαλονίκης.

Το λιμάνι: Από τα χρόνια ακόμη του Βυζαντίου το λιμάνι της πόλης στάθηκε κέντρο συναλλαγής τριών ηπείρων: Ασίας, Αφρικής και Ευρώπης. Με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το 1912, και τις εθνικές περιπέτειες που επακολούθησαν φάνηκε η αναγκαιότητα παροχής εμπορικών προνομίων για τις γειτονικές χώρες. Το 1914 αποφασίζεται με νόμο (ΒΔ/390/14), η δημιουργία ελεύθερων ζωνών που θεωρούνται ουδέτερο τελωνειακό έδαφος.

Εμπόριο: Από την Θεσσαλονίκη διοχετεύονται σ' όλη τη χώρα και το εξωτερικό τα διάφορα αγροτικά προϊόντα της Μακεδονίας. Είναι κυρίως τα καπνά, τα ροδάκινα, εσπεριδοειδή και κηπευτικά τα οποία διακινούνται προς τις βόρειες χώρες. Μεγάλο επίσης μέρος της εμπορικής δραστηριότητας καλύπτει η βιομηχανία και η βιοτεχνία. Έτσι υπάρχουν στην πόλη μια σειρά από επιμελητήρια, διεθνείς τράπεζες και ξένοι εμπορικοί οίκοι που εξυπηρετούν τη λειτουργία του διεθνούς εμπορίου.

Βιομηχανία: Η βιομηχανική ζώνη στη Θεσσαλονίκη δημιουργήθηκε από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Εκτός από τις κλασικές μορφές εργοστασίων που δημιουργήθηκαν κυρίως στην εποχή

του μεσοπολέμου αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια και η λεγόμενη βαριά βιομηχανία, με την εγκατάσταση διεθνών και ελληνικών μονάδων επεξεργασίας πρώτων υλών και ορυκτού πλούτου.

(Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 106)

Διεθνής Έκθεση: Η έκθεση, ως θεσμός, ξεκίνησε το 1926 αλλά η σκέψη για την δημιουργία της έγινε ακόμη πιο νωρίς από τον υφηγητή της ζωολογίας και πολιτικό Νικόλαο Γερμανό. Ο Ν. Γερμανός συνέλαβε την ιδέα ότι η Θεσσαλονίκη πόλη εμπορική, αναπτυσσόμενη και ιστορική θα μπορούσε να αποτελέσει κέντρο διεθνούς συναντήσεως και γνωριμίας της Ελληνικής παραγωγής με το διεθνές εμπόριο αντίστοιχα.

(Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 106)

Στην Δ.Ε.Θ. σήμερα συμμετέχει ένας μεγάλος αριθμός κρατών που εκφράζει όλο το φάσμα των πολιτικοκοινωνικών συστημάτων και μεθόδων παραγωγής καθώς και ανεξάρτητοι εμπορο-βιομηχανικοί κύκλοι απ'όλο τον κόσμο. Στα περίπτερα συντονίζονται προϊόντα αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής, της βιοτεχνίας, χειροτεχνίας, λαϊκής τέχνης κλπ.

Η έκθεση γίνεται στην περίοδο Σεπτεμβρίου και σ' όλη τη διάρκεια της οργανώνονται γιορτές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ανάμεσα στις οποίες σπουδαιότερη είναι το φεστιβάλ κινηματογράφου. Διεξάγεται επίσης το φεστιβάλ ελληνικού τραγουδιού.

Τουρισμός: Η Θεσσαλονίκη εκτός των άλλων αποτελεί και σπουδαίο τουριστικό κέντρο και η ανάπτυξη του τουρισμού στηρίζεται σε:

α) Στους αρχαιολογικούς θησαυρούς και σύγχρονα αξιοθέατα της πόλης. Σημαντικό ενδιαφέρον για τους επισκέπτες της παρουσιάζουν οι βυζαντινοί ναοί, το νέο αρχαιολογικό μουσείο όπου στεγάζονται τα

ευρήματα της Βεργίνας, τα τείχη, ο Λευκός Πύργος και ακόμη οι παλιές συνοικίες, η πανεπιστημιούπολη, η νέα παραλία κ.α.

β) Στην Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης και στην Έκθεση Αγροτικών Προϊόντων (Agrotica) η οποία διεξάγεται το μήνα Φεβρουάριο.

γ) Στις φυσικές ομορφιές των παραλιακών περιοχών έξω από τη Θεσσαλονίκη.

δ) Στην θέση της Θεσσαλονίκης ως φυσικού σταθμού στην κάθοδο των τουριστών στη νότια Ελλάδα.

ζ. Ιστορία

Ονομασία: Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του γεωγράφου Στράβωνα, η πόλη πήρε το όνομά της το 315 π.Χ. από το όνομα της Θεσσαλονίκης, γυναίκας του βασιλιά της Μακεδονίας Κασσάνδρου, κόρη του Φιλίππου του Β' και αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

i. Προϊστορία - Κλασικοί Χρόνοι

Ο χώρος του Θερμαϊκού κατοικείται χιλιάδες χρόνια τώρα. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι στην περιοχή που απλώνεται σήμερα η Θεσσαλονίκη υπήρχαν αρκετοί πρωτόγονοι οικισμοί γύρω στο 2.500 π.χ. Οι οικισμοί αυτοί δεν είχαν καμιά πολεοδομική ενότητα και ο χαρακτήρας τους ήταν προσωρινός.

Σαν συγκροτημένη πόλη δημιουργείται μόλις το 600 π.Χ. η πόλη Θέρμαι. Τις δύο επόμενες εκατονταετίες (600-400 π.Χ.) δημιουργούνται γύρω από την πόλη Θέρμαι μια σειρά συνοικισμοί που αποκτούν πολιτική και διοικητική ενότητα.

Σχετικά με την συγκρότηση της Θεσσαλονίκης σε πόλη υποστηρίχτηκε η εκδοχή ότι αυτή έγινε από το βασιλιά Φίλιππο. Η

ουσιαστική όμως ενοποίηση συντελέστηκε μόλις το 315 π.Χ. στα χρόνια της βασιλείας του βασιλιά Κασσάνδρου, διαδόχου του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η ίδρυση της Θεσσαλονίκης ήταν μια ενέργεια ιστορικά επιβεβλημένη γιατί οι Μακεδόνες δεν είχαν δημιουργήσει απλώς μια τεράστια αυτοκρατορία αλλά και μια νέα ισορροπία στον τότε γνωστό κόσμο. Έτσι η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε το ναυτικό και εμπορικό κέντρο της αυτοκρατορίας και την πολιτική και πολιτιστική γέφυρα της Μακεδονίας με τις κτήσεις της.

ii. Ρωμαιοκρατία

Η παρακμή και ο διαμελισμός του Μακεδονικού κράτους βρήκε τη Θεσσαλονίκη μια ώριμη πόλη με ακμαία οικονομία, διοικητική συγκρότηση και ακόμη με ανεβασμένο το πολιτιστικό επίπεδο των κατοίκων.

Τα πρώτα μεταχριστιανικά χρόνια η Θεσσαλονίκη εποίκηθηκε από μεγάλο αριθμό Εβραίων που μετέφεραν στη Ρωμαιοκρατούμενη Ελληνική πόλη τα ήθη και τα έθιμά τους. Οι Εβραίοι δημιούργησαν τη δική τους κοινωνία που θα αντέξει και θα ακμάσει μέχρι τα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τα ίδια χρόνια η Θεσσαλονίκη αποκτά και την πρώτη της επαφή με τη χριστιανική θρησκεία που διδάχθηκε από τον Απόστολο Παύλο του οποίου έχουν γίνει γνωστές οι δύο επιστολές του "προς Θεσσαλονικείς".

Στα χρόνια της παρακμής της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας η Θεσσαλονίκη εξακολουθεί να διατηρεί και τον ελληνικό και τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της. (*Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 93*). Αξιόλογα γεγονότα την περίοδο αυτή είναι οι αλληπάλληλες επιδρομές των Γότθων (253-259 μ.Χ.) τις οποίες οι Θεσσαλονικείς αντιμετώπισαν

με επιτυχία και η περιτείχιση της πόλεως, η οποία ολοκληρώθηκε την εποχή του αυτοκράτορα Γαλέριου.

iii. Βυζαντινή περίοδος

Η περίοδος αυτή είναι η πιο σημαντική της ιστορίας της πόλης. Διήρκεσε από το 330 μ.Χ. (μεταφορά της πρωτεύουσας του Ρωμαϊκού κράτους στο Βυζάντιο), μέχρι και την τελική της άλωση από τους Τούρκους το 1450, δηλαδή 1.100 χρόνια. Στα χρόνια αυτά η Θεσσαλονίκη αλώθηκε τρεις φορές: από τους Σαρακηνούς, του Νορμανδούς και τέλος τους Τούρκους.

Η κύρια βυζαντινή περίοδος αρχίζει με την άνοδο στην εξουσία του Ιουστινιανού (527-565). Η πόλη αποκτά νέα λαμπρά κτίρια, σχολές και υδραγωγεία, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσονται και οι επιστήμες. Από την εποχή αυτή αρχίζουν και οι επιδρομές των βαρβαρικών φυλών, ιδιαίτερα των Σλάβων που θα συνεχιστούν για 800 περίπου χρόνια. Από το 557 ως το 688 οι Θεσσαλονικείς απέκρουσαν 5 πολιορκίες και άπειρες επιθέσεις των Σλάβων και των Αβάρων.

Στον 8ο αιώνα και στον 9ο αιώνα συνεχίζονται οι επιθέσεις των Σλαβικών φυλών και ιδιαίτερα των Βουλγάρων. Ότι όμως δεν έπαθε η Θεσσαλονίκη από τους Σλάβους, το έπαθε από τους Σαρακηνούς, οι οποίοι το 902 εισβάλλουν στη Μακεδονία. Η Θεσσαλονίκη υποκύπτει μετά από 3ήμερη ηρωική πάλη, την 1η Αυγούστου.

Οι Σαρακηνοί κατάσφαξαν κυριολεκτικά πληθυσμό της Θεσσαλονίκης και πήραν μαζί τους 22.000 σκλάβους που πουλήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Κρήτης και της Λιβύης.

Στα επόμενα χρόνια η Θεσσαλονίκη ανασυγκροτείται και σε σύντομο χρονικό διάστημα κατορθώνει να αποκτήσει την παλιά της αίγλη. Η πόλη στα χρόνια εκείνα που σφραγίστηκαν από τον Βασίλειο Β΄

τον Βουλγαροκτόνο (963-1025), στάθηκε προπύργιο του Βυζαντινού κράτους. Η Θεσσαλονίκη αποκρούει συνεχείς επιθέσεις μέχρι το 1014, οπότε οι Βούλγαροι αναγκάζονται να υποχωρήσουν.

Στα 1182-1185, με αφορμή τις σφαγές των Λατίνων της Κωνσταντινούπολης από τον όγλο, οι Νορμανδοί επιτίθενται ενάντια στη Μακεδονία λεηλατώντας όποια πόλη έπεσε στα χέρια τους. Τη Θεσσαλονίκη διοικούσε ο Δαβίδ Κομνηνός που υποτιμώντας τον επερχόμενο κίνδυνο δεν πήρε κανένα σοβαρό μέτρο για την άμυνα της πόλης. Έτσι η Θεσσαλονίκη έπεσε τελικά στα χέρια των Νορμανδών το 1185. Οι μαρτυρίες που άφησε ο μητροπολίτης Ευστάθιος μιλούν για τρομακτικές σφαγές και λεηλασίες που ερήμωσαν για δεύτερη φορά ολοκληρωτικά την πόλη.

Η περίοδος 1224-1246 ήταν περίοδος του Ελληνικού δεσποτάτου για την Θεσσαλονίκη, που οργανώθηκε στα πρότυπα της παλιάς Βυζαντινής αυτοκρατορίας. (*Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 95*).

Εσωτερικές αναστατώσεις και εξωτερικοί κίνδυνοι ήρθαν με την είσοδο του 14ου αιώνα να ανατρέψουν την πολιτική ισορροπία και οικονομική ευημερία που είχε επιτευχθεί. Οι Θεσσαλονικείς αντιμετώπισαν επιδρομές των Καταλανών ενώ η συμπεριφορά των αρχόντων δημιουργεί κοινωνικά προβλήματα. Έτσι η Θεσσαλονίκη γίνεται η μητέρα της πρώτης στο είδος, κοινωνικής επανάστασεως των λαϊκών στρωμάτων: της επανάστασεως των Ζηλωτών. (*Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 96*).

Οι Ζηλωτές το 1342 κατέλυσαν τις αρχές και καταδίωξαν τους πλουσίους και τους γαιοκτήμονες και εγκαθίδρυσαν δικό τους πολίτευμα με αρχηγό τον Μ. Παλαιολόγο τον Ιωάννη Απόκαυκο και εκπροσώπους των συντεχνιακών οργανώσεων των εργαζομένων.

Είχε ήδη όμως αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση για το Βυζαντινό κράτος και τη Θεσσαλονίκη. Οι Τούρκοι, ένας νέος πανίσχυρος εχθρός

είχε ήδη αφαιρέσει από την αυτοκρατορία πολύτιμες περιοχές και η Θεσσαλονίκη αποτελούσε γι' αυτούς πολύτιμη στρατηγική θέση. Έτσι η πόλη βρέθηκε το 1387 αποκλεισμένη και αναγκάστηκε να υποκύψει. Η δυναστεία των Παλαιολόγων προσπάθησε να ανασυγκροτήσει την πόλη. Το 1442 ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος, διοικητής της Θεσσαλονίκης δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τους Βενετούς οι οποίοι οχύρωσαν την πόλη (την εποχή που χτίζεται και ο Λευκός Πύργος, σύμβολο της Θεσσαλονίκης). Στις 29 Μαρτίου του 1430 η Θεσσαλονίκη δέχεται την τελική επίθεση. Ήταν η τελευταία μέρα της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης και η πρώτη της Τουρκοκρατίας που έμελλε να διαρκέσει μέχρι το 1912.

iv. Τουρκοκρατία

Οι Τούρκοι φροντίζουν να διατηρήσει η πόλη το ναυτικό και εμπορικό της κύρος σε διεθνές επίπεδο. Οι Βενετοί παράλληλα αναπτύσσουν έντονη εμπορική δραστηριότητα με κέντρο την Θεσσαλονίκη.

Ο παράγοντας όμως που έδωσε την αποφασιστική ώθηση στην αναγέννηση της πόλης ήταν οι Εβραίοι που για εκατοντάδες χρόνια έδωσαν το δικό τους χρώμα σε αυτήν. Οι Εβραίοι λοιπόν στράφηκαν κυρίως προς το εμπόριο και ώθησαν και την πολιτιστική ζωή με δημιουργία σχολείων και βιβλιοθηκών.

Το εβραϊκό στοιχείο διατήρησε την ακμή του ολόκληρο σχεδόν τον 16ο αιώνα και το μισό του 17ου αιώνα, όπου με την επικράτηση ενός αντιεβραϊκού πνεύματος που αναπτύσσεται στην Ευρώπη βρίσκει την αντανάκλασή του και στην Ελλάδα με αποτέλεσμα και οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης να αντιμετωπίζουν την γενική εχθρότητα.

Στα 1750-1800 το ελληνικό στοιχείο της Θεσσαλονίκης αναγεννιέται. Παρόλο που αποτελεί μειοψηφία του πληθυσμού αρχίζει

να καταλαμβάνει ισχυρές οικονομικές θέσεις. Ταυτόχρονα η Θεσσαλονίκη μετατρέπεται σε πεδίο ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας.

Όταν κηρύχθηκε η Ελληνική Επανάσταση του 1821 η Θεσσαλονίκη ήταν και πάλι ένα ακμαίο εμπορικό κέντρο. Το 1821 βρήκε τους Έλληνες της πόλης στο πλευρό του Επαναστατημένου Έθνους. Η τουρκική διοίκηση εξαπόλυσε τρομοκρατία με αποτέλεσμα το ελληνικό στοιχείο, και ιδιαίτερα οι κληρικοί, να υποστούν αρκετές διώξεις.

Την δεκαετία 1890-1900 η Θεσσαλονίκη γίνεται κέντρο προοδευτικών Τούρκων και δέχθηκε την εποχή αυτή τρομερές καταστροφές από πυρκαγιές που ξέσπασαν στα χρόνια 1890, 1896, 1897.

Τα τέλη του 19ου αιώνα σημαδεύονται με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Ο πόλεμος αυτός αποτέλεσε μεγάλη δοκιμασία για τους Έλληνες της Θεσσαλονίκης που δέχθηκαν νέους διωγμούς από την Τουρκική διοίκηση, σε σημείο που πολλοί αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην ελεύθερη Ελλάδα.

v. Ελεύθερη Θεσσαλονίκη

Το Μάιο του 1912, ο Γ. Βότσης με ένα μικρό πλοίο κατορθώνει να εισχωρήσει στο λιμάνι της πόλης και να πλήξει αιφνιδιαστικά με τορπίλες το τουρκικό θωρηκτό "Φεχτή Μπουλέν", γεγονός που σήμανε σταδιακά και το τέλος της Τουρκικής κυριαρχίας.

Ο Ελληνικός στρατός, μετά από συνεχή προέλαση, έφθασε στις 18 Οκτωβρίου στην πεδιάδα των Γιαννιτσών όπου ύστερα από πολύωρη μάχη ανάγκασε τους Τούρκους να καταφύγουν στη Θεσσαλονίκη.

Η πολιορκία της Θεσσαλονίκης κράτησε μέχρι τις 26 Οκτωβρίου, οπότε ο Τούρκος διοικητής Τασκίν πασάς, μετά από διαπραγματεύσεις δύο ημερών, δέχθηκε να παραδοθεί άνευ όρων. Η παράδοση υπογράφηκε

το βράδυ της 26ης προς 27ης Οκτωβρίου, τη μέρα δηλαδή της γιορτής του πολιούχου της Θεσσαλονίκης Αγίου Δημητρίου.

Στις 29 Οκτωβρίου η Ελλάδα εκδήλωσε διεθνώς την πρόθεσή της να διατηρήσει την πόλη με την παρουσία του Βασιλιά Γεωργίου Α΄ στην παρέλαση της νίκης.

Με την έκρηξη του Ελληνοβουλγαρικού πολέμου το 1913 κρίνεται και η οριστική τύχη της Θεσσαλονίκης. (*Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 98*). Στις 17 Ιουνίου του 1913 οι βουλγαρικές δυνάμεις της Θεσσαλονίκης παραδίνονται στον ελληνικό στρατό.

Στη συνέχεια και μέχρι σήμερα η Θεσσαλονίκη έχει συνδέσει την ιστορία της με τις κοινωνικές και ιστορικές εξελίξεις στην Ελλάδα.

Το 1917 η πόλη καταστρέφεται από τρομερή πυρκαγιά που αποτέφρωσε τα 2/3 της πόλης.

Μετά την είσοδο της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τη γερμανική εισβολή, η Θεσσαλονίκη καταλαμβάνεται από τα χιτλερικά στρατεύματα. Τα χρόνια όμως της κατοχής σήμαναν και το τέλος της εβραϊκής κοινωνίας της πόλης.

Από τη λήξη του πολέμου μέχρι και σήμερα η Θεσσαλονίκη αναπτύσσεται σε βιομηχανική πόλη και διοικητική και πολιτιστική συμπρωτεύουσα της χώρας.

η. Πολιτισμός - Τέχνη - Αρχαιολογία

Είναι εμφανές από την ιστορική αναδρομή της Θεσσαλονίκης ότι αποτέλεσε σημείο συναντήσεως διαφορετικών εθνών, διαφορετικών πολιτισμών και αντιλήψεων. Έγινε, δηλαδή, ένα διεθνές κοσμοπολίτικο κέντρο και ο χαρακτήρας της αυτός διατηρήθηκε και στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας, του Βυζαντίου και της Τουρκοκρατίας. Είναι σημαντικό πως μπόρεσε να συνδυάσει δημιουργικά και αντιφατικά

διεθνείς πολιτιστικές επιδράσεις. "Στην Θεσσαλονίκη συγκρούστηκαν και συγχωνεύτηκαν η ελληνιστική ανησυχία με τον ρωμαϊκό ορθολογισμό, η βυζαντινή μεταφυσική με τον εβραϊκό υπολογισμό, η βενετική φαντασία με την τουρκική απλοϊκότητα". (Επιστήμη και Ζωή, Τόμος 7, σελ. 99).

Πρέπει να σκεφτούμε ότι η Θεσσαλονίκη δεν υπήρχε την εποχή της κλασσικής περιόδου. Η ακμή της συμπίπτει με τα βυζαντινά χρόνια, οπότε το πολιτιστικό πνεύμα, περιορίζονταν στο θρησκευτικό στοιχείο και εκφράζονταν κυρίως στην αρχιτεκτονική, στην εικονογραφία και τη θρησκευτική ποίηση. Επιπλέον, η Θεσσαλονίκη όπως και οι άλλες Ελληνικές πόλεις δεν έζησε την εποχή της Αναγέννησης, γιατί τα χρόνια εκείνα βρισκονταν κάτω από τουρκική κυριαρχία.

Διατηρήθηκε ένα σταθερό και ολοένα αναπτυσσόμενο πολιτιστικό κέντρο. Η λαϊκή τέχνη, η χειροτεχνία, η υφαντική και άλλες απλές τέχνες αναπτύχθηκαν σ' όλα τα στρώματα του πολιτισμού. Ταυτόχρονα, το επίπεδο λαϊκής επιμόρφωσης ήταν σημαντικά πιο αναπτυγμένο απ' άλλες ανάλογες περιοχές, γιατί σ' όλη τη διάρκεια του Βυζαντίου και της Τουρκοκρατίας λειτουργούσαν στη Θεσσαλονίκη δεκάδες ελληνικά και εβραϊκά σχολεία και βιβλιοθήκες.

i. Μνημεία – Ναοί

Η Θεσσαλονίκη διατηρεί σημαντικό αριθμό μνημείων, ιδιαίτερα από τη Βυζαντινή περίοδο. Παρουσιάζουν ανάγλυφα τον ελληνοβυζαντινό πολιτισμό και το χριστιανικό στοιχείο που κυριάρχησαν στη μακροχρόνια ιστορία της πόλης αλλά και επιδράσεις άλλων ρευμάτων στην αρχιτεκτονική. Τα σημαντικότερα, ιστορικά κτίσματα της Θεσσαλονίκης είναι:

(1) Το τείχος. Η περιτείχιση της πόλης είναι έργο του Γαλέριου ο οποίος την είχε μετατρέψει σε έδρα του. Εκτός από άλλα θαυμάσια

οικοδομικά έργα που κατασκεύασε στην πόλη (μαυσωλείο - ανάκτορο - αψίδα κλπ.), κατέβαλε ιδιαίτερες φροντίδες για την ασφάλειά της από τους Πέρσες. Αργότερα το τείχος επεκτάθηκε από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες και πήρε την ολοκληρωμένη του μορφή από τους Βενετούς. Το 1866 τα τείχη κατεδαφίζονται από τους Τούρκους από τη μεριά του λιμανιού. Έτσι λοιπόν σήμερα σώζεται ένα μέρος του τείχους, στην περιοχή Κάστρα στην Άνω πόλη.

(2) Λευκός Πύργος. Ο Λευκός Πύργος είναι το σήμα κατατεθέν της Θεσσαλονίκης ο οποίος κατασκευάστηκε την εποχή της Βενετοκρατίας (1422-1430). Έχει ύψος 30 μέτρα και 10 μέτρα διάμετρο. Η στέγη του καλύπτεται με πολεμίστρες. Αρχικά ονομάστηκε «*πύργος των λεόντων*» και αργότερα πήρε την ονομασία «*πύργος του αίματος*», γιατί χρησιμοποιήθηκε ως τόπος θανατικών εκτελέσεων από τους Τούρκους, ιδιαίτερα των χριστιανών. Στα τέλη του 19ου αιώνα ο πύργος πήρε την ονομασία που έχει και σήμερα.

(3) Επταπύργιο. Είναι τμήμα της βόρειας οχυρώσεως της πόλης και ονομάστηκε έτσι γιατί αποτελείται από 7 πύργους. Στα σύγχρονα χρόνια χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή.

(4) Το τόξο του Γαλέριου (Καμάρα). Βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της πόλης πάνω στην οδό Εγνατία. Κατασκευάστηκε από τον Γαλέριο ως ανάμνηση των νικών του κατά των Περσών. Είναι διακοσμημένο με ανάγλυφες παραστάσεις των νικών του Γαλέριου.

Επίσης σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα διάφορα χριστιανικά μνημεία, από τα οποία σημαντικότερα είναι τα παρακάτω:

(1) Ο Ναός του Αγίου Δημητρίου. Ο ναός αυτός αποτελεί το θρησκευτικό σύμβολο της πόλης, τόπος προσκυνήματος χιλιάδων ορθοδόξων χριστιανών. Κατασκευάστηκε στα χρόνια του Κωνσταντίνου, ακριβώς στο μέρος όπου ο Άγιος Δημήτριος βρήκε το 303 μ.Χ. μαρτυρικό θάνατο. Αρχικά ήταν ένα μικρό ναΐδριο και ο Λεόντιος το 412 έχτισε στη θέση του ναΐδριου το σημερινό ναό. Το 1493 μετατράπηκε σε τζαμί από τους Τούρκους όπου και μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης ο ναός παραδόθηκε πάλι στους πιστούς. Ο ναός του Αγ. Δημητρίου είναι βασιλικού ρυθμού και οι διαστάσεις του είναι 43,5 επί 30 μέτρα.

(2) Ο Ναός της Αγίας Σοφίας. Άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι έργο του Ιουστινιανού και άλλοι έργο του 7ου αιώνα μ.Χ. Ο ναός είναι ρυθμού βασιλικού με τρούλο, διετέλεσε ως τζαμί στην Τουρκοκρατία και εκεί διασώζεται η μωσαϊκή παράσταση του Ναζωραίου.

(3) Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου. Είναι ο πιο παλιός χριστιανικός ναός της Θεσσαλονίκης και έχει κατασκευαστεί σε σχήμα σταυρού τον 4ο αιώνα μ.Χ. Η αρχαιολογική αξία του ναού είναι οι τοιχογραφίες και τα ψηφιδωτά του.

Άλλα χριστιανικά μνημεία είναι ο ναός της Παναγίας του Αχειροποίητου, ο ναός της Παναγίας των Χαλκέων, ο ναός της Αγίας Αικατερίνης, ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα, ο ναός των Αγίων Αποστόλων, οι ναοί του προφήτη Ιωάννη και Ηλία, η μονή Βλατάδων, ο Άγιος Νικόλαος ο Ορφανός, ο Όσιος Δαβίδ καθώς και ο ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρα και ο ναός των Ταξιαρχών.

Τέλος ανάμεσα στα μεταβυζαντινά μνημεία που οικοδομήθηκαν από τον 18ο αιώνα και μετά ξεχωρίζουν τα εξής: Αλατζά Ιμαρέτ, Λουτρά, Παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο, Μπεζεστένι, Αλκαζάρ.

ii. Μουσεία

(1) Αρχαιολογικό Μουσείο: Πρόκειται για το μουσείο το οποίο στεγάζεται σε σύγχρονο κτίριο απέναντι από την διεθνή έκθεση. Στις πτέρυγές του εκθέτονται χιλιάδες ευρήματα με σπουδαιότερα αυτά της Βεργίνας, του Δερβινίου κ.α.

(2) Το Λαογραφικό Μουσείο: Βρίσκεται στη νέα παραλία, στο κτίριο που παλιά στεγαζόταν το Κυβερνείο. Περιέχει πάρα πολλά σπουδαία λαογραφικά κειμήλια.

iii. Πολιτιστικοί Οργανισμοί

(1) Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών: Ιδρύθηκε το 1939 και η δραστηριότητά της συνιστάται στη μελέτη των αρχαιολογικών, λαογραφικών, λογοτεχνικών, μουσικών κλπ. ζητημάτων που αφορούν τη Μακεδονία, καθώς και την διοργάνωση εκδηλώσεων πολιτιστικού και κοινωνικού χαρακτήρα π.χ. διαλέξεις, εκθέσεις κλπ. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι εκδόσεις Ε.Μ.Σ. Δημιούργησε βιβλιοθήκη, ανήγειρε θέατρο και αίθουσα συναυλιών και διαλέξεων όπου λαμβάνουν χώρα συνέδρια και άλλες εκδηλώσεις. Συντέλεσε στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου, αφού στο θέατρο της Εταιρείας στεγάζεται το Κρατικό Θέατρο και η Συμφωνική Ορχήστρα. Επίσης η εταιρεία ίδρυσε το «Κέντρο Απόδημων Μακεδόνων» για την συμπαράσταση των κοινοτήτων των ξενιτεμένων καθώς και η ίδρυση του «Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου Αίμου» και του «Ιστορικού Αρχείου της Μακεδονίας». Γύρω από τις σημαντικότερες πνευματικές δραστηριότητες εκδίδεται κάθε χρόνο πλήθος περιοδικών και δημοσιευμάτων όπως π.χ. «Βυζαντινά», τα «Ελληνικά» κ.α.

(2) Μακεδονική Εταιρεία η «Τέχνη». Η προσφορά της εταιρείας αντιπροσωπεύει τη θεατρική κίνηση της πόλης. Ιδρύθηκε το 1950 και αναφέρεται στον εικαστικό και γενικότερα σε όλους τους πολιτιστικούς και καλλιτεχνικούς τομείς.

(3) Λέσχη Γραμμάτων και Τεχνών Βορείου Ελλάδος.

(4) Πλήθος εξωραϊστικών και πολιτιστικών συλλόγων που ασχολούνται με τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και ψυχαγωγίας.

(βλέπε ενότητα πηγές ψυχαγωγίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης)

(5) Το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος. Ιδρύθηκε το 1960.

iv. Βιβλιοθήκες

(1) Βιβλιοθήκη του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου: Ιδρύθηκε το 1927 και αποτελεί μια από τις πιο οργανωμένες ελληνικές βιβλιοθήκες. Περιέχει χιλιάδες τόμους, επιστημονικού κυρίως χαρακτήρα, πολλοί από τους οποίους είναι παλιές σπάνιες εκδόσεις. Υπάρχει επίσης καλή συλλογή από παλιά σπάνια χειρόγραφα.

(2) Βιβλιοθήκη της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών: Περιέχει πλούσιο αρχαιολογικό και λαογραφικό υλικό και αποτελεί αναγνωρισμένο κέντρο πνευματικής κίνησης.

(3) Δημοτική βιβλιοθήκη.

(4) Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο

(βλέπε ενότητα πηγές ψυχαγωγίας στη Θεσσαλονίκη)

γ. Εκπαίδευση

(1) Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Αποτελεί το δεύτερο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα της χώρας. Ιδρύθηκε το 1926. Σήμερα λειτουργούν οι εξής σχολές: Θεολογική, Φιλοσοφική, Φυσικομαθηματική, Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, Γεωπονική και Δασολογική, Πολυτεχνική Σχολή, Ιατρική, Κτηνιατρική, Οδοντιατρική.

(2) Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή: Άρχισε να λειτουργεί το 1957.

(3) Τ.Ε.Ι.: Ιδρύθηκαν το 1973. Οι πιο σημαντικές σχολές που λειτουργούν στη Θεσσαλονίκη είναι η Σχολή Τεχνολόγων - Μηχανικών, Σχολή Στελεχών Επιχειρήσεων, Σχολή Γεωπονίας και Στελεχών Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας.

vi. Μέσα ενημέρωσης

Ο τύπος της Θεσσαλονίκης έχει σχετικά νεώτερη ιστορία σε σύγκριση με τον τύπο των άλλων πόλεων κατά τον περασμένο αιώνα. Η πρώτη εφημερίδα στην πόλη ήταν εβραϊκή, η «Ελ Λουνάρ», που σημαίνει το φεγγάρι, το 1865. Αργότερα οι Τούρκοι ενώ αρνούσαν την έκδοση ελληνικής εφημερίδας, κυκλοφόρησαν την «Σελενίκ» που σημαίνει Θεσσαλονίκη. Ύστερα από πολλές ελληνικές προσπάθειες κατορθώνεται η έκδοση εφημερίδας από τους Έλληνες της Θεσσαλονίκης με το όνομα «Ερμής».

Ο Χρίστος Λαμπρινού (1985, σελ. 269) αναφέρει ότι πριν ακόμη από την Ελληνική Επανάσταση, κυκλοφορούν στην Μακεδονία οι ελληνικές εφημερίδες, που επειδή ήταν αδύνατο να εκδοθούν κάτω από την απολυταρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τυπώνονταν στο εξωτερικό και διοχετεύονταν λαθραία, σαν είδος αντίδρασης.

Οι ελληνικές εφημερίδες στη Θεσσαλονίκη, μετά το 1875, ακολούθησαν την παράδοση του ελληνικού τύπου και μετέδιδαν στο αναγνωστικό κοινό τον πόθο για την ελευθερία και το αγωνιστικό πνεύμα.

Ο Σοφοκλής Σκαρμπολάς είναι ο γενάρχης του ελληνικού τύπου της Θεσσαλονίκης ο οποίος το 1881 εκδίδει τον «Ερμή».

Με την απελευθέρωση της πόλης εκδίδονται κι άλλες εφημερίδες όπως Νέα Αλήθεια, Μακεδονία, και Εμπρός. Από τότε ο τύπος της Θεσσαλονίκης μετέχει στην Ελληνική ζωή, *«Δεν έχει πια το ρόλο του υπόδουλου που μόνο παρακολουθεί, αλλά ποθεί και επιδιώκει, πέρα από το άμεσο άγχος της επιβίωσης, την απελευθέρωσή του»* (Χρίστος Λαμπρινού, 1985, σελ. 276)

Σήμερα στην Θεσσαλονίκη εκδίδονται πολλές εφημερίδες, πολιτικές ή αθλητικές, από τις οποίες οι πιο σημαντικές είναι: η «Θεσσαλονίκη» η οποία απεικονίζει το πρόσωπο του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η «Μακεδονία» και τα «Σπορ του Βορρά».

Επίσης στη Θεσσαλονίκη λειτούργησε ο πρώτος ελληνικός ραδιοφωνικός σταθμός (1931) και ο πρώτος τηλεοπτικός σταθμός (1963), καρποί ιδιωτικής πρωτοβουλίας στα πλαίσια της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης. Σήμερα εκτός από τους κρατικούς τηλεοπτικούς σταθμούς από τους οποίους η ΕΤ3 εδρεύει στην πόλη λειτουργούν γύρω στους 20 περίπου, καθώς και 50 ραδιοφωνικοί σταθμοί.

6. ΕΝΟΤΗΤΑ.- Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΝΕΑΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Εισαγωγή.

Η Θεσσαλονίκη αποτελούσε τη μεγάλη πόλη μιας πολυεθνικής αυτοκρατορίας, μιας πολυθρησκευτικής κοινωνίας, οικονομική πρωτεύουσα μιας εκτενέστερης περιοχής και παράθυρο του πολιτισμού. Βιώνει αμεσότερα τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο από οποιαδήποτε άλλη πόλη, γίνεται προσφυγούπολη και πεδίο οξύτερης κοινωνικής αντιπαράθεσης και ταξικών αγώνων. Εξαιτίας λοιπόν της θέσης της και της ιστορικής της εξέλιξης, η πόλη παρουσιάζει εξαιρετική ποικιλία κοινωνικών στρωμάτων, συνδυάζει πολλαπλές πολιτιστικές παραδόσεις και είναι έκθετη σε διεθνείς επιδράσεις.

Τα παραπάνω αντανακλώνονται στην ιστορία και φυσιογνωμία των νεολαιίστικων κινημάτων. Η Θεσσαλονίκη αποτελεί τη μοναδική πόλη του ελληνικού χώρου όπου εμφανίζονται σιωνιστικές και φασιστικές οργανώσεις. Εξάλλου εδώ παρουσιάζεται το σοσιαλιστικό νεολαιίστικο κίνημα, ιδρύεται η κομμουνιστική νεολαία και μπαίνει στον ελληνικό χώρο η ΧΑΝ.

α. Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1897 - 1922)

Στην Θεσσαλονίκη η παλαιότερη νεανική οργάνωση ιδρύεται το 1897 από αποφοίτους φιλελεύθερης σχολής της γαλλικής παιδείας και ονομάζεται «Aliance Israelite». Ακολουθούν οι σύλλογοι Γαλλογερμανικής Σχολής (1906) Ιταλικής (1912) κ.α. οι οποίες αποτελούσαν τις ενώσεις αρχαίων μαθητών. (Α. Λιάκος, 1988, σελ. 24). Διαθέτουν αθλητικές ομάδες, εντευκτήρια, βιβλιοθήκες και οργάνωναν ποικίλες πολιτιστικές δραστηριότητες. Συμμετείχαν οι νέοι ξένων παροικιών και κυριαρχούσε το Εβραϊκό στοιχείο.

Η πρώτη νεολαιίστικη Ελληνική οργάνωση ιδρύθηκε το 1899 «*Ο όμιλος φιλόμουσων*» με κυρίαρχο το Ελληνικό στοιχείο και πατριωτικό πρόγραμμα μέσα στο οποίο προβλεπόταν η καλλιέργεια του αθλητισμού. Ωστόσο, η πρώτη αθλητική οργάνωση ήταν η “*Union Sportif*” που ιδρύθηκε από μέλη των ξένων παροικιών μεταφέροντας στην εγκατάστασή τους τις συνήθειές τους. Οι παραπάνω οργανώσεις αποτελούν την προϊστορία των νεανικών οργανώσεων στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Από την επανάσταση των Νεότουρκων (1908) και μετά εμφανίζονται οργανώσεις με έντονα εθνικό ή ταξικό χαρακτήρα. Μερικές απ’ αυτές είχαν διεθνείς διασυνδέσεις ή ανήκαν σε ευρύτερες εθνικές ενώσεις νεολαίας. Έτσι στα 1908 ιδρύεται ο Γυμναστικός Σύλλογος Ηρακλής και η σιωνιστική νεολαία Μακκαβαίοι, στα 1910 η Σοσιαλιστική Νεολαία και το 1915 η τοπική οργάνωση προσκόπων.

Οι Μακκαβαίοι ή Μακαμπί ξεκίνησαν από την Κωνσταντινούπολη και έγιναν διεθνής οργάνωση της Εβραϊκής νεολαίας. Υποστήριζε πως «*η φυσική άσκηση των νέων ήταν αναγκαία για την εθνική αναγέννηση*». Με την πυρκαγιά του 1917 όταν κάηκαν τα γραφεία, οι αθλητικές εγκαταστάσεις και η βιβλιοθήκη της οργάνωσης, άρχισε σταδιακά η παρακμή της και το 1919 εντάχθηκε στην Ομοσπονδία «*Θεόδωρος Herzl*». Στη νέα οργάνωση οι Μακαμπί αποτελούσαν τον αθλητικό κλάδο ως το 1926, όταν μερικά μέλη αποχώρησαν δημιουργώντας την ομώνυμη ομάδα. Την ίδια περίοδο ιδρύονται: η οργάνωση Εβραϊκών προσκόπων «*Deromin Maccabi, ο Σύλλογος Νέων Ιουδαίων και ο Γυμναστικός Σύλλογος Ακοαχ*» που διέθετε ομάδες στίβου, ποδοσφαίρου, ποδηλατικές, ναυτικές, γυναικείο τμήμα, και είχε ιδιόκτητο γήπεδο.

Το 1927 ιδρύθηκε η Ομοσπονδία Ισραηλικών Μορφωτικών Νεολαιών με στόχο «*την ενσωμάτωση των Εβραίων στην Ελληνική κοινωνία μέσα από την εκμάθηση ελληνικών, διάδοση της Ελληνικής*

λογοτεχνίας, θεάτρου κ.α.», (Λιάκος, 1988, σελ. 25). Επίσης, στο περιβάλλον των εθνικών μειονοτήτων της πόλης λειτούργησαν η Ένωση Αρμενικής Νεολαίας (1924) και η Ένωση Αρμενίων Αθλητών (1930).

Από τη Θεσσαλονίκη ξεκίνησε το πρώτο μαζικό σοσιαλιστικό νεολαιίστικο κίνημα στον Ελλαδικό χώρο. Το 1910 ιδρύεται η Σοσιαλιστική Νεολαία (στην Αθήνα το 1911). «*Η Σοσιαλιστική Νεολαία Θεσσαλονίκης είχε 250-300 μέλη, τα 2/3 γύρω στην ηλικία των 16 ετών*», (Λιάκος, 1988, σελ. 26). Αποτελούνταν από αθλητικό, μουσικό, χορωδιακό και θεατρικό τμήμα, οργάνωσε βραδινά μαθήματα και προωθούσε την ανάπτυξη του συνδικαλισμού ανάμεσα στους νέους.

Στα πλαίσια της Ελληνικής κοινότητας ιδρύθηκε το 1908 ο Γυμναστικός Σύλλογος Ηρακλή με έντονο εθνικό χαρακτήρα. Συμμετείχε σε αθλητικές εκδηλώσεις των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πριν το 1912 και αργότερα συνεργάζονταν με τις κρατικές αρχές για την τήρηση της τάξης στην πόλη. Έδωσε το ερέθισμα σε πολλές αθλητικές οργανώσεις καθώς και στα πλαίσιά του ξεκίνησε και ο προσκοπισμός στη Θεσσαλονίκη.

«Ο προσκοπισμός προβλήθηκε ως νέο ιδανικό στην νεολαία της εποχής, ως πρότυπο στις σχέσεις εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων και εντάχθηκε στο πνεύμα του Βενιζέλου ... Μπορεί να θεωρηθεί η πολυπληθέστερη νεανική οργάνωση του μεσοπολέμου». Στη Θεσσαλονίκη, οι ομάδες προσκόπων ολοκληρώθηκαν σε κάθε σχολείο. Ιδιαίτερα μετά την πυρκαγιά του 1917 οι πρόσκοποι μοίραζαν ψωμί, ρουχισμό.

Από το 1917-1920, το έργο της ανασυγκρότησης της πόλης, η επιστράτευση και οι συνθήκες πολέμου είχαν ως αποτέλεσμα την ύφεση των νεανικών δραστηριοτήτων. Η ύπαρξη όμως των ξένων στρατευμάτων που ασχολούνταν με αθλητικές δραστηριότητες όπως π.χ. ποδόσφαιρο προκάλεσε τη διάδοση του λαϊκού αυτού αθλήματος. «*Το γεγονός πρέπει να ενταχθεί στο ευρύτερο πρόβλημα των μηχανισμών της*

διάδοσης των σπορ, των νοοτροπιακών προϋποθέσεων για την πρόσληψή τους σε κοινωνίες παραδοσιακού τύπου καθώς και της σχέσης ανάμεσα στην επέκταση της εκβιομηχάνισης και άλλων αλλαγών που προκλήθηκαν στη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου», (Λιάκος, 1988, σελ. 26).

Μια ακόμη συνέπεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν και η διείσδυση του ξένου παράγοντα στην οργάνωση του νεανικού κινήματος και συγκεκριμένα της ΧΑΝ.

Τα κατηχητικά ξεκίνησαν από την Αθήνα το 1910, ονομάζονταν Sunday's schools σύμφωνα με τα αγγλικά πρότυπα (Κυριακάτικα Σχολεία). Ιδρύθηκαν από ανεπίσημες αγγλικές εκκλησίες την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και απευθύνονταν στα παιδιά των πόλεων αναπληρώνοντας την παρεχόμενη από τα σχολεία ανεπαρκή εκπαίδευση. Τονίζουν λοιπόν, τον συμπληρωματικό ή ανταγωνιστικό ρόλο τους.

Το 1912 η εκκλησία αντιλαμβάνεται την ανεπαρκή θρησκευτική συνείδηση των νέων και αναθέτει σε δύο ιδιωτικές οργανώσεις την κάλυψή της (*Ορθόδοξες Χριστιανικές Οργανώσεις - Αδελφότητα Θεολόγων «η Ζωή»*). Η δυνατότητα της εκκλησίας να προσεγγίσει όλα τα κοινωνικά στρώματα κυρίως τα φτωχά προσέδωσε στο θεσμό των κατηχητικών λαϊκό χαρακτήρα.

Πιο συγκεκριμένα, στη Θεσσαλονίκη η λειτουργία κατηχητικών ξεκινά με την πρωτοβουλία της «Αποστολικής Διακονίας» και αργότερα με την «Απολύτρωσις».

Επίσης η ΧΑΝ (Young Men's Christian Association) άρχισε τη δραστηριότητα της το 1917 ξεκινώντας την μέσα από τα ξένα στρατευτικά σώματα και επεκτείνοντας την στον Ελληνικό στρατό ιδρύοντας τα «Σπίτια του Στρατιώτη».

Το 1921 πρώτα στη Θεσσαλονίκη λειτούργησε υπό την Αμερικανική κηδεμονία απευθυνόμενη στους μη στρατευόμενους νέους. Υποστηρίχθηκε από την εκκλησία, πολιτικές και εκπαιδευτικές αρχές.

Ένας από τους σκοπούς της ήταν να συμπληρώσει τις ώρες όπου ούτε το σχολείο ούτε ο εργοδότης μπορούν να ασχοληθούν με τους μαθητές ή τους εργαζόμενους νέους. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η χρηματοδότηση για την κατασκευή του γνωστού κτιρίου της στο κέντρο της Θεσσαλονίκης έγινε από το Αμερικανικό τμήμα της ΧΑΝ. Η ΧΑΝ εισήγαγε πρώτη το θεσμό των κατασκηνώσεων στην Ελλάδα και φρόντισε για τη διάδοση των Αμερικανικών κυρίως παιχνιδιών, μπάσκετ και βόλεϊ.

Στη Θεσσαλονίκη λειτούργησε ως οργανωτής της αθλητικής κίνησης, πήρε υπό την προστασία τις διάφορες συνοικιακές ομάδες, συντόνισε τις αθλητικές οργανώσεις και επέβαλε το σεβασμό των αθλητικών κανονισμών.

«Η σχέση του αθλητικού πνεύματος και εθισμού στα συστήματα ιεραρχίας και υποταγής θρησκευτικού ή κοσμικού χαρακτήρα είναι γνώση και αποτέλεσε μέρος της ιστορικής διαμόρφωσης του σύγχρονου αθλητισμού», (Α. Λιάκος, 1988, σελ. 33).

β. Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1922-1936)

Με την Μικρασιατική Καταστροφή το 1922, η πόλη κατακλύζεται από πρόσφυγες στήνοντας την αυτοκρατορία τους στις συνοικίες της και της δίνουν μια νέα ζωή. Ο συνδικαλισμός αναπτύσσεται καθώς και οι κοινωνικοί αγώνες, ιδιαίτερα καπνεργατών.

Τη συγκεκριμένη περίοδο εμφανίζονται και οι πολιτικές νεολαίες στη Θεσσαλονίκη. Το 1920 ιδρύεται η Ομοσπονδία Σοσιαλιστικών Εργατικών Νεολαιών υπό την ηγεσία της Σοσιαλιστικής Νεολαίας. Το 1922 οργανώνεται στην πόλη το ιδρυτικό συνέδριο της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαιών Ελλάδος, τμήματος της Κομμουνιστικής Διεθνούς των Νέων. Η οργανωτική της δύναμη αυξάνονταν σταδιακά. Η

σύνθεση των μελών της ως επί το πλείστον ήταν εργατική "*Η μεταπολεμική νεολαία, σ' όλη την Ευρώπη, έμαθε να σκέφτεται πως ζει σε μια προσωρινή ανακωχή παρά σε μια ειρηνική περίοδο, και να αντιλαμβάνεται την πολιτική με τους πολεμικούς όρους*", (Λιάκος, 1988, σελ. 36).

Μετά το 1920 εμφανίζονται και οι νεολαίες των αστικών πολιτικών κομμάτων όπως Πολιτική Ένωση Μακεδονικής Νεολαίας, Δημοκρατική Νεολαία Θεσσαλονίκης, Πολιτική Λαϊκή Νεολαία κ.α. Οι παραπάνω νεολαίες ιδρύονταν για την εκλογική υποστήριξη του κόμματος που ανήκαν χωρίς να αναλαμβάνουν μια ιδεάζουσα νεανική δραστηριότητα.

Από το 1925 αναπτύσσεται η ίδρυση φασιστικών οργανώσεων όπως Κεντρικός Σύνδεσμος της Αντιεβραϊκής Νεολαίας, Εθνική Ένωση Ελλάς και η Αντικομμουνιστική Οργάνωση Νέων Μακεδονίας - Θράκης. Η πιο γνωστή απ' αυτές, η ΕΕΕ με στρατιωτική οργάνωση (κράνη και στολές) έκανε επιθέσεις εναντίον των Εβραίων, εργατικών και κομμουνιστικών οργανώσεων. Η πλειοψηφία των μελών των φασιστικών οργανώσεων στην Βόρεια Ελλάδα είχαν προσφυγική προέλευση. "*Η διαφορετική θρησκεία, γλώσσα, ιδεολογία μπορούσε να κάνει στόχο επιθετικότητας από μία μάζα που έβρισκε στο ρόλο του φρουρού μιας φανταστικής παραδοσιακής τάξης το αντιστάθμισμα και το κύρος που της αφαιρούσε η υλική αθλιότητα, στην καθημερινή ζωή*", (Λιάκος, 1988, σελ. 41).

Όσον αφορά την έκφραση των κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων εμφανίζονται σύλλογοι νεανίδων και γυναικών, προσφυγικοί σύλλογοι νεολαίας είτε με βάση τον τόπο καταγωγής των μελών είτε με βάση τον τόπο εγκατάστασης, την προσφυγογειτονιά, σύλλογοι συνοικιών εκφράζοντας αθλητικές ή μορφωτικές ανάγκες νέων, τοπικιστικοί σύλλογοι. Επίσης ιδρύονται αθλητικοί και μουσικοί σύλλογοι καθώς και

συνδικάτα όπως εμποροϋπαλληλικοί, σιδηροδρομικοί κ.α. και σύλλογοι αγροτικοί, και τέλος φοιτητικοί.

Κατά την περίοδο αυτή ιδρύονται 12 μουσικοχορευτικοί σύλλογοι και 56 αθλητικοί σύλλογοι όπως Άρης; ΠΑΟΚ και Μέγας Αλέξανδρος και τα υπόλοιπα έχουν συνοικιακό χαρακτήρα. Εκτός όμως από τη μουσική και το ποδόσφαιρο, πολλαπλασιάζονται οι πολιτιστικές ανάγκες ιδιαίτερα των αστικών στρωμάτων της Θεσσαλονίκης. Από το 1925 εμφανίζονται σύλλογοι αθλητικής μορφής όπως τένις, ναυτικών αθλημάτων, μοτοσικλέτας κ.α. Στα πλαίσια των πολιτιστικών συλλόγων ανήκουν οι κινηματογραφόφιλοι, οι φίλοι του ραδιοφώνου κ.α.

Οι συνοικιακοί και προσφυγικοί σύλλογοι έχουν μικτό χαρακτήρα συνδυάζοντας τόσο την καλλιέργεια αθλητισμού όσο και τη δημιουργία χορωδιών, βιβλιοθηκών, θεάτρου.

Συμπερασματικά, με την εμφάνιση των νεανικών οργανώσεων στην πόλη της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη πόλη φαίνεται οι νέοι να διεκδικούν ή να προβάλλουν την ιδιαιτερότητα της νεανικής ηλικίας, πράγμα που έχει την έκταση και τον πλούτο ενός πολιτιστικού φαινομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

i. Είδος έρευνας

Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε αποτελεί μια σφυγμομέτρηση του τρόπου με τον οποίο οι έφηβοι του Δήμου Θεσσαλονίκης (15-18 ετών) αναπτύσσονται ψυχοκοινωνικά και εντάσσονται δυναμικά στην κοινωνία με την έννοια της χειραφέτησης. Έτσι λοιπόν η έρευνα είναι διερευνιστική, μια και βασικός σκοπός και προϋπόθεσή της είναι η εκτίμηση των χαρακτηριστικών μιας κατάστασης.

ii. Σκοπός έρευνας

Ο σκοπός της έρευνάς μας είναι η διαπίστωση του τρόπου με τον οποίο οι έφηβοι της Θεσσαλονίκης ηλικίας 15-18 κοινωνικοποιούνται εξωσχολικά, πώς αξιοποιούν τον ελεύθερό τους χρόνο, ποιά είναι τα ενδιαφέροντα και οι προτιμήσεις τους.

iii. Ερωτήματα

Ένα πρώτο ερώτημα που μας δημιουργήθηκε κατά τη διαμόρφωση του θεωρητικού μέρους της εργασίας μας ήταν να δούμε αν οι σημερινοί έφηβοι διαθέτουν χρόνο, τον οποίο θα επενδύσουν έτσι όπως αυτοί θέλουν.

Ένα δεύτερο ερώτημα έχει να κάνει με το αν υπάρχει διαφορά αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου ανάμεσα στα δύο φύλα.

Τρίτο ερώτημα που θέσαμε είναι σε ποιες δραστηριότητες προτιμούν να διαθέσουν το χρόνο τους.

Τέταρτο ερώτημα είναι κατά πόσο οι έφηβοι της Θεσσαλονίκης γνωρίζουν και επισκέπτονται τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις της πόλης καθώς και τις υπηρεσίες που απευθύνονται σ' αυτούς.

Επίσης κατά πόσο διαφέρει ο τρόπος χρήσης του ελεύθερου χρόνου και τα ενδιαφέροντά τους ανάμεσα στις τρεις τάξεις του Λυκείου.

iv. Δειγματοληψία

Οι έφηβοι που ερωτήθηκαν ανήκουν και στα δύο φύλα. Φροντίσαμε να συμπεριληφθούν στις έρευνες μαθητές και από τις τρεις τάξεις του Λυκείου στα δύο σχολεία του Δήμου Θεσσαλονίκης που πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Ρωτήθηκαν συνολικά 100 έφηβοι, 50 χωριστά στο κάθε σχολείο. Διανεμήθηκαν 17 ερωτηματολόγια σε κάθε τάξη που επισκεφθήκαμε. Συνολικά στην έρευνα πήραν μέρος 53 κορίτσια και 41 αγόρια. Τα υπόλοιπα 6 θεωρήθηκαν άκυρα.

Το δείγμα που χρησιμοποιήσαμε αν και μικρό σε αριθμό, πιστεύουμε πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την διεξαγωγή συμπερασμάτων που προσεγγίζουν σε μεγάλο βαθμό την πραγματικότητα του συγκεκριμένου Δήμου.

v. Ερωτηματολόγια

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία μας αποτελείται από δύο κύρια μέρη.

Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου, όπου αναγράφονται το φύλο, η ηλικία, ο αριθμός μελών οικογένειας, αδέρφια (αριθμός και φύλο) και τέλος το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας.

Το δεύτερο μέρος, αποτελεί το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου και περιλαμβάνει συνολικά 19 ερωτήσεις. Οι 17 ερωτήσεις είναι προκατασκευασμένες και οι υπόλοιπες δύο ανοιχτές.

Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και απαιτούσε για την συμπλήρωσή του από τον ερωτώμενο περίπου 20' σε χρόνο.

Οι όροι για την εγκυρότητα του ερωτηματολογίου ήταν οι εξής:

α) Να μην υπάρχουν πάνω από 3 απαντήσεις, όπου δίνεται ο περιορισμός αυτός στο ερωτηματολόγιο.

β) Να απαντηθούν όλες οι ερωτήσεις.

γ) Να μην υπάρχουν διπλές απαντήσεις στην ίδια ερώτηση, που η μία να αναιρεί την άλλη.

Το ερωτηματολόγιο ήταν αυτοσυμπληρώμενο και μοιράστηκε στους εφήβους μετά από δικές μας διευκρινήσεις για τον τρόπο συμπλήρωσής του.

Παραθέτουμε αυτούσιο το ερωτηματολόγιο στο Παράρτημα Β' της εργασίας μας.

vi. Πλαίσια για τη μελέτη

Η επιλογή των πλαισίων έγινε με τη σκέψη και τα δύο Λύκεια να ανήκουν στο Δήμο της Θεσσαλονίκης. Έτσι λοιπόν επιλέξαμε Λύκεια που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, μια και ο σκοπός της έρευνάς μας είναι να μελετήσουμε εφήβους που κατοικούν στη Θεσσαλονίκη και στο Δήμο της και όχι να επεκταθούμε σε συγκρίσεις.

vii. Τρόπος ανάλυσης πληροφοριών

Η ανάλυση των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων έγινε με εμπειρικό τρόπο και δεν επεξεργάστηκε τις πληροφορίες ηλεκτρονικός υπολογιστής.

Οι απαντήσεις δίνονται σε εκατοστιαία ποσοστά για την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

viii. Τρόπος παρουσίασης της μελέτης

Τα αποτελέσματα της έρευνας δίνονται με πίνακες, χωριστά για την κάθε ερώτηση. Ακολουθούν τα συμπεράσματα της μελέτης που εξάγονται με τη βοήθεια των προαναφερόμενων πινάκων. Τέλος ακολουθούν οι προτάσεις οι οποίες κατά κύριο λόγο προέρχονται από τις ιδέες των ιδίων των ερωτηθέντων εφήβων σαν απάντηση στην ερώτηση 19 του ερωτηματολογίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, ήταν να μελετηθεί η εξωσχολική κοινωνικοποίηση μαθητών Λυκείου στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Πιο συγκεκριμένα, παρακάτω αναγράφονται οι πίνακες των αποτελεσμάτων και τα αναγκαία σχόλια από την ανάλυσή τους.

i. Δημογραφικά στοιχεία

α. Φύλο

Όσον αφορά το **φύλο** τα κορίτσια υπερέχουν ελάχιστα σε σχέση με τα αγόρια. Ο αριθμός των κοριτσιών λοιπών είναι 53 έναντι 41 αγοριών.

β. Ηλικία

Πίνακας 1

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N=41	%	N=53	%	N=94	%
15	1	2,4	6	11,3	7	7,4
16	19	46,3	19	35,8	38	40,4
17	17	41,4	17	32	34	36,1
18	4	9,7	9	16,9	13	13,8
19	-	-	1	1,8	1	1,06
20	-	-	1	1,8	1	1,06
ΣΥΝΟΛΟ	41	100	53	100	94	100

Στην πλειοψηφία πρόκειται για παιδιά 16 και 17 χρονών. Λιγότερα είναι τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, ηλικίας 15 και 18 χρονών. Βέβαια η ηλικία των 15 χρονών συγκεντρώνει μεγαλύτερο ποσοστό στα κορίτσια. Τέλος βρέθηκαν μόνο 2 κορίτσια, ηλικίας 19 και 20 χρονών αντίστοιχα.

Αξίζει να αναφερθεί πως η ηλικία δεν μπορεί να υποδεικνύει και την τάξη στην οποία βρίσκεται το κάθε παιδί, καθώς κάποιο παιδί μπορεί να «κερδίζει χρόνια», να παρακολουθεί ξανά τα μαθήματα της ίδιας τάξης κ.λ.π. (Γι' αυτό παρατίθεται και ο πίνακας 2).

γ. Τάξη

Πίνακας 2

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Α΄ΛΥΚΕΙΟΥ	15	36,5	17	32,07	32	34,04
Β΄ΛΥΚΕΙΟΥ	13	31,7	19	35,8	32	34,04
Γ΄ΛΥΚΕΙΟΥ	13	31,7	17	32,07	30	31,9

Για την διεξαγωγή της έρευνας έχουν διανεμηθεί τα ερωτηματολόγια κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο αριθμός των συμμετεχόντων αγοριών και κοριτσιών από κάθε τάξη (Α΄, Β΄, Γ΄) να είναι περίπου ίσος.

δ. Αριθμός μελών οικογένειας

Πίνακας 3

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ						
3	2	4,8	5	9,7	7	7,4
4	29	70,7	39	73,5	68	72,3
5	7	17,07	8	15,09	15	15,9
6	2	4,8	1	3,7	3	3,1
7		-		-		-
8		-		-		-
9		-		-		-
10	1	2,4		-	1	1,06
ΣΥΝΟΛΟ	42	100	53	100	94	100

Το μεγαλύτερο ποσοστό, τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών, ανήκει σε τετραμελείς οικογένειες.

Ακολουθεί το ποσοστό εκείνο που αναφέρεται σε οικογένειες πενταμελείς.

Τρίτο κατά σειρά έρχεται το ποσοστό που αναφέρεται σε οικογένειες με τρία μέλη ενώ, βρέθηκαν 2 περιπτώσεις ατόμων που ανήκουν σε εξαμελή οικογένεια και 1 περίπτωση ατόμου που ανήκει σε οικογένεια με 10 μέλη.

Τα ποσοστά είναι περίπου ίδια ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια.

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί πως ο αριθμός μελών δε μπορεί να εκφράσει ταυτόχρονα και την ακριβή ιδιότητα του κάθε μέλους (π.χ. μια τετραμελής οικογένεια μπορεί να αποτελείται από 2 γονείς και τα 2 παιδιά ή τους 2 γονείς 1 παιδί και τον παππού κ.λ.π.). Με δεδομένο, όμως ότι η έρευνα αναφέρεται σ' ένα μείζον αστικό κέντρο, όπου το φαινόμενο των εκτεταμένων οικογενειών αρχίζει να εκλείπει μπορεί να εξαχθεί και

το συμπέρασμα πως το ποσοστό των παιδιών χωρίς αδέρφια είναι σχετικά χαμηλό.

ε. Μορφωτικό επίπεδο οικογένειας

Πίνακας 4

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Πατέρας	Μητέρα	Πατέρας	Μητέρα	Πατέρας	Μητέρα
Ανώτατη	29,1	14,6	28,3	11,3	28,7	12,7
Ανώτερη	17,07	9,7	22,6	22,6	26,2	17,02
Απ. Λυκείου	29,3	46,3	22,6	39,6	25,5	42,5
Απ. Γυμνασίου	17,07	17,01	15,09	9,4	15,9	12,7
Απ. Δημοτικού	4,8	12,1	11,3	16,9	8,5	14,8
Αγράμματος	2,4	-	-	-	1,06	-
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100	100	100

Το μεγαλύτερο ποσοστό, ως προς τα αγόρια, σε σχέση πρώτα με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, ανήκει στους απόφοιτους Λυκείου. Με ελάχιστη όμως διαφορά ακολουθούν οι απόφοιτοι ανώτατης σχολής ενώ, οι απόφοιτοι ανώτερης σχολής και Γυμνασίου κυμαίνονται στα ίδια - με σημαντικά όμως - ποσοστά. Το ποσοστό των αποφοίτων Δημοτικού και των αγράμματων είναι ελάχιστο.

Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι απόφοιτες Λυκείου. Ακολουθούν οι απόφοιτες Γυμνασίου ενώ με μικρή διαφορά, έπονται οι απόφοιτες ανώτατης σχολής. Το ποσοστό των απόφοιτων Δημοτικού είναι αρκετά πιο υψηλό σε σχέση με το αντίστοιχο του πατέρα και εκφράζει ένα ποσοστό της τάξης του 12%.

Ως προς τα κορίτσια, και σε σχέση πρώτα με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στους απόφοιτους ανώτατης σχολής ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι Λυκείου. Το ποσοστό των απόφοιτων Δημοτικού είναι μεν το μικρότερο συγκριτικά, εκφράζει όμως ένα σημαντικό κομμάτι επί του συνόλου των γονέων.

Τέλος οι μητέρες των κοριτσιών, κατά το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό είναι απόφοιτες Λυκείου. Το ποσοστό των απόφοιτων ανώτερης σχολής ακολουθεί με ένα ικανοποιητικό ποσοστό. Οι απόφοιτες Δημοτικού καλύπτουν ένα σημαντικό ποσοστό, ενώ τελευταίο είναι το ποσοστό των αποφοίτων ανώτατης σχολής. Δεν βρέθηκαν κι εδώ περιπτώσεις αγράμματων.

Συνοψίζοντας παρατηρούνται τα εξής:

- α) Ελάχιστες είναι οι διαφορές ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο των γονέων των κοριτσιών και των αγοριών.
- β) Ο πατέρας, τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών, συγκεντρώνει μεγαλύτερα ποσοστά ανώτερης μόρφωσης από ότι οι μητέρες των παιδιών.
- γ) Το ποσοστό απόφοιτων Δημοτικού είναι μεγαλύτερο στις μητέρες από ότι στους πατέρες.
- δ) Το ποσοστό αγράμματων είναι ελάχιστο έως μηδενικό.
- ε) Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των παιδιών μπορεί να θεωρηθεί σε γενικές γραμμές αρκετά ικανοποιητικό και ανεβασμένο.

ii. Η σημασία του ελεύθερου χρόνου για τους μαθητές

1. Τι σημαίνει για σένα ελεύθερος χρόνος;

Πίνακας 5

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Χρόνος για δημιουργία	2	5,3	4	7,4	6	6,3
Χρόνος για διασκέδαση	22	51,2	14	26,2	36	38,3
Χρόνος για προσ. έκφραση	1	2,6	4	7,4	5	5,1
Χρόνος για επικοινωνία	4	9,6	6	11,3	10	10,7
Χρόνος για ηρεμία	7	18,4	13	24,4	20	21,3
Χρόνος για εκτόνωση	3	6,8	4	7,4	7	7,6
Κάτι άλλο	2	6,1	8	15,9	10	10,7

Για την πλειοψηφία των αγοριών ελεύθερος χρόνος σημαίνει χρόνος για διασκέδαση. Ένα μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό εκφράζεται με την ερμηνεία του ελεύθερου χρόνου ως χρόνου για ξεκούραση και ηρεμία.

Τα κορίτσια συγκεντρώνουν επίσης το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό στην κατηγορία «ελεύθερος χρόνος σημαίνει χρόνος για διασκέδαση» (όμως με αρκετά μικρότερο ποσοστό σε σχέση με το αντίστοιχο των αγοριών). Επίσης αξιόλογο είναι και το ποσοστό των κοριτσιών που θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο, χρόνο για ηρεμία και ξεκούραση.

Ελάχιστοι και από τα δύο φύλα θεωρούν πως ελεύθερος χρόνος σημαίνει χρόνος για δημιουργία, προσωπική έκφραση και επικοινωνία.

Το γεγονός ότι για τα περισσότερα παιδιά η έννοια «ελεύθερος χρόνος» είναι συνώνυμη με τη διασκέδαση, την ηρεμία και την ξεκούραση, εκφράζει έμμεσα την ανάγκη τους για διασκέδαση και ξεκούραση αντίστοιχα. Η ανάγκη αυτή φανερώνει και ίσως, επιβεβαιώνει την πίεση του χρόνου που υφίσταται λόγω των πολλών σχολικών υποχρεώσεων, του άγχους για σχολική επίδοση και της έμμεσης πίεσης

των γονέων για μη παραμέληση των σχολικών υποχρεώσεων, (βλ. Πίνακα 2, Πίνακα 12 και Πίνακα 29).

2. Πιστεύεις πως ο ελεύθερος χρόνος σου καθημερινά είναι:

Πίνακας 6

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ			ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ									
Πολύ ικανοποιητικός	6,6,	7,6	-	-	-	-	3,1	3,1	-
Ικανοποιητικός	20	7,6	38,4	17,6	17,6	15,7	18,7	12,5	18,1
Ελάχιστος	60	76,9	15,2	51,1	57,3	35,2	5,4	64,3	27,3
Ανύπαρκτος	13,4	7,6	46,1	41	26,7	58,7	24,1	20,1	54,6

Η κατηγορία «διαθέτω πολύ ικανοποιητικό ελεύθερο χρόνο» απαντάται μόνο από τα αγόρια της Α΄ και Β΄ τάξης του Λυκείου συγκεντρώνοντας όμως μικρά ποσοστά.

Η μεγάλη πλειοψηφία των αγοριών της Α΄ και Β΄ τάξης θεωρεί πως ο διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος είναι ελάχιστος.

Αντίθετα, το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό στα αγόρια της Γ΄ τάξης συγκεντρώνεται στην κατηγορία «διαθέτω ανύπαρκτο ελεύθερο χρόνο». Αξιοσημείωτο όμως είναι και το γεγονός πως ένα σημαντικό ποσοστό της ίδιας τάξης θεωρεί πως ο υπάρχον ελεύθερος χρόνος κυμαίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Στα κορίτσια η κατηγορία «διαθέτω πολύ ικανοποιητικό ελεύθερο χρόνο» δεν συγκεντρώνει κανένα ποσοστό και στις τρεις τάξεις του Λυκείου.

Επίσης, ενώ στην Α΄ και Β΄ τάξη το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην κατηγορία «διαθέτω ελάχιστο ελεύθερο χρόνο» στην Γ΄ τάξη το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνεται στην κατηγορία «διαθέτω ανύπαρκτο ελεύθερο χρόνο».

Συνοπτικά, λοιπόν, παρατηρούμε τα εξής:

- α) Το πρόβλημα της έλλειψης ελεύθερου χρόνου είναι εντονότερο στους μαθητές, αγόρια και κορίτσια της Γ΄ Λυκείου.
- β) Τα αγόρια και των 3 τάξεων φαίνεται να είναι σχετικά πιο ικανοποιημένα με το διαθέσιμο ελεύθερο χρόνο από ότι τα κορίτσια και των 3 τάξεων αντίστοιχα.
- γ) Συνολικά παρατηρείται έλλειψη ικανοποιητικού ελεύθερου χρόνου για την κάλυψη και ικανοποίηση βασικών και μη αναγκών των παιδιών.

iii. Η διάθεση των χρημάτων ως προς την ψυχαγωγία

3. Που κυρίως, ως προς την ψυχαγωγία σου, διαθέτεις τα χρήματά σου;

Πίνακας 7

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ			ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Βιβλία/Περιοδικά	17,07	12,1	9,7	15,09	13,2	7,5	15,9	12,7	7,4
Δίσκου/Κασέτες	2,4	21,9	17,07	13,2	13,2	15,09	8,5	17,02	15,9
Kafe/Fast-Food/Club	60,9	7,3	12,1	40,5	22,6	11,3	50	15,9	11,7
Κιν/φος-Θέατρο	2,4	29,2	9,7	15,09	9,4	30,1	9,5	18,08	21,2
Γυμναστική/Γήπεδο	9,7	14,6	12,1	9,4	3,7	1,8	9,5	8,5	6,3
Ηλεκτρον./Μπιλιάρδο	7,3	12,1	14,6	-	3,7	-	3,1	7,4	6,3
Εκδρομές/Ταξίδια	-	-	2,4	-	7,5	5,6	-	4,2	4,2
Άλλο (Τσιγάρα/Ψάρεμα)	-	-	12,1	1,8	13,2	11,3	-	7,4	11,7
Δεν ψυχ. εκτός σπιτιού	-	-	2,4	-	-	-	-	-	1,06

Πρώτη επιλογή των αγοριών, σε σχέση με τη διάθεση χρημάτων για ψυχαγωγία, είναι η διάθεση χρημάτων σε fast-food, καφετερίες, clubs, μπαράκια κ.λ.π. Ακολουθεί, με αρκετή όμως διαφορά, η προτίμηση για αγορά βιβλίων και περιοδικών. Ενώ οι κατηγορίες

«εκδρομές - ταξίδια», «δεν ψυχαγωγούμε εκτός σπιτιού», «άλλο (τσιγάρα, ψάρεμα κ.λ.π.)» δεν συγκεντρώνουν κανένα ποσοστό ιδιαίτερη προτίμησης.

Στα κορίτσια το μεγαλύτερο ποσοστό προτιμά να διαθέτει τα χρήματα που έχει για ψυχαγωγία επίσης στις καφετερίες, clubs κ.λ.π. Σημαντικά όμως ποσοστά συγκεντρώνουν και περίπου μοιράζονται, οι κατηγορίες: «δίσκοι - κασέτες», «κινηματογράφος, θέατρο» και «βιβλία, περιοδικά». Ενώ «τα ηλεκτρονικά, μπιλιάρδο», «οι εκδρομές» και «δεν ψυχαγωγούμαι εκτός σπιτιού» συγκεντρώνουν ασήμαντα έως μηδενικά ποσοστά.

Συνοπτικά παρατηρούνται τα εξής:

- α) Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια προτιμούν κύρια να διαθέτουν τα χρήματά τους για ψυχαγωγία στις καφετερίες, clubs, μπαράκια κ.λ.π.
- β) Η διάθεση χρημάτων στα ηλεκτρονικά, μπιλιάρδο φαίνεται να αφορά κύρια τα αγόρια καθώς τα αντίστοιχα ποσοστά των κοριτσιών σ' αυτή την κατηγορία είναι ασήμαντα έως μηδενικά.
- γ) Σημαντικός αριθμός αγοριών και κοριτσιών προτιμά να διαθέτει, όλα ή ένα μέρος των χρημάτων που έχει για ψυχαγωγία, για την αγορά βιβλίων, περιοδικών, δίσκων, κασετών καθώς επίσης και για τον κινηματογράφο και το θέατρο. Μολονότι δεν συγκεντρώνουν οι κατηγορίες αυτές σε καμιά στήλη τα υψηλότερα ποσοστά, εξακολουθούν εντούτοις να εκφράζουν ένα σημαντικό, μη αγνοητέ κομμάτι του ερευνώμενου πληθυσμού.
- δ) Σχεδόν όλα τα παιδιά ψυχαγωγούνται εκτός σπιτιού.
- ε) Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια, ελάχιστα έως καθόλου ξοδεύουν χρήματα για ταξίδια, εκδρομές.
- στ) Η κατηγορία «άλλο (τσιγάρα, ψάρεμα κ.λ.π.)» συγκεντρώνει μεγαλύτερα ποσοστά στα κορίτσια απ' ότι στα αγόρια. Η

κατηγορία αυτή φτιάχτηκε για την περίπτωση που καμιά άλλη κατηγορία δε θα αντιπροσώπευε τις επιλογές των παιδιών σε σχέση με τη διάθεση των χρημάτων τους. Με κάθε επιφύλαξη, λοιπόν, το γεγονός ότι αυτή η κατηγορία συγκεντρώνει μεγαλύτερα ποσοστά στα κορίτσια μπορεί να υποδηλώνει και μεγαλύτερο ποσοστό καπνιστών στα κορίτσια απ' ό,τι τα αγόρια. Και αυτό γιατί

- i) η λέξη «τσιγάρα» αναγράφεται πρώτη και μπορεί έμμεσα να επηρεάσει το μαθητή
- ii) το ψάρεμα, που αναγράφεται δεύτερο, αποτελεί κύρια ανδρικό χόμπι
- iii) οι υπόλοιπες κατηγορίες είναι αρκετές σε πλήθος και συνεπώς, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Στη συγκεκριμένη ερώτηση από το σύνολο των κοριτσιών δεν είχε δεύτερη προτίμηση το 13,5% και τρίτη το 17,1%. Αντίθετα στα αγόρια δεν είχε δεύτερη προτίμηση το 2,8% και τρίτη το 7,83%.

4. Από που κυρίως προέρχονται τα χρήματα που ξοδεύεις
για την ψυχαγωγία σου;

Πίνακας 8

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Γονείς	30	73,1	30	56,9	60	63,9
Άλλα μέλη εκτός γονέων	-	-	2	3,9	2	2,2
Από εργασία σου	-	-	-	-	-	-
Από γονείς και μέλη	7	17,2	17	31,6	24	25,6
Από γονείς και εργασία	4	9,7	3	5,5	7	7,2
Κάτι άλλο	-	-	1	2,1	1	1,1

Με βάση τα αποτελέσματα του πίνακα 2 δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα δύο φύλα.

Τα χρήματα που ξοδεύουν για την ψυχαγωγία τους, τόσο το αγόρια όσο και τα κορίτσια, προέρχονται κύρια από τους γονείς τους. Κατά δεύτερο λόγο προέρχονται από γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας π.χ. παππούς, γιαγιά κ.λ.π. Ενώ ελάχιστοι είναι οι μαθητές των οποίων τα χρήματα για ψυχαγωγία προέρχονται από τους γονείς σε συνδυασμό με κάποια εργασία. Κανένα παιδί δεν κερδίζει χρήματα αποκλειστικά από κάποια εργασία.

iv. Πρόσωπα που ορίζουν τον τρόπο διάθεσης ελεύθερου χρόνου των μαθητών

5. Ποιος κυρίως επιλέγει τον τρόπο που διαθέτεις το χρόνο σου;

Πίνακας 9

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N=41	%	N=53	60,1	N=94	%
Εσύ	30	72,8	32	6,9	62	66,8
Εσύ και οι γονείς	3	7,1	4	1,8	7	7,4
Γονείς	-	-	1	27,4	1	1,1
Εσύ και οι φίλοι	8	20,1	14	-	22	23,5
Οι φίλοι σου	-	-	-	3,8	-	-
Κάτι άλλο	-	-	2		2	2,2

Τα αγόρια, κατά το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό, θεωρούν πως οι ίδιοι επιλέγουν πως θα διαθέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Το ποσοστό των αγοριών που θεωρεί πως διαμορφώνει τον ελεύθερο χρόνο του μαζί με τους γονείς ή μαζί με τους φίλους του είναι αρκετά μικρότερο. Κανένα αγόρι δεν απάντησε πως μόνο οι γονείς ή μόνο οι φίλοι επιλέγουν πως ο ίδιος θα διαθέσει τον ελεύθερο χρόνο του.

Ανάλογες, ως προς τα αγόρια, είναι και οι απαντήσεις των κοριτσιών. Αξίζει όμως, να αναφερθεί πως στην κατηγορία «κάτι άλλο» βρέθηκαν δύο απαντήσεις κοριτσιών που διαμορφώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους μαζί με το σύντροφό τους.

Συνοψίζοντας παρατηρούνται τα εξής: i) Και τα δύο φύλα, στην πλειοψηφία τους καθορίζουν οι ίδιοι πως θα διαθέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους ii) Ένας σημαντικός παράγοντας που συνεπηρεάζει το πως θα διατεθεί ο ελεύθερος χρόνος είναι οι φίλοι και οι παρέες iii) Ελάχιστα μπορούν οι γονείς να αποτελέσουν τους αποκλειστικούς ρυθμιστές του πως θα διατεθεί ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών τους iv) Καθόλου δε

φαίνεται οι φίλοι να καθορίζουν αποκλειστικά τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών.

βα. Οι γονείς σου τι γνώμη έχουν για τον τρόπο που διαθέτεις τον ελεύθερο χρόνο σου;

Πίνακας 10

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Συμφωνούν	16	38,9	34	64,9	50	53,2
Διαφωνούν	19	46,6	13	25,3	32	34,1
Αδιαφορούν	6	14,5	5	9,8	11	12,7
ΣΥΝΟΛΟ	41	100	53	100	94	100

Στα αγόρια το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό θεωρεί πως οι γονείς διαφωνούν με τον τρόπο που αυτοί διαθέτουν/αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Υπάρχει όμως ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό αγοριών που θεωρεί πως οι γονείς συμφωνούν ως προς τον τρόπο διάθεσης του ελεύθερου χρόνου τους. Τέλος, το ποσοστό των αγοριών που πιστεύει πως οι γονείς αδιαφορούν είναι σαφώς μικρότερο σε σχέση με τις άλλες δύο κατηγορίες, εντούτοις αντιπροσωπεύει ένα υπαρκτό κομμάτι επί του συνόλου των αγοριών που συνεπώς δε μπορεί να αγνοηθεί.

Στα κορίτσια, αντίθετα προς τα αγόρια, το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό θεωρεί πως οι γονείς συμφωνούν με τον τρόπο που αυτές διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Το ποσοστό των κοριτσιών που απάντησαν πως οι γονείς τους διαφωνούν είναι σαφώς μικρότερο αλλά εκφράζει ένα σημαντικό κομμάτι του συνόλου των κοριτσιών που μετέχουν στην έρευνα. Το ποσοστό που απάντησαν πως οι γονείς τους αδιαφορούν είναι μεν αρκετά μικρό, αλλά επίσης όπως τα αγόρια, υπαρκτό και μη αγνοητέο.

Γενικά στο μεγαλύτερο ποσοστό τα παιδιά απάντησαν πως οι γονείς συμφωνούν στο ζήτημα «διάθεση ελεύθερου χρόνου». Υπάρχει όμως ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό όπου οι γονείς διαφωνούν στον τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους. Τέλος και στο γενικό σύνολο υπάρχει ένα υπαρκτό κομμάτι επί του συνόλου των παιδιών που πιστεύει ή νιώθει ότι οι γονείς του αδιαφορούν για το πώς διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του.

ββ. Αν διαφωνούν για ποιον κυρίως λόγο;

Πίνακας 11

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ						
Γιατί δεν συμφέρει οικονομικά	2	4,4	2	3,3	4	4,2
Αποσπά από σχολείο/μαθήματα	31	76,2	44	83,3	75	79,7
Θα τους ενδιέφερε κάτι άλλο	7	16,3	7	13,3	14	15,1
Δεν ξέρεις	1	3,1	-	-	1	1

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών, των οποίων οι γονείς διαφωνούν, θεωρεί πως διαφωνούν γιατί φοβούνται μήπως αποσπασθούν ή παραμελήσουν τα μαθήματα και γενικά τις όποιες σχολικές υποχρεώσεις. Οι οικονομικοί λόγοι δε φαίνεται να αποτελούν παράγοντα σύγκρουσης των ιδίων με τους γονείς σε σχέση με τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου τους, τουλάχιστον για την συντριπτική πλειοψηφία των αγοριών.

Και στα κορίτσια δεν παρατηρείται κάποια διαφοροποίηση στις αναλογίες των ποσοστών. Η πλειοψηφία των κοριτσιών θεωρεί πως οι γονείς διαφωνούν γιατί επίσης φοβούνται μήπως παραμελήσουν τα μαθήματα και γενικά τις σχολικές υποχρεώσεις τους. Οικονομικοί λόγοι δε φαίνεται κι εδώ να αποτελούν σημαντικό παράγοντα διαφωνίας ή σύγκρουσης με τους γονείς για το πώς θα διατεθεί ο ελεύθερος χρόνος.

i. Τηλεόραση

7α.Πόσο συχνά βλέπεις τηλεόραση:

Πίνακας 12

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Πάνω από 3 ώρες/ημέρα	10	23,5	14	24,6	14	14,9
Μέχρι 3 ώρες/ημέρα	18	44,4	10	21,9	28	29,8
Μερικές φορές την εβδομάδα	7	17,5	16	30,1	33	35,1
Κάπου-Κάπου	6	14,6	13	23,4	19	20,2
Ποτέ	-	-	-	-	-	-

Τα αγόρια συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό στην κατηγορία «βλέπω τηλεόραση μέχρι 3 ώρες την ημέρα». Οι υπόλοιπες κατηγορίες συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά τα οποία όμως αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό κομμάτι επί του συνόλου των αγοριών που μετέχουν στην έρευνα.

Αντίθετα τα κορίτσια συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό στην κατηγορία «βλέπω τηλεόραση μερικές φορές την εβδομάδα». Οι υπόλοιπες κατηγορίες συγκεντρώνουν, εξίσου σημαντικά ποσοστά. Τόσο στα κορίτσια όσο και στα αγόρια παρατηρείται ποικιλία απαντήσεων καθώς όλες οι κατηγορίες μοιράζονται όχι ευκαταφρόνητα και χαμηλά ποσοστά. Διαφαίνεται εντούτοις ότι τα κορίτσια παρακολουθούν λιγότερο, ημερήσια, τηλεόραση. Ίσως σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα του πίνακα 7 της ερώτησης 2 όπου τα κορίτσια φαίνονται λιγότερο ικανοποιημένα από τον ελεύθερο χρόνο που διαθέτουν, δεν έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν περισσότερες ώρες τηλεόραση.

Τέλος η πλειοψηφία των παιδιών παρακολουθεί γενικά τηλεόραση, είτε μερικές φορές την εβδομάδα είτε μέχρι 3 ώρες είτε πάνω από 3 ώρες

την ημέρα. Κανένας δεν απορρίπτει ως ένα τρόπο διάθεσης μερικού ή όλου του ελεύθερου χρόνου.

7β. Ποια τηλεοπτικά προγράμματα παρακολουθείς;

Πίνακας 13

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ			ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Ειδήσεις	17,7	17,7	21,9	13,2	20,7	15,09	14,8	19,1	18,08
Αθλητικά	39,6	21,9	9,7	3,7	3,7	7,5	19,1	11,7	8,5
Θέατρο	-	-	-	3,7	5,6	3,7	2,1	3,1	2,1
Κινηματογράφο	34,1	29,2	12,1	43,3	16,9	3,7	39,3	22,3	7,4
Σήριαλ	4,8	7,3	9,7	13,2	16,9	18,8	9,5	12,7	14,8
Σόου	4,8	2,4	9,7	9,4	7,5	5,6	7,4	5,3	7,4
Πολιτικά/Οικονομικά	-	2,4	4,8	-	1,8	3,7	-	2,1	4,2
Κοινωνικά	-	4,8	4,8	11,3	15,09	16,9	6,3	10,6	11,7
Λογοτεχνικά	-	2,4	2,4	-	-	7,5	-	10,6	-
Μορφωτικά	-	9,7	12,1	1,8	7,5	11,3	1,06	8,5	2,1

Τα αγόρια φαίνονται να παρακολουθούν από την τηλεόραση περισσότερες κινηματογραφικές ταινίες, αθλητικές εκπομπές και ειδήσεις. Οι ειδήσεις κατηγορίες συγκεντρώνουν μικρά έως μηδενικά ποσοστά τηλεθέασης στα αγόρια.

Τα κορίτσια σ' ένα μεγάλο ποσοστό, επιλέγουν από την τηλεόραση κύρια κινηματογραφικές ταινίες. Οι ειδήσεις, τα σήριαλ και οι κοινωνικές εκπομπές συγκεντρώνουν κάποια ποσοστά ακροαματικότητας. Αξίζει να αναφερθεί πως το ποσοστό των κοριτσιών που παρακολουθεί ειδήσεις είναι ελαφρώς μικρότερο απ' ότι το αντίστοιχο για τα αγόρια. Οι αθλητικές εκπομπές συγκεντρώνουν στα κορίτσια πολύ χαμηλά ποσοστά ακροαματικότητας και δε φαίνεται έτσι, σε αντίθεση με τα αγόρια, να προσελκύουν το ενδιαφέρον τους. Τέλος όπως και στα αγόρια, οι μορφωτικές εκπομπές, οι εκπομπές για το θέατρο

και για πολιτικοοικονομικά θέματα αφήνουν σχεδόν αδιάφορα τα κορίτσια.

ii. Ραδιόφωνο

8α . Ακούς ραδιόφωνο:

Πίνακας 14

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N=41	%	N=53	%	N=94	%
Πάνω από 3 ώρες/ημέρα	6	14,1	21	40,1	27	28,8
Μέχρι 3 ώρες/ημέρα	4	10,1	9	16,8	13	13,9
Μερικές φορές την εβδομάδα	18	44,2	16	30,5	34	36,1
Κάπου-Κάπου	10	24	6	10,5	16	17,1
Ποτέ	3	7,6	1	2,1	4	4,1

Τα αγόρια, στο μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό, ακούν ραδιόφωνο μερικές φορές την εβδομάδα. Ένα επίσης, σημαντικό ποσοστό ακούει ραδιόφωνο κάπου κάπου, ενώ το ποσοστό των αγοριών που ακούει ραδιόφωνο μέχρι ή πάνω από 3 ώρες είναι αρκετά μικρότερο.

Τα κορίτσια αντίθετα, στο μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό, ακούν ραδιόφωνο πάνω από 3 ώρες την ημέρα. Υπάρχει όμως ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό που ακούει ραδιόφωνο μερικές φορές την εβδομάδα.

Γενικά τα περισσότερα παιδιά ακούν ραδιόφωνο μερικές φορές την εβδομάδα, ενώ υπάρχει ένα αξιόλογο ποσοστό παιδιών που ακούει ραδιόφωνο πάνω από 3 ώρες την ημέρα. Επίσης το ποσοστό των παιδιών που δεν ακούει καθόλου ραδιόφωνο είναι πάρα πολύ χαμηλό.

Τέλος παρατηρείται πως τα κορίτσια, σε σχέση με τα αγόρια, ακούν περισσότερο ραδιόφωνο, καθώς συγκεντρώνουν μεγαλύτερα

ποσοστά στις δύο πρώτες κατηγορίες. Ίσως το γεγονός αυτό να φανερώνει ότι περνούν και περισσότερες ώρες μέσα στο σπίτι.

8β. Ποια ραδιοφωνικά προγράμματα παρακολουθείς;

Πίνακας 15

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ			-ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ									
Ειδήσεις	-	10,5	21,05	1,9	19,2	3,8	1,1	15,5	11,1
Μουσική	92,1	2,6	2,6	94,2	1,9	-	89,3	2,1	1,1
Αθλητικά	7,8	44,7	7,8	1,9	1,9	5,7	1,1	20	6,6
Θέατρο	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σήριαλ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Πολιτικά/Οικονομικά	-	2,6	2,6	-	-	7,8	-	1,1	4,4
Κοινωνικά	-	5,2	2,6	-	-	7,6	-	5,5	5,6
Μορφ./Εκπαιδευτ.	-	2,6	2,6	-	-	9,6	-	5,5	6,6
Θρησκευτικά	-	-	-	1,9	1,9	3,8	1,1	-	2,2
Κάτι άλλο	-	5,2	2,6	-	-	-	-	2,2	-

Η συντριπτική πλειοψηφία των αγοριών που παρακολουθεί/ακούει ραδιόφωνο προτιμά τα μουσικά προγράμματα. Ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό παρακολουθεί και ενδιαφέρεται για εκπομπές σχετικές με αθλητικά γεγονότα. Οι ενημερωτικές εκπομπές, οι μορφωτικές εκπαιδευτικές εκπομπές δε φαίνεται να προσελκύουν το ενδιαφέρον των αγοριών. Ίσως να προτιμούν, τουλάχιστον ως προς την ενημέρωση, άλλους τρόπους και πηγές (βλ. πίνακα 14 και 18).

Και στα κορίτσια δεν παρατηρείται κάποια σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τα ραδιοφωνικά προγράμματα που παρακολουθούν. Προτιμούν σαφώς τις μουσικές εκπομπές ενώ, πολύ λιγότερο σε σχέση με τα αγόρια, ενδιαφέρονται για αθλητικές εκπομπές. Δεν χρησιμοποιούν το ραδιόφωνο ως μέσο ενημέρωσης, μόρφωσης-εκπαίδευσης. Ίσως επιλέγουν, όταν θέλουν να ενημερωθούν ή να μορφωθούν (να αποκτήσουν κάποιες γνώσεις) άλλους τρόπους και πηγές για να ικανοποιήσουν αυτή την επιθυμία (έντυπος τύπος, τηλεόραση κλπ) (βλ. πίνακα 14 και 18).

vii. Βιβλία

9α. Διαβάζεις βιβλία/περιοδικά:

Πίνακας 16

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
ΝΑΙ	33	80,8	53	100	86	91,5
ΟΧΙ	8	19,2	-	-	8	8,5

Τα μεν αγόρια διαβάζουν βιβλία/περιοδικά σ' ένα ποσοστό που εκφράζει τη συντριπτική πλειοψηφία αυτών. Υπάρχει όμως και ένα, σαφώς μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό που δε διαβάζει καθόλου.

Αντίθετα τα κορίτσια φαίνεται πως στο σύνολό τους διαβάζουν βιβλία /περιοδικά. Δε βρέθηκε καμιά περίπτωση κοριτσιών που γενικά δεν ασχολείται με την ανάγνωση βιβλίων ή περιοδικών ή και των δύο.

Στο σύνολό τους, λοιπόν, όλα τα παιδιά φαίνεται πως διαθέτουν μέρος του ελεύθερου χρόνου τους γενικά στο διάβασμα οτιδήποτε εξωσχολικού. (Η ερώτηση βέβαια, δε μπορεί να διευκρινίσει και τη συχνότητα, δηλαδή εάν διάβαζαν και πόσο συχνά, αραιά και πού, καθημερινά κλπ.).

9β . Τι είδους βιβλία/περιοδικά διαβάζεις;

Πίνακας 17

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ N=33			ΚΟΡΙΤΣΙΑ N=53			ΣΥΝΟΛΟ N=86		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ									
Λογοτεχνικά	15,1	18,1	15,1	26,9	34,6	15,3	22,3	28,2	15,2
Ιστορικά-Πολιτικά	-	12,1	12,1	-	3,8	9,6	-	7,05	8,2
Περιοδ.Ποικ.Ύλης	18,1	24,2	30,3	53,8	13,4	9,6	39,5	17,6	17,6
Επιστημ.-Τεχνικά	21,2	21,2	15,1	-	3,8	5,7	8,2	10,5	9,4
Αστυνομ.-Περιπέτ.	3,09	12,1	12,7	5,7	7,6	11,5	7,05	9,4	11,7
Αισθηματικά	-	-	9,09	7,6	5,7	9,6	4,7	3,5	9,4
Επιστημ.Φαντασίας	12,1	3,03	6,06	-	-	3,8	4,7	1,1	9,4
Κόμικς	12,1	18,1	12,1	-	3,8	7,6	4,7	9,4	9,4
Εφημερίδες	18,1	9,09	12,1	1,9	3,8	7,6	8,2	5,8	9,4

Τα μεγαλύτερα ποσοστά στα αγόρια συγκεντρώνουν οι κατηγορίες: Επιστημονικά – Τεχνικά (βιβλία / περιοδικά), περιοδικά ποικίλης ύλης και εφημερίδες. Τα ιστορικά – πολιτικά βιβλία καθώς και τα αισθηματικά βιβλία δε φαίνεται να προσελκύνουν ιδιαίτερα το αναγνωστικό ενδιαφέρον των αγοριών.

Τα κορίτσια φαίνεται να δείχνουν μια σαφή προτίμηση προς τα περιοδικά ποικίλης ύλης – συγκεντρώνοντας μεγαλύτερα ποσοστά απ’ ότι τα αγόρια στην αντίστοιχη κατηγορία. Το ποσοστό των κοριτσιών που διαβάζει εφημερίδες είναι σαφώς μικρότερα απ’ ότι το αντίστοιχο για τα αγόρια (βλέπε πίνακα 14) ενώ τα κορίτσια σε μεγαλύτερο ποσοστό διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία απ’ ότι τα αγόρια (η κατηγορία αυτή μάλιστα στα κορίτσια συγκεντρώνει ικανοποιητικά ποσοστά). Τα επιστημονικά – τεχνικά βιβλία (για το αυτοκίνητο, κομπιούτερ κλπ.) καθώς επίσης και τα βιβλία επιστημονικής φαντασίας δε φαίνεται, σε αντίθεση με τα αγόρια, να εκφράζουν και τα ενδιαφέροντα των κοριτσιών. Τα ιστορικά – πολιτικά βιβλία, τα κόμικς και τα αισθηματικά βιβλία δεν εκφράζουν επίσης τις

προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα των κοριτσιών όπως άλλωστε και των αγοριών.

viii. Μουσική

10α. Ακούς μουσική;

Πίνακας 18

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
ΝΑΙ	41	100	53	100	94	100
ΟΧΙ	-	-	-	-	-	-

Όλα τα παιδιά στο σύνολό τους ακούν μουσική. Η μουσική ως τρόπος έκφρασης, ψυχαγωγίας, ηρεμίας και εκτόνωσης διαθέτει το πλεονέκτημα να μην περιορίζεται ως επιλογή, μόνο κατά τη διάρκεια του όποιου ελεύθερου χρόνου του ατόμου, αλλά να συνδυάζεται και κατά τη διεκπεραίωση σχολικών ή άλλων υποχρεώσεων, εντός ή εκτός σπιτιού, εργασίας κλπ. Έτσι αιτιολογείται και το γεγονός πως όλα τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να ακούν μουσική, παρά τις πολλές υποχρεώσεις και το λιγοστό ελεύθερο χρόνο που διαθέτουν (βλέπε πίνακα 7).

Τέλος το ότι όλα τα παιδιά ακούν μουσική φανερώνει και το ότι η μουσική αποτελεί για αυτά βασική καθημερινή ανάγκη και διέξοδο (από την καθημερινότητα του σχολείου και του σπιτιού), με δεδομένη τη δύναμη που διαθέτει η μουσική στο να διασκεδάζει, να ηρεμεί, να εκτονώνει, να ψυχαγωγεί.

10βι. Αν ναι ποιο είδος μουσικής σας αρέσει;

Πίνακας 19

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ			ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ									
Κλασική	5,8	7,3	7,3	1,8	9,4	11,3	3,1	8,5	9,5
Μοντ. (τέκνο,ντίσκο)	30,2	19,5	7,3	15,8	15,09	3,7	22,7	17,02	5,3
Ροκ-Ποπ	25,3	17,07	7,3	30,1	16,9	9,4	27,6	17,02	6,5
Τζαζ	5,8	-	12,1	4,8	3,7	-	3,1	2,1	5,3
Χέβι-μέταλ	10,7	2,4	2,4	-	1,8	-	4,2	2,1	1,06
Ρεμπέτικα	5,8	21,9	9,7	5,6	16,9	13,2	5,3	19,1	11,7
Ελαφρολαϊκά-Λαϊκά	9,6	12,1	7,3	32,5	13,2	16,9	25,9	12,7	12,7
Έντεχ.Ελλην.Τραγ.	3,4	4,8	12,1	9,4	13,2	16,9	6,3	9,5	14,8
Κάτι Άλλο	3,4	2,4	2,4	-	1,8	-	1,06	1,06	1,06

Τα αγόρια φαίνεται να προτιμούν κυρίως την ξένη μουσική (τέκνο, house, ντίσκο κλπ.) και κατά δεύτερο λόγο, τη ροκ – ποπ μουσική. Η κλασική, η τζαζ, το έντεχνο ελληνικό τραγούδι και το ρεμπέτικο δε φαίνονται να έχουν μεγάλη απήχηση και να προσελκύουν μεγάλο κομμάτι επί του συνόλου των αγοριών.

Τα κορίτσια ακούν και συνεπώς, εκφράζονται κατά πρώτο λόγο με την ελαφρολαϊκή και λαϊκή μουσική και κατά δεύτερο λόγο με την ελληνική και ξένη ροκ και ποπ μουσική. Και στα κορίτσια η τζαζ, η κλασική, το ρεμπέτικο και το έντεχνο ελληνικό τραγούδι δε συγκεντρώνουν μεγάλα ποσοστά προτίμησης.

Τέλος το χέβι μέταλ ενώ στα αγόρια συγκεντρώνει κάποιο ποσοστό προτίμησης στα κορίτσια δε φαίνεται να έχει απήχηση (βρέθηκε μόνο μία περίπτωση όπου επιλέγεται η χέβι μέταλ ανάμεσα από τα υπόλοιπα είδη μουσικής).

Στη συγκεκριμένη ερώτηση από το σύνολο των αγοριών δεν απάντησαν στην 2^η προτίμηση το 22,53% και στην 3^η το 32,1%. Στα

κορίτσια δεν αναφέρεται στην δεύτερη προτίμηση το 8,01% και στην τρίτη προτίμηση το 28,6%.

10βιι. Πού ακούς μουσική περισσότερο;

Πίνακας 20

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
Σπίτι	35	85,3	46	86,5	81	85,9
Pub – Club	6	14,7	4	7,8	10	10,8
Ταβέρνες	-	-	-	-	-	-
Συναυλίες	-	-	2	3,8	2	2,2
Κάτι άλλο	-	-	1	1,9	1	1,1

Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια ακούν μουσική κύρια στο σπίτι. Μικρό έως μηδενικό είναι το ποσοστό των παιδιών που ακούν μουσική περισσότερο πηγαίνοντας σε ταβέρνες, clubs, μπαράκια., συναυλίες κλπ.

Η προηγούμενη διαπίστωση μπορεί να υποδηλώνει δύο πράγματα: α) το σπίτι είναι το μέρος εκείνο όπου τα παιδιά απολαμβάνουν περισσότερο να ακούν μουσική β) την έλλειψη και την πίεση χρόνου που υφίστανται τα παιδιά η οποία και τους αναγκάζει να βρίσκονται πολλές ώρες σπίτι διεκπεραιώνοντας τις σχολικές τους υποχρεώσεις (σχολείο, φροντιστήριο, ξένες γλώσσες κλπ.).

ix. Δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο

11. Πόσο συχνά πηγαίνεις σε *:

Πίνακας 21

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ				ΚΟΡΙΤΣΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ			
	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ												
Κινηματογράφο	34,1	36,5	14,6	14,6	9,4	60,3	24,5	5,6	20,2	50	20,2	9,5
Θέατρο	78,0	19,5	2,4	-	62,2	26,4	7,5	3,7	69,1	23,4	5,3	2,1
Εκθέσεις Ζωγρ.	95,1	2,4	2,4	-	84,9	13,2	1,8	-	89,3	8,5	2,1	-
Μουσ. Εκδηλ.	53,6	34,1	7,3	4,8	20,7	37,7	28,3	13,2	35,1	36,1	19,1	9,5
Λογ.-Ποιτ.Β.	95,1	4,8	-	-	84,9	3,7	3,7	-	89,3	8,5	2,1	-
Συζ.Οικ.Κοιν.Θεμ.	97,5	2,4	4,8	-	88,6	9,4	1,8	-	92,5	6,3	1,06	-
Μουσεία	48,5	39,4	7,3	4,8	30,1	22,6	48,3	3,7	38,2	32,9	26,5	2,1
Εκθ.Βιβλίων	68,2	19,5	-	-	35,8	34,6	18,8	5,6	50	30,8	13,8	5,3

Σ/Κ = Σπάνια/Καθόλου ΜΦ = Μερικές φορές ΑΦ = Αρκετές φορές ΠΣ = Πολύ συχνά

Με βάση τα αποτελέσματα του πίνακα αυτού δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια, στην συντριπτική τους πλειοψηφία πηγαίνουν αραιά έως και καθόλου σε: λογοτεχνικές βραδιές, θέατρο, συζητήσεις οικονομικοκοινωνικών θεμάτων, μουσεία, εκθέσεις ζωγραφικής και βιβλίων. Το γεγονός όμως ότι επίσης πηγαίνουν σπάνια έως και καθόλου στον κινηματογράφο και σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα του πίνακα 14 όπου ο κινηματογράφος συγκεντρώνει μεγάλα ποσοστά προτίμησης, μπορεί να οφείλεται κύρια στην έλλειψη ικανοποιητικού ελεύθερου χρόνου, που δε δίνει γενικά τη δυνατότητα για αξιοποίησή του σε ποικίλες εξωσχολικές δραστηριότητες.

12. Ασχολείσαι με τα ακόλουθα:

Πίνακας 22

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ			ΚΟΡΙΤΣΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ		
	Σ	Π	Κ	Σ	Π	Κ	Σ	Π	Κ
Χειροτεχνία/Εργόχειρο	2,4	9,7	87,8	3,7	35,8	60,3	3,1	24,4	72,3
Συλλογές	34,1	36,5	29,2	16,9	43,3	39,6	24,4	40,4	35,1
Ψώνια	12,1	70,7	17,07	50,9	43,3	5,6	34,04	55,3	10,6
Μικροεπισκευές	19,5	60,9	20,9	5,6	39,6	5,4	11,7	48,9	28,7
Μουσικό όργανο	19,5	19,5	60,9	24,5	22,6	52,8	39,6	21,2	56,3
Ζωγραφική	9,7	46,3	48,7	20,7	47,1	32,07	15,9	46,8	39,3
Αθλητισμό	58,5	34,1	2,4	33,9	45,2	26,7	46,8	40,4	12,7
Τραγούδι	29,2	65,6	5,2	33,9	32,07	33,9	42,5	26,5	41,4
Γράψιμο	7,3	24,3	68,2	24,5	26,4	49,05	17,02	25,5	57,4
Φωτογραφία	7,3	31,7	60,9	15,09	35,8	49,05	11,7	34,04	54,2
Χορός	12,1	26,8	60,9	32,07	43,3	24,5	23,4	40,4	40,4

Σ = Συστηματικά Π = Περιστασιακά K = Καθόλου

Οι κατηγορίες: αθλητισμός, συλλογές και τραγούδι συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά συστηματικής ενασχόλησης των αγοριών. Όμως σημαντικό ποσοστό των αγοριών ασχολείται επίσης συστηματικά με μικροεπισκευές και με την εκμάθηση μουσικού οργάνου. Σχεδόν καθόλου δεν ασχολούνται και συνεπώς, δε διαθέτουν μέρος του ελεύθερου χρόνου τους, με την χειροτεχνία / εργόχειρο, με το γράψιμο, με τη φωτογραφία και το χορό.

Τα κορίτσια συγκεντρώνουν μεγάλα ποσοστά ενασχόλησης στα ακόλουθα: ψώνια, χορός, αθλητισμός, τραγούδι και στην εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου. Επίσης μεγάλο είναι και το ποσοστό των κοριτσιών που δεν ασχολούνται καθόλου με την εκμάθηση μουσικού οργάνου, μικροεπισκευές, φωτογραφίες, γράψιμο και χειροτεχνία.

Τα ψώνια φαίνεται να αποτελούν περισσότερο «γυναικεία υπόθεση» ενώ αντίθετα, οι μικροεπισκευές είναι «αντρική επίδοση και χόμπι». Ο

αθλητισμός συγκεντρώνει στα αγόρια μεγαλύτερα ποσοστά συστηματικής ενασχόλησης σε σχέση με τα κορίτσια, τα οποία όμως συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά σε καλλιτεχνικές ασχολίες / δραστηριότητες (γράψιμο, χορός, φωτογραφία, ζωγραφική, εκμάθηση μουσικού οργάνου).

Παρά το γεγονός ότι ένα σημαντικό κομμάτι του υπό εξέταση πληθυσμού έχει εξωσχολικές δραστηριότητες, δε μπορεί να αγνοηθεί και το εξίσου σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού που υπολείπεται, το οποίο και δεν ασχολείται, τουλάχιστον συστηματικά, με τέτοιες δραστηριότητες. Το γεγονός αυτό μπορεί έμμεσα να φανερώνει: είτε την έλλειψη ικανοποιητικού ελεύθερου χρόνου, όπου δεν παρέχεται έτσι η δυνατότητα συστηματικής ενασχόλησης με εξωσχολικές δραστηριότητες, είτε το ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν εκφράζουν και δεν καλύπτουν τα βασικά ενδιαφέροντα των παιδιών, είτε βέβαια και τα δύο.

13. Πόσο συχνά ασχολείσαι με τα εξής παιχνίδια;

Πίνακας 23

ΦΥΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ				ΚΟΡΙΤΣΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ			
	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ
Ηλεκτρονικά	21,9	26,8	29,2	21,9	50,9	30,1	11,3	7,5	38,2	28,7	19,1	13,8
Μπιλιάρδο	36,5	26,8	21,9	14,6	64,1	30,1	3,7	1,8	52,1	28,7	11,7	7,4
Τάβλι	25,2	21,9	17,0	36,5	11,3	13,2	22,6	52,8	17,0	17,0	20,2	35,1
Σκάκι	31,7	34,1	19,5	14,6	6,03	16,9	16,9	5,6	47,8	24,4	18,1	9,5
Επιτραπέζια	36,5	41,3	12,1	4,8	5,6	35,8	33,9	24,5	19,1	40,4	24,4	15,9
Λόττ.-Πρώτ.-Ξυστ.	46,3	26,8	17,0	9,7	43,3	41,5	7,5	7,5	44,6	35,1	11,7	8,5

Σ/Κ = Σπάνια/Καθόλου ΜΦ = Μερικές φορές ΑΦ = Αρκετές φορές ΠΣ = Πολύ συχνά

Το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό των αγοριών φαίνεται να ασχολείται συχνότερα με τα εξής παιχνίδια: i) Τάβλι, ii) Ηλεκτρονικά. Αντίθετα σπάνια έως καθόλου συγκριτικά φαίνεται να ασχολείται με τα τυχερά παιχνίδια (λόττο, ξυστό κλπ.). Αξίζει όμως να αναφερθεί πως καμιά κατηγορία δε συγκεντρώνει εξαιρετικά υψηλά ποσοστά σε όλες τις στήλες. Συνεπώς παρατηρείται ποικιλία απαντήσεων και προτιμήσεων με μοιρασμένα τα αντίστοιχα ποσοστά.

Τα κορίτσια φαίνεται να προτιμούν να ασχολούνται συχνότερα με το τάβλι καθώς και με άλλα επιτραπέζια παιχνίδια. Σπάνια έως καθόλου ασχολούνται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, παίζοντας ηλεκτρονικά, μπιλιάρδο και τυχερά παιχνίδια (λόττο, ξυστό κλπ.).

Κι εδώ επιβεβαιώνεται (βλέπε πίνακα 8 και 25) πως ένα μεγάλο ποσοστό των αγοριών πηγαίνει / ασχολείται αρκετά έως πολύ συχνά, σε αντίθεση με τα κορίτσια, με τα ηλεκτρονικά και το μπιλιάρδο τα οποία αποτελούν κατά κάποιον τρόπο «αντρικά χόμπι».

14α . Πόσο συχνά πηγαίνεις στα παρακάτω;

Πίνακας 24

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ				ΚΟΡΙΤΣΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ			
	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ	Σ/Κ	ΜΦ	ΑΦ	ΠΣ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ												
Εστ./Fast Food	7,3	34	31,7	26,8	3,7	28,3	50,9	11,9	5,3	31,3	42,5	21,2
Καφετέριες	21,9	17,1	34,1	26,8	9,4	18,8	20,7	5,09	14,8	18,1	26,5	40,4
Club-Pub-Bar	24,3	26,8	19,5	29,2	13,2	30,1	28,3	26,4	18,1	18,1	24,4	27,6
Πάρτι	17,1	51,2	19,5	12,1	18,8	41,5	26,4	13,2	18,1	45,7	23,4	12,7
Μπουζούκια	70,7	21,9	-	7,3	37,7	47,1	9,4	5,6	52,1	36,1	5,3	6,3
Ηλεκ.-Μπιλιάρ.	24,3	12,1	29,2	34,1	60,3	22,6	11,3	5,6	46,6	18,1	19,1	18,1
Κάτι άλλο	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Σ/Κ = Σπάνια/Καθόλου ΜΦ = Μερικές φορές ΑΦ = Αρκετές φορές ΠΣ = Πολύ συχνά

Στα αγόρια φαίνεται να υπάρχει ένα μεγάλο συγκριτικά ποσοστό το οποίο και πηγαίνει πολύ συχνά στα ηλεκτρονικά / μπιλιάρδα, clubs, μπαράκια, fast-food και καφετέριες. Επίσης υπάρχει κι ένα μεγάλο ποσοστό το οποίο, μολονότι δεν πηγαίνει πολύ συχνά στα παραπάνω μαγαζιά, εντούτοις, τα επισκέπτεται αρκετά συχνά δηλαδή 1- 3 φορές την εβδομάδα. Τα μπουζούκια δε φαίνεται να αποτελούν συχνό / τακτικό τρόπο διασκέδασης /ψυχαγωγίας για την πλειονότητα των αγοριών ίσως λόγω μικρής οικονομικής δυνατότητάς τους, ίσως γιατί η μουσική και γενικά η όλη παρεχόμενη διασκέδαση δεν εκφράζει τις προτιμήσεις των αγοριών.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κοριτσιών φαίνεται να πηγαίνει συχνότερα στα: clubs, pubs, μπαράκια. Όμως μεγάλο ποσοστό κοριτσιών πηγαίνει αρκετές φορές δηλαδή 1-3 φορές την εβδομάδα στα εστιατόρια, fast-food καθώς και σε διάφορα πάρτι. Τέλος τα κορίτσια φαίνεται να πηγαίνουν συχνότερα σε μπουζούκια απ' ότι τα αγόρια ενώ τα αγόρια πολύ συχνότερα στα ηλεκτρονικά – μπιλιάρδα.

14β. Οι λόγοι που πηγαίνεις σχετικά πιο συχνά στα παραπάνω;

Πίνακας 25

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
Γιατί είναι πιο οικονομικά	4	9,7	2	3,7	6	6,3
Για να βρεις φίλους	5	12,1	16	30,1	21	22,3
Για να διασκεδάσεις	23	56	22	41,5	45	47,8
Για να χορέψεις	6	14,6	8	15	14	14,8
Για να πεις	-	-	1	1,8	1	1,06
Γιατί δεν ξέρεις τι άλλο να κάνεις	3	7,3	4	7,5	7	7,4

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών πηγαίνει συχνότερα σε κάποια μαγαζιά για να διασκεδάσει. Σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα του πίνακα 7, όπου ελεύθερος χρόνος για τους περισσότερους σημαίνει χρόνος για διασκέδαση, επιβεβαιώνεται η ανάγκη των αγοριών για διασκέδαση, απόδραση από την καθημερινότητα και την πίεση του σπιτιού και του σχολείου. Μικρότερο είναι το ποσοστό των αγοριών που επισκέπτονται συχνότερα κάποια μαγαζιά για να βρει φίλους να χορέψει και γιατί δεν ξέρει τι άλλο καλύτερο να κάνει. Τέλος, μηδενικό είναι το ποσοστό των αγοριών που πηγαίνει συχνότερα σε κάποια μαγαζιά για να πει.

Και τα κορίτσια επισκέπτονται πιο συχνά ορισμένα μαγαζιά με σκοπό να διασκεδάσουν, να περάσουν ωραία. Και στα κορίτσια παρατηρείται και επιβεβαιώνεται (βλ. πίνακα 7) η ανάγκη για διασκέδαση. Σε αντίθεση όμως με τα αγόρια, υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό κοριτσιών που προτιμά να πηγαίνει συχνότερα σε κάποια μαγαζιά για να βρει φίλους και συνεπώς για επικοινωνία και συναναστροφές. Η ανάγκη αυτή για επικοινωνία δεν παρατηρήθηκε τόσο έντονη στα αγόρια.

χ. Αξιοποίηση πηγών και οργανώσεων κοινότητας

15. Έχεις ποτέ επισκεφτεί τις παρακάτω υπηρεσίες:

Πίνακας 26

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ						
X.E.N.	-	100	13,2	86,8	6,6	93,4
X.A.N.Θ.	41,5	58,5	54,8	45,2	48,2	51,8
Κέντρο Πληρ. Νεότητας	2,5	97,5	1,8	98,2	2,2	97,8
Κέντρα Νεότητας	21,8	78,2	22,6	77,4	22,2	77,8
Οργ.Νέων-Προσκοπισμός	19,5	80,5	30,2	69,8	24,8	75,2
Βαφοπούλειο	31,7	68,3	35,8	64,2	33,8	66,2
N.E.Λ.E.	2,5	97,5	-	100	1,2	98,8
K.E.NE.	2,5	97,5	5,6	94,4	4,1	95,9
Κέντρο Μουσικ. Δραστηριοτήτων	17,2	82,8	26,4	73,6	21,8	78,2
E.O.Π.	4,8	95,2	3,8	96,2	4,3	95,7
Δημοτικό Ωδείο	21,8	78,2	41,6	58,4	31,7	68,3
Κολυμβητήριο Εθν.	53,6	46,4	67,2	32,8	60,4	39,6
Εθνικ. Αρχαιολ. Μουσείο	85,4	14,6	73,5	26,5	79,5	20,5
K.Θ.B.E.	60,9	39,1	84,9	15,1	72,9	27,1
Πινακοθήκη	24,3	75,7	45,2	54,8	34,8	65,2

Τα αποτελέσματα του πίνακα 26 δείχνουν πως το σύνολο των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών, όχι μόνο πολύ λίγα γνωρίζουν για τις υπηρεσίες / προγράμματα που υπάρχουν στην πόλη τους, αλλά και πολλά από τα παιδιά δεν έχουν καν επισκεφτεί και πιθανώς, δεν ξέρουν που βρίσκονται οι παραπάνω υπηρεσίες. Δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Η Ν.Ε.Λ.Ε., η Κ.Ε.ΝΕ., ο Ε.Ο.Π., η Χ.Ε.Ν. και το Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας είναι οργανώσεις τις οποίες τα παιδιά, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν έχουν ποτέ επισκεφτεί.

Πολύ ενθαρρυντικά είναι τα ποσοστά που αναφέρονται στο Εθνικό Κολυμβητήριο, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος και στη Χ.Α.Ν.Θ.

16. Σε ποιους συλλόγους – οργανώσεις ανήκει;

Πίνακας 27

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ						
Πολιτιστικό	-	-	3	5,8	3	3,2
Αθλητικό	19	45,6	13	24,2	32	57,1
Προσκοπικό	3	7,3	2	3,8	5	5,4
Οικολογικό	1	2,5	3	5,8	4	4,3
Θρησκευτικό	1	2,5	6	11,5	7	7,6
Φυσιολ.-Ορειβατικό	-	-	2	3,8	2	2,2
Πολιτικό	1	2,5	1	2,1	2	2,2
Κάτι άλλο	-	-	1	2,1	1	1,1
Κανένα	16	39,6	22	40,9	36	38,2

Το μικρότερο συγκριτικά ποσοστό, τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών, φαίνεται ότι ανήκει σε κάποιο σύλλογο / οργάνωση. Υπολείπεται όμως κι ένα ποσοστό, μικρότερο μεν, αλλά εντούτοις σημαντικό, καθώς εκφράζει μεγάλο κομμάτι του ερευνούμενου πληθυσμού, όπου δεν ανήκει σε κανένα σύλλογο / οργάνωση.

Η πλειοψηφία των αγοριών, που ανήκει σε κάποιο σύλλογο / οργάνωση, φαίνεται να ανήκει σε αθλητικούς συλλόγους.

Το ίδιο ισχύει και για τα κορίτσια. Όμως παρουσιάζεται ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό το οποίο ανήκει σε θρησκευτικό σύλλογο ή οργάνωση, ποσοστό που δε συγκεντρώθηκε στα αγόρια.

Οι άλλοι σύλλογοι (πολιτιστικοί, φυσιολατρικοί, οικολογικοί κλπ.) φαίνεται πως δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών. Αντίθετα ο τομέας «αθλητισμός» φαίνεται πως προσελκύει το αντίστοιχο ενδιαφέρον

και αποτελεί σημαντικό τμήμα διάθεσης ελεύθερου χρόνου (βλέπε πίνακα 26).

17. Αν είσαι μέλος είναι γιατί:

Πίνακας 28

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 16	%	N = 22	%	N = 38	%
Εκφράζει ενδιαφέροντα	8	50	10	45,4	18	47,3
Είναι μέλη και οι φίλοι σου	1	6,2	-	-	1	2,6
Επικοινωνία και συναναστροφή	1	6,2	2	9	3	7,8
Περνάς ωραία	6	37,5	7	31,8	13	34,2
Μαθαίνεις	-	-	1	4,5	1	2,6
Κάτι άλλο	-	-	2	9	2	5,2

Χωρίς ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, η πλειοψηφία των παιδιών που είναι μέλη κάποιου συλλόγου ή οργάνωσης είναι γιατί: i) μέσα από αυτούς εκφράζονται και τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα ii) περνούν ωραία. Αν ληφθεί υπ' όψιν το γεγονός ότι η πλειονότητα των παιδιών που είναι μέλη, είναι μέλη κάποιου αθλητικού συλλόγου, επιβεβαιώνεται και πάλι το ότι ο τομέας «αθλητισμός» αποτελεί έναν τομέα που εκφράζει, προσελκύει το ενδιαφέρον των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών. Επίσης έχει τη δύναμη να διασκεδάζει, να ψυχαγωγεί, να συντελεί παράλληλα, στην απόδραση από την καθημερινότητα και την πίεση του σχολείου και του σπιτιού (βλέπε πίνακες 2,12 και 29).

Τέλος ο παράγοντας μάθηση, γνώση δε φαίνεται να αποτελεί κίνητρο για τα παιδιά να ενσωματωθούν σε κάποια οργάνωση. Ίσως γιατί αυτά που πρέπει να μάθουν και να γνωρίζουν καθημερινά στα πλαίσια των σχολικών και άλλων υποχρεώσεών τους είναι τόσα πολλά που δεν αφήνουν περιθώρια για ενασχόληση, γνώση άλλων αντικειμένων.

18. Αν δεν είσαι μέλος είναι γιατί:

Πίνακας 29

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 25	%	N = 31	%	N = 56	%
Δεν σε εκφράζουν	3	12	1	3,2	4	7,1
Δεν γνωρίζεις ότι υπάρχουν	7	28	6	19,3	13	23,2
Έχεις κάτι καλύτερο να κάνεις	2	8	3	9,6	5	8,9
Διαφωνούν οι γονείς σου	1	4	1	3,2	2	3,5
Υποχρεώσεις σχολείου	10	40	17	54,8	27	48,2
Δεν είναι μέλη οι φίλοι σου	2	8	3	9,6	5	8,9

Χωρίς να υπάρχουν ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που δεν είναι μέλη κάποιου συλλόγου / οργάνωσης είναι γιατί: 1^{ov} οι υποχρεώσεις του σχολείου είναι πάρα πολλές και καθημερινές και δεν επιτρέπουν έτσι την αξιοποίηση κάποιου ελεύθερου χρόνου σε τέτοιο σκοπό, 2^{ov} δε γνωρίζουν μερικές φορές και την ύπαρξη και τις δραστηριότητες πολλών συλλόγων / οργανώσεων.

Οι φίλοι και οι γονείς δε φαίνεται να επηρεάζουν έντονα τα παιδιά στο αν θα ενσωματωθούν ή όχι σ' έναν σύλλογο ή οργάνωση. Ειδικότερα οι γονείς, μολονότι σ' ένα μεγάλο ποσοστό διαφωνούν (βλέπε πίνακα 11) ως προς το πώς τα παιδιά τους διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους, από φόβο μήπως παραμελήσουν τα μαθήματά τους, δε φαίνεται εδώ να έχουν αρνητική στάση ή να αποτρέπουν τα παιδιά να γίνουν μέλη ενός συλλόγου.

xi. Ανικανοποίητες επιθυμίες των μαθητών

19. Ανέφερε κάτι που θα ήθελες να κάνεις κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου σου και για κάποιους λόγους δεν μπορείς να το κάνεις;

Στόχος της ανοιχτής αυτής ερώτησης είναι να διαπιστωθεί κατά πόσο τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους έτσι όπως θα ήθελαν και αν όχι σε ποιες άλλες δραστηριότητες / τομείς θα ήθελαν να ασχοληθούν και ποιοι είναι οι λόγοι που τελικά δεν τους το επιτρέπουν.

Ο παρακάτω πίνακας περιλαμβάνει το ποσοστό των παιδιών που αισθάνονται ικανοποιημένοι σχετικά με το πώς θα αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους και επίσης το ποσοστό των παιδιών που θα ήθελαν να ασχοληθούν με κάτι άλλο και βέβαια, ποιες είναι συγκεκριμένα αυτές οι δραστηριότητες.

Πίνακας 30

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N = 41	%	N = 53	%	N = 94	%
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ						
Αθλητισμός	11	26,8	9	16,9	20	21,2
Καλλ.Δραστ.(Ζωγρ.Φωτ.Χορός)	-	-	5	9,4	5	5,3
Κιν/γράφος - Θέατρο	3	7,3	4	7,5	7	7,4
Ξένες γλώσσες	-	-	5	9,4	5	5,3
Εκδρομές – Ταξίδια	5	12,1	7	13,2	12	12,7
Μουσικό όργανο	4	9,7	4	7,5	8	8,5
Καφετερίες – Μπαράκια – κλπ.	5	12,1	3	5,6	8	8,5
Ανάγνωση βιβλίων	-	-	6	11,3	6	6,3
H/Y Computers	3	7,3	-	-	3	3,1
Ψάρεμα – Κυνήγι	1	2,4	-	-	1	1,06
Τηλεόραση	2	4,8	1	1,8	3	3,1
Κοιν. Συναν. Βόλτες με φίλους	-	-	4	7,5	4	4,2
Αξιοποιώ όπως θα ήθελα τον ελ.χρ. μου είμαι ικανοποιημένος	7	17,07	5	9,4	12	12,7

Οι παραπάνω κατηγορίες αντιπροσωπεύουν και τις απαντήσεις των παιδιών σχετικά με το αν είναι ικανοποιημένοι με το πως μέχρι τώρα αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους και αν όχι, τι άλλο θα ήθελαν να κάνουν.

Συγκεκριμένα το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών θα ήθελε να ασχοληθεί με τον αθλητισμό ή ακόμα να ασχοληθεί περισσότερο εντατικά απ' ότι ήδη ασχολείται. Ένα σημαντικό ποσοστό θα ήθελε, κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου του, να πραγματοποιεί περισσότερες εκδρομές/ταξίδια είτε για να γνωρίσει καινούργια μέρη και άλλα ήθη – έθιμα και πολιτισμούς είτε για να ξεκουραστεί, να ηρεμήσει και να αποδράσει έτσι από την καθημερινότητα και την πίεση του σχολείου και του σπιτιού. Επίσης σημαντικό είναι και το ποσοστό των αγοριών που θα ήθελε να πηγαίνει συχνότερα σε clubs, μπαράκια καφετερίες κλπ. Τέλος υπάρχει

και το ποσοστό, το οποίο, παρόλο που εκφράζει τη μειοψηφία των αγοριών, αντιπροσωπεύει εντούτοις ένα σημαντικό και υπαρκτό κομμάτι επί του συνόλου των αγοριών, που είναι ικανοποιημένο από τον τρόπο που διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του και δε θα ήθελε να ασχοληθεί με κάτι επιπλέον κατά τη διάρκειά του.

Και τα κορίτσια δείχνουν επιθυμία να ασχοληθούν περισσότερο με τον αθλητισμό, την πραγματοποίηση εκδρομών – ταξιδιών καθώς και να πηγαίνουν συχνότερα σε μπαράκια – clubs κλπ. Επιπλέον όμως φαίνεται να τους ενδιαφέρει, σε αντίθεση με τα αγόρια και η εκμάθηση ξένων γλωσσών, η ανάγνωση βιβλίων και η ενασχόληση με καλλιτεχνικές δραστηριότητες όπως: φωτογραφία, σκηνοθεσία, χορός, τραγούδι, ζωγραφική. Τα computer και το κυνήγι – ψάρεμα φαίνεται να αποτελούν περισσότερο «αγορίστικα» ενδιαφέροντα, χόμπι. Και στα κορίτσια το ποσοστό που αισθάνεται πως διαθέτει αρκετό ελεύθερο χρόνο που του επιτρέπει να ασχοληθεί με ότι θα ήθελε αποτελεί μειοψηφία. Όμως συγκρίνοντας το αντίστοιχο ποσοστό των αγοριών παρατηρείται πως τα κορίτσια αισθάνονται λιγότερο ικανοποιημένα από τον ελεύθερο χρόνο τους (ποιοτικά και ποσοτικά) (βλέπε πίνακα 7).

Οι λόγοι, που τελικά αναγκάζουν τα παιδιά, είτε να μην έχουν καθόλου ελεύθερο χρόνο, είτε να έχουν άλλα όχι τόσο επαρκή για να ικανοποιήσουν όλα τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους, δεν αναφέρθηκαν απ' όλους, παρόλο που τους ζητήθηκε. Τα παιδιά φαίνεται να έδωσαν έμφαση περισσότερο στο τι θα ήθελαν να κάνουν κατά τον ελεύθερο χρόνο τους και όχι γιατί τελικά δεν το πραγματοποιούν. Από το σύνολο όμως των παιδιών που αναφέρθηκαν και στους λόγους που δεν αξιοποιούν όπως θα ήθελαν τον ελεύθερο χρόνο τους, η συντριπτική πλειοψηφία αναφέρθηκε στο φόρτο μαθημάτων και στις πολλές σχολικές, και όχι μόνο, υποχρεώσεις (π.χ. φροντιστήριο, ξένη γλώσσα, Η/Υ κλπ.). Κάποιοι αναφέρθηκαν και σε οικονομικούς λόγους που δεν τους δίνουν τη δυνατότητα να κάνουν πολλά

πράγματα (αναφέρθηκαν κύρια αυτοί που θα ήθελαν να πηγαίνουν συχνότερα σε καφετερίες, μπαράκια κλπ. και κάποιοι που θα ήθελαν να ασχοληθούν με κάποια λεγόμενα «ακριβά» σπορ όπως το σκι, το ράλι αυτοκινήτων – μηχανών κλπ.). Τέλος βρέθηκαν δύο απαντήσεις κοριτσιών οι οποίες θα ήθελαν να ασχοληθούν με περισσότερα πράγματα αλλά δεν βρίσκουν σύμφωνους τους γονείς τους, οι οποίοι και φοβούνται την παραμέληση των σχολικών υποχρεώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών της Θεσσαλονίκης και των δύο φύλων, είναι πολύ περιορισμένος. Χαρακτηριστικά, ελάχιστα άτομα απάντησαν πως θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο τους πολύ ικανοποιητικό ενώ τα περισσότερα άτομα θεωρούν πως ο ελεύθερος χρόνος τους είναι είτε ελάχιστος είτε ανύπαρκτος.

Τα αγόρια φάνηκαν ελαφρώς πιο ικανοποιημένα απ' ότι τα κορίτσια, ως προς το διαθέσιμο ελεύθερο χρόνο τους. Οι διαφορές όμως στις αναλογίες των ποσοστών είναι τόσο μικρές που δε μας επιτρέπει να μιλάμε για έντονες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα σε σχέση με το πώς το καθένα αντιλαμβάνεται τον ελεύθερο χρόνο που διαθέτει (ελάχιστο, ικανοποιητικό κλπ.).

Εκεί όμως που παρατηρήθηκαν έντονες διαφοροποιήσεις ήταν ανάμεσα στα παιδιά της Γ' τάξης και στα παιδιά των άλλων δύο τάξεων (Α' και Β'). Το ποσοστό των παιδιών της Γ' τάξης που θεωρεί πως διαθέτει σχεδόν ανύπαρκτο χρόνο είναι πολύ μεγαλύτερο (μάλιστα στα κορίτσια ξεπερνά το 50%) απ' ότι το αντίστοιχο ποσοστό για τα παιδιά των άλλων δύο τάξεων. Φαίνεται δηλαδή πως σ' αυτή την τάξη οι σχολικές απαιτήσεις είναι πολύ πιο αυξημένες, ο ρυθμός μελέτης εντονότερος και το άγχος για μια θέση σε κάποια ανώτερη ή ανώτατη σχολή ακόμη μεγαλύτερο.

Για τα περισσότερα παιδιά η έννοια «ελεύθερος χρόνος» είναι συνυφασμένη με τις έννοιες «διασκέδαση» και κατά δεύτερο λόγο με τις έννοιες «ξεκούραση, ηρεμία». Ίσως εκφράζεται έτσι έμμεσα η ανάγκη των παιδιών για διασκέδαση και ξεκούραση, αντίστοιχα κατά τον ελεύθερο χρόνο καθώς εκτός ελεύθερου χρόνου (στο σχολείο, στο φροντιστήριο κλπ.) δεν παρέχεται η δυνατότητα και για διασκέδαση και για εσωτερική ηρεμία,

αλλά αντίθετα απαιτείται συνεχής πνευματική εγρήγορση, έντονος ρυθμός μελέτης, διδασκαλία πολλών μαθημάτων κανένα εκ'των οποίων δεν κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών.

Τα χρήματα που ξοδεύουν τα παιδιά για την ψυχαγωγία τους προέρχονται κύρια από τους γονείς. Κανένα παιδί δεν κερδίζει χρήματα αποκλειστικά από κάποια εξωτερική εργασία. και τα δύο φύλα προτιμούν πρώτιστα να ξοδεύουν αυτά τα χρήματα σε μαγαζιά όπως καφετέριες, fast-food, clubs κλπ. Κατά δεύτερο λόγο, τα μεν αγόρια για την αγορά βιβλίων - περιοδικών, τα δε κορίτσια για την αγορά βιβλίων - περιοδικών αλλά και για τον κινηματογράφο, θέατρο.

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό γονέων - μεγαλύτερο για τα αγόρια - διαφωνεί για το πώς τα παιδιά τους διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Το σημαντικό όμως είναι πως ο κυριότερος λόγος που πολλοί γονείς διαφωνούν δεν είναι για το αν ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών αναλώνεται σε άσκοπες, ανούσιες δραστηριότητες αλλά διαφωνούν κύρια φοβούμενοι μήπως τα παιδιά παραμελήσουν τις σχολικές υποχρεώσεις τους. Συνεπώς στα παιδιά υφίσταται και μια πίεση από το ίδιο το σπίτι η οποία, λίγο ή πολύ, επηρεάζει την ψυχολογία και την συμπεριφορά τους.

Στην ερώτηση «ποιος επιλέγει τον τρόπο που θα διαθέσεις τον ελεύθερο χρόνο σου» η πλειοψηφία των παιδιών απάντησε πως οι ίδιοι είναι αυτοί που διαμορφώσουν και καθορίσουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Μήπως όμως αυτό αποτελεί ψευδαίσθηση των ίδιων των παιδιών και άλλοι είναι οι παράγοντες που διαμορφώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους; Η εσωτερική πίεση που υφίστανται τα παιδιά τόσο από το σχολείο, τις πολλές υποχρεώσεις και απαιτήσεις του, όσο και από το σπίτι δεν αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν καθοριστικά τον ελεύθερο χρόνο τους και από ποσοτική και από ποιοτική άποψη;

Στο προηγούμενο συμπέρασμα συνηγορούν και οι απαντήσεις των παιδιών και των δύο φύλων, στην τελευταία ερώτηση η οποία ζητούσε από

τα παιδιά να αναφέρουν δραστηριότητες με τις οποίες θα ήθελαν να ασχοληθούν αλλά για κάποιους λόγους αυτό δεν είναι εφικτό. Τα παιδιά αναφέρθηκαν σε πλήθος δραστηριοτήτων - ασχολιών και μάλιστα δημιουργικών και αξιόλογων, όπου θα επιθυμούσαν να εμπλακούν, αλλά λόγω των πολλών σχολικών υποχρεώσεων δεν έχουν ήδη ασχοληθεί. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει αφ' ενός ότι τα παιδιά έχουν κλίσεις και ενδιαφέροντα τα οποία κάτω από ευνοϊκότερες συνθήκες θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν και αφ' ετέρου πως τελικά ο ελεύθερος χρόνος δε διαμορφώνεται όπως τα ίδια τα παιδιά θα ήθελαν, αλλά με βάση το σχολικό πρόγραμμα, την πίεση, έμμεση ή άμεση που ασκείται από το σχολείο και την οικογένεια για πιστή αφοσίωση σ' αυτό.

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό παιδιών, χωρίς ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, δε γνωρίζει ποιες υπηρεσίες - οργανώσεις υπάρχουν στην κοινότητα, ποιες απ' αυτές μπορούν να αφορούν άμεσα και τους ίδιους και βέβαια τι προγράμματα, παροχές, δραστηριότητες περιλαμβάνουν. Χαρακτηριστικό είναι πως υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν επισκεφτεί ποτέ το Εθνικό Κολυμβητήριο, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, κέντρο νεότητας κλπ. Οι κυριότερες αιτίες είναι είτε η άγνοια για την ύπαρξή τους, είτε οι σχολικές υποχρεώσεις, είτε και τα δύο αυτά.

Τα συμπεράσματα της έρευνάς μας, σε γενικές γραμμές, θα λέγαμε ότι είναι ενθαρρυντικά και σε καμία περίπτωση απογοητευτικά γιατί

α) Βρέθηκε σημαντικό ποσοστό παιδιών, μικρότερο μεν αλλά υπαρκτό και, συνεπώς, μη αγνοητέο, το οποίο έχει ενδιαφέροντα, είναι μέλος κάποιου συλλόγου, διαβάζει βιβλία, ακούει ή παρακολουθεί εκπομπές επικαιρότητας, ακούει καλή μουσική, δεν πηγαίνει συχνά σε clubs ή ηλεκτρονικά κλπ.

β) Επίσης τα περισσότερα παιδιά που δεν έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο ή δεν τον αξιοποιούν δημιουργικά δεν είναι γιατί δεν έχουν κλίσεις και ενδιαφέροντα, αλλά, γιατί, είτε οι πολλές σχολικές απαιτήσεις απορροφούν

κυριολεκτικά όλη τους την σωματική και πνευματική ενέργεια, είτε δεν έχουν ενημερωθεί για την σωστή οργάνωση και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, για τις υπηρεσίες - συλλόγους που προσφέρουν σημαντικό έργο στην εποικοδομητική «Εκμετάλλευση» του ελεύθερου χρόνου. Οι απαντήσεις των παιδιών στην τελευταία ερώτηση έδειξαν πως, κάτω από ευνοϊκότερες συνθήκες, θα μπορούσαν να ασχολούνται με πολύ περισσότερα πράγματα και να καλλιεργήσουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντα που έχουν.

Τα αποτελέσματα της έρευνας για το πώς αναλώνεται ο ελεύθερος χρόνος των εφήβων - μαθητών στην πόλη της Θεσσαλονίκης ήταν αρκετά αποκαλυπτικά. Τα παιδιά έδειξαν, παρά την ανησυχία που προβάλλεται τελευταία από ειδικούς και μη για το «που βαδίζει η σημερινή νεολαία» χωρίς ιδανικά και ενδιαφέροντα, πως έχουν κλίσεις, άποψη για τη ζωή, πράγματα με τα οποία θα ήθελαν να ασχοληθούν (τέχνη, αθλητισμός, ξένες γλώσσες κλπ.). Εξωτερικοί όμως παράγοντες είναι η αιτία που ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών αξιοποιείται πολύ φτωχά και συνεπώς δεν καταφέρνουν να ικανοποιήσουν τις πραγματικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους.

Οι σημερινοί έφηβοι έχουν την «τύχη» να μεγαλώνουν σε μια κοινωνία κυρίως καταναλωτική και απαιτητική προς τα μέλη της. Ο έφηβος σήμερα, ως ο αυριανός διαχειριστής του πλανήτη, οφείλει αφ' ενός να είναι γνώστης των πάντων και αφ' ετέρου να είναι καλά επιστημονικά καταρτισμένος και εξειδικευμένος για τη μελλοντική του ιδιότητα. Παντογνωσία και εξειδίκευση αποτελούν φανερή αντίφαση και προκαλούν στις ψυχές των νέων συναισθήματα άγχους και φόβου-τρόμου.

Επιπλέον οι έφηβοι της Θεσσαλονίκης έχουν να αντιμετωπίσουν τις καταλυτικές επιδράσεις που συνεπάγεται η διαβίωση σε μια μεγάλη πόλη (απομόνωση των ανθρώπων, καχυποψία, εγκληματικότητα, περισσότερο άγχος και γενικά πιο αγχωτικούς ρυθμούς ζωής, περισσότερα και εντονότερα καταναλωτικά πρότυπα κλπ.).

Και όλα τα παραπάνω αποκτούν μεγαλύτερη διάσταση γνωρίζοντας την ιδιομορφία της εφηβικής ηλικίας με τις τεράστιες και καθοριστικές ψυχοσωματικές αλλαγές που συντελούνται κατά τη διάρκειά της.

Στην προσπάθειά μας για υπόδειξη κάποιων προτάσεων σχετικά με το πως οι σημερινοί έφηβοι της Θεσσαλονίκης μπορούν να οργανώνουν και να αξιοποιούν πιο εποικοδομητικά τον όποιο ελεύθερο χρόνο τους, πιστεύουμε πως οποιεσδήποτε αλλαγές είναι αδύνατο να επιτευχθούν αν δεν γίνουν άμεσες και σχολαστικές παρεμβάσεις στους τρεις βασικούς κοινωνικοποιητικούς θεσμούς την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα.

Ξεκινώντας από την οικογένεια δεν πρέπει να αγνοηθεί πως και αυτή (όχι μόνο οι έφηβοι) υφίστανται τις τρομερές πιέσεις από τη ραγδαία κοινωνική μεταβολή και τις αλλαγές ρόλων και αξιών. Ο θεσμός της οικογένειας, όπως άλλωστε και πολλοί άλλοι θεσμοί και αξίες, περνούν μια τεράστια κρίση σήμερα. Λαμβάνοντας όμως υπόψιν ότι τα παιδιά παίρνουν τα πρώτα τους μαθήματα κοινωνικής προσαρμογής μέσα στην οικογένεια και σε μια ηλικία όπου το κάθε βίωμα και η κάθε εμπειρία παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, πιστεύουμε ακράδαντα πως ο θεσμός της οικογένειας πρέπει να ενισχυθεί, να ενεργοποιηθεί, να υποστηριχθεί. Και πρέπει γιατί ακριβώς η οικογένεια έχει τη δύναμη να πλάσει ισορροπημένες, αξιόλογες, χρήσιμες προσωπικότητες.

Γι' αυτό κι έχουν ιδιαίτερη σοβαρότητα τα προβλήματα που τυχόν δημιουργούνται μέσα στην οικογένεια. Η μη αρμονική συμβίωση των γονέων, η έγνοια των προβλημάτων, η έγνοια των μέσων για τη σωστή αντιμετώπιση - επίλυσή τους, η έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος προς το παιδί, η εύνοια προς κάποιο παιδί κλπ. είναι προβλήματα που εμποδίζουν την ομαλή κοινωνικοποίηση του παιδιού. Είναι γνωστό πως ένα άτομο όχι σωστά κοινωνικοποιημένο δε μπορεί να λειτουργήσει σωστά και εποικοδομητικά, για τον εαυτό του και τους άλλους, σε κάθε πλευρά - τομέα της ζωής του (σχολείο, ψυχαγωγία, ελεύθερος χρόνος κλπ.).

Επίσης συχνά παρατηρείται το φαινόμενο οι γονείς να πιέζουν τα παιδιά να ασχολούνται με πράγματα που οι ίδιοι θα ήθελαν να κάνουν, αλλά για κάποιους λόγους δεν τα κατάφεραν, αψηφώντας έτσι τις πραγματικές κλίσεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών τους. Επιπλέον οι γονείς προσπαθούν συχνά να επιβάλλουν στα παιδιά τους το μήνυμα ότι «πετυχημένοι» θα είναι μόνο αν ανταποκριθούν άριστα στις απαιτήσεις του σχολείου και καταφέρουν να εισαχθούν σε κάποια ανώτερη - ανώτατη σχολή. Όλα αυτά είναι φυσικό να δημιουργούν στα παιδιά άγχος, καθώς έχουν να αντιμετωπίσουν όχι μόνο την πίεση του σχολικού συστήματος, αλλά και της οικογένειάς τους.

Για να αντιμετωπιστούν όλα αυτά τα προβλήματα που δηλητηριάζουν τις σχέσεις γονέων - παιδιών και για να ενισχυθεί ο θεσμός της οικογένειας είναι αναγκαία η δημιουργία «Σχολών Γονέων» ή Συμβουλευτικών σταθμών. Για τη σωστή λειτουργία ενός τέτοιου κέντρου απαιτείται κι ένα επαρκές, ικανό και διεπιστημονικό προσωπικό (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ.).

Συγκεκριμένα ο κοινωνικός λειτουργός με την ειδική εκπαίδευση και ευαισθησία μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αξιοποίηση αυτών των κέντρων. Χρησιμοποιώντας τόσο την κατά περίπτωση κοινωνική εργασία όσο και την κοινωνική εργασία με ομάδες μπορεί να συντελέσει στην επίλυση πολλών προβλημάτων που παρουσιάζονται μέσα στην οικογένεια. Παράλληλα όμως μπορεί να συμβάλλει στην αγωγή - διαπαιδαγώγηση των γονέων για το πώς να συμπεριφέρονται, τι ερεθίσματα και πώς μπορούν αυτά να τα μεταδώσουν στα παιδιά τους κ.λ.π. Ακόμη, να ενημερώνει τους γονείς για τις τεράστιες ψυχοσωματικές αλλαγές που συντελούνται στην εφηβική ηλικία, οι οποίες επιβάλλουν και έναν διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης (περισσότερη κατανόηση, λιγότερη πίεση, περισσότερος διάλογος κ.λ.π.). Να συνειδητοποιήσουν οι γονείς πως η "σχολική επιτυχία" και η εισαγωγή σε κάποια ανώτερη-ανώτατη σχολή δεν

είναι το παν στη ζωή αλλά προέχει η εσωτερική γαλήνη, η ευτυχία των παιδιών και πάνω απ' όλα μια ισορροπημένη και χρήσιμη προσωπικότητα. Το ζήτημα "ελεύθερος χρόνος" δεν πρέπει για τους γονείς να αποτελεί πολυτέλεια αλλά αναγκαιότητα καθώς μέσω του ελεύθερου χρόνου το παιδί μπορεί να αξιοποιήσει τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του, να ψυχαγωγηθεί, να εμπλουτίσει τις γνώσεις του, να του δοθούν δυνατότητες μεγαλύτερης κοινωνικοποίησης και να αποκτήσει έτσι την εσωτερική γαλήνη, ισορροπία και πληρότητα.

Ο κοινωνικός λειτουργός, στα πλαίσια της κοινωνικής εργασίας με ομάδες, μπορεί να εφαρμόσει την μέθοδο "drigors" τη μέθοδο διπλής κατεύθυνσης. Να δημιουργήσει δηλαδή ομάδες από παιδιά και ομάδες από τους γονείς αυτών των παιδιών. Τα θέματα προς συζήτηση και οι δραστηριότητες της κάθε ομάδας είναι κοινές. Δίνεται έτσι η ευκαιρία στους γονείς και τα παιδιά τους να έχουν κοινά ερεθίσματα τα οποία στη συνέχεια μέσα στο σπίτι συζητιούνται, ανταλλάσσονται απόψεις και εκδοχές (είναι φυσικό η κάθε πλευρά να έχει βιώσει διαφορετικά τα δρώμενα στην ομάδα). Έτσι επιτυγχάνεται περισσότερος διάλογος, αλληλοεπηρασμός των δύο πλευρών, τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά μαθαίνουν περισσότερα πράγματα ο ένας για τον άλλον, μεγαλύτερη δημοκρατικότητα στη συμπεριφορά και τη σκέψη, κύρια των γονέων κ.λ.π.

Μέσα από την ομάδα των παιδιών ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να εντοπίσει κάποιες κλίσεις που μπορεί να έχει κάποιο παιδί (π.χ. ικανότητες στον αθλητισμό, στο τραγούδι, στην συγγραφή λογοτεχνικών κειμένων κ.λ.π.) και τις οποίες μπορεί και το ίδιο να μην έχει ανακαλύψει και να το παροτρύνει να τις καλλιεργήσει. Στη συνέχεια στην ομάδα γονέων μπορεί να συζητήσει με το γονέα του συγκεκριμένου παιδιού γι' αυτές τις κλίσεις-ταλέντα και να του εξηγήσει πόσο σημαντικό είναι, για την προσωπική ικανοποίηση και ευτυχία του παιδιού, αυτές οι κλίσεις να καλλιεργηθούν και να αξιοποιηθούν.

Η δημιουργία και ευδοκίμηση τέτοιων κέντρων απαιτεί και την ενημέρωση, από τον τύπο και τα άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης, σχετικά με την ύπαρξή τους, την προσφορά τους την αναγκαιότητα συμμετοχής όλων των γονέων στα προγράμματα που θα εφαρμόζονται. Διαφορετικά τα κέντρα αυτά κινδυνεύουν να μείνουν στη αφάνεια ή να αφορούν ένα μικρό αριθμό γονέων που είχαν την τύχη να ενημερωθούν και να έχουν πρόσβαση σ' αυτά.

Τέλος θα πρέπει να δοθεί σημασία στην αισθητική του χώρου που θα περικλείει αυτά τα κέντρα. Να υπάρχουν άνετοι, ευχάριστοι χώροι διακοσμημένοι με ιδιαίτερη φροντίδα για να κρατήσουν τόσο τους γονείς όσο και τα παιδιά για όσον καιρό θα εφαρμόζονται αυτά τα προγράμματα και θα χρειάζεται να τα παρακολουθούν.

Το σχολείο της μέσης εκπαίδευσης ασκεί και αυτό βαθιές επιδράσεις στους εφήβους και μπορεί κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να συντελέσει αποφασιστικά στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών, στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια αυτών. Οι προϋποθέσεις αυτές σχετίζονται με την ύπαρξη και κατάλληλου προσωπικού (όχι μόνο κατάλληλων εκπαιδευτικών αλλά και άλλων επιστημόνων όπως: κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων), επαρκών και ευχάριστων αιθουσών διδασκαλίας, κατάλληλα βιβλία, άλλους βοηθητικούς χώρους όπως: βιβλιοθήκες, εργαστήρια, αθλητικά γήπεδα κ.λ.π. πάνω απ' όλα όμως μια παρεχόμενη εκπαίδευση προσανατολισμένη στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών (ηθική, ψυχική, κοινωνική κ.λ.π.) και στην ικανοποίηση όλων των αναγκών τους (ψυχαγωγία, επικοινωνία, μόρφωση κ.λ.π.).

Σήμερα δυστυχώς, η ελληνική πραγματικότητα γύρω από τη φιλοσοφία και τον τρόπο λειτουργίας του σχολικού συστήματος είναι αρκετά οδυνηρή. Η αισθητική των κτιρίων, τουλάχιστον για τα δύο σχολεία που επισκεφτήκαμε στην καρδιά της πόλης, περισσότερο φυλακές θύμιζε παρά ένα χώρο που αναφέρεται σε νέους, ζωντανούς ανθρώπους. Το

προσωπικό των σχολείων απαρτίζεται αποκλειστικά από εκπαιδευτικούς και όχι από άλλες ειδικότητες επιστημόνων (π.χ. ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κ.λ.π.), οι οποίες θα μπορούσαν να αντισταθμίσουν το γεγονός ότι οι σημερινοί εκπαιδευτικοί, πέρα από τις σπουδές τους, αξιόλογες ίσως, σε ένα συγκεκριμένο τομέα - επιστήμη, δεν έχουν σπουδάσει την παιδαγωγική που θα τους έδινε μεγαλύτερη γνώση και ευαισθησία απέναντι σ' αυτή την ιδιόμορφη ομάδα ατόμων, τους εφήβους. Επίσης παρατηρήθηκε έλλειψη αιθουσών και άλλων βοηθητικών χώρων όπως βιβλιοθήκες, αθλητικοί χώροι, αμφιθέατρα, εργαστήρια κ.λ.π. οι οποίοι χώροι θα μπορούσαν να συμβάλλουν στο να γίνει η παρεχόμενη εκπαίδευση πιο κατανοητή, ενδιαφέρουσα και να δίνει ερεθίσματα για συμμετοχή των παιδιών σε άλλες δραστηριότητες, δημιουργικές και ψυχαγωγικές (π.χ. στο αμφιθέατρο ενός σχολείου μπορούν να ανεβαίνουν κατά καιρούς θεατρικές παραστάσεις από τα ίδια τα παιδιά ώστε το σχολείο να αποτελέσει και κέντρο ψυχαγωγίας και τα παιδιά, χώρο αξιοποίησης ειδικών ενδιαφερόντων κ.λ.π.).

Το σχολείο πιστεύουμε πως μπορεί να βοηθήσει τους νέους να οργανώνουν και να αξιοποιούν καλύτερα τον ελεύθερο χρόνο τους μόνο εάν αλλάξουν οι συνθήκες λειτουργίας τους στους παραπάνω τομείς που αναφέρθηκαν δηλαδή καλύτερη αισθητική κτιρίων, άνετες ευχάριστες αίθουσες, κατάλληλο και διεπιστημονικό προσωπικό, καθηγητές με επιπλέον σπουδές στην παιδαγωγική, περισσότερους βοηθητικούς χώρους (βιβλιοθήκες, αμφιθέατρα κ.λ.π.).

Επιπλέον όμως απαιτείται και μια ριζική αλλαγή, όχι μόνο στους νόμους αλλά και στην πράξη, στη φιλοσοφία του σχολικού συστήματος, σύμφωνα με την οποία:

- α) Θα δίνεται έμφαση σε διάφορες δεξιότητες που θα καταστήσουν το άτομο ικανό να ζήσει σε μια πολιτισμένη κοινωνία.

- β) Έμφαση στα πολιτιστικά στοιχεία μιας κοινωνίας που το άτομο μπορεί να αφομοιώσει και να συμβάλει έτσι, μέσα από μια εποικοδομητική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, στη διάσωση και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας.
- γ) Προπαρασκευή για την επιτυχέστερη δυνατή συμμετοχή στην πιο σπουδαία κοινωνική ομάδα την οικογένεια.
- δ) Προπαρασκευή για ένα ταιριαστό επάγγελμα, για την καλύτερη συνεισφορά του ατόμου στην κοινωνία και για προσωπική ικανοποίηση.
- ε) Προπαρασκευή για καλή χρήση του ελεύθερου χρόνου.
- στ) Προπαρασκευή για ενεργητική συμμετοχή στις κοινές υποθέσεις.

Ειδικότερα στην προπαρασκευή για την καλή χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου, προτείνουμε ένα πρόγραμμα αγωγής και εκπαίδευσης που θα ξεκινά από το ίδιο το σχολείο και θα στηρίζεται σε:

- 1) Μια καλά οργανωμένη και φιλελεύθερη εκπαίδευση, η οποία θα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα των κοινωνικών και φυσικών επιστημών, των ανθρωπιστικών σπουδών, της τέχνης, της μουσικής, της σωματικής και υγιεινής αγωγής, καθώς και της πνευματικής και κοινωνικής ζωής. Έτσι μπορεί να δημιουργήσει άτομα, ικανά, να χρησιμοποιούν με σύνεση έναν ποικίλο και ισορροπημένο ελεύθερο χρόνο.
- 2) Την ύπαρξη μαθημάτων όπως μουσική ή σωματική αγωγή ή οι καλές τέχνες κ.λ.π., τα οποία μάλιστα θα θεωρούνται στη συνείδηση εκπαιδευτικών και μαθητών εξίσου σημαντικά με τα υπόλοιπα μαθήματα (αρχαία, έκθεση, μαθηματικά κ.λ.π.). Η διδασκαλία τέτοιων μαθημάτων μπορεί να ενθαρρύνει τους μαθητές να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν ενδιαφέροντα εκτός σχολείου, στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου τους.

- 3) Δραστηριότητες συμβουλευτικές και προσανατολισμού. Οι δραστηριότητες συμβουλευτικής και προσανατολισμού μπορούν να συμπεριληφθούν στο πρόγραμμα εκπαίδευσης για την οργάνωση και χρήση του ελεύθερου χρόνου. Αυτή η εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να ενθαρρύνει και να πείσει τους μαθητές να ασχολούνται με δραστηριότητες που είναι πιο κατάλληλες γι' αυτούς, να τους βοηθήσει να ανακαλύψουν «κρυφές» κλίσει ή ταλέντα και να αναπτύξουν ειδικά ενδιαφέροντα.
- 4) Μια ενεργό συμμετοχή του σχολείου και των παιδιών στα προγράμματα που εφαρμόζονται στην ευρύτερη κοινότητα και που σχετίζονται με τη ψυχαγωγία των νέων και την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους.

Οι κοινωνικός λειτουργός μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματική λειτουργία του σχολικού συστήματος και πιο ειδικά, στο πρόγραμμα αγωγής και εκπαιδευτικής του ελεύθερου χρόνου, το οποίο θα συντελείται μέσα στο σχολείο. Και μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο λόγω της ειδικής του εκπαίδευσης, των ειδικών γνώσεων και της ευαισθησίας που τον διακατέχει, σε αντίθεση με την πλειονότητα των εκπαιδευτικών της μέσης εκπαίδευσης που στερούνται γνώσεων ψυχολογίας και παιδαγωγικής.

Για να πετύχει όμως τους στόχους του και να δικαιώσει την ύπαρξή του, ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να ενημερώσει τα παιδιά τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς για το ρόλο του, τα προγράμματα που πρόκειται να εφαρμόσει κ.λ.π. Οφείλει παράλληλα να πετύχει μια στενή και αμοιβαία συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς καθώς και πρέπει να γίνει κοινή πεποίθηση και των δύο, εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών, πως δεν είναι ανταγωνιστές μεταξύ τους αλλά αντίθετα, ο ένας χρειάζεται τον άλλο, τις γνώσεις και την εμπειρία που ο καθένας διαθέτει στον τομέα του.

Ειδικότερα με την κατά περίπτωση κοινωνική εργασία, και με τη συνεργασία του εκπαιδευτικού ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να παρεμβαίνει σε εφήβους που αντιμετωπίζουν προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις τους. Αφού έχει έρθει σε επαφή και συνεργασία με την οικογένεια και πιθανότητα, με άλλα μέλη από το στενό κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού, μπορεί να προτείνει λύσεις, να παρέμβει στον τρόπο λειτουργίας της συγκεκριμένης οικογένειας κ.λ.π. Όπως άλλωστε αναφέρθηκε παραπάνω, ένας μαθητής με προβλήματα στις διαπροσωπικές του σχέσεις και ενδεχομένως, μη ομαλά κοινωνικοποιημένος, δε μπορεί να αντεπεξέλθει ικανοποιητικά όχι μόνο στις σχολικές υποχρεώσεις, αλλά και σε κάθε τομέα της προσωπικής ζωής του (ψυχαγωγία, επικοινωνία, δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του κ.λ.π.).

Στα πλαίσια της εργασίας του με ομάδες ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί:

- α) να οργανώσει ομάδες από μαθητές με κοινές δραστηριότητες - ενδιαφέροντα (π.χ. ομάδα ζωγραφικής, θεάτρου), οι οποίες θα λειτουργούν είτε στα πλαίσια του σχολικού ωραρίου είτε εκτός αυτού, και θα έχουν ως σκοπό τα παιδιά να καλλιεργήσουν κάποιες κλίσεις ή ενδιαφέροντα που έχουν.
- β) να προωθήσει ομάδες συμβουλευτικής και προσανατολισμού με στόχο τα παιδιά να μάθουν να οργανώνουν και να αξιοποιούν σωστά τον ελεύθερο χρόνο που έχουν, να ασχοληθούν με τις πιο κατάλληλες γι' αυτούς δραστηριότητες, να ανακαλύψουν κλίσεις - ενδιαφέροντα τα οποία πιθανότατα δε γνώριζαν πως είχαν και στη συνέχεια, να τα καλλιεργήσουν.

Ο κοινωνικός λειτουργός στο σχολείο μπορεί να διοργανώνει συχνά διαλέξεις με ειδικούς καταρτισμένους επιστήμονες (ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, γιατρούς, κοινωνικούς λειτουργούς κ.λ.π.) με στόχο οι γονείς να ενημερώνονται για τις αλλαγές (ψυχοσωματικές) που

συντελούνται κατά την εφηβική ηλικία, για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται στα παιδιά τους. Επίσης όσον αφορά στον ελεύθερο χρόνο, πόσο αναγκαίος είναι για την ομαλή και με πολλές προοπτικές ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών τους και τέλος, πως αυτός πρέπει να διατίθεται και να αξιοποιείται από τα παιδιά τους. Επίσης όσον αφορά στον ελεύθερο χρόνο, πόσο αναγκαίος είναι για την ομαλή και με πολλές προοπτικές ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών τους και τέλος, πως αυτός πρέπει να διατίθεται και να αξιοποιείται από τα παιδιά. Να γίνει κοινή πεποίθηση όλων των γονέων πως η σχολική επιτυχία δεν είναι το παν και βέβαια, δεν εξασφαλίζει από μόνη της ένα ισορροπημένο, ευτυχισμένο, χρήσιμο άτομο.

Ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να αποτελέσει το συνδετικό κρίκο που θα φέρει σε επαφή το σχολείο με τα προγράμματα της κοινότητας τα οποία σχετίζονται με την ψυχαγωγία και τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου. Αυτός ο τομέας εργασίας του κοινωνικού λειτουργού είναι πάρα πολύ σημαντικός γιατί, όπως διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας πολλά παιδιά δεν καλλιεργούν κάποια ενδιαφέροντα που έχουν και δεν είναι μέλη κάποιου ανάλογου συλλόγου όχι μόνο από έλλειψη αρκετού ελεύθερου χρόνου, λόγω των πολλών σχολικών υποχρεώσεων, αλλά και από άγνοια για την ύπαρξη και δράση αυτών των υπηρεσιών. Ο κοινωνικός λειτουργός, έχοντας ο ίδιος μελετήσει τα προγράμματα που αφορούν τους νέους και ερχόμενος σε συχνή επαφή με τους ειδικούς που προωθούν αυτά τα προγράμματα, μπορεί να τους προσκαλεί στο σχολείο για ενημέρωση ή να διοργανώνει εκπαιδευτικές επισκέψεις σε οργανώσεις - συλλόγους όπου τα παιδιά, παράλληλα με την ενημέρωση, που θα τους γίνεται, θα βλέπουν τους χώρους, τον τρόπο που λειτουργεί η συγκεκριμένη οργάνωση κ.λ.π.

Αξίζει τέλος να αναφερθεί πως ελάχιστοι νέοι γνωρίζουν για το Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας, το οποίο απευθύνεται αποκλειστικά στους νέους ανθρώπους και δίνει πολύτιμες πληροφορίες για οποιοδήποτε

πρόγραμμα εφαρμόζεται στην κοινότητα και για τις προϋποθέσεις για να ενταχθεί κάποιος νέος σ' αυτό (διαλέξεις, συνέδρια, σεμινάρια κ.λ.π.). Επειδή πιστεύουμε πως το κέντρο παραμένει αρκετά αναξιοποίητο, καθώς λίγοι είναι οι νέοι που το γνωρίζουν και κάνουν χρήση των παροχών του, ο χώρος του σχολείου είναι ο πλέον πρόσφορος χώρος για να ξεκινήσει η ενημέρωση για την ύπαρξη και δράση του. Και ο κοινωνικός λειτουργός είναι το πλέον κατάλληλο άτομο για να «ηγηθεί» της προσπάθειας του Κέντρου Πληροφόρησης Νεότητας να αφορά όλους τους νέους (εφήβους) και όχι ένα μικρό τμήμα αυτών.

Με όλα τα παραπάνω δεν πρέπει να περάσει το μήνυμα πως το σχολείο και ο κοινωνικός λειτουργός ενός σχολείου, είναι αυτοί που θα προσπαθούν συνεχώς να φέρουν σε επαφή τα παιδιά με την ευρύτερη κοινότητα και τα προγράμματα που αυτή κατά καιρούς προωθεί μέσω των διαφόρων (κρατικών, δημοτικών ή ιδιωτικών) οργανώσεων - υπηρεσιών. Και η ευρύτερη κοινότητα με τη σειρά της θα πρέπει να καταβάλλει προσπάθειες ώστε, οι διάφορες οργανώσεις - σύλλογοι με τις δραστηριότητες και τα προγράμματα που εφαρμόζουν, να αφορούν, γιατί όχι, όλους τους νέους και όχι μεμονωμένα άτομα που έτυχαν κάποιας ενημέρωσης. Δυστυχώς όμως, κάτι τέτοιο, με βάση τις επισκέψεις και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήσαμε, δεν παρατηρήθηκε. Αξίζει να αναφερθεί πως ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται στις διάφορες υπηρεσίες - οργανώσεις της ευρύτερης κοινότητας είναι ελάχιστος έως ανύπαρκτος.

Επίσης δεν πρέπει να δοθεί η εντύπωση πως και αυτές οι οργανώσεις - υπηρεσίες που αφορούν τους νέους και ειδικότερα τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου τους είναι πια τόσο πολλές. Αντίθετα είναι ελάχιστες, λαμβάνοντας υπόψη ότι αναφερόμαστε σε μία πόλη, δεύτερη σε πληθυσμό, με 1.000.000 κατοίκους και μια πλούσια ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά.

Το ζήτημα της διάσωσης και διάδοσης αυτής της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς (η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε και αποτελεί σταυροδρόμι πολιτισμών και παραδόσεων) πρέπει να ευαισθητοποιήσει τους φορείς των διαφόρων προγραμμάτων που εφαρμόζονται στην κοινότητα για τους νέους και να αποτελέσει σημαντικό τομέα δράσης τους.

Ήδη στην πόλη δρουν αρκετοί πολιτιστικοί σύλλογοι οι οποίοι και δημιουργήθηκαν από την ιδιωτική πρωτοβουλία ανθρώπων με κοινές ρίζες και παραδόσεις και προσφέρουν ποικίλες δραστηριότητες - εκδηλώσεις (π.χ. εκμάθηση παραδοσιακών χορών ειδικές διαλέξεις, εκθέσεις λαϊκής τέχνης κ.λ.π.). Το κράτος όμως με τη σειρά του και η τοπική αυτοδιοίκηση οφείλουν να ενισχύσουν τη δράση αυτών των συλλόγων τόσο οικονομικά όσο και ηθικά - κάτι το οποίο δε συμβαίνει, ή τουλάχιστον πολύ ελάχιστα, μέχρι σήμερα. Με τη στενή συνεργασία του κράτους, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των διαφόρων αυτών συλλόγων μπορεί να ξεκινήσει μια εκστρατεία ενημέρωσης, κύρια μέσω των σχολείων, για την πλούσια ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά της πόλης και για την αναγκαιότητα διαίωνισης και διάδοσής της για το μέλλον της ίδιας της πόλης.

Η ενασχόληση των νέων με τέτοιες δραστηριότητες και η διάθεση τμήματος του ελεύθερου χρόνου γι' αυτό το σκοπό μπορεί να προσφέρει στα παιδιά ψυχαγωγία, τεράστια ηθική ικανοποίηση, κοινωνικές συναναστροφές και ένα είδος πρόληψης - αποφυγής από άλλες ανούσιες ή και (αυτο)καταστροφικές ασχολίες (κάπνισμα, ηλεκτρονικά, ναρκωτικά κ.λ.π.).

Τέλος πιστεύουμε πως είναι πολύ αξιόλογος και μπορεί να βοηθήσει στη σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου ο θεσμός του Πολιτιστικού Κέντρου Νεότητας. Ήδη στο Δήμο Θεσσαλονίκης λειτουργούν δύο τέτοια κέντρα νεότητας των οποίων φορέας είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Οφείλουμε να ομολογήσουμε πως, μεταξύ των άλλων, διακρίναμε έλλειψη προσωπικού, ανεπάρκεια πολλών και ευρύχωρων αιθουσών, απουσία

κοινωνικής υπηρεσίας, έλλειψη άλλων βοηθητικών χώρων (αθλητικοί χώροι κ.λ.π.).

Πιστεύουμε στο θεσμό του Πολιτιστικού Κέντρου Νεότητας ως ένα θεσμό που μπορεί να συμβάλλει, μέσω μιας εποικοδομητικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, στην πνευματική καλλιέργεια των νέων, στην αξιοποίηση κάποιων κλίσεων που έχουν, στην ανάπτυξη ειδικών ενδιαφερόντων και στην πρόληψη, όχι μόνο κατά των ναρκωτικών, αλλά και γενικότερα, κατά οποιουδήποτε τρόπου ζωής ή (αυτο)καταστροφικό, ανούσιο, χωρίς οράματα, αξίες και προοπτικές.

Για να λειτουργήσει όμως σωστά ένα κέντρο νεότητας απαιτείται:

- α) σωστή οργάνωση και υποδομή. Κατάλληλο και επαρκές προσωπικό, ύπαρξη κοινωνικής υπηρεσίας, κτιριακές εγκαταστάσεις άνετες και ευχάριστες που θα προσελκύουν τους νέους ανθρώπους, άλλες αίθουσες όπως βιβλιοθήκες, αθλητικοί χώροι. Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί η ανάγκη ύπαρξης αθλητικών χώρων (γήπεδα, γυμναστήριο, απασχολούμενος γυμναστής κ.λ.π.) καθώς, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερη επιθυμία να αθλούνται (αγόρια και κορίτσια) και λαμβάνοντας υπόψη πως η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη που στερείται πράσινου, και ανοιχτών χώρων (για άθληση, παιχνίδι κ.λ.π.).
- β) Η φιλοσοφία λειτουργίας του να στηρίζεται στην ικανοποίηση όλων των βασικών αναγκών των παιδιών (που είναι μαθητές και διαβιούν σε μια μεγάλη πόλη) δηλαδή ικανοποίηση της ανάγκης για ψυχαγωγία, επικοινωνία, μόρφωση και ξεκούραση (μέσα από δραστηριότητες που τους αρέσουν και τους ευχαριστούν μπορούν να αποδράσουν από τα προβλήματα που τους απασχολούν ή τους απασχόλησαν όλη την ημέρα).
- γ) Σύσταση μιας επιτροπής, στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται και κοινωνικός λειτουργός, η οποία θα ασχολείται με το να προβάλλει

προς τα έξω τις δραστηριότητες που γίνονται σ' αυτά τα κέντρα (ενημερώσεις σε σχολεία, άλλους συλλόγους-οργανώσεις κ.λ.π.)

Η σημερινή γενιά διψάει για μόρφωση και για πολιτιστικές δραστηριότητες, χρειάζεται, όμως, τη συμπαράσταση και καθοδήγηση από το οικογενειακό, σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Δεν ανέχεται τους καταπιεστικούς τρόπους της προσφοράς τους, ούτε το μάντρωμα μέσα σε σχολικά κτίρια στενάχωρα και κακοκατασκευασμένα ούτε, βέβαια, την αδιαφορία της Πολιτείας για τα ευαίσθητα και κρίσιμα προβλήματα που τους απασχολούν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α

ΠΗΓΕΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

A.

iii. X.A.N.Θ.

Η Χ.Α.Ν. Θεσσαλονίκης αρχίζει τις δραστηριότητές της ήδη από το 1918 και τρία χρόνια αργότερα αναγνωρίζεται επίσημα σαν σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Πρόκειται για Ν.Π.Ι.Δ., δεν επιδοτείται από πουθενά και καλύπτει τα έξοδά της από εθελοντικές προσφορές καθώς και από τα έσοδα, συνήθως συμβολικά, που λαμβάνει από τα μέλη των προγραμμάτων της.

Το άμεσο ενδιαφέρον της είναι οι νέοι γι' αυτό και τα προγράμματα που αναπτύσσει απευθύνονται κυρίως σ' αυτούς. Σκοπός της είναι η ισόπλευρη ανάπτυξη της Ψυχής, του Πνεύματος και του Σώματος.

Προσπαθεί να παρέμβει στα κοινωνικά δρώμενα της ζωής των νέων με προγράμματα όπως ελληνικός παραδοσιακός χορός, όμιλος κοινωνικής προσφοράς, περιβαλλοντικός όμιλος, θεατρικές ομάδες, σχολή στελεχών από την οποία εκπαιδεύονται νέα ικανά στελέχη που θα επιμελούνται διαφόρων προγραμμάτων της Χ.Α.Ν.Θ., προγράμματα θερινής δημιουργικής απασχόλησης και Day Camp, συνεργασίες με την Ιθάκη και το γυμνάσιο Παλιννοστούντων, ειδικό πρόγραμμα για άτομα με νοητική υστέρηση κλπ.

Η Χ.Α.Ν.Θ. δίνει έμφαση στην ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με προγράμματα όπως: Ζωγραφική, Αγγειοπλαστική, Αγιογραφία, Μουσική, Graffiti, Ξένες Γλώσσες, Σεμινάρια Ιστορίας Τέχνης και Κινηματογράφου, Φωτογραφία.

Επίσης δίνει την ευκαιρία σε εκατοντάδες νέους της πόλης να γυμνασθούν στις (11) έντεκα συνολικά ομάδες της που διατηρεί στ Εθνικά Πρωταθλήματα Ελλάδος.

Ακόμη περίπου 2.500 νέοι συμμετέχουν στα Τμήματα Ευεξίας της με Αεροβική, Τζαζ, Ορθοσωμική, Ρυθμική, Υδρογυμναστική, Κολύμβηση και πολεμικές τέχνες. Αξίζει να αναφερθεί πως στο υπόγειο του μεγάρου υπάρχει και λειτουργεί κολυμβητήριο όλο το χρόνο με ένα συμβολικό εισιτήριο για όποιον επιθυμεί να το επισκεφθεί, συμμετέχοντας ή μη σε ομαδικά προγράμματα της Χ.Α.Ν.Θ.

Τέλος ο θεσμός της κατασκήνωσης ξεκίνησε από τη Χ.Α.Ν.Θ. με την πρώτη Πανελλήνια Κατασκήνωση στον Άγιο Ιωάννη Πηλίου. Σήμερα λειτουργούν οι κατασκηνώσεις της στο Πήλιο, στον Άγιο Νικόλαο Χαλκιδικής, στο ορεινό κέντρο του Νυμφαίου και στην Πίνδο (κινητή κατασκήνωση).

Η Χ.Α.Ν. επεκτείνεται με προγράμματα και εκτός του κέντρου της πόλης, έχοντας παραρτήματα στην Καλαμαριά και στο Ασβεστοχώρι. Οι συνδρομές για την παρακολούθηση και συμμετοχή στα προγράμματά της είναι, συνήθως, συμβολικές, λόγω του μη κερδοσκοπικού της χαρακτήρα. Αυτό όμως που πραγματικά μας εντυπωσίασε είναι το πάθος και η αγάπη με την οποία διακρίνονταν νεαρά άτομα, μέλη της Χ.Α.Ν.Θ. από παιδική ηλικία, να μιλούν για την Χ.Α.Ν.Θ., ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι από τη ζωή τους. Και τέλος το εύρος και η ποικιλία των προγραμμάτων που καθιστούν πρακτικά αδύνατη την πιστή αντιγραφή του στην εργασία μας αλλά και γενικά την ταξινόμησή τους.

iv. (Κ.Ε.Ν.Ε.)

ΚΕΝΤΡΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ

Τα κέντρα Εργαζόμενης Νεότητας αποτελούν πολιτιστικές και επιμορφωτικές μονάδες του Οργανισμού Εργατικής Εστίας. Σκοπός τους είναι η συμβολή στην επαγγελματική, πολιτιστική, κοινωνική και πνευματική ανάπτυξη των νέων με την εφαρμογή ανάλογων προγραμμάτων.

Λειτουργούν προγράμματα γενικού ενδιαφέροντος στα οποία ανήκουν οι διαλέξεις για επίκαιρα και σοβαρά κοινωνικά θέματα, ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων, εορταστικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, εκδρομές με ψυχαγωγικό και επιμορφωτικό χαρακτήρα και τέλος η λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης.

Κυρίως όμως η βασική δραστηριότητα των Κέντρων Εργαζόμενης Νεότητας είναι η λειτουργία κλάδων κατά ειδικότητα, στους οποίους διδάσκονται μαθήματα από τους ανάλογους επαγγελματίες κι αυτά είναι:

1. Κοπτική, ραπτική
2. Κεντητική
3. Πλεκτική
4. Υφαντική
5. Χειροτεχνία
6. Οικιακή Οικονομία
7. Γυμναστική
8. Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών
9. Εκμάθηση μουσικών οργάνων

Σ' όλη την Ελλάδα λειτουργούν 52 κέντρα Εργαζόμενης Νεότητας, στα οποία μπορούν να φοιτήσουν παιδιά, νέοι και εργαζόμενοι ενήλικες ηλικίας από 9-35 ετών, δωρεάν.

Η διάρκεια φοίτησης είναι όπως αυτή του σχολικού έτους καθώς και η όλη λειτουργία του είναι κοινή με την σχολική μια και τηρείται απουσιολόγιο κ.α. Η εγγραφή των ενδιαφερομένων γίνεται κάθε Σεπτέμβριο και τα μαθήματα πιο συγκεκριμένα διαρκούν από την 1^η Οκτωβρίου έως τις 30 Ιουνίου.

Στην πόλη της Θεσσαλονίκης λειτουργούν 3 Κέντρα Εργαζόμενης Νεότητας στην Τούμπα, Κέντρο και Πολύχνη, διασκορπισμένα έτσι ώστε να εξυπηρετούν τον ανατολικό, κεντρικό και δυτικό τομέα της πόλης.

Κατά αποκλειστικότητα στο Κ.Ε.Ν.Ε. Τούμπας Θεσσαλονίκης λειτουργεί από φέτος μια ομάδα ψυχαγωγίας εφήβων. Η ομάδα αποτελείται από 6 κορίτσια, ηλικίας 16-19 ετών με τον όνομα «ΑΓΑΠΗ» και γίνεται από την καθοδήγηση της κοινωνικής λειτουργού. Σκοπός της ομάδας είναι η ανάπτυξη του πνεύματος συνεργασίας και συμβίωσης, αύξηση των κινητικών δεξιοτήτων και πνευματικών όπως η μάθηση αξιών και άλλων κανόνων συμπεριφοράς, χρήση φαντασίας. Αποτελεί μια διαφορετική ομάδα, μια ιδιαίτερη ομάδα γιατί δεν απαιτεί ειδικές γνώσεις κι οποιεσδήποτε άλλες απαιτήσεις. Η μόνη απαίτηση είναι η καλή διάθεση των παιδιών και ο κύριος σκοπός της είναι η ευχαρίστηση.

Στις δραστηριότητες της συγκεκριμένης ομάδας περιλαμβάνεται το παιχνίδι, η χειροτεχνία, οι επισκέψεις σε αρχαιολογικά μνημεία της πόλης, καθώς και σε κινηματογράφους, θέατρα.

v. Ε.Ο.Π

(Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας)

Πρόκειται για Ν.Π.Ι.Δ. και χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η έδρα του βρίσκεται στην Αθήνα και υπάρχουν παραρτήματά του σε όλες τις πρωτεύουσες νομών της χώρας μας.

Τα προγράμματα και οι δραστηριότητες του οργανισμού, τουλάχιστον όσον αφορά τους εφήβους και τη διάθεση ελεύθερου χρόνου τους, είναι ελάχιστα και ανύπαρκτα.

Καταργήθηκαν πολλά προγράμματα, κατά τα τελευταία δύο έτη, τα οποία μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικά ερεθίσματα ποιοτικής αναβάθμισης και ψυχαγωγίας των εφήβων της πόλης. Όπως μας ανέφερε η διευθύντρια κυρία Κιούση-Φωτιάδου Χρυσανγή μέχρι πριν ένα χρόνο υπήρχε γυμναστής, δάσκαλος χορού, μουσικός (για εκμάθηση μουσικών οργάνων ή για διοργάνωση χορωδιών) και βέβαια τα ανάλογα τμήματα μαθητών, κυρίως νέων ανθρώπων, που έσφυζαν από ζωή και δυναμικότητα.

Σήμερα, κύρια λόγω έλλειψης προσωπικού οι δραστηριότητες του Ε.Ο.Π. περιορίζονται σημαντικά.

Στην πόλη της Θεσσαλονίκης ο Ε.Ο.Π. διατηρεί (6) έξι ιδρύματα-παραρτήματα στις εξής περιοχές: Φοίνικας, Ξηροκρήνη, Συκιές, Σταυρούπολη, Πολίχνη, Τούμπα. Εκεί στεγάζονται τα ΚΕ.Φ.Ο. (Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας) στα οποία υπάρχουν παιδικοί σταθμοί και τμήματα ημερήσιας απασχόλησης παιδιών ηλικίας 3-12 ετών, αντίθετα από το ωράριο του σχολείου τους (π.χ. εάν το παιδί είναι πρωινό στο σχολείο μπορεί να έρθει στο κέντρο και να απασχοληθεί μετά το μεσημέρι ενώ εάν

το παιδί είναι απογευματινό στο σχολείο εντάσσεται στα πρωινά τμήματα του κέντρου).

Κριτήριο για να ενταχθεί κάποιο παιδί σ' αυτά τα τμήματα είναι κύρια, η μητέρα να εργάζεται ή να ανήκει σε κάποιες ειδικές και ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες όπως: πρόσφυγες, παλιννοστούντες, πολύτεκνοι κ.λ.π.

Στα κέντρα αυτά υπάρχει μια υπεύθυνη για κάθε 20 παιδάκια, η οποία είναι βρεφονηπιόκομος ή εκπαιδευτικός ή παλιά υπάλληλος της υπηρεσίας.

Στο Παράρτημα της Τούμπας λειτουργεί τμήμα Κοπτικής και Οικιακής Οικονομίας με δραστηριότητες όπως-ζωγραφική, τύπωμα ημερολογίων κλπ.

Στο κάθε παράρτημα υπάρχει ανοιχτός χώρος (υποτυπώδη γήπεδα) που μπορεί να φιλοξενήσει νέους ανθρώπους για άθληση. Εξαιρείται το παράρτημα Πολίχνης που διαθέτει μικρή παιδική χαρά.

Ο Ε.Ο.Π. διατηρεί κι ένα άλλο πρόγραμμα στο οποίο προωθεί τη διατήρηση και διάδοση ενός μέρους της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου. Για το σκοπό αυτό συνεργάζεται με γυναίκες, κύρια από τα νησιά μας, οι οποίες και συντηρούν και αναβιώνουν την παραδοσιακή οικοτεχνία (τοπικές ενδυμασίες, χαλιά, κεντήματα κ.α.). Στο πρόγραμμα αυτό απασχολούνται 2.000 εργάτριες οικοτεχνίας και άλλες 2.000 μαθητευόμενες γυναίκες οι οποίες και επιδοτούνται. Ακόμη διοργανώνονται εποχικά εκθέσεις και άλλες εκδηλώσεις.

Τέλος στο κεντρικό παράρτημα του Ε.Ο.Π., αυτό στην περιοχή Φοίνικα, λειτουργεί η Γωνιά Υπερηλίκων όπου σιτίζονται οι πιο άποροι ενώ όλοι οι υπερήλικες, μπορούν να λαμβάνουν μέρος στις δραστηριότητες του τμήματος (π.χ. εκδρομές, χορούς κ.λ.π.) και να συναντώνται στους χώρους του Ε.ΟΠ. του Φοίνικα, να ανταλλάσσουν απόψεις, να συζητούν κι έτσι να βιώνουν, ελαφρώς πιο ανώδυνα, το συναίσθημα της μοναξιάς της κοινωνικής περιθωριοποίησής τους.

Κλείνοντας την αναφορά για της παροχές-υπηρεσίες πρέπει να αναφερθεί και το γεγονός πως σήμερα σε κανένα παράρτημα του Ε.Ο.Π. δεν απασχολείται κοινωνική λειτουργός.

vi. N.E.A.E

(Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης)

Πρόκειται για έναν κύρια επιμορφωτικό φορέα που υπάγεται, τα τελευταία χρόνια στο Υπουργείο Παιδείας (παλαιότερα υπαγόταν στο Υπουργείο Πολιτισμού) πρόεδρος της είναι ο Νομάρχης.

Πριν από το '93 στους κόλπους της Ν.Ε.Λ.Ε. υπήρχαν πολλά προγράμματα για νέους ανθρώπους της πόλης, άνω των 16 ετών. (Στόχος της Ν.Ε.Λ.Ε. ήταν και είναι η επιμόρφωση ενηλίκων και πιο συγκεκριμένα ατόμων άνω των 16 ετών). Υπήρχαν τμήματα κοπτικής ραπτικής, εκμάθησης ξένων γλωσσών, τμήματα καταπολέμησης αναλφαβητισμού, επίσης διοργανώνονταν διάφορες εκδηλώσεις και διαλέξεις.

Από το '94 και έπειτα τα προγράμματα της Ν.Ε.Λ.Ε. άλλαξαν φιλοσοφία και στόχο. Επίσης αναφέρονται σε πιο συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων, σε αντίθεση με τα προηγούμενα έτη που απευθύνονταν σε ένα ευρύ φάσμα των κατοίκων της πόλης, με μόνον περιορισμό τη συμπλήρωσης του 16^{ου} έτους στη ηλικία.

Σήμερα λοιπόν, η Ν.Ε.Λ.Ε. ασχολείται προς δύο βασικές κατευθύνσεις:

A) Επιμόρφωση, καταπολέμηση αναλφαβητισμού, με ανάλογα προγράμματα, με στόχο ειδικές και ευαίσθητες ομάδες ατόμων όπως είναι οι τσιγγάνοι και οι παλιννοστούντες, από τις Ανατολικές χώρες Έλληνες.

B) Προγράμματα πολιτιστικού περιεχομένου που απευθύνονται, όχι στους κατοίκους της πόλης, αλλά στους κατοίκους της επαρχίας του Νομού Θεσσαλονίκης. Για το σκοπό αυτό υπάρχουν παραρτήματα μέσα κι έξω από την πόλη.

Δίδεται έμφαση στους κατοίκους της επαρχίας λόγω της μειωμένης δυνατότητάς τους, σε σχέση με τους κατοίκους της πόλης να συμμετέχουν σε κρατικά προγράμματα, να ενημερώνονται να επιμορφώνονται.

Σκοπός τους είναι να ευαισθητοποιηθεί ο κόσμος σε θέματα που αφορούν τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προστασία του περιβάλλοντος.

Έτσι λειτουργούν τα εξής τμήματα: ομάδα καταγραφής λαογραφικού πολιτιστικού υλικού, ομάδα φωτογραφίας (προηγούνται σεμινάρια σε σχέση με την τεχνική της φωτογραφίας), ομάδα υφαντικής για την αναβίωση της παραδοσιακής τεχνικής, χορευτικά συγκροτήματα. Επίσης διοργανώνονται εκθέσεις που προβάλλεται η δουλειά των ομάδων αυτών, διαλέξεις, γίνονται προβολές κινηματογραφικών ταινιών με πολιτιστικά ή περιβαλλοντολογικά θέματα και άλλες δραστηριότητες.

Όπως μας επιβεβαίωσε η υπεύθυνη των πολιτιστικών προγραμμάτων, τα προγράμματα αυτά έχουν τεράστια απήχηση στους κατοίκους που απευθύνονται και κατά πάσα πιθανότητα, θα εγκριθεί η επιδότησή τους και για τα επόμενα χρόνια.

v. Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι, σήμερα, στην πόλη της Θεσσαλονίκης φθάνουν σ' ένα αρκετά υψηλό αριθμό. Αυτό βέβαια, οφείλεται στο ότι η ίδια η πόλη αποτέλεσε και αποτελεί σταυροδρόμι πολιτισμών και παραδόσεων, αγκάλιασε και ενσωμάτωσε ομάδες ανθρώπων διαφορετικής γεωγραφικής, πολιτιστικής και κοινωνικής προέλευσης σε όλο το διάστημα της ύπαρξής της.

Οι σύλλογοι αυτοί δημιουργήθηκαν από την ανάγκη των ατόμων να διατηρήσουν τα ήθη, έθιμα, τις παραδόσεις της φυλής τους και να τα μεταφέρουν αυθεντικά και γνήσια από γενεά σε γενεά.

Ένας πολιτιστικός - μορφωτικός σύλλογος εκτός από τα καθιερωμένα χορευτικά συγκροτήματα (μέλος μπορεί να γίνει οποιοσδήποτε αγαπά την παράδοση και το χορό) περιλαμβάνει και άλλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες, όπως εκθέσεις κάθε είδους, διοργάνωση ομιλιών, θεατρικές παραστάσεις κλπ.

Οι σύλλογοι αυτοί συντηρούνται με τις συνδρομές των μελών τους και από μια μικρή και όχι τακτική επιδότηση από την Νομαρχία Θεσσαλονίκης.

Μπορούν να αποτελέσουν ζωτικό και εποικοδομητικό χώρο συνάντησης των νέων, να υποδείξουν έναν άλλον τρόπο ψυχαγωγίας μακριά από τις σύγχρονες μορφές διασκέδασης με κύρια χαρακτηριστικά την αλλοτρίωση, το αλκοόλ, το κάπνισμα, την αποχαύνωση που υποβάλουν τα ηλεκτρονικά ή πιο γνωστά ως T.V. games. Επιπλέον μέσα από την ψυχαγωγία και την εσωτερική πληρότητα και ικανοποίηση οι νέοι μαθαίνουν για το παρελθόν τους, τις ρίζες τους, αισθάνονται περήφανοι γι' αυτές και παράλληλα ευθύνη που την κατέχουν και οφείλουν να την παραδώσουν πιστά και γνήσια στις επόμενες γενεές.

Θα ήταν αδύνατο να καταγραφούν όλοι οι πολιτιστικοί σύλλογοι που υπάρχουν και δρουν σήμερα στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Ενδεικτικά μπορούμε απλά να αναφέρουμε: την Εύξεινο Λέσχη, το Λύκειο Ελληνίδων, το Σύλλογο Σαρακατσαναίων, το Σύλλογο Ρουμελιωτών, το Φάρο Ποντίων, την Ένωση Ποντιακής Νεολαίας, το Σύλλογο Κιλκισιωτών Θεσσαλονίκης, το Σύλλογο Κοζανιτών Θεσσαλονίκης, το Σύλλογο Θεσπρωτών Θεσσαλονίκης, το Σούλι, τη Μέριμνα Ποντίων Κυριών κ.α.

vi. Μύλος

Πρόκειται για έναν καινούργιο χώρο και τρόπο ψυχαγωγίας τόσο από πλευρά αισθητικής όσο και από πλευράς ποιότητας και καινοτομίας στη σύγχρονη διασκέδαση των νέων.

Ξεκίνησε από την πρωτοβουλία και την επιχειρηματική δραστηριότητα δύο νέων ανθρώπων οι οποίοι δεν απέβλεπαν μόνο στο κέρδος, αλλά και στην καθιέρωση μιας άλλης νοοτροπίας χώρου, διασκέδασης και ψυχαγωγίας.

Οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στους χώρους του δεν επιδοτούνται από κανένα, δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα.

Ο Μύλος βρίσκεται στην περιοχή «Σφαγεία», μια υποβαθμισμένη δυτική συνοικία λόγω της ύπαρξης πολλών εργοστασίων. Κατάφερε όμως, ήδη από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του, να αποσπάσει μεγάλο κομμάτι της νεολαίας της πόλης και να καθιερωθεί στο χώρο της διασκέδασης και γιατί όχι, ψυχαγωγίας.

Πρόκειται για ένα συγκρότημα κτιρίων, εκατοντάδων τετραγωνικών μέτρων, που αναπαλαιώθηκε και συντηρήθηκε. Το παλαιό εργοστάσιο μύρας μετατράπηκε σε χώρο συνάντησης νέων και έγιναν προσπάθειες να μην μείνει ανεκμετάλλευτος ο παραμικρός χώρος του παλαιού εργοστασίου.

Έτσι ο Μύλος σήμερα περιλαμβάνει: περίπτερο, μπαράκι με κύριο άκουσμα την καλή ροκ μουσική, ένα πιο ήσυχο χώρο με απαλή μουσική το οποίο κυρίως απευθύνεται σε μεγαλύτερες ηλικίες, ουζερί - εστιατόριο, αίθουσα εκθέσεων, ανοιχτό χώρο ειδικά διαμορφωμένο για συναυλίες και θεατρικές και άλλες παραστάσεις. Επίσης λειτουργεί ραδιοφωνικός σταθμός που εκπέμπει 24 ώρες το 24ωρο και μεταξύ άλλων δίνει τη δυνατότητα στους ακροατές της πόλης να πληροφορηθούν για τις δραστηριότητες και εκδηλώσεις που πραγματοποιεί. Για το σκοπό αυτό, άλλωστε εκδίδεται το

μηνιαίο περιοδικό «Μύλος» που διανέμεται δωρεάν σε επιλεγμένους χώρους και καταστήματα.

Θεατρικές παραστάσεις και δρώμενα, εκθέσεις κάθε είδους, εικαστικά γεγονότα, ομιλίες, χάπενινγκς, συζητήσεις, συναυλίες Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών και μάλιστα με προσιτό εισιτήριο συνθέτουν το πρόγραμμα του Μύλου. Κι όλα αυτά σε ένα τεράστιο αλλά γραφικό και προσεγμένο χώρο όπου οι νέοι συναντιόνται, κουβεντιάζουν και επιλέγουν το πως θα συνεχίσουν τη βραδιά τους.

vii. Πολιτιστικό καφενείο «ΤΟ ΧΡΩΜΑ»

Φιλοσοφία

Η φιλοσοφία του Προγράμματος της Ιθάκης, το οποίο δεν ασχολείται μόνο με την θεραπεία των χρηστών ναρκωτικών ουσιών αλλά και με την πρόληψη, πρεσβεύει ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών δεν είναι ιατρικό αλλά κοινωνικό και ψυχολογικό. Ο τρόπος διασκέδασης και η δημιουργική χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου παίζουν σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής, κυρίως των νέων ατόμων στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Η δημιουργία ενός χώρου ο οποίος θα προσέφερε διαφορετικούς από τους συνηθισμένους τρόπους διασκέδασης, ήταν το όραμα πολλών ανθρώπων του Προγράμματος της Ιθάκης.

Φορείς

Η κοινότητα Ιθάκη και η Χ.Α.Ν.Θ. είναι φορείς του πολιτιστικού καφενείου «Χρώμα». Επίσης η Χ.Α.Ν.Θ. με την προώθηση των δικών της προγραμμάτων και τον αθλητισμό, ασχολείται έμμεσα και αυτή με την πρόληψη. Οι δύο αυτοί φορείς συνεργάζονται από το 1984 και από το 1991 ξεκίνησε η λειτουργία του Μουσικού Κέντρου - Πολιτιστικού Κέντρου «Χρώμα».

Ο χώρος που είναι εγκατεστημένο το κτίριό του ανήκει στη Χ.Α.Ν.Θ. η οποία το παραχώρησε στο Πρόγραμμα Ιθάκη και το ανακαίνισε με την προσωπική εργασία των μελών της Θεραπευτικής Κοινότητας και την εποπτεία της Τεχνικής Υπηρεσίας.

Υπόσταση

Το «Χρώμα» είναι οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Τρόπος λειτουργίας

Το «Χρώμα» λειτουργεί σαν καφενείο το οποίο δεν σερβίρει αλκοόλ από τις 11 π.μ. - 12.30 μ.μ. το βράδυ αλλά και σαν πολιτιστικό κέντρο με ποικιλία εκδηλώσεων μουσικών, λογοτεχνικών, ενημερωτικών, εικαστικών, θεάτρου, οικολογίας κ.α. πολλές από τις οποίες διοργανώνονται από κοινού με την Χ.Α.Ν.Θ.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ένας χώρος όπως το «Χρώμα» είναι μοναδικός στο είδος του σ' όλη την Ελλάδα και πιθανότατα στην Ευρώπη.

Στη διάθεσή του βρίσκονται επιτραπέζια παιχνίδια, εφημερίδες και περιοδικά. Παράλληλα πραγματοποιούνται ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως:

- Μουσικές εκδηλώσεις με βραδιές μοντέρνας μουσικής
- Εκθέσεις ζωγραφικής, κεραμικής, φωτογραφίας και κοσμήματος
- Λογοτεχνικές, ποιητικές και θεατρικές βραδιές
- Συζητήσεις και παρουσιάσεις επίκαιρων και καλλιτεχνικών θεμάτων
- Οικολογικές ομιλίες και προβολές
- Φιλοξενία σε διάφορες ομάδες πολιτών της πόλης

Από τον πρώτο χρόνο κιάλας της λειτουργίας του σημειώνει σταθερή ανοδική πορεία της κίνησης των πελατών του. Επίσης τα έσοδά του καλύπτουν τόσο τα έξοδα λειτουργίας του καφενεείου όσο και τα έξοδα της πολιτιστικής του δραστηριότητας.

Φιλοδοξεί να αποτελέσει παράγοντα παρέμβασης στην πόλη της Θεσσαλονίκης στους τομείς της τέχνης και διασκέδασης δηλώνοντας παράλληλο ιδεολογικό πρόσωπο του Προγράμματος Ιθάκη.

B.

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης έχει αναθέσει αρμόδια αρχή για τα θέματα νεολαίας την Διεύθυνση Νεολαίας και Αθλητισμού, με τα αντίστοιχα δύο τμήματα. Το κάθε τμήμα λειτουργεί ξεχωριστά αλλά υπάγεται στην συγκεκριμένη Διεύθυνση.

Οι ηλικίες που καλύπτει είναι από 12-25 ετών περίπου. Ο σκοπός της λειτουργίας της είναι η ενημέρωση, επαγγελματική κατάρτιση, δημιουργική απασχόληση, ψυχαγωγία των νέων της πόλης. Επίσης για την διεκπεραίωση των παραπάνω σκοπών λειτουργούν υπηρεσίες που η κάθε μια απ' αυτές καλύπτει, όσο το δυνατό, τις αυξανόμενες ανάγκες του νεαρού πληθυσμού της πόλης.

Έχει αναλάβει τη φιλοξενία των ελληνοπαίδων της Αμερικής και τις ανταλλαγές των νέων με αδελφοποιημένες πόλεις.

Κάθε χρόνο πραγματοποιείται το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Επισκέψεις-Ξεναγήσεις μαθητών της πόλης σε αρχαιολογικούς χώρους» με σκοπό να γνωρίσουν τα γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία της Μακεδονίας.

ΤΜΗΜΑ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Στο τμήμα νεολαίας ανήκουν τα δύο Κέντρα Νεολαίας του Δήμου καθώς και το Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας.

i. Κέντρα Νεολαίας

(α) Το Νεανικό Σταυροδρόμι (Σινιοσόγλου 22 - Κ. Τούμπα).

Το «Νεανικό Σταυροδρόμι» άρχισε να λειτουργεί από το 1983. Καλύπτει την Ανατολική Θεσσαλονίκη. Επιχορηγείται από το Δήμο της πόλης καθώς και από τα έσοδα λειτουργίας των τμημάτων, που ανέρχονται στις 3.000 ετησίως το άτομο. Απασχολεί περίπου 15 άτομα μαζί με τους εκπαιδευτές (8). Λειτουργεί από τις 8.00 π.μ. - 22.00 μ.μ. από Δευτέρα έως Παρασκευή.

Τα 4 πρώτα χρόνια της λειτουργίας του φιλοξενούνταν στο κτίριο του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης και ξεκίνησε ως μέσο διασύνδεσης των νέων της πόλης με την Ευρώπη. Ως δηλαδή πρόγραμμα της Ε.Ο.Κ. Το 1987 εγκαθίσταται στην Κάτω Τούμπα με ανανεωμένα προγράμματα ξεφεύγοντας από την αιγίδα της Ε.Ο.Κ. και παίρνοντας τη σημερινή του δομή και μορφή.

Τα προγράμματα που λειτουργούν είναι τα εξής:

I. COMPUTER

Λειτουργούν 4 τμήματα εκ των οποίων (1) παιδικό σε 3 περιόδους των τριών μηνών το καθένα. Σε κάθε τμήμα φοιτούν 15 άτομα περίπου και στο σύνολο τους οι σπουδαστές, που παίρνουν στο τέλος της αποφοίτησής τους αναμνηστικό δίπλωμα ανέρχονται ετησίως στους 200.

II. ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Στα τμήματα αυτά που η προσέλευση τους είναι αρκετά ικανοποιητική λειτουργούν τμήματα όλες τις μέρες της βδομάδας και περνούν περί τα 120 άτομα ετησίως. Κάθε χρόνο και οι σπουδαστές των σχολών Ζωγραφικής παίρνουν αναμνηστικό δίπλωμα. Για να είναι πλήρης η εκμάθηση της Ζωγραφικής Τέχνης πρέπει ο μαθητής να παρακολουθήσει τις σχολές σε τρία συνεχή χρόνια όπου πλέον το ταλέντο του αποδεικνύεται.

III. ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Στο τμήμα αυτό που λειτουργεί δύο φορές την εβδομάδα και περνούν 30 άτομα ετησίως στις τρεις περιόδους λειτουργίας του λαμβανομένου υπόψη και της στενότητας του χώρου όπου λειτουργεί το Τμήμα. Στο τέλος διανέμεται και αναμνηστικό δίπλωμα.

IV. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στο τμήμα της φωτογραφίας που λειτουργεί δύο φορές την εβδομάδα και περνούν περίπου 50 άτομα ετησίως στις 3 περιόδους λειτουργίας του. Στο τέλος κάθε περιόδου οι μαθητές παίρνουν αναμνηστικό δίπλωμα.

V. ΘΕΑΤΡΟ

Και το Τμήμα αυτό με την καθοδήγηση διδασκαλίας του πρωταγωνιστή του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος (Κ.Θ.Β.Ε.), κυρίου Καρέλη Δημητρίου λειτουργεί δύο φορές την εβδομάδα και το παρακολουθούν περίπου 40 μαθητές που φιλοδοξούν να γίνουν ηθοποιοί. Μετά την αποφοίτησή τους παρέχεται αναμνηστικό Δίπλωμα.

VI. ΧΟΡΟΣ

Το συγκεκριμένο τμήμα αναφέρεται σε άτομα ηλικίας 7-17 ετών, τρεις φορές την εβδομάδα και λειτουργούν 3 επιμέρους τμήματα.

VII ΣΚΑΚΙ

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 4-14 ετών οι οποίοι επιθυμούν να μνηθούν στην τέχνη του Σκακιού. Η προσέλευση των μαθητών στο συγκεκριμένο τμήμα είναι αρκετά μεγάλη.

VIII. ΜΠΑΛΕΤΟ

Φιλοξενούνται 2 τμήματα μπαλέτου, του Κέντρου Ορχηστρικής Τέχνης για δύο φορές την εβδομάδα αποκλειστικά για τις ηλικίες 4-12 ετών.

Τα τμήματα Ζωγραφικής, Λαϊκής Τέχνης, Φωτογραφίας διοργανώνουν εκθέσεις των μαθητών τους δύο φορές τον χρόνο, οι οποίες είναι ανοικτές στο κοινό και στις οποίες θαυμάζονται οι δημιουργίες και οι επιτυχίες τους.

Επίσης δύο φορές το χρόνο μια τα Χριστούγεννα στο Νεανικό Σταυροδρόμι και η άλλη στο τέλος της περιόδου γίνονται εκδηλώσεις από τους Μαθητές - Σπουδαστές της Σχολής Θεάτρου. Μάλιστα η εκδήλωση της λήξης περιόδου γίνεται με την παρουσία και αρχών συνήθως στο ΘΕΑΤΡΟ ΚΗΠΟΥ.

Επίσης πραγματοποιούνται εφ' όσον ζητηθεί από την Διοίκηση και διάφορες εκδηλώσεις πολιτιστικού περιεχομένου από τους Συλλόγους ή μεμονωμένα άτομα και εκθέσεις ή θεατρικές παραστάσεις.

(β) Κέντρο Νεολαίας - ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (Πηγειού 1Α)

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης στην προσπάθειά του να αξιοποιήσει την Δυτική περιοχή της πόλης και να προσφέρει στους νέους της ποιοτική ψυχαγωγία και δυνατότητες επαγγελματικού προσανατολισμού προέβη στην Ίδρυση του δεύτερου Κέντρου Νεολαίας στην πόλη.

Το συγκεκριμένο Κέντρο άρχισε να λειτουργεί από την 1^η Σεπτεμβρίου 1994 με τα εξής τμήματα: (α) Ζωγραφικής (β) Θεάτρου (γ) Λαϊκής Τέχνης και (δ) Κομπιούτερ με τους αντίστοιχους καθηγητές.

Ο κανονισμός λειτουργίας του κέντρου είναι όμοιος με αυτόν του Νεανικού Σταυροδρομίου.

ii. Κέντρο πληροφόρησης νεότητας (Εθνικής Αμύνης 9^Α)

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης δημιούργησε το «Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας» για να δώσει διέξοδο στο έντονο πρόβλημα της έλλειψης

υπεύθυνης και αντικειμενικής πληροφόρησης των νέων για θέματα που τους απασχολούν.

Η φιλοσοφία του ξεκινά από την επιτακτική ανάγκη για μια πλήρη και πολύπλευρη ενημέρωση των νέων οι οποίοι διανύουν μια πορεία αναζήτησης και αγωνίας για να πάρουν τις σωστές αποφάσεις και να κάνουν τις επιλογές που τους ταιριάζουν σχετικά με τις σπουδές τους, το μελλοντικό τους επάγγελμα, την στρατιωτική θητεία, ψυχαγωγία, άθληση κ.λ.π.

Για όλα τα παραπάνω θέματα υπάρχουν σήμερα πολλές συναρμώδιες υπηρεσίες και φορείς χωρίς επαρκή συντονισμό μεταξύ τους και με πολύπλοκη δομή, πράγμα που κάνει δύσκολη την επαρκή ενημέρωση.

Το κενό αυτό έρχεται να το καλύψει το «Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας» που δημιουργήθηκε από τον Δήμο Θεσσαλονίκης και λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 1986 στα πλαίσια δραστηριοτήτων του Γραφείου Νεολαίας.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ

Είναι μια σύγχρονη και νεανική υπηρεσία σύμφωνα με τις ανάγκες των καιρών και του κοινού στο οποίο απευθύνεται. Παρέχει έναν σχετικά άνετο χώρο με ποικιλία ενημερωτικών φυλλαδίων, και δυνατότητα επικοινωνίας με τους εργαζομένους.

Δίνει τη δυνατότητα ενεργού ρόλου στον επισκέπτη με την ελεύθερη χρήση του πληροφοριακού υλικού, την εύκολη πρόσβαση στα αρχεία του από τον κάθε ενδιαφερόμενο, τους ποικίλους τρόπους ενημέρωσης μέσα από το Αρχείο Αποδελτίωσης Τύπου, τα ενημερωτικά φυλλάδια για την οποιαδήποτε πολιτιστική εκδήλωση και κίνηση της πόλης.

ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ

Πληροφορίες που προέρχονται απ' όλες τις λειτουργίες των δημόσιων υπηρεσιών (Υπουργείων, Οργανισμών) και ιδιωτικών φορέων (Πολιτιστικών, Εκπαιδευτικών, Αθλητικών, Τουριστικών).

Επίσης το Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας καλύπτει πληροφοριακά όλο το φάσμα δραστηριοτήτων του Δήμου Θεσσαλονίκης και της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς.

Ειδικότερα δίνεται βαρύτητα σε επίκαιρα κάθε φορά θέματα και σε προβλήματα που με περισσότερη συχνότητα και αμεσότητα επιζητούν την λύση τους (π.χ. πληροφορίες επαγγελματικού προσανατολισμού και εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, την εποχή της συμπλήρωσης μηχανογραφικών δελτίων από τους τελειόφοιτους μαθητές).

Αναλυτικά παρέχονται πληροφορίες για θέματα Σπουδών, Υποτροφιών, Στρατολογίας, Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Δανείων - Επιδοτήσεων, Απασχόλησης, Ελεύθερου χρόνου - Ψυχαγωγίας, Αθλητισμού, Τουρισμού, Έρευνας Μετανάστευσης.

ΠΩΣ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Προφορικά μετά από επίσκεψη στο Κέντρο, γραπτά με την διάθεση ενημερωτικών εντύπων και τηλεφωνικά κυρίως για όσους κατοικούν μακριά από τη Θεσσαλονίκη.

ΣΕ ΠΟΙΟΥΣ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

- Σε όλους τους νέους: Μαθητές, Σπουδαστές, Άνεργους, Εργαζομένους

- Σε όσους ενδιαφέρονται ή ασχολούνται με την Νεολαία: Γονείς, Δασκάλους

- Σε φορείς των νέων: Συλλόγους, Ενώσεις, Σωματεία

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΑΜΗΝΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ

- Επισκέφθηκαν το Κέντρο: 10.000 νέοι περίπου

- Οι περισσότερες ερωτήσεις ήταν για: Απασχόληση, Υποτροφίες, Μεταπτυχιακές, Σπουδές, εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Στρατολογία, Τουρισμός

- Έγιναν εκδηλώσεις: Το τριήμερο Εκπαιδευτικής και Επαγγελματικής Πληροφόρησης με την συνεργασία του Κέντρου Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού

- Έγιναν συνολικά 20 εκδόσεις του «Ημερολογίου της Πόλης» με τις εκδηλώσεις τέχνης και κουλτούρας κατά την διάρκεια των αντίστοιχων είκοσι εβδομάδων.

ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Έκδοση του «Ημερολογίου της Πόλης», ενός εντύπου που έχει περιεχόμενο την πνευματική και πολιτιστική κίνηση της πόλης: Θέατρο, Κινηματογράφος, Χορό, Μουσική, Διαλέξεις, Εκθέσεις.

- Διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων - αφιερωμάτων για θέματα που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, σε συνεργασία με τους ίδιους του νέους ή με φορείς που ασχολούνται με τους νέους.

- Έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων για θέματα που καλύπτουν ευρύτερους τομείς ενδιαφέροντος των νέων.

- Την συγκέντρωση πλούσιου υλικού που προέρχεται από την αποδελτίωση του καθημερινού και περιοδικού τύπου και αφορά θέματα όπως Θέατρο, Λογοτεχνία, Κινηματογράφο, Μουσική,

Εικαστικά, Πολιτισμός, Τύπος, Οικολογία, Περιβάλλον, Γυναίκα - Παιδί, Νεολαία, Εκπαίδευση, Έρευνα, Στρατός, Πληροφορική, Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, Τουρισμός, Αθλητισμός που να χρησιμοποιεί ελεύθερα ο κάθε νέος, ή να φωτοτυπήσει την ύλη που τον ενδιαφέρει.

- Την συγκέντρωση και διάθεση μιας μεγάλης ποικιλίας εντύπων φυλλαδίων του Δήμου Θεσσαλονίκης, της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς ,των διαφόρων δημόσιων υπαλλήλων.

ΤΜΗΜΑ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Το τμήμα Αθλητισμού στην προσπάθειά του για την ανάπτυξη του αθλητισμού της πόλης οργανώνει μεγάλες διεθνείς διοργανώσεις που σε συνδυασμό με άλλες εκδηλώσεις σημαδεύουν τα αθλητικά δρώμενα της Θεσσαλονίκης. Αναλαμβάνει επίσης την κατασκευή αθλητικών εγκαταστάσεων σε διάφορες περιοχές της πόλης με αποτέλεσμα οι νέοι να βρίσκουν περισσότερους χώρους άθλησης και οι αθλητές καλύτερες επιδόσεις.

Οι αθλητικές διοργανώσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη ανήκουν αυτές που απευθύνονται στους κατοίκους της πόλης και κυρίως την νεολαία. Στη δεύτερη κατηγορία υπάγονται οι μεγάλες διεθνείς διοργανώσεις και συναντήσεις ως μεγάλη προσφορά του Δήμου προς το λαό της Θεσσαλονίκης.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στα άτομα με ειδικές ανάγκες για τα οποία κατασκευάστηκε ειδικό γυμναστήριο εξοπλισμένο με τα κατάλληλα μηχανήματα. Παράλληλα με το γυμναστήριο γίνονται και προγράμματα κολύμβησης από εξειδικευμένα στελέχη.

Μέλημα του Τμήματος Αθλητισμού αποτελεί η κατασκευή, συντήρηση και βελτίωση των χώρων άθλησης. Το 1994, κατασκευάστηκαν 12 δημοτικά γυμναστήρια, αθλητικά κέντρα, γήπεδα τένις και ανοιχτά γήπεδα μπάσκετ και βόλεϊ διεσπαρμένα σε διάφορες περιοχές του Δήμου. Επίσης άρχισαν να λειτουργούν δύο νέα γυμναστήρια το ένα στην Τούμπα και το άλλο στο ρέμα Κωνσταντινίδη.

Στα προαναφερόμενα γυμναστήρια αθλούνται κάθε χρόνο 5.000 δημότες, ενώ τα γήπεδα του τένις τα χρησιμοποιούν πάνω από 4.000 άτομα ετησίως. Στο στάδιο περάτωσης βρίσκονται άλλα δύο εκ των οποίων το ένα θα λειτουργήσει ως αίθουσα βαρέων αθλημάτων.

Αναλυτικότερα οι δραστηριότητες της Αντιδημαρχείας-Νεολαίας και Αθλητισμού είναι οι ακόλουθες:

i. Αθλητισμός

CAMP ΜΠΑΣΚΕΤ.

Το CAMP ΜΠΑΣΚΕΤ του Δήμου πραγματοποιείται κάθε καλοκαίρι σε γήπεδα της πόλης με την συμμετοχή κατά μέσο όρο 600 παιδιών κάθε χρόνο. Τα παιδιά διδάσκονται την τεχνική του αθλήματος από έμπειρους προπονητές της Θεσσαλονίκης, ενώ διδάσκουν κάθε χρόνο και επιφανείς προπονητές από τις Η.Π.Α.

ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης διαθέτει δύο ομάδες αποτελούμενες από εργαζόμενους. Η μία είναι ποδοσφαίρου και η άλλη μπάσκετ. Αυτές οι ομάδες δίνουν κατά καιρούς φιλικούς αγώνες με αντίστοιχες ομάδες άλλων Δήμων στα πλαίσια σύσφιξης σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων στους Δήμους.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΜΗΤΙΝΓΚ ΡΥΘΜΙΚΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΜΠΡΑΤΙΣΛΑΒΑ

Στο εν λόγω μήτινγκ συμμετέχει κάθε χρόνο ο Δήμος Θεσσαλονίκης με αντιπροσωπευτική ομάδα που απαρτίζεται από αθλήτριες της πόλης. Τα τελευταία χρόνια η ομάδα αυτή κατακτά κατά παράδοση πλέον, πρώτες και δεύτερες θέσεις μεταξύ οκτώ κρατών.

ΣΧΟΛΕΣ ΤΕΝΝΙΣ

Κάθε χρόνο γίνονται μαθήματα εκμάθησης τέννις στο Αθλητικό Πάρκο Φαλήρου για άτομα 17 ετών και άνω και στο Αθλητικό Κέντρο Γαλαξία από 8-16 ετών. Στις ελεύθερες ώρες των γηπέδων αθλούνται συνολικά 5.500 δημότες κάθε χρόνο. Αναλυτικά είναι:

Αθλητικό Κέντρο Γαλαξία

Σχολή εκμάθησης τέννις ηλικίας 6-16 ετών.

Περίοδοι 4. Αθλούμενοι που παρακολουθούν συνολικά 260.

Ελεύθερα Αθλούμενοι 2.100.

Αθλητικό Πάρκο Φαλήρου

Σχολή εκμάθησης τέννις ηλικίας 17 ετών και άνω.

Περίοδοι 7.

Αθλούμενοι που παρακολουθούν συνολικά 410.

Ελεύθερα αθλούμενοι 3.400.

ΑΓΩΝΕΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Διοργανώνονται αγώνες για άτομα με ειδικές ανάγκες από το 1991.

Οι αγώνες γίνονται στο Εθνικό Κολυμβητήριο και συμμετέχουν πάνω από 100 παιδιά. Για πρώτη φορά το 1994 ο Δήμος Θεσσαλονίκης συμμετείχε στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα ατόμων με ειδικές ανάγκες όπου είχε σημαντικές επιτυχίες στους κολυμβητικούς αγώνες.

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα Αθλητισμός για Όλους σε συνεργασία με την Γ.Γ.Α. καθώς και το πρόγραμμα Αθλητισμός και Γυναίκα σε 3 γυμναστήρια Σχολείων-Λυκείων και με συμμετοχή 600 περίπου γυναικών. Επίσης στο Πρόγραμμα Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες συμμετείχαν 300 παιδιά.

ΑΓΩΝΕΣ ΣΚΟΠΟΒΟΛΗΣ

Διοργανώνονται αγώνες σκοποβολής σε συνεργασία με διάφορους συλλόγους της πόλης, στους οποίους συμμετέχουν αθλητές απ' όλη

την Ελλάδα. Το αγωνιστικό επίπεδο είναι αρκετά καλό και το ενδιαφέρον του κοινού πολύ μεγάλο.

ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Εδώ περιλαμβάνεται η συντήρηση των κλειστών και ανοικτών γηπέδων μπάσκετ καθώς και των σχολικών γυμναστηρίων. Αναλυτικά τα Γυμναστήρια και ανοικτά γήπεδα του Δήμου είναι:

1) ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑ 9-11 (Σ. Σταθμός)

Ιδρύθηκε το 1985. Αποτελεί το πρώτο Δημοτικό Γυμναστήριο στην Ελλάδα. Έχει χωρητικότητα 400 ατόμων και αθλούνται περίπου 200 δημότες. Αίθουσα 100 τ.μ. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης.

2) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 176 (Μαρτίου – Ν. Εγνατία)

Ιδρύθηκε το 1986. Έχει χωρητικότητα 1.000 ατόμων και αθλούνται περίπου 800 δημότες. Έχει τρεις αίθουσες γυμναστικής 200 τ.μ. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Μια αίθουσα 70 τ.μ.

3) ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ 43 (Ροτόντα)

Ιδρύθηκε το 1988. Χωρητικότητα 250 ατόμων και αθλούνται περίπου 200 δημότες. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Αίθουσα 50 τ.μ.

4) ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ 47 (Άνω Πόλη)

Ιδρύθηκε το 1988. Χωρητικότητα 250 ατόμων και αθλούνται 200 άτομα περίπου. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Αίθουσα 50 τ.μ.

5) ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ 4 (Αντιγονιδών)

Ιδρύθηκε το 1989. Χωρητικότητα 400 ατόμων και αθλούνται 350 περίπου δημότες. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Δύο αίθουσες 150 τ.μ.

6) ΑΡΧΕΛΛΑΟΥ 2-4 (Ανάληψη)

Ιδρύθηκε το 1990. Χωρητικότητα 300 ατόμων και αθλούνται 280 περίπου δημότες. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Αίθουσα 50 τ.μ.

7) ΤΖΑΒΕΛΛΑ 19 (Ν. Εγνατία-Βούλγαρη)

Ιδρύθηκε το 1990. Είναι το πρώτο ιδιόκτητο Δημοτικό Γυμναστήριο. Χωρητικότητα 450 ατόμων και αθλούνται 400 περίπου δημότες. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Δύο αίθουσες 150 τ.μ.

8) Α. ΤΟΥΜΠΑ ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ (Ολυμπιάς-Ευρυσθέως)

Ιδρύθηκε το 1992. Αποτελεί το δεύτερο ιδιόκτητο Δημοτικό Γυμναστήριο. Χωρητικότητα 500 ατόμων και αθλούνται 400 περίπου δημότες. Χρηματοδότηση Δήμος Θεσσαλονίκης. Έχει δύο αίθουσες 150 τ.μ. Ονομάστηκε Κέντρο Ειδικής Φυσικής Αγωγής γιατί πέρα από υγιείς δημότες αθλούνται και άτομα με ειδικές ανάγκες.

9) ΚΕΝΤΡΟ ΟΡΧΗΣΤΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (Μπότσαρη-Μαντινείας)

Κατασκευάστηκε το 1992 από δωρεά Αφών Μπίλλη Α.Ε. αποτελεί την έδρα Επιχείρησης Αθλητικών Δραστηριοτήτων όπου γίνονται τα μαθήματα της ερασιτεχνικής σχολής μπαλέτου. Έχει χωρητικότητα 500 ατόμων όπου αθλούνται 500 άτομα. Οι αίθουσες είναι δύο, έκτασης 180 τ.μ.

10) ΥΦΑΝΕΤ-ΡΕΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Κατασκευάστηκε το 1993 με χρηματοδότηση του Δήμου Θεσσαλονίκης. Έγινε ανοικτό γήπεδο μπάσκετ με κερκίδα για τις ομάδες της περιοχής και κάτω από το χώρο της κερκίδας δημιουργήθηκε Δημοτικό Γυμναστήριο με μια αίθουσα 130 τ.μ. Χωρητικότητας 300 ατόμων όπου αθλούνται 200 άτομα.

11) ΛΑΡΝΑΚΟΣ-ΤΗΝΟΥ (Πρόσκοποι)

Κατασκευάστηκε με την χρηματοδότηση του Δήμου Θεσσαλονίκης το 1993 στο νεόκτιστο κτίριο των προσκόπων και δόθηκε για 5

χρόνια στο Δ.Θ. έναντι συμβολικού ενοικίου. Έχει δύο αίθουσες 150 τ.μ. συνολικά με χωρητικότητα 400 ατόμων στο οποίο αθλούνται 350 άτομα.

12) ΚΛΕΙΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ ΣΦΑΓΕΙΩΝ

Κατασκευάστηκε το 1990 με χρηματοδότηση του Δ.Θ. στο χώρο των πρώην Σφαγείων όπου έγινε κλειστό γήπεδο μπάσκετ με κερκίδες και στον έξω χώρο έχει 3 ανοιχτά γήπεδα μπάσκετ για την αναβάθμιση της περιοχής. Σ' αυτό το γήπεδο προπονούνται διάφορες ομάδες με συμβολικό ποσό. Παράλληλα με τα εξωτερικά γήπεδα διαμορφώθηκε και ο χώρος των αποθηκών με δύο μεγάλες αίθουσες όπου θα στεγαστούν τα βαρέα αθλήματα και το άθλημα της πάλης δίνοντας στους αθλητές αυτών των αγωνισμάτων ένα δικό τους σύγχρονο χώρο για να προπονούνται όσο το δυνατόν καλύτερα.

13) ΠΑΡΚΟ ΦΑΛΗΡΟΥ

Κατασκευάστηκε το 1986. Περιλαμβάνει δύο γήπεδα τέννις, πίστα skateboard, γήπεδο μπάσκετ και παιδικές χαρές. Στο χώρο αυτό γίνονται οι σχολές τέννις για τους δημότες ηλικίας 18 ετών και άνω και ελεύθερη άσκηση τις υπόλοιπες ώρες.

14) ΠΑΡΚΟ ΓΑΛΑΞΙΑ

Κατασκευάστηκε το 1989. Περιλαμβάνει 3 γήπεδα τέννις και δύο γήπεδα μπάσκετ όπου γίνονται οι σχολές τέννις για τους δημότες ηλικίας 8-17 ετών και ελεύθερη άσκηση τις υπόλοιπες ώρες.

15) ΓΗΠΕΔΑ ΝΕΑΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ

Κατασκευάστηκαν 5 γήπεδα μπάσκετ και ένα γήπεδο βόλεϋ το 1989 με χρηματοδότηση του Δ.Θ. όπου αθλούνται ελεύθερα οι δημότες.

16) ΓΗΠΕΔΟ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΓΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Κατασκευάστηκε το 1989 με χρηματοδότηση του Δ.Θ. δίνοντας την ευκαιρία στα παιδιά της περιοχής να αθληθούν.

17) ΓΗΠΕΔΑ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Κατασκευάστηκαν το 1986 με χρηματοδότηση του Δ.Θ. προσφέροντας τη δυνατότητα στα παιδιά του κέντρου να αθληθούν.

18) ΓΗΠΕΔΑ ΝΕΑΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Κατασκευάστηκαν το 1984-5 με χρηματοδότηση του Δ.Θ.

19) ΓΗΠΕΔΟ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Κατασκευάστηκε το 1987 με χρηματοδότηση του Δ.Θ.

20) ΓΗΠΕΔΑ ΣΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Κατασκευάστηκαν δύο γήπεδα το 1984-85 σαν προσπάθεια αναβάθμισης της άνω πόλης. Τον ίδιο σκοπό διεκπεραιώνει και η ύπαρξη και κατασκευή των γηπέδων ΡΕΓΚΟΥΝΟΥ - Ν.ΠΑΡΑΛΙΑΣ (Ανάληψη) - ΜΑΛΑΚΟΠΗΣ- ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ – ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ – ΠΥΛΑΙΑΣ

21) ΑΙΘΟΥΣΑ ΒΑΡΕΩΝ ΑΘΛΗΜΑΤΩΝ ΣΦΑΓΕΙΩΝ

Φιλοξενεί τα βαρέα αθλήματα. Ο χώρος αυτός έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό και να στεγάσει τα βαρέα αθλήματα. Η μια αίθουσα διατίθεται στην Ομοσπονδία Άρσης Βαρών καθώς και σε διάφορους συλλόγους της πόλης.

ii. Αλεξάνδρεια

Οι ετήσιες αθλητικές εκδηλώσεις ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ διεξάγονται με συνεργασία των Τοπικών Επιτροπών των Ομοσπονδιών.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην πραγματοποίηση των συγκεκριμένων εκδηλώσεων έχουν σαν σκοπό την δικαίωση του αγώνα για την Ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Τα Αλεξάνδρεια αποτελούν ένα ενιαίο και δυναμικό μήνυμα του αθλητικού κόσμου της πόλης, ότι η πόλη αυτή συνεχίζει δυναμικά την μακράιωνη ιστορία της, διαφυλάσσοντας και προβάλλοντας τις ελληνικές ρίζες της και ιδιαίτερα τις ιστορικές ρίζες του αθλητισμού της Θεσσαλονίκης.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι όλες σχεδόν οι αθλητικές εκδηλώσεις των Αλεξανδρείων ήταν ενταγμένες στα καλεντάρια των Παγκοσμίων και Ευρωπαϊκών Ομοσπονδιών.

Στόχος και φιλοδοξία του Δήμου είναι αφ' ενός όλες οι διεθνείς αθλητικές εκδηλώσεις που διεξάγονται στην Θεσσαλονίκη να είναι ενταγμένες στα ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ και αφετέρου να διεξαχθούν σε χρονικό διάστημα 20 ημερών καθιερώνοντας την Α' ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΔΑ.

Η συγκεκριμένη εκδήλωση πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1991 και περιλαμβάνει τις εξής εκδηλώσεις:

1) ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΓΩΝΑΣ ROLL-SKI

Διεξάγεται τον Σεπτέμβριο κάθε έτους και η απόσταση διαδρομής είναι περίπου 15 χιλ. κατά μήκος της παραλιακής λεωφόρου. Στους αγώνες συμμετέχουν αθλητές από Βουλγαρία, Ρουμανία, Γερμανία καθώς και η Ελληνική Εθνική Ομάδα Χιονοδρομίας Δρόμων Αντοχής και η Ελληνική Ομοσπονδία Χιονοδρομίας. Η διάρκεια του αγώνα είναι 40 λεπτά.

2) ΤΟΥΡΝΟΥΑ STREET-BALL

Το STREET-BALL είναι παιχνίδι που παίζεται στους δρόμους της Αμερικής και διεξήχθη για πρώτη φορά στη χώρα μας σε συνεργασία με γνωστή φίρμα αθλητικών ειδών.

Στο μπάσκετ STREET-BALL οι ομάδες αποτελούνται από 3 παίκτες και έναν αναπληρωματικό και προσπαθούν να πετύχουν καλάθι στην μοναδική ρακέτα που υπάρχει.

Η εκδήλωση πραγματοποιείται τον Σεπτέμβριο στον χώρο που βρίσκεται μπροστά στον Λευκό Πύργο. Συμμετέχουν 1.200 αθλητές από 12-35 ετών.

3) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Διεξάγεται κάθε Οκτώβρη. Αθλητές από 10 και πλέον χώρες λαμβάνουν μέρος στον αγωνιστικό δρόμο των 20Km μέσα στους δρόμους της πόλης. Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο Αλεξάνδρειος δρόμος είναι ο μοναδικός αγώνας που διεξάγεται στη χώρα μας σε τέτοια απόσταση και θεωρείται από τους κορυφαίους στην Ευρώπη. Πάνω από 6.500 ελεύθεροι αθλητές λαμβάνουν μέρος στον Λαϊκό Αγώνα Δρόμου 3 Km, ο οποίος διεξάγεται ταυτόχρονα με τον αγωνιστικό δρόμο.

4) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΟΥΡΝΟΥΑ ΠΥΓΜΑΧΙΑΣ

Στην συγκεκριμένη εκδήλωση συμμετέχουν αθλητές από 12 χώρες της Ευρώπης. Οι αγώνες διεξάγονται στο Αλεξάνδρειο Μέλαθρο Θεσσαλονίκης και προσφέρονται όπως άλλωστε σε κάθε παρόμοια δραστηριότητα αναμνηστικά δώρα που άπτονται της Ελληνικότητας της Μακεδονίας σε όλους τους συμμετέχοντες.

5) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΜΗΤΙΝΓΚ ΚΟΛΥΜΒΗΣΗΣ

Ο Δ.Θ. σε συνεργασία με την Περιφερειακή Επιτροπή Κολύμβησης Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας διοργανώνει το Αλεξάνδρειο Μήτινγκ Κολύμβησης. Το μήτινγκ πραγματοποιείται στις εγκαταστάσεις του Εθνικού Κολυμβητηρίου και σημειώνει κάθε χρόνο μεγάλη επιτυχία τόσο από οργανωτική άποψη όσο και από άποψη συμμετοχής. Συμμετέχουν αθλητές και αθλήτριες από 12 χώρες. Το εν λόγω μήτινγκ είναι ενταγμένο στο

Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας. Επίσης διεξάγεται σε πισίνα 25 μέτρων και είναι από τα κορυφαία Ευρωπαϊκά Μήτινγκ που διεξάγονται σε ανάλογη πισίνα.

6) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΜΗΤΙΝΓΚ ΡΥΘΜΙΚΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ

Πραγματοποιείται κάθε χρόνο με απόλυτη επιτυχία και διοργανώνεται σε συνεργασία με την ΤΕ ΣΕΓΑΣ κάθε Οκτώβρη. Συμμετέχουν αθλήτριες από Ρουμανία, Τσεχία, Σλοβακία, Πολωνία, Ουγγαρία, Βουλγαρία, Ρωσία, Ισραήλ, Γερμανία, Αγγλία, Ελλάδα. Το Αλεξάνδρειο Μήτινγκ Ρυθμικής Γυμναστικής συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας και θεωρείται από τα κορυφαία της Ευρώπης. Η διοργάνωσή του άρχισε από το 1988.

7) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΟΥΡΝΟΥΑ ΠΑΛΗΣ

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την ΤΕ ΠΑΛΗΣ διοργανώνει το Αλεξάνδρειο Τουρνουά Πάλης το οποίο διεξάγεται στο Αλεξάνδρειο Μέλαθρο. Συμμετέχουν αθλητές από 12 χώρες και κάθε χρόνο έχει μεγάλη αγωνιστική και οργανωτική επιτυχία. Επίσης και το συγκεκριμένο τουρνουά είναι ενταγμένο στο Πρόγραμμα της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας.

8) ΓΙΟΡΤΗ ΜΠΑΣΚΕΤ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ – ΛΥΚΕΙΩΝ

Για πρώτη φορά το 1994 διεξήχθη η γιορτή μπάσκετ Γυμνασίων-Λυκείων. Συμμετέχουν 1.200 μαθητές και μαθήτριες της Θεσσαλονίκης.

Αγωνίζονται στο σύστημα νοκ-άουτ στις δύο ήττες και ολοκληρώνεται σε τέσσερις ημέρες. Πραγματοποιείται στο Ποσειδώνιο Αθλητικό Κέντρο και απονέμονται αναμνηστικά δώρα.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

I. Κέντρο Μουσικής Δήμου Θεσσαλονίκης (Κ.Μ.Δ.Θ.)

Το Κέντρο Μουσικής Δήμου Θεσσαλονίκης στεγάζεται σ' ένα σύγχρονο επταόροφο μέγαρο επί της οδού Κουντουριώτου, απέναντι από το λιμάνι.

Διαθέτει (3) τρεις αίθουσες συναυλιών, αίθουσες σεμιναρίων, συσκέψεων, γραφεία και πολλούς βοηθητικούς χώρους.

Τα συγκροτήματα τα οποία φιλοξενούνται είναι: Η Δημοτική Συμφωνική Ορχήστρα (αποτελούμενη από 150 άτομα), η χορωδία Δ.Θ. (αποτελούμενη από 40 άτομα), η φιλαρμονική του Δήμου (αποτελούμενη από 60 άτομα), το συγκρότημα παραδοσιακής μουσικής του Δήμου (αποτελούμενο από 16 άτομα) και 5 παιδικές χορωδίες μοιρασμένες στα 5 δημοτικά διαμερίσματα της πόλης.

Οι εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο Κέντρο διακρίνονται σε θεσμοθετημένες και μη. Κατά μέσο όρο μπορούμε να καταγράψουμε: 18-24 ετήσιες εκδηλώσεις για τη συμφωνική ορχήστρα, 24 εκδηλώσεις για τη χορωδία, 24 εκδηλώσεις για το παραδοσιακό συγκρότημα. Τέλος, η φιλαρμονική πραγματοποιεί εμφανίσεις όταν και όπου ζητηθεί π.χ. παρελάσεις, λιτανείες κ.λ.π.

ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΜΕΝΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

1) Το ρεσιτάλ νέων καλλιτεχνών της πόλης, το οποίο διοργανώνεται εδώ και 5 χρόνια με αρκετή επιτυχία. Οι καλλιτέχνες που θα πάρουν μέρος στο ρεσιτάλ επιλέγονται μετά από σύσταση κριτικής επιτροπής, αποτελούμενης από διακεκριμένα άτομα, της πόλης ή του καλλιτεχνικού χώρου. Ο αριθμός των καλλιτεχνών που θα επιλεγεί κυμαίνεται από 10-15 άτομα κυρίως από το βορειοελλαδικό χώρο, ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας (με πολλές

περιπτώσεις παιδιών-ταλέντων) τους. Στόχος των εκδηλώσεων αυτών είναι η προβολή και προώθηση αξιόλογων νέων καλλιτεχνών που, λόγω οικονομικοκοινωνικών συνθηκών, θα ήταν δύσκολο να αναγνωρισθεί το ταλέντο και η δουλειά τους.

2) Η λατρευτική εβδομάδα κατά την οποία 20-30 χορωδίες απ' όλη την Ελλάδα εμφανίζονται με πρόγραμμα βυζαντινού και εκκλησιαστικού χαρακτήρα μια εβδομάδα πριν από την Μεγάλη Εβδομάδα.

3) Διεθνές φεστιβάλ Τζαζ το οποίο είναι μοναδικό στην Ελλάδα. Φέτος συμπληρώνει 19 συνεχή χρόνια ύπαρξης. Συγκροτήματα απ' όλο τον κόσμο εμφανίζονται με χαρακτηριστικό γνώρισμα το διεθνές επίπεδο κύρους και ποιότητας.

4) Βραδιές ονείρου. Οι εκδηλώσεις αυτές γίνονται κάθε χρόνο, το Σεπτέμβρη, στο θέατρο Κήπου. Με αυτές τις εκδηλώσεις δίδεται η δυνατότητα σε νέους συνθέτες να προβάλλουν τη δουλειά τους ,ενώ παράλληλα δίδεται έμφαση από την κριτική επιτροπή, η οποία κάνει την επιλογή των καλλιτεχνών που θα πάρουν μέρος στις βραδιές ονείρου, στην ύπαρξη ενός ιδιαίτερου στυλ και μιας πρωτοτυπίας στη δουλειά των νέων συνθετών.

5) Λαϊκός χειμώνας. Πρόκειται για μια εκδήλωση παραδοσιακού περιεχομένου με στόχο να μεταφέρει ανθεκτικά και γνήσια την παράδοση από την επαρχία στην πόλη.

6) Παραμονή Χριστουγέννων (24 Δεκέμβρη) 20-25 χορωδιακά ή οργανικά σύνολα καλούνται να ψάλλουν τα κάλαντα σε κοινωφελείς χώρους και ιδρύματα π.χ. νοσοκομεία κ.λ.π.

Τέλος, όπως είχαμε αναφέρει, υπάρχουν και έκτακτες εκδηλώσεις όπως όταν επισκέπτονται την πόλη ξένα μουσικά συγκροτήματα ή, με αφορμή επετειακά ιστορικά γεγονότα, πραγματοποιούνται τελετές που περιλαμβάνουν ανάλογες μουσικές εκδηλώσεις, απονέμονται βραβεία κ.λ.π. Αξίζει να αναφέρουμε την προσπάθεια που καταβάλλει το Κ.Μ.Δ.Θ. για τη

διάσωση και διάδοση της παραδοσιακής μουσικής με ειδικές τελετές, συνέδρια και μουσικές εκδηλώσεις.

Το Κ.Μ.Δ.Θ. απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες αλλά και σε όλα τα μουσικά επίπεδα. Υπάρχει μια μικρή επιδότηση του Δήμου και ο χαρακτήρας του δεν είναι κερδοσκοπικός. Οι εκδηλώσεις που πραγματοποιεί είναι όλες δωρεάν εκτός από το φεστιβάλ τζαζ και τις βραδιές ονείρου (στις οποίες υπάρχει ένα μικρό εισιτήριο που, συνήθως, δίδεται στους καλλιτέχνες που λαμβάνουν μέρος).

ii. Δημοτικά ωδεία

Στην πόλη της Θεσσαλονίκης υπάρχει το κεντρικό δημοτικό ωδείο που στεγάζεται επί της οδού Παπαζώλη και το παράρτημά του που βρίσκεται στη διασταύρωση των οδών Ν. Εγνατίας και Νάτσικα.

Υπάρχει και η σκέψη δημιουργίας ενός δεύτερου παραρτήματος που θα καλύπτει τις ανάγκες της Δυτικής Θεσσαλονίκης.

Σήμερα στο Δημοτικό Ωδείο εργάζονται συνολικού περίπου 100 καθηγητές ενώ παρακολουθούν μαθήματα 1.000 παιδιά ηλικίας 5-20 ετών. Διδάσκονται όλα τα κλασικά μουσικά όργανα που υπάρχουν σήμερα (βιολί, πιάνο, φλάουτο, ακορντεόν, κιθάρα κ.λ.π.) ενώ επίσης, παραδίδονται μαθήματα θεωρητικά όπως φωνητική αρμονία, σολφέζ κ.λ.π.

Τα δίδακτρα του δημοτικού ωδείου κυμαίνονται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα αντίστοιχα των ιδιωτικών ωδείων λόγω της επιδότησης από το Δήμο. Υπάρχει πολλή μεγάλη συμμετοχή και ιδιαίτερα από μικρά παιδιά ενώ το επίπεδο σπουδών βρίσκεται σ' ένα αρκετά υψηλό επίπεδο.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

i. Τμήμα πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Πρόκειται στο μεγαλύτερο μέρος για μη θεσμοθετημένες εκδηλώσεις τόσο ως προς την εποχή που πραγματοποιούνται όσο και ως προς το χαρακτήρα τους. Αφορά κύρια μουσικές εκδηλώσεις και συναυλίες, κινηματογραφικά αφιερώματα και θεατρικές παραστάσεις που ποικίλουν κάθε χρόνο αλλά διακρίνονται για την ποιότητά τους.

Θεσμοθετημένη εκδήλωση αποτελεί το φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου που διοργανώνεται κάθε χρόνο, το μήνα Σεπτέμβρη στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Γενικότερα θα λέγαμε πως ο μήνας αυτός και , λόγω της Διεθνούς Εκθέσεως παρουσιάζει μια έξαρση πολιτιστικών και άλλων δραστηριοτήτων με συναυλίες Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, θεατρικές παραστάσεις σε ανοιχτά θέατρα (θέατρο δάσους, θέατρο κήπου) κ.λ.π.

Τα στελέχη του τμήματος αυτού ουδεμία σχέση έχουν με τα καλλιτεχνικά πράγματα αλλά αποτελούν καθαρά διοικητικούς υπαλλήλους που φροντίζουν για την σωστή λειτουργία των εκδηλώσεων, εκτελούν τις πληρωμές των καλλιτεχνών κ.λ.π. Στα πλαίσια του συγκεκριμένου τμήματος της Διεύθυνσης Πολιτισμού δε, λειτουργούν καλλιτεχνικές ομάδες (θέατρο, χορού κ.λ.π.) οι οποίες και δημιουργήθηκαν από το ίδιο το τμήμα. Αξίζει να αναφερθεί πως δεν υπάρχει δημοτικοπεριφερειακό θέατρο όπως συμβαίνει σε άλλες πόλεις.

Υπάρχει ποικιλία, βέβαια, εκδηλώσεων οι οποίες απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες καθώς και σε όλες τις προτιμήσεις. Το εισιτήριο, λόγω της μερικής επιδότησης από το Δήμο, είναι μικρής χρηματικής αξίας και συνεπώς προσιτό στα νεαρά άτομα που πηγαίνουν σχολείο και δεν εργάζονται.

ii. Τμήμα Δημητρίων

Τα Δημήτρια αποτελούν θεσμοθετημένη εκδήλωση που διεξάγεται εδώ και 38 συνεχή έτη στην πόλη της Θεσσαλονίκης υπό την αιγίδα της Διεύθυνσης Πολιτισμού της πόλης. Τα Δημήτρια πραγματοποιούνται τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο, την περίοδο άλλωστε που εορτάζεται ο πολιούχος της πόλης (26 Οκτωβρίου).

Περιλαμβάνουν εκδηλώσεις και δραστηριότητες που σχετίζονται με:
α) μουσική β) χορό γ) εικαστικά δ) εκδηλώσεις λόγου ε) ειδικά αφιερώματα στ) κινηματογράφο ζ) θέατρο. Πραγματοποιούνται σε διάφορους χώρους της πόλης όπως: στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, στην αίθουσα τελετών Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου, στο Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, στο Θέατρο Δάσους κ.λ.π.

Το εισιτήριο και εδώ είναι χαμηλού κόστους με ειδική πρόνοια για μαθητές και φοιτητές.

iii. Τμήμα πινακοθήκης και εικαστικών δραστηριοτήτων

Η δημοτική πινακοθήκη μεταστεγάστηκε το Δεκέμβριο του 1986 σε ιδιόκτητο από το Δήμο κτίριο που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Β. Ολγας και 25^{ης} Μαρτίου. Το κτίριο της Δημοτικής Πινακοθήκης αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής που άνθισε στη Θεσσαλονίκη κατά τα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Αναλυτικότερα περιλαμβάνει:

1) Συλλογή Θεσσαλονικέων καλλιτεχνών, η οποία αποτελεί τη σημαντικότερη, από άποψη ποιότητας και ποσότητας, που διαθέτει η Δημοτική Πινακοθήκη. Η συλλογή αυτή εμπλουτίστηκε ιδιαίτερα το 1985 με την μαζική αγορά πινάκων Θεσσαλονικέων καλλιτεχνών καλύπτοντας τρεις γενιές καλλιτεχνών: α) 1898-1922 β) 1923-1940 γ) 1941 έως σήμερα.

- 2) Συλλογή χαρακτηριστικής η οποία καλύπτει μια περίοδο εξήντα χρόνων εξέλιξης τους είδους.
- 3) Συλλογή εικόνων, βυζαντινών και μεταβυζαντινών η οποία καλύπτει ένα μεγάλο κενό που υπάρχει στην πόλη και το οποίο δημιουργήθηκε από τα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Οι εικόνες της Δημοτικής Πινακοθήκης διαγράφουν διαχρονικά την πορεία της βυζαντινής ζωγραφικής από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα, μια λαμπρή εποχή της Βυζαντινής Τέχνης, έως τον 19^ο αιώνα με την ποικιλία των καλλιτεχνικών τάσεων.
- 4) Συλλογή έργων αντιπροσωπευτικών της πορείας της νεοελληνικής τέχνης.
- 5) Ειδικές εκδόσεις με αφιερώματα είτε σε καλλιτέχνες είτε σε ευρύτερες περιόδους καλλιτεχνικής δραστηριότητας.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

Ιστορικά στοιχεία:

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1932, οι εργασίες όμως για τη συγκρότηση της άρχισαν το 1938 και τα εγκαίνια της λειτουργίας της έγιναν την άνοιξη το 1939 σε μια αίθουσα του Μεγάρου της Χ.Α.Ν.Θ. με 2.500 περίπου βιβλία. Κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο 1940-41 η Δημοτική Βιβλιοθήκη αναγκάστηκε να κλείσει το αναγνωστήριό της, οργάνωσε όμως ένα σύστημα δανεισμού βιβλίων στους τραυματίες των στρατιωτικών νοσοκομείων της πόλης μας.

Μετά την απελευθέρωση το 1945, επαναλειτούργησε στην οδό Αγίας Σοφίας και το 1947 μεταφέρθηκε στο 2^ο όροφο του Μεγάρου της Χ.Α.Ν.Θ., όπου λειτουργεί συνεχώς μέχρι σήμερα.

Σήμερα στην διεύθυνση βιβλιοθηκών υπάρχουν:

α) Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη που όπως αναφέρθηκε, στεγάζεται στο Μέγαρο της Χ.Α.Ν.Θ. και περιλαμβάνει: i) Αναγνωστήριο ii) Δανειστικό τμήμα iii) Κεντρική υπηρεσία ταξινόμησης iv) Διοικητική υπηρεσία βιβλιοθηκών.

β) Παραρτήματα: Βιβλιοθήκη Τούμπας «Γιώργος Ιωάννου», Βιβλιοθήκη Άνω Πόλης «Μιχάλης Παπαδόπουλος», Βιβλιοθήκη Ξηροκρήνης, Βιβλιοθήκη Σαράντα Εκκλησιών.

γ) Παιδικές βιβλιοθήκες, συνολικά 8 στον αριθμό, οι οποίες καλύπτουν τις ανάγκες παιδιών κάθε γωνιάς της πόλης.

Το Αναγνωστήριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης διαθέτει σήμερα:

- 55.500 τόμους βιβλίων
- αρχείο ημερήσιων και εβδομαδιαίων εφημερίδων
- αρχείο εφημερίδας της κυβερνήσεως
- αρχείο περιοδικών
- αρκετές σπάνιες εκδόσεις και παλαιότυπα βιβλίων

Δίνει έτσι τη δυνατότητα στους πολίτες να ζητήσουν και να μελετήσουν το παραπάνω υλικό που τους ενδιαφέρει μέσα στο χώρο του αναγνωστηρίου.

Επίσης μπορούν να δανειστούν τα βιβλία που τους ενδιαφέρουν, διαλέγοντας από μια συλλογή που καλύπτει ποικίλα θέματα στα πλαίσια του δανειστικού τμήματος.

Εξάλλου, μπορούν να συμμετάσχουν στα μορφωτικά και ψυχαγωγικά προγράμματα της κάθε βιβλιοθήκης όπως: εκθέσεις βιβλίων, προβολές διαφανειών, λογοτεχνικές βραδιές κ.α. ή ακόμα και να προτείνουν εκδηλώσεις που θα ήθελαν να γίνουν στη βιβλιοθήκη.

Η βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει ένα ζωτικό χώρο συνάντησης των νέων, ανταλλαγής απόψεων και γνώσεων. Ένα χώρο όπου τα νέα άτομα θα γνωρίσουν το βιβλίο, θα το αγαπήσουν και γιατί όχι, θα το υπερασπισθούν - ιδιαίτερα σε μια εποχή δύσκολη όπου «εξουσιάζεται» από

τα Μ.Μ.Ε. (ιδιαίτερα την τηλεόραση). Το βιβλίο, ως γνωστόν, πέρα από την καθαρά μορφωτική του αξία, μπορεί να συντελέσει στην αισθητική και κοινωνική διαπαιδαγώγηση, στην «καλή» ψυχαγωγία, στο κέντρισμα της φαντασίας και τέλος στην καλλιέργεια κριτικής αξιολόγησης και αποδοχής των κοινωνικών γίνεσθαι.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΑΦΟΠΟΥΛΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, δωρεά της Αναστασίας και του Νίκου Βαφόπουλου, εγκαινιάστηκε στις 29 Οκτωβρίου 1983. Πρόκειται για ένα συγκρότημα από δύο συνεχόμενα εξάοροφα κτίρια διαρρυθμισμένα με τρόπο που να είναι πρόσφορα για κάθε είδους πνευματικές, καλλιτεχνικές και εικαστικές εκδηλώσεις. Ανήκει στο Δήμο Θεσσαλονίκης και διοικείται, σύμφωνα με το καταστατικό του, από επιτροπή με πρόεδρο το Δήμαρχο ή αντιπρόσωπό του και από δέκα άλλα μέλη που τα τέσσερα απ' αυτά είναι παράγοντες όλων των πολιτικών παρατάξεων της χώρας. Τα λοιπά έξι είναι προσωπικότητες που προέρχονται από τους χώρους του θεάτρου, της λογοτεχνίας, της μουσικής, των εικαστικών τεχνών και της επιστήμης.

Χώροι των δραστηριοτήτων του Βαφοπούλειου είναι οι τρεις βιβλιοθήκες του, η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του Δ' ορόφου, η αίθουσα εκθέσεων του Ε' ορόφου και από το 1989 η αίθουσα του θεάτρου, η νέα αίθουσα εκθέσεων και μια αίθουσα διαλέξεων στο ΣΤ' όροφο.

Καρδιά του κέντρου είναι οι βιβλιοθήκες του. Μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί 800.000 δανεισμοί βιβλίων από το δανειστικό τμήμα και 600.000 από το παιδικό τμήμα. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τεράστια μπορεί να είναι η συμβολή μιας βιβλιοθήκης στα άτομα και πολύ περισσότερο στα παιδιά και τους εφήβους λόγω της εύπλαστου του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους αλλά και λόγω της μελλοντικής τους ιδιότητας ως υπευθύνων πλέον και «διαχειριστών» της αυριανής κοινωνίας ενηλίκων.

Τα νεαρά άτομα συναντώνται μεταξύ τους, κουβεντιάζουν, ανταλλάσσουν απόψεις. Μπορούν να δανειστούν βιβλία μέσα από μια πλούσια συλλογή σε θέματα, η οποία μάλιστα συνεχώς εμπλουτίζεται και ανανεώνεται. Μπορούν να βρουν υλικό για τις σχολικές τους εργασίες, να συμμετέχουν σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις της βιβλιοθήκης. Το σημαντικότερο να αγαπήσουν το βιβλίο, να ψυχαγωγούνται μέσω αυτού καλλιεργώντας και όχι καθηλώνοντας τη φαντασία και την κριτική τους ικανότητα.

Οι άλλες δραστηριότητες του κέντρου θα μπορούσαν να ταξινομηθούν ως εξής:

- α) Εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής, φωτογραφίας και βιβλίου.
- β) Εκδηλώσεις λόγου, με ποικιλία θεμάτων από τους χώρους της λογοτεχνίας, της τέχνης, του θεάτρου, της μουσικής, της επιστήμης και των προβλημάτων που απασχολούν το σύγχρονο άνθρωπο.
- γ) Μουσικές εκδηλώσεις κυρίως από το χώρο της κλασσικής μουσικής με ρεσιτάλ διακεκριμένων αλλά και νέων καλλιτεχνών όπως και μικρών συνόλων, καθώς και από άλλους χώρους της μουσικής χωρίς να παραβλέπονται οι πειραματικές προσπάθειες.
- δ) Θεατρικές παραστάσεις, τόσο από θεατρικά σχήματα της πόλης όσο και από φιλοξενούμενους θιάσους.
- ε) Σημαντική ήταν και η συνεργασία του Βαφοπούλειου τόσο με σχολεία της πόλης όσο και με διάφορους συλλόγους και πολιτιστικά σωματεία για την ενσωμάτωσή του στην κοινωνία της Θεσσαλονίκης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Β

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο είναι **Α Ν Ω Ν Υ Μ Ο**

A.	α.	Φύλλο	Αγόρι ☐	Κορίτσι ☐
	β.	Ηλικία	☐	
	γ.	Αριθμός μελών της οικογένειας	☐	
	δ.	Τάξη	☐	
	ε.	Μορφωτικό Επίπεδο της Οικογένειας	☐	
			ΠΑΤΕΡΑΣ	ΜΗΤΕΡΑ
	α.	Ανώτατη εκπαίδευση	☐	☐
	β.	Ανωτέρα εκπαίδευση	☐	☐
	γ.	Απόφοιτοι Λυκείου	☐	☐
	δ.	Απόφοιτοι Γυμνασίου	☐	☐
	ε.	Απόφοιτοι Δημοτικού	☐	☐
	στ.	Αγράμματοι	☐	☐

B.

1. Τι σημαίνει για σένα ελεύθερος χρόνος;

α.	Χρόνος για δημιουργία	☐
β.	Χρόνος για διασκέδαση	☐
γ.	Χρόνος για προσωπική έκφραση	☐
δ.	Χρόνος για επικοινωνία και συναναστροφές	☐
ε.	Χρόνος για ηρεμία και ξεκούραση	☐
στ.	Χρόνος για εκτόνωση	☐
ζ.	Κάτι άλλο (ονόμασέ το)	

.....
.....
.....

2. Πιστεύεις πως ο ελεύθερος χρόνος που διαθέτεις καθημερινά είναι:

- α. Πολύ ικανοποιητικό
- β. Ικανοποιητικός
- γ. Ελάχιστος
- δ. Ανύπαρκτος
- Αιτιολόγησε την απάντησή σου
-
.....

3. Που κυρίως ως προς την ψυχαγωγία σου ξοδεύεις τα χρήματά σου;
(Σημείωσε κατά σειρά προτεραιότητας μέχρι 3 απαντήσεις)

- α. Βιβλία, περιοδικά
- β. Δίσκοι, κασέτες
- γ. Καφετέριες, club, fast food κ.α.
- δ. Κινηματογράφο, θέατρο, συναυλίες
- ε. Γυμναστική, γήπεδο
- στ. Ηλεκτρονικά, μπιλιάρδο
- ζ. Εκδρομές, ταξίδια
- η. Άλλο (τσιγάρα, ψάρεμα, συγκρότημα κ.α.)
- θ. Δεν ψυχαγωγείσαι εκτός σπιτιού

4. Από πού προέρχονται κυρίως τα χρήματα που ξοδεύεις για την ψυχαγωγία σου;

- α. Από τον πατέρα/μητέρα ή και τους δύο
- β. Από άλλα μέλη της οικογένειας εκτός γονέων

- γ. Από την εργασία σου
 - δ. Από γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας
 - ε. Από τους γονείς και από την εργασία σου
 - στ. Κάτι άλλο (ονόμασέ το)
-
-

5. Ποιος κυρίως επιλέγει τον τρόπο που διαθέτεις τον ελεύθερο χρόνο σου;

- α. Εσύ
 - β. Εσύ και οι γονείς σου
 - γ. Οι γονείς σου
 - δ. Εσύ και οι φίλοι σου
 - ε. Οι φίλοι σου
 - στ. Κάτι άλλο (ονόμασέ το)
-
-

6α. Οι γονείς σου τι γνώμη έχουν, για τον τρόπο που εσύ διαθέτεις τον ελεύθερο χρόνο σου;

- α. Συμφωνούν
- β. Διαφωνούν
- γ. Αδιαφορούν

6β. Αν διαφωνούν για ποιόν λόγο κυρίως;

- α. Γιατί δεν συμφέρει οικονομικά
- β. Γιατί σε αποσπά από τις υποχρεώσεις του σχολείου
- γ. Γιατί θα τους ενδιέφερε να ασχοληθείς με κάτι άλλο
- δ. Δεν ξέρεις

7α. Πόσο συχνά βλέπεις τηλεόραση;

- α. Περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα
- β. Μέχρι 3 ώρες την ημέρα
- γ. Μερικές φορές την εβδομάδα
- δ. Κάπου-κάπου
- ε. Ποτέ

7β. Ποια τηλεοπτικά προγράμματα παρακολουθείς;

(Σημείωσε με σειρά προτεραιότητας μέχρι 3 απαντήσεις)

α. Ειδήσεις	☐	στ. Σόου Μουσικοχορευτικά	☐
β. Αθλητικά	☐	ζ. Πολιτικά-Οικονομικά	☐
γ. Θέατρο	☐	η. Κοινωνικά	☐
δ. Κινηματογράφο	☐	θ. Λογοτεχνικά	☐
ε. Σήριαλ	☐	ι. Μορφωτικά-Εκπαιδευτικά	☐

8α. Ακούς ραδιόφωνο;

- α. Περισσότερο από 3 ώρες την ημέρα
- β. Μέχρι 3 ώρες την ημέρα
- γ. Μερικές φορές την εβδομάδα
- δ. Κάπου-κάπου
- ε. Ποτέ

8β. Ποια ραδιοφωνικά προγράμματα παρακολουθείς;

(Σημείωσε με σειρά προτεραιότητας μέχρι 3 απαντήσεις)

α. Ειδήσεις	☐	στ. Πολιτικά-Οικονομικά	☐
β. Μουσική	☐	ζ. Κοινωνικά	☐
γ. Αθλητικά	☐	η. Μορφωτικά εκπαιδευτικά	☐
δ. Θέατρο	☐	θ. Θρησκευτικά	☐

ε. Σήριαλ ι. Κάτι άλλο (ονόμασέ το)

.....
.....
9α. Διαβάζεις βιβλία/περιοδικά;

ΝΑΙ ΟΧΙ

9β. Αν ναι, τι είδους βιβλία/περιοδικά διαβάζεις;

(Σημείωσε με σειρά προτεραιότητας μέχρι 3 απαντήσεις)

- α. Λογοτεχνικά (μυθιστορήματα, διηγήματα κ.α.)
- β. Ιστορικά-Πολιτικά
- γ. Περιοδικά (ποικίλης ύλης, τηλεοπτικά, μόδας, άλλα)
- δ. Περιοδικά ή βιβλία αυτοκινήτου, κομπιούτερ, ψυχολογίας, κοινωνιολογικά, άλλα
- ε. Αστυνομικά-Περιπέτειες
- στ. Αισθηματικά
- ζ. Επιστημονικής φαντασίας
- η. Κόμικς
- θ. Εφημερίδες
- ι. Κάτι άλλο (ονόμασέ το)
-
.....

10α. Ακούς μουσική;

ΝΑΙ ΟΧΙ

10βι. Αν ναι, ποιο είδος μουσικής σου αρέσει περισσότερο;

(Σημείωσε με σειρά προτεραιότητας μέχρι 3 απαντήσεις)

- α. Κλασσική

- β. Μοντέρνα (τέκνο, ντίσκο κ.α.)
- γ. Ρόκ-Πόπ
- δ. Τζαζ
- ε. Χέβι-Μέταλ
- στ. Ρεμπέτικο
- ζ. Ελαφρολαϊκά-Λαϊκά
- η. Έντεχνο ελληνικό τραγούδι
- θ. Κάτι άλλο (ονόμασέ το)

.....

.....

10βι. Που ακούς μουσική περισσότερο;

- α. Σπίτι
- β. Pub, Club κ.α.
- γ. Ταβέρνες
- δ. Συναυλίες
- ε. Κάπου αλλού (ονόμασέ το)

.....

.....

11. Πόσο συχνά πηγαίνεις σε:

- | | Σπάνια/
Καθόλου ¹ | Μερικές
φορές ² | Αρκετές
φορές ³ | Πολύ
συχνά ⁴ |
|---|---------------------------------|-------------------------------|-------------------------------|----------------------------|
| α. Κινηματογράφο | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| β. Θέατρο | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| γ. Εκθέσεις ζωγραφικής | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| δ. Μουσικές εκδηλώσεις | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| ε. Λογοτεχνικές, ποιητικές
βραδιές | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| στ. Παρουσιάσεις και
συζητήσεις κοινων.-οικον. | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |

	Πολιτικών	☐	☐	☐	☐
ζ.	Μουσεία	☐	☐	☐	☐
η.	Εκθέσεις βιβλίων	☐	☐	☐	☐
θ.	Κάτι άλλο (ονόμασέ το)				

-
-
1. (0-2 φορές τον χρόνο)
 2. (1-2 φορές τον μήνα)
 3. (1-2 φορές την εβδομάδα)
 4. (σχεδόν καθημερινά)

12. Ασχολείσαι με τα ακόλουθα;

	Συστηματικά	Περιστασιακά	Καθόλου
α. Χειροτεχνία/Εργόχειρο	☐	☐	☐
β. Συλλογές	☐	☐	☐
γ. Ψώνια	☐	☐	☐
δ. Μικροεπισκευές/ Μαστορέματα	☐	☐	☐
ε. Μουσικό όργανο	☐	☐	☐
στ. Ζωγραφική	☐	☐	☐
ζ. Χοροί	☐	☐	☐
η. Αθλητισμός	☐	☐	☐
θ. Τραγούδι	☐	☐	☐
ια. Γράψιμο	☐	☐	☐
ιβ. Φωτογραφία	☐	☐	☐

13. Πόσο συχνά ασχολείσαι με τα εξής παιχνίδια;

	Σπάνια/ καθόλου	Μερικές φορές	Αρκετές φορές	Πολύ συχνά
α. Ηλεκτρονικά	☐	☐	☐	☐
β. Μπιλιάρδο	☐	☐	☐	☐

γ.	Τάβλι	☐	☐	☐	☐
δ.	Σκάκι	☐	☐	☐	☐
ε.	Επιτραπέζια	☐	☐	☐	☐
στ.	Λόττο-προπό-ξυστό	☐	☐	☐	☐

14α. Πόσο συχνά πηγαίνεις στα παρακάτω;

	Σπάνια καθόλου	Μερικές φορές	Αρκετές φορές	Πολύ συχνά	
α.	Εστιατόρια/fast food	☐	☐	☐	☐
β.	καφεενία, καφετέριες	☐	☐	☐	☐
γ.	Club, Pub, Μπαρ	☐	☐	☐	☐
δ.	Πάρτυ	☐	☐	☐	☐
ε.	Μπουζούκια	☐	☐	☐	☐
στ.	Ηλεκτρονικά/Μπιλιάρδα	☐	☐	☐	☐
ζ.	Κάτι άλλο (ονόμασέ το)				

.....

14β. Οι λόγοι που πηγαίνεις σχετικά ποιο συχνά σε κάποια από τα παραπάνω είναι;

α.	Γιατί είναι πιο οικονομικά	☐
β.	Για να βρεις τους φίλους σου	☐
γ.	Για να διασκεδάσεις	☐
δ.	Για να χορέψεις	☐
ε.	Για να πιεις	☐
στ.	Γιατί δεν ξέρεις τι άλλο να κάνεις	☐

15. Έχεις ποτέ επισκεφτεί κάποιες από τις παρακάτω υπηρεσίες-οργανώσεις;

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	
α.	Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (XEN)	☐	☐

β.	Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (ΧΑΝΘ)	☐	☐
γ.	Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας	☐	☐
δ.	Κέντρα Νεότητας	☐	☐
ε.	Οργάνωση Νέων (Προσκοπισμός)	☐	☐
στ.	Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο	☐	☐
ζ.	Λαϊκή Επιμόρφωση (ΝΕΛΕ)	☐	☐
η.	Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας (ΚΕΝ)	☐	☐
θ.	Κέντρο Μουσικών Δραστηριοτήτων Θεσ/νίκης	☐	☐
ια.	Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (ΕΟΠ)	☐	☐
ιβ.	Δημοτικό Ωδείο	☐	☐
ιγ.	Δημοτικό Κολυμβητήριο	☐	☐
ιδ.	Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο	☐	☐
ιε.	Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος	☐	☐
ιστ.	Δημοτική Πινακοθήκη	☐	☐

16. Σε ποιόν/ους συλλόγους-οργανώσεις ανήκεις;

α.	Πολιτιστικό σύλλογο	☐
β.	Αθλητικό σύλλογο	☐
γ.	Οργάνωση νέων (Προσκοπισμός)	☐
δ.	Πολιτική οργάνωση	☐
ε.	Οικολογική οργάνωση	☐
στ.	Θρησκευτικό/κατηχητικό σύλλογο	☐
ζ.	Φυσιολατρικό-Ορειβατικό-Εκδρομικό	☐
η.	Κάτι άλλο (ονόμασέ το)	☐

.....

θ.	Κανένα	☐

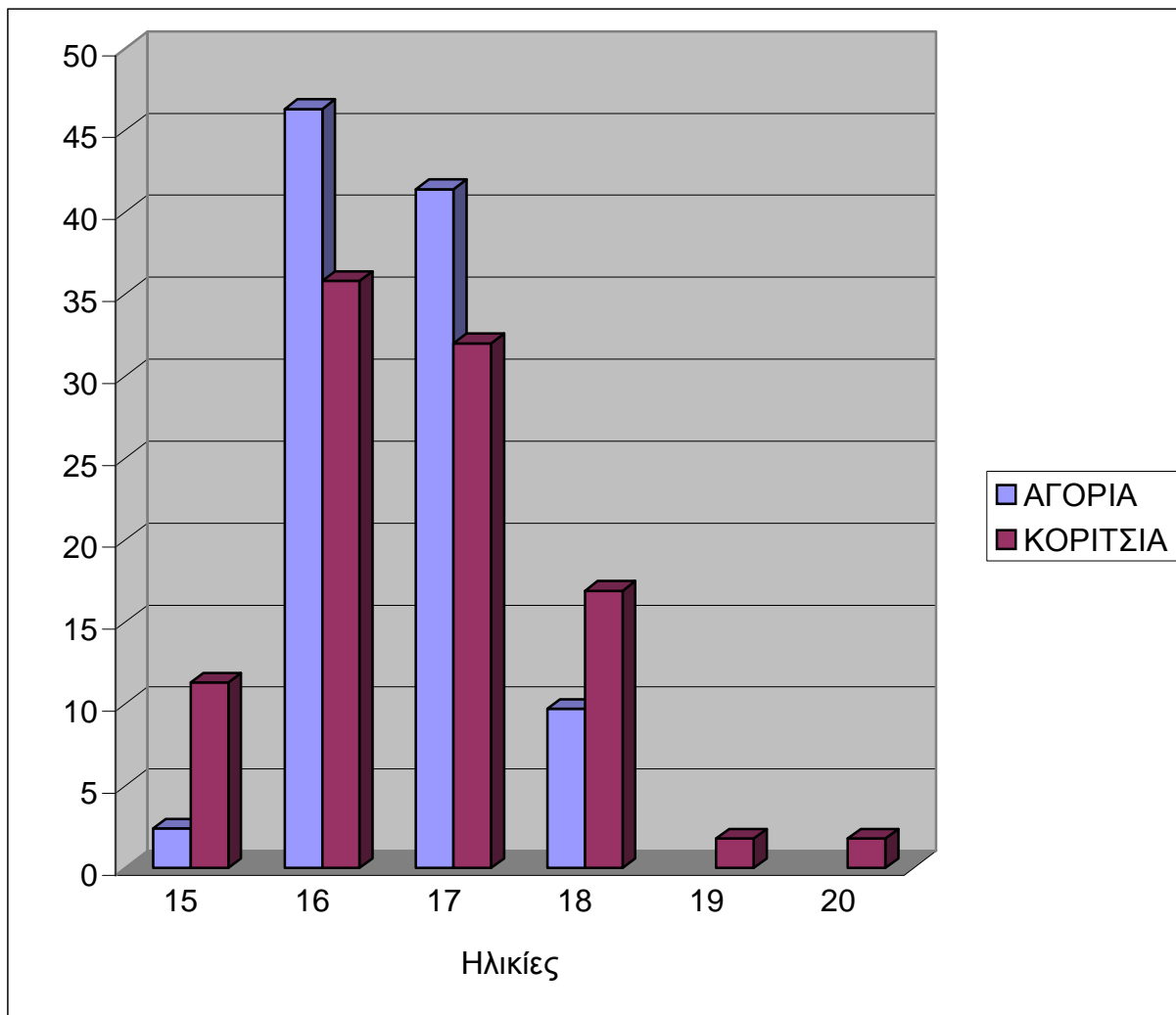
17. Εάν είσαι μέλος κάποιας οργάνωσης/συλλόγου είναι γιατί;

α.	Εκφράζει τα προσωπικά σου ενδιαφέροντα	☐

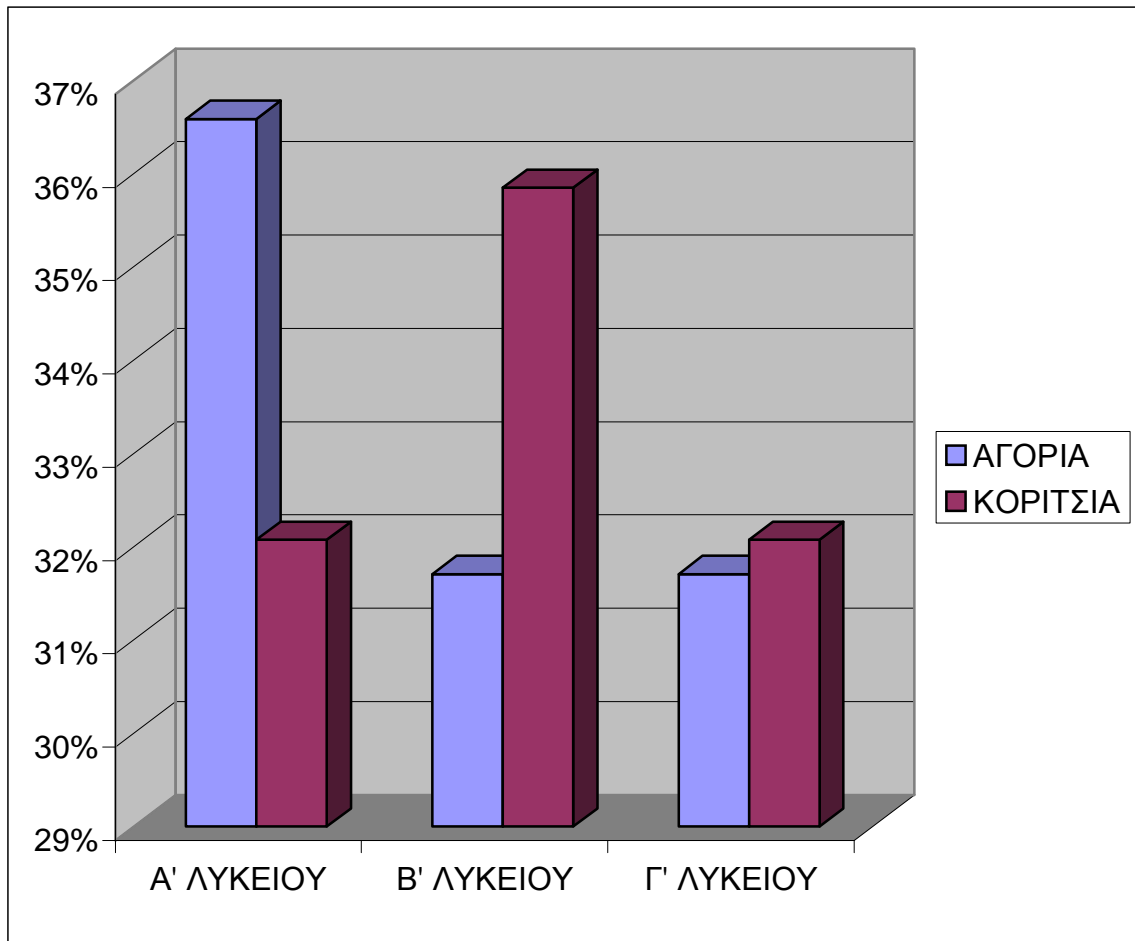
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γ

Ηλικία - Πίνακας 1

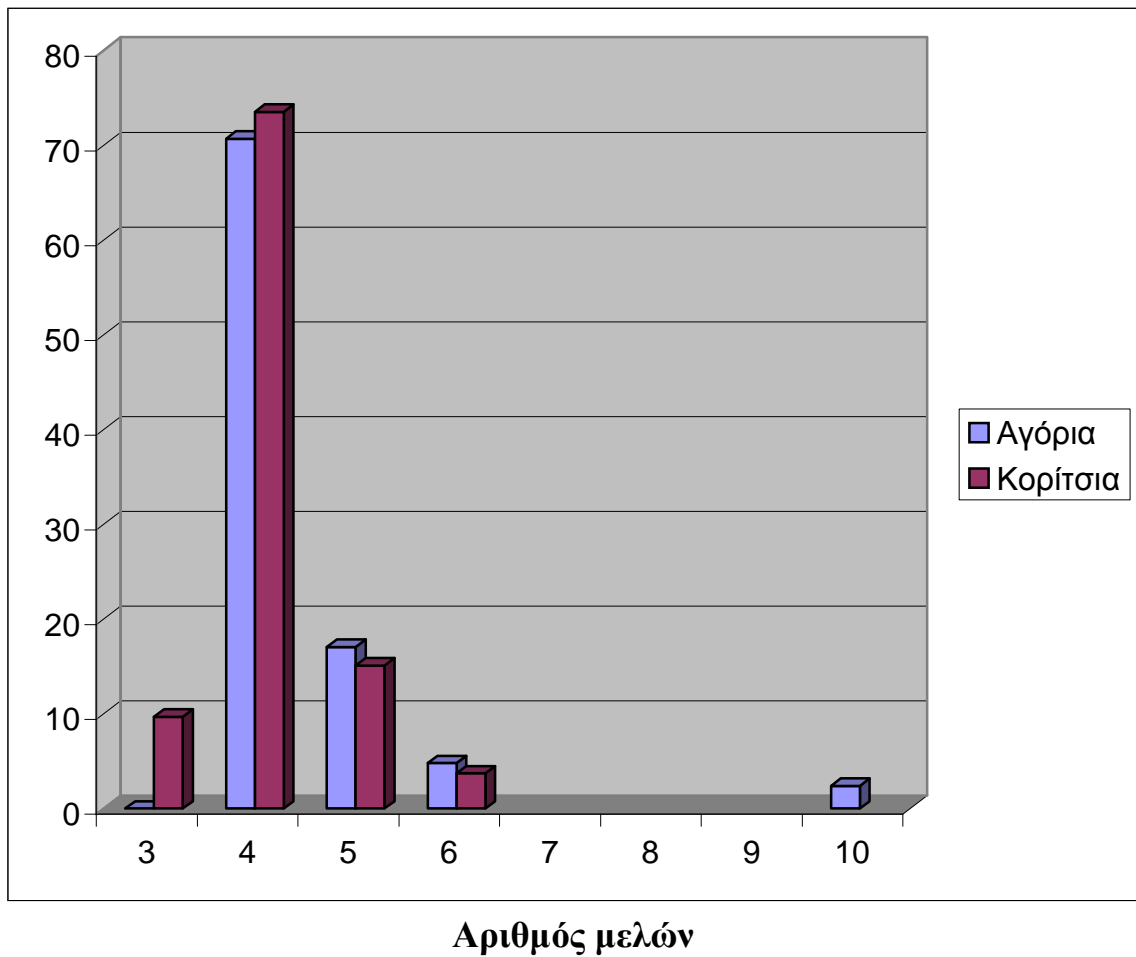

Τάξεις λυκείου - Πίνακας 2

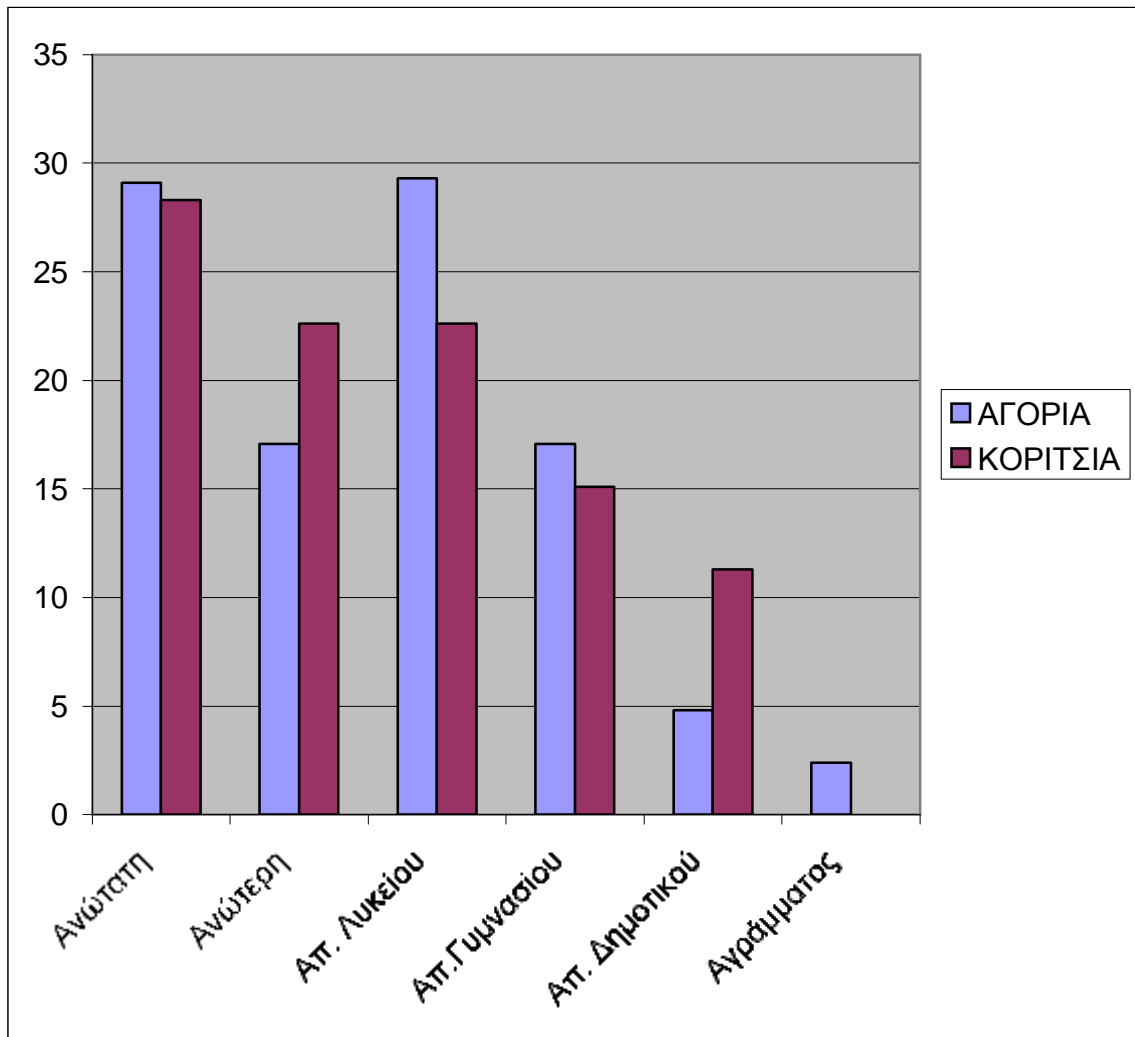

Τάξεις Λυκείου

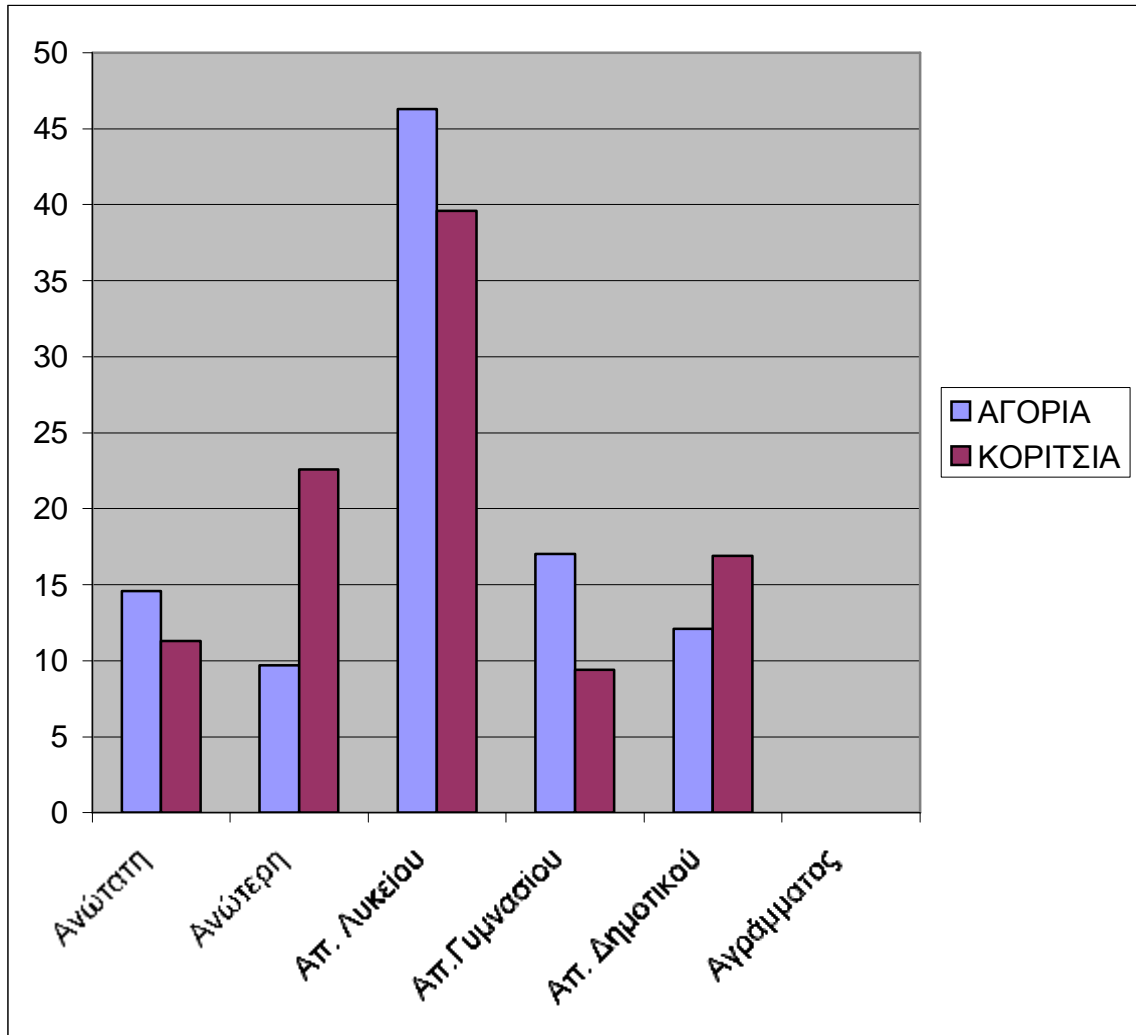
Αριθμός Μελών Οικογένειας - Πίνακας 3

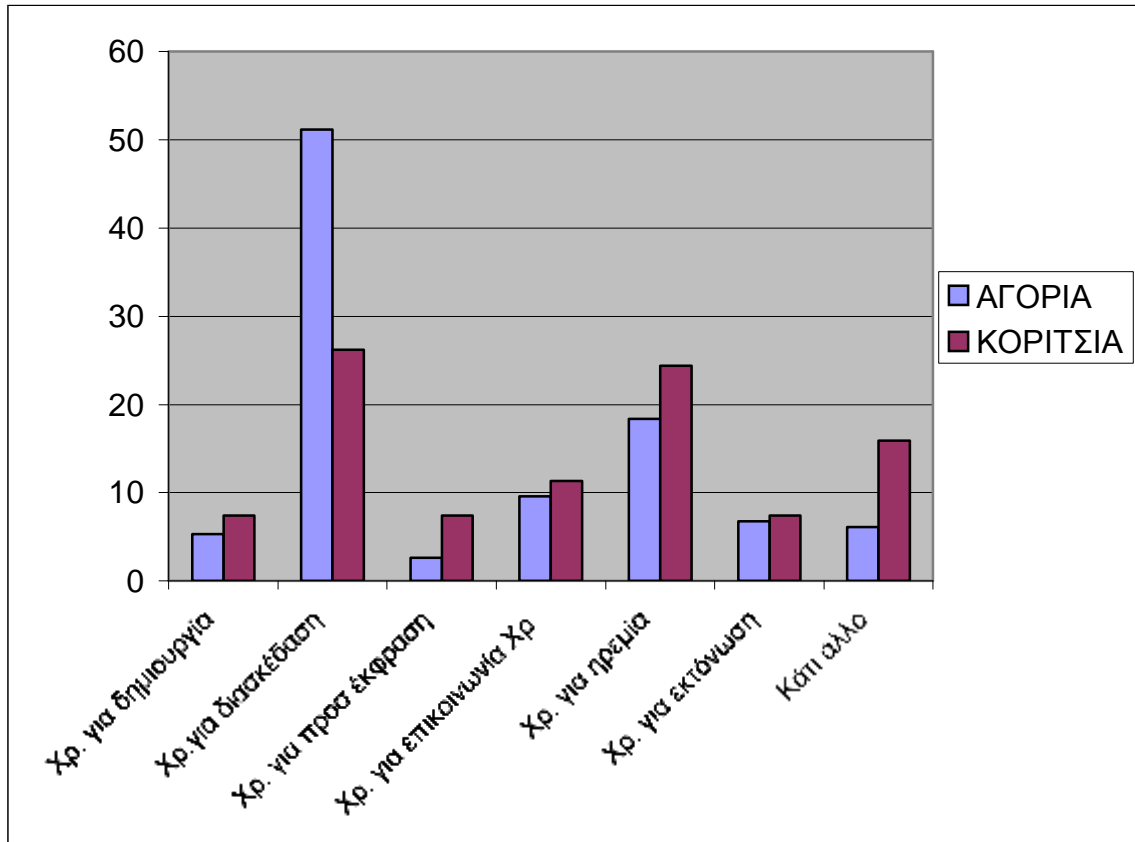
Μορφωτικό επίπεδο πατέρα - Πίνακας 4α

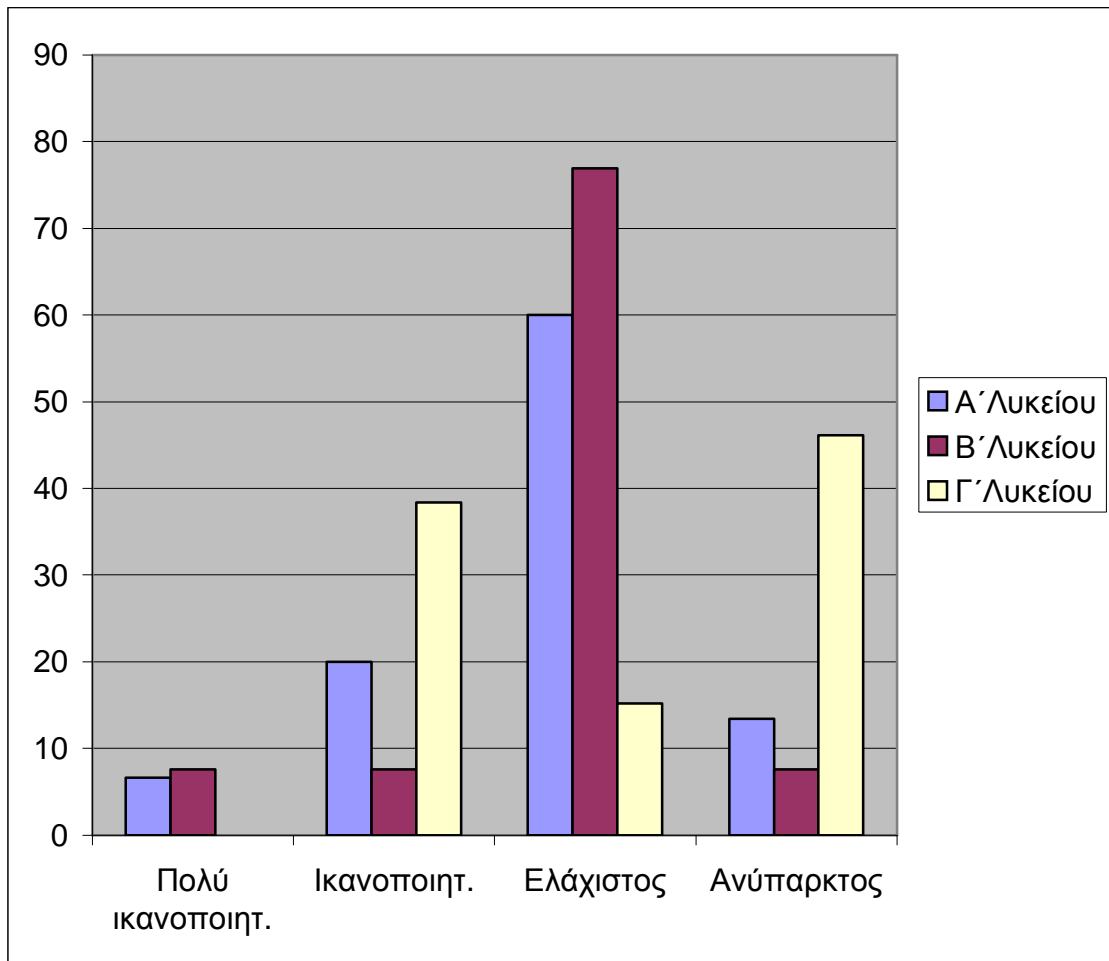
Μορφωτικό επίπεδο μητέρας - Πίνακας 4β

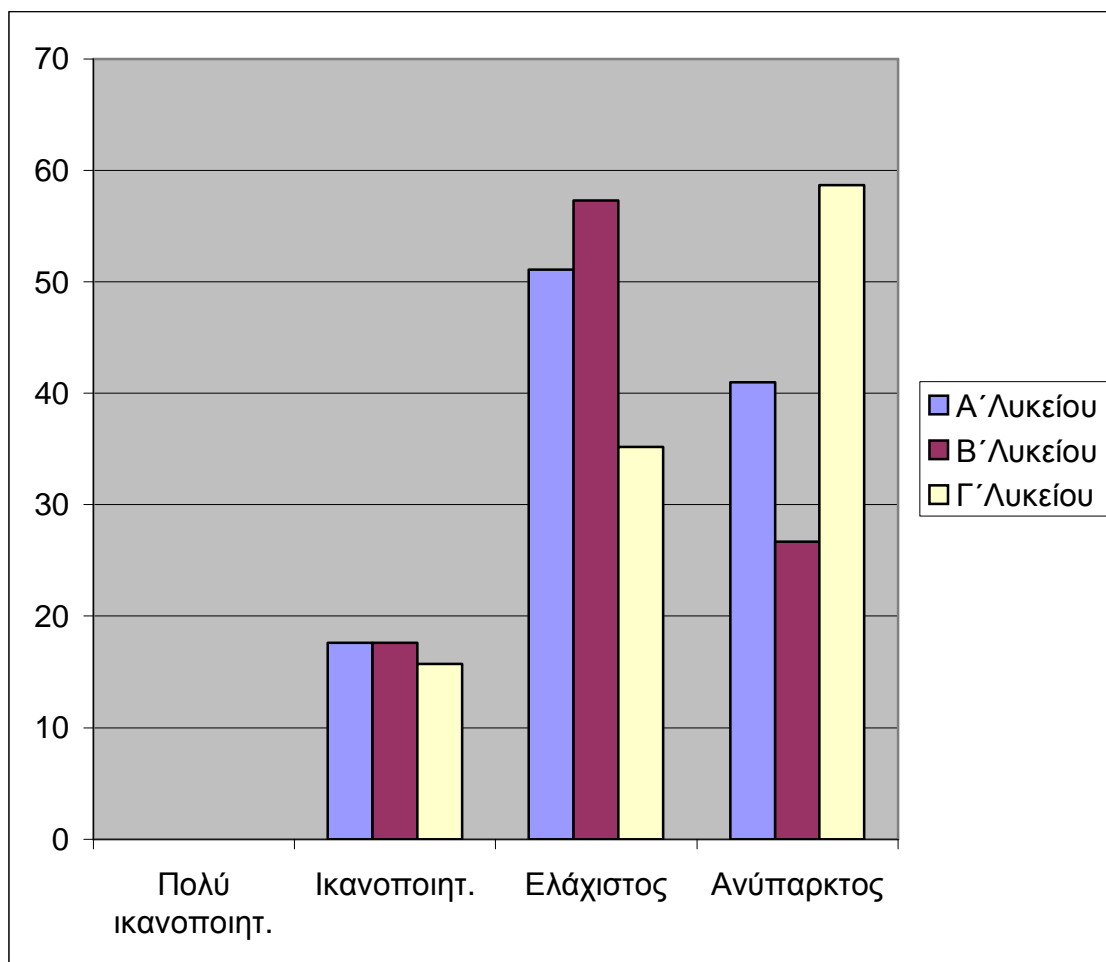
Σημασία ελεύθερου χρόνου - Πίνακας 5

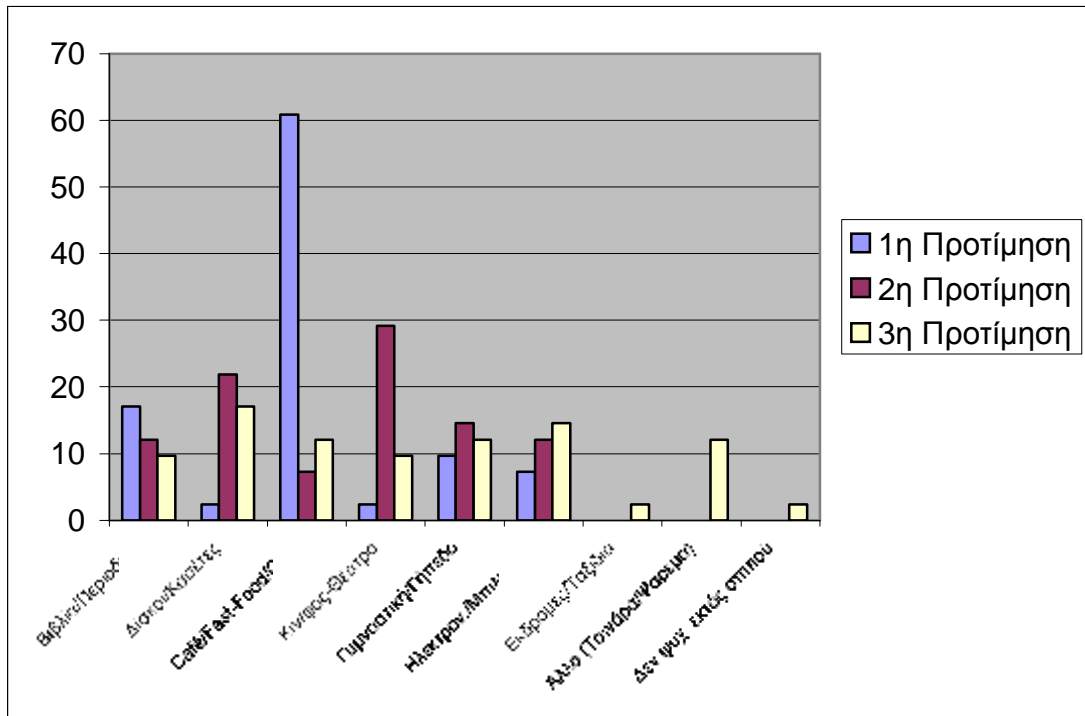
Εκμετάλλευση ελεύθερου χρόνου αγοριών - Πίνακας 6α

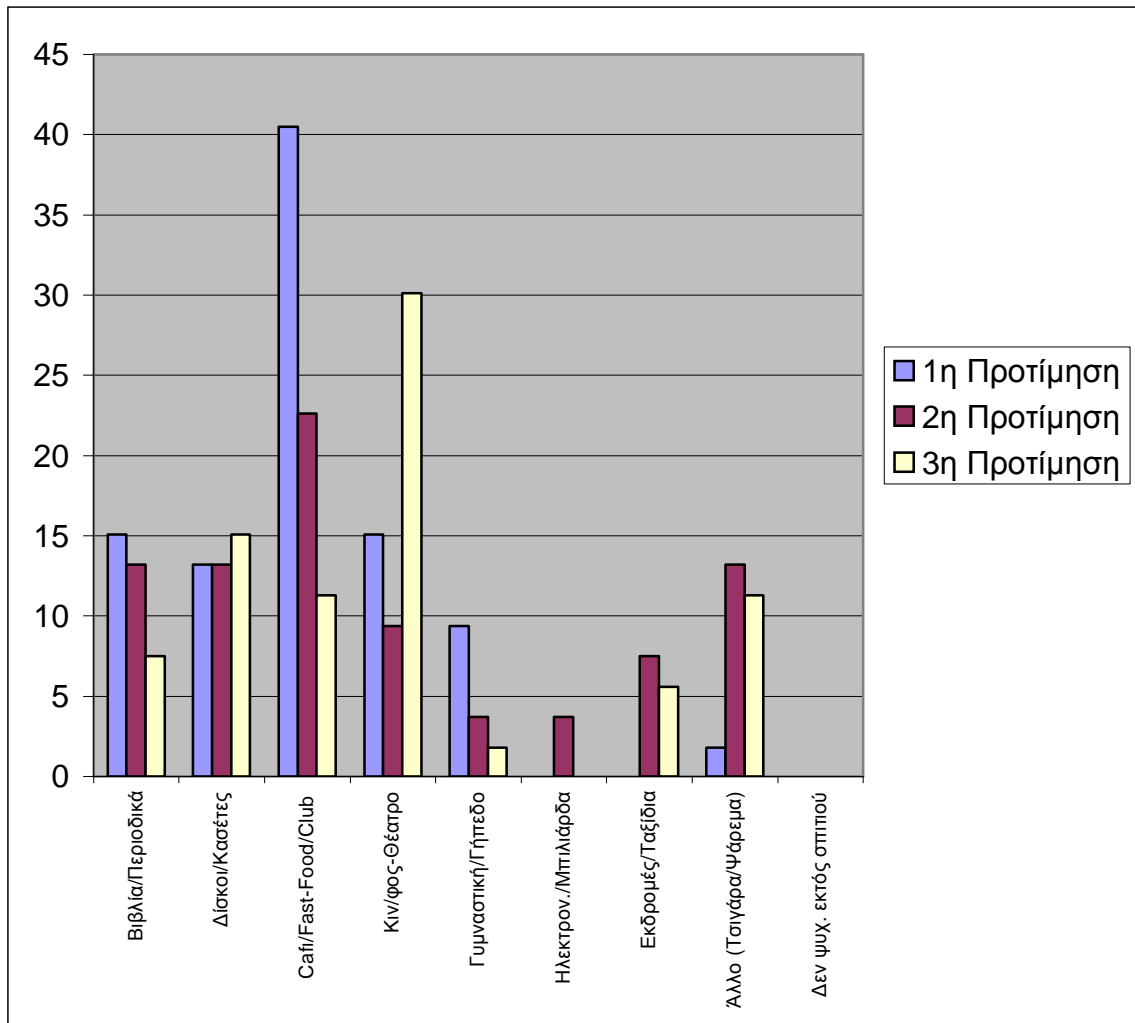
Εκμετάλλευση ελεύθερου χρόνου κοριτσιών - Πίνακας 6β

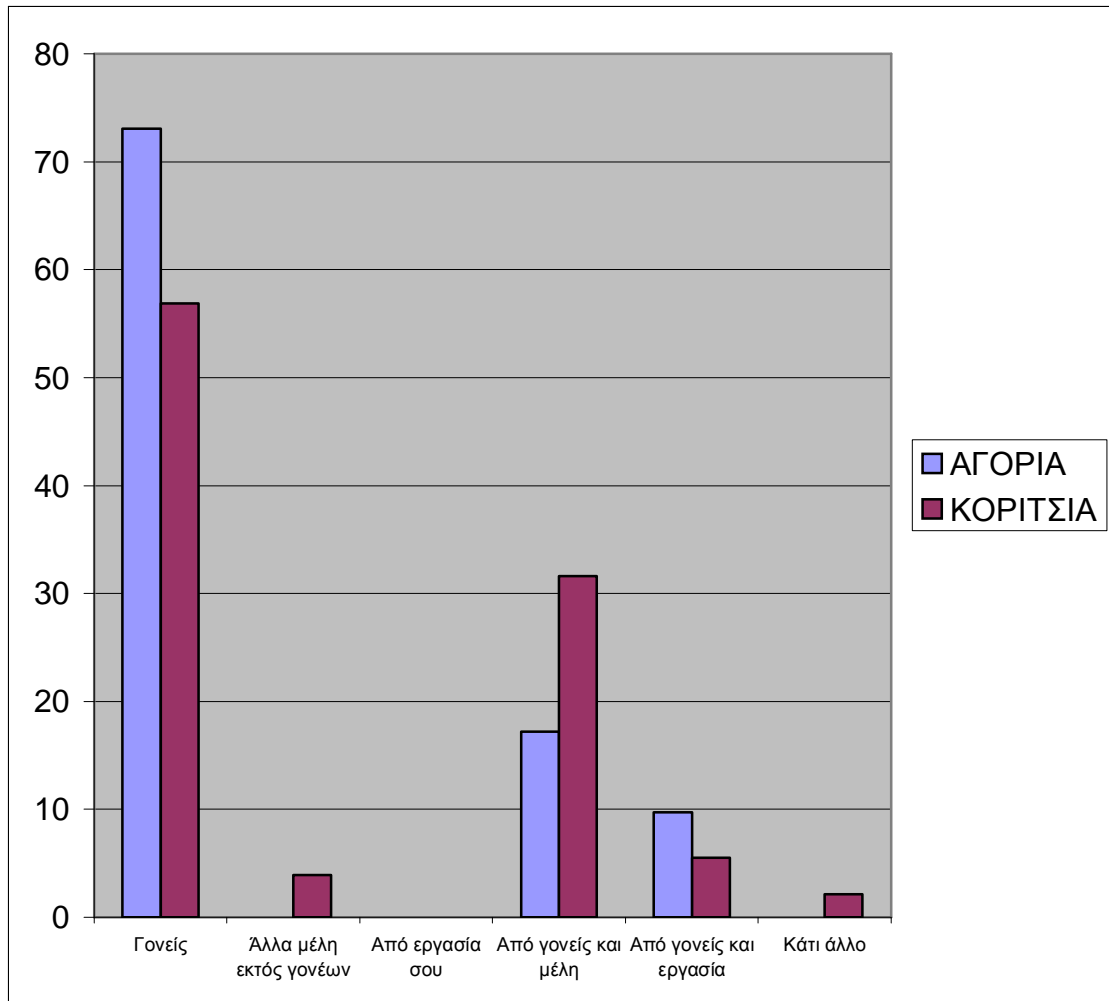
Διάθεση χρημάτων για ψυχαγωγία αγοριών - Πίνακας 7α

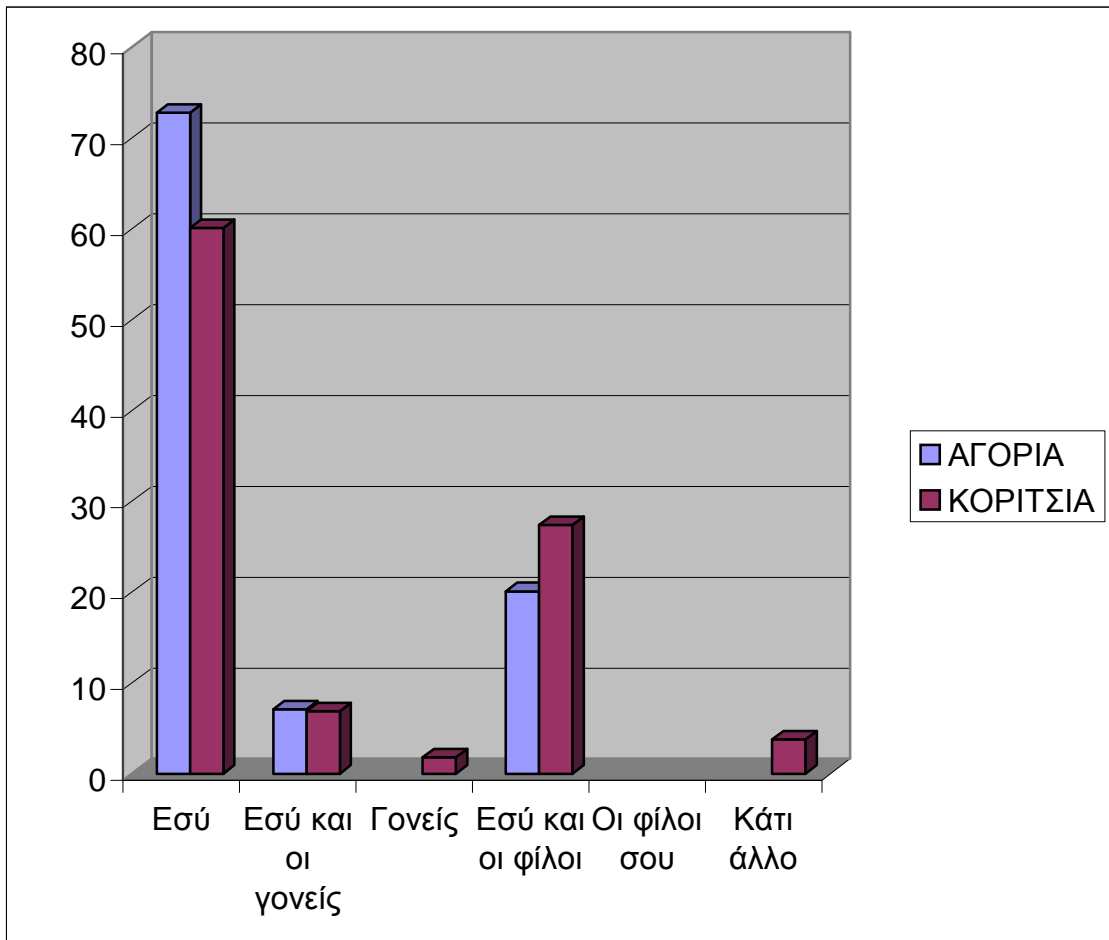
Διάθεση χρημάτων για ψυχαγωγία κοριτσιών - Πίνακας 7β

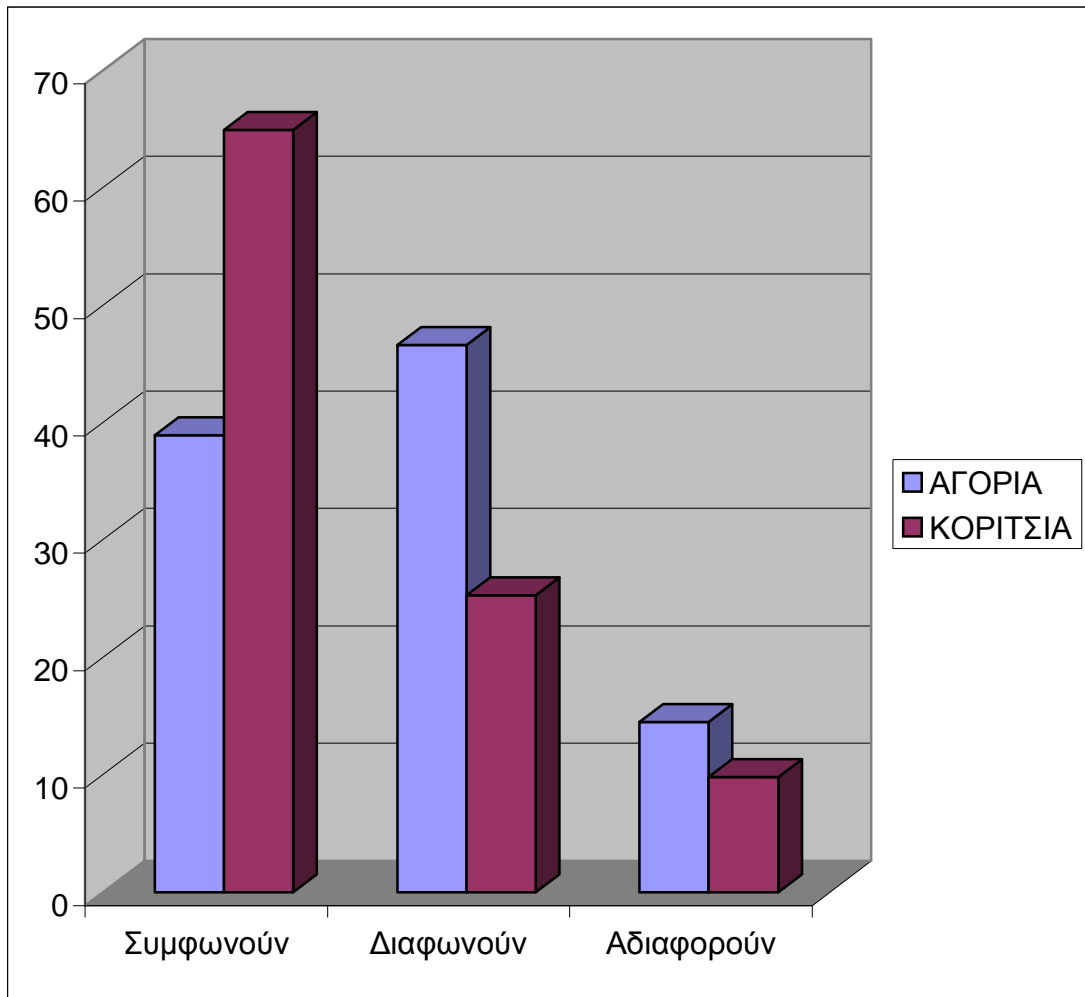
Από που προέρχονται τα χρήματα που ξοδεύεις για την ψυχαγωγία σου - Πίνακας 8

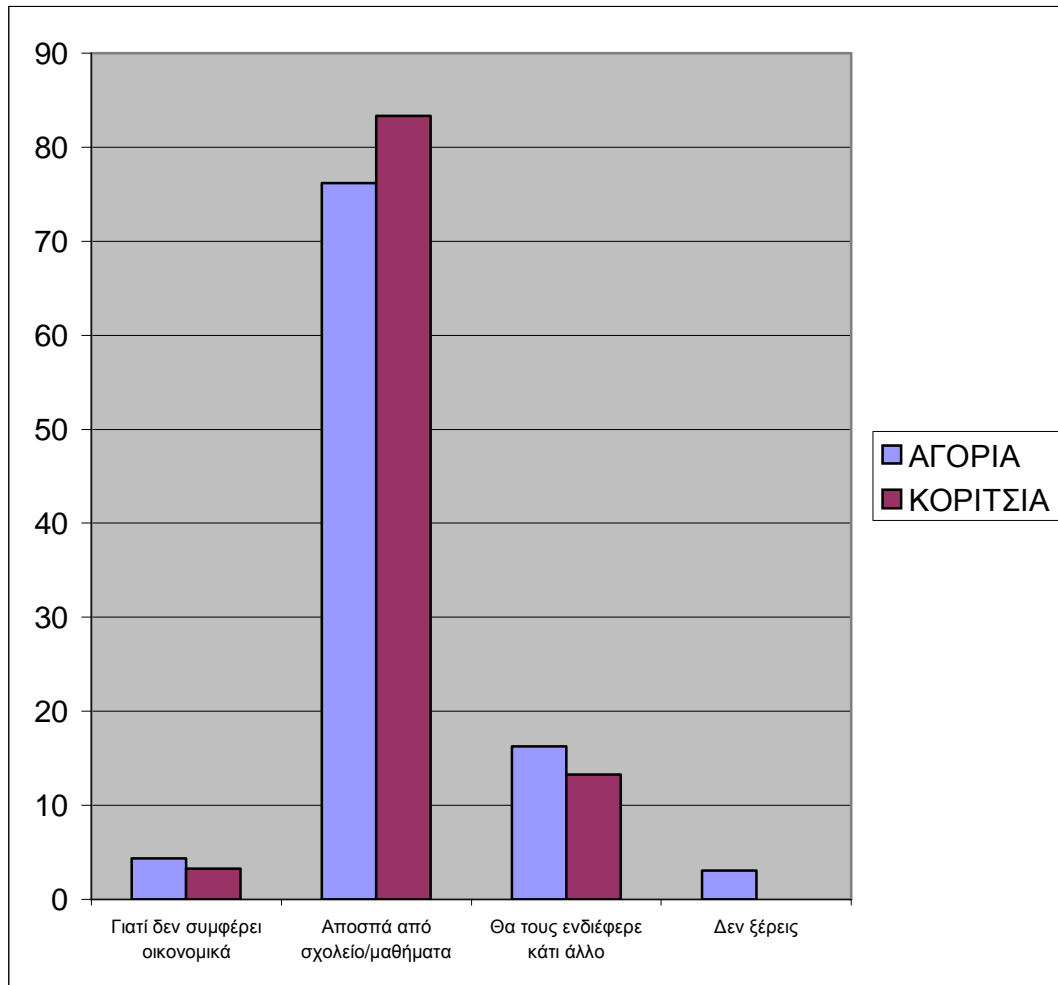
Ποιος επιλέγει τον τρόπο που διαθέτεις τον ελεύθερο χρόνο σου - Πίνακας 9

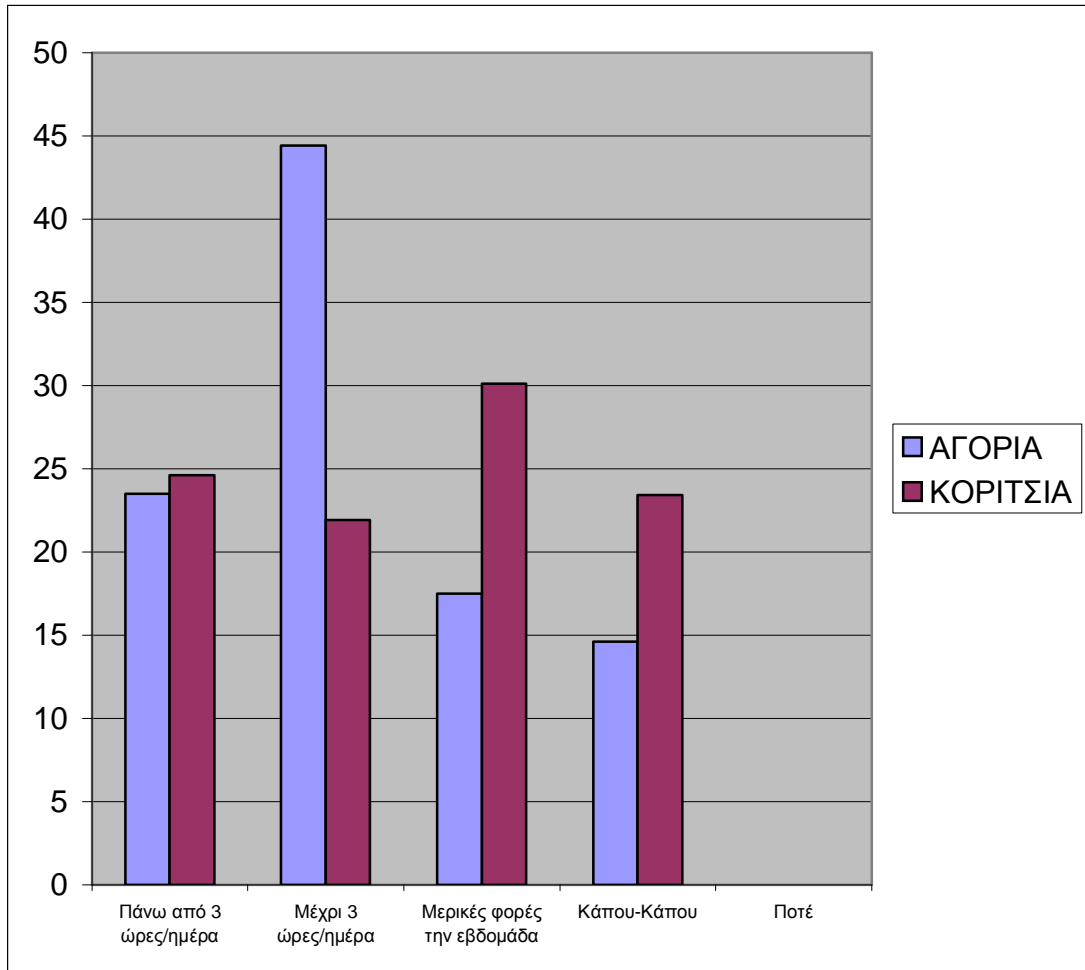
Οι γονείς σου τι γνώμη έχουν για τον τρόπο που διαθέτεις τον ελεύθερο χρόνο σου - Πίνακας 10

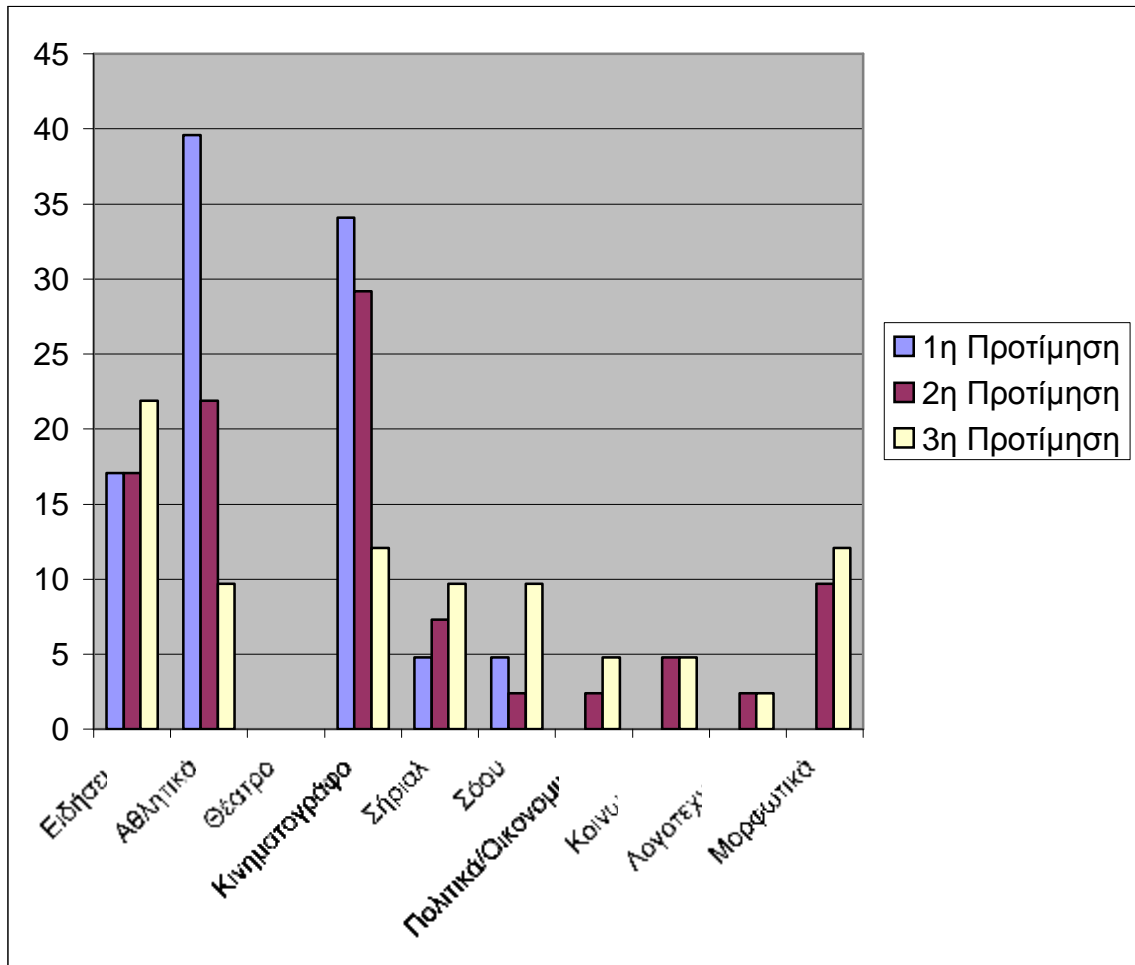
Αν διαφωνούν οι γονείς σου για τον τρόπο διασκέδασης και για ποιο λόγο - Πίνακας 11

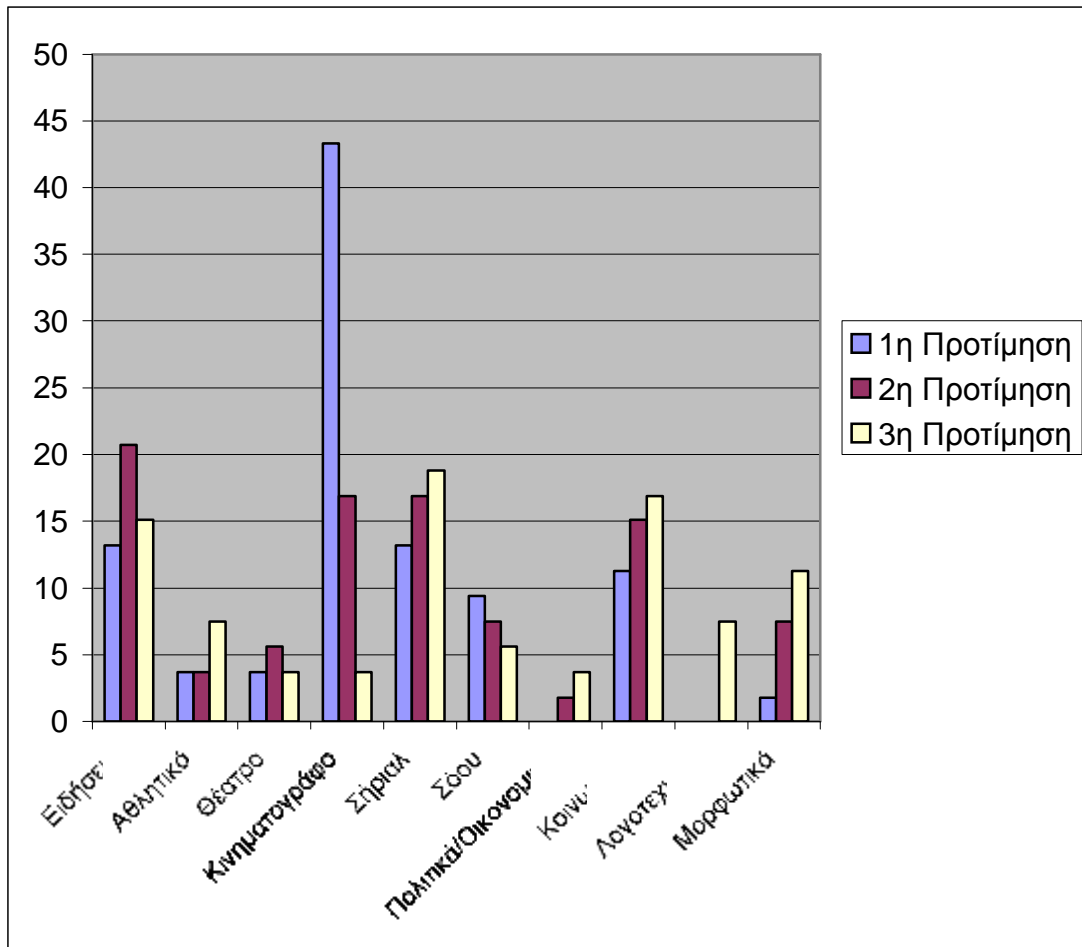
Πόσο συχνά βλέπεις τηλεόραση - Πίνακας 12

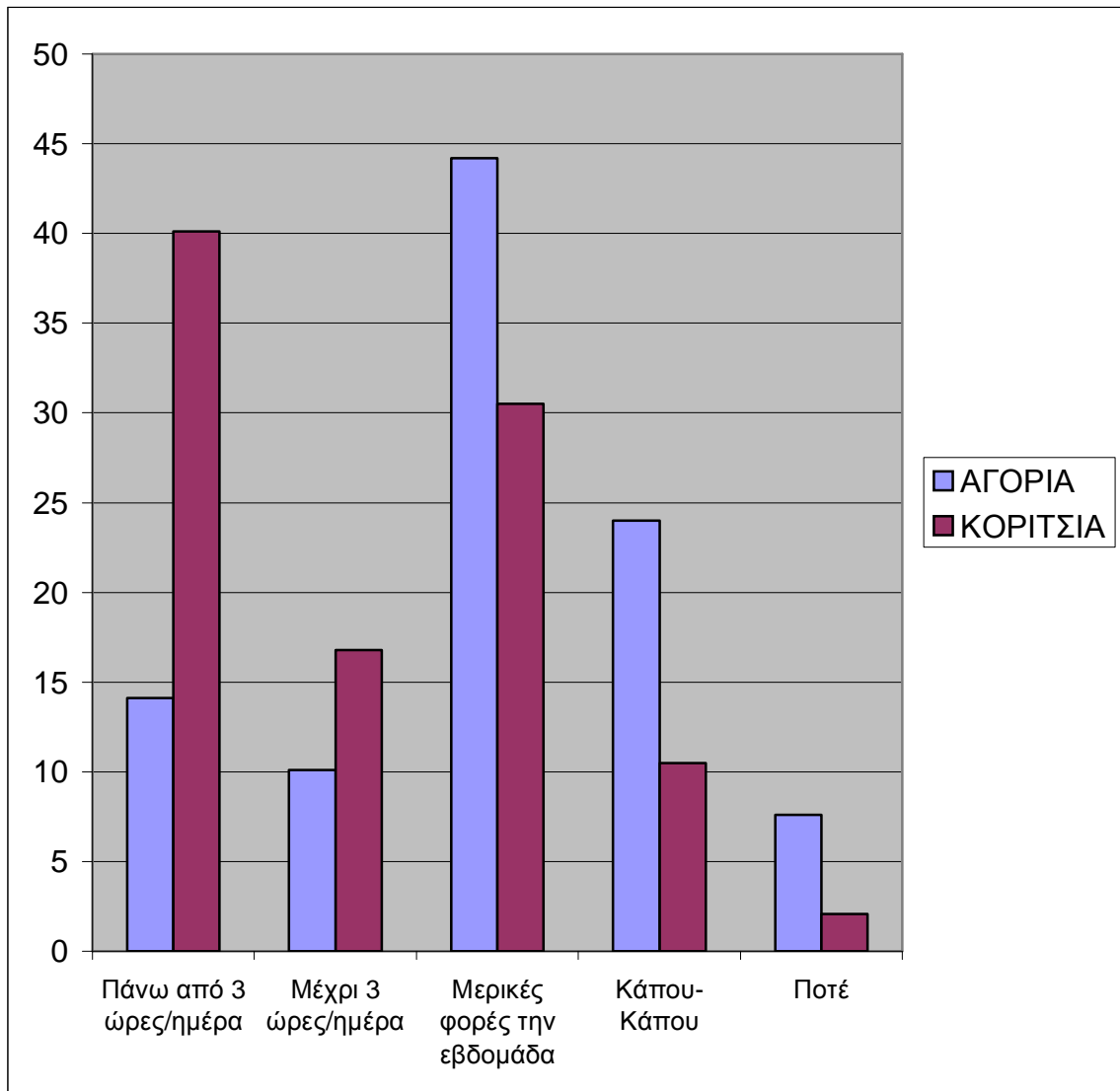
Ποια τηλεοπτικά προγράμματα παρακολουθούν τα αγόρια - Πίνακας 13α

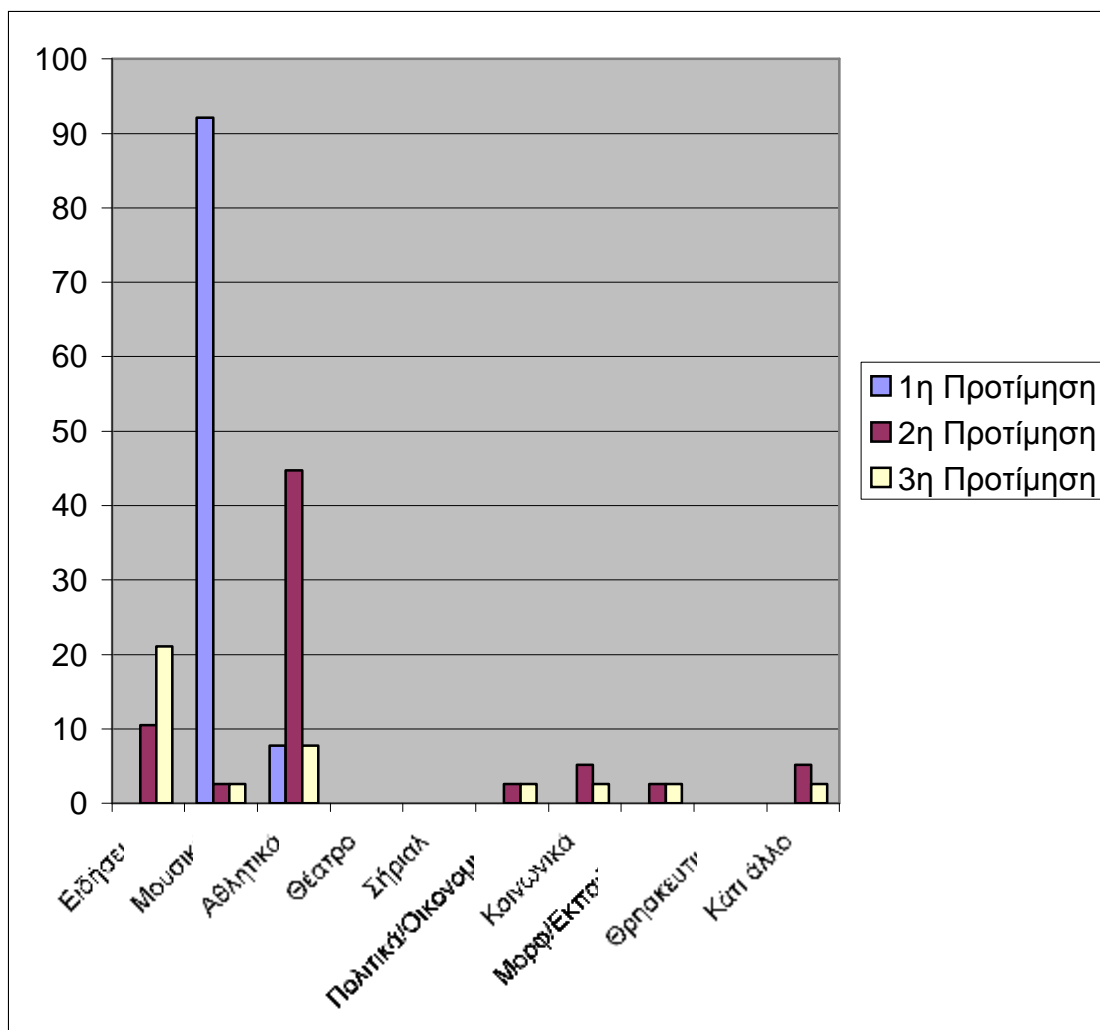
Ποια τηλεοπτικά προγράμματα παρακολουθούν τα κορίτσια - Πίνακας 13β

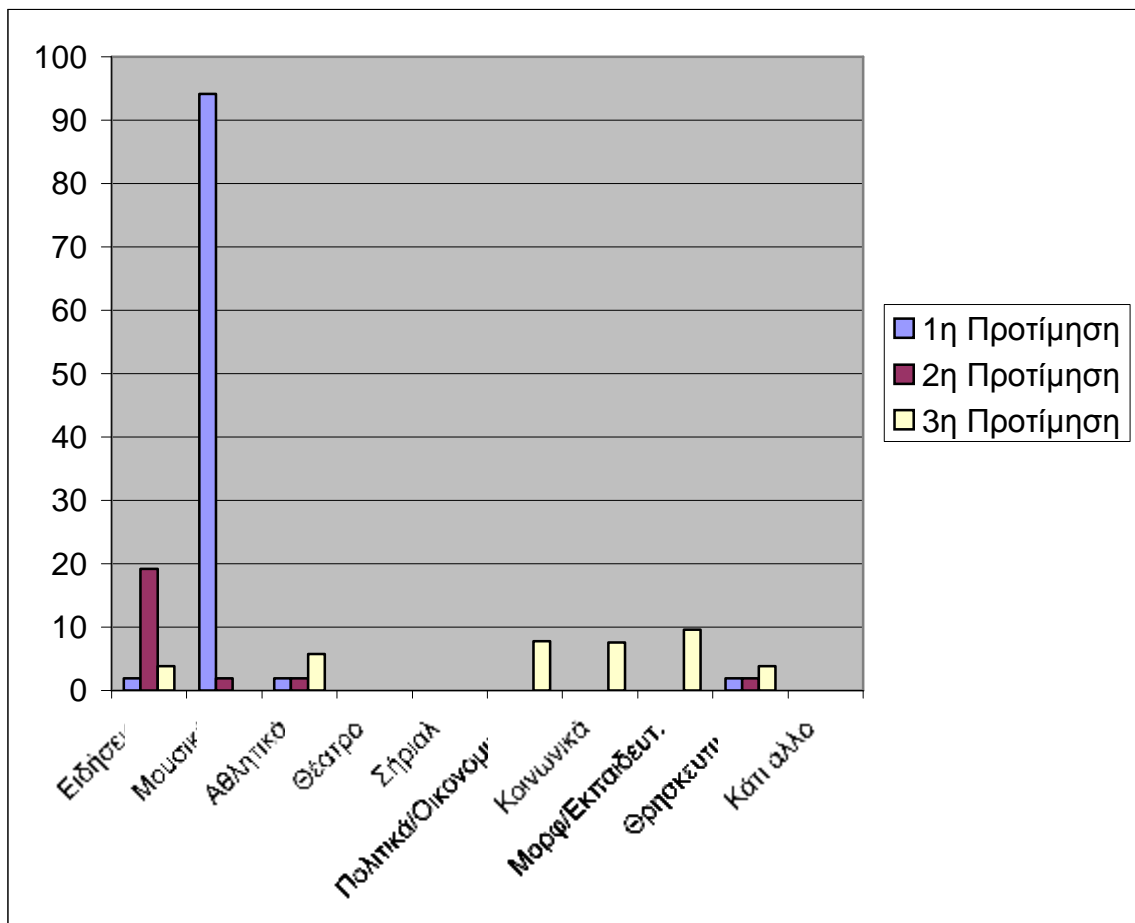
Πόσο συχνά ακούς ραδιόφωνο - Πίνακας 14

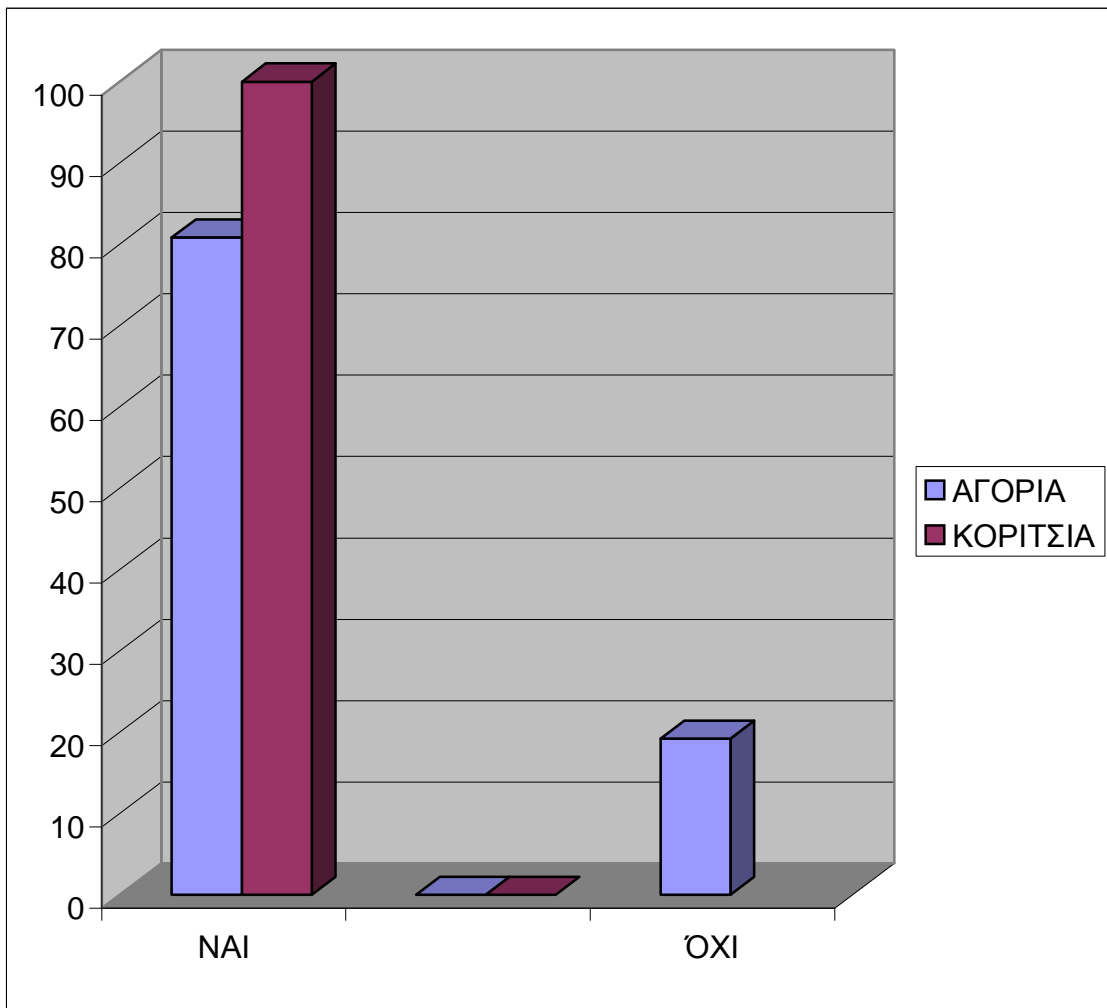
Ποια ραδιοφωνικά προγράμματα παρακολουθούν τα αγόρια - Πίνακας 15α

Ποια ραδιοφωνικά προγράμματα παρακολουθούν τα κορίτσια - Πίνακας 15β

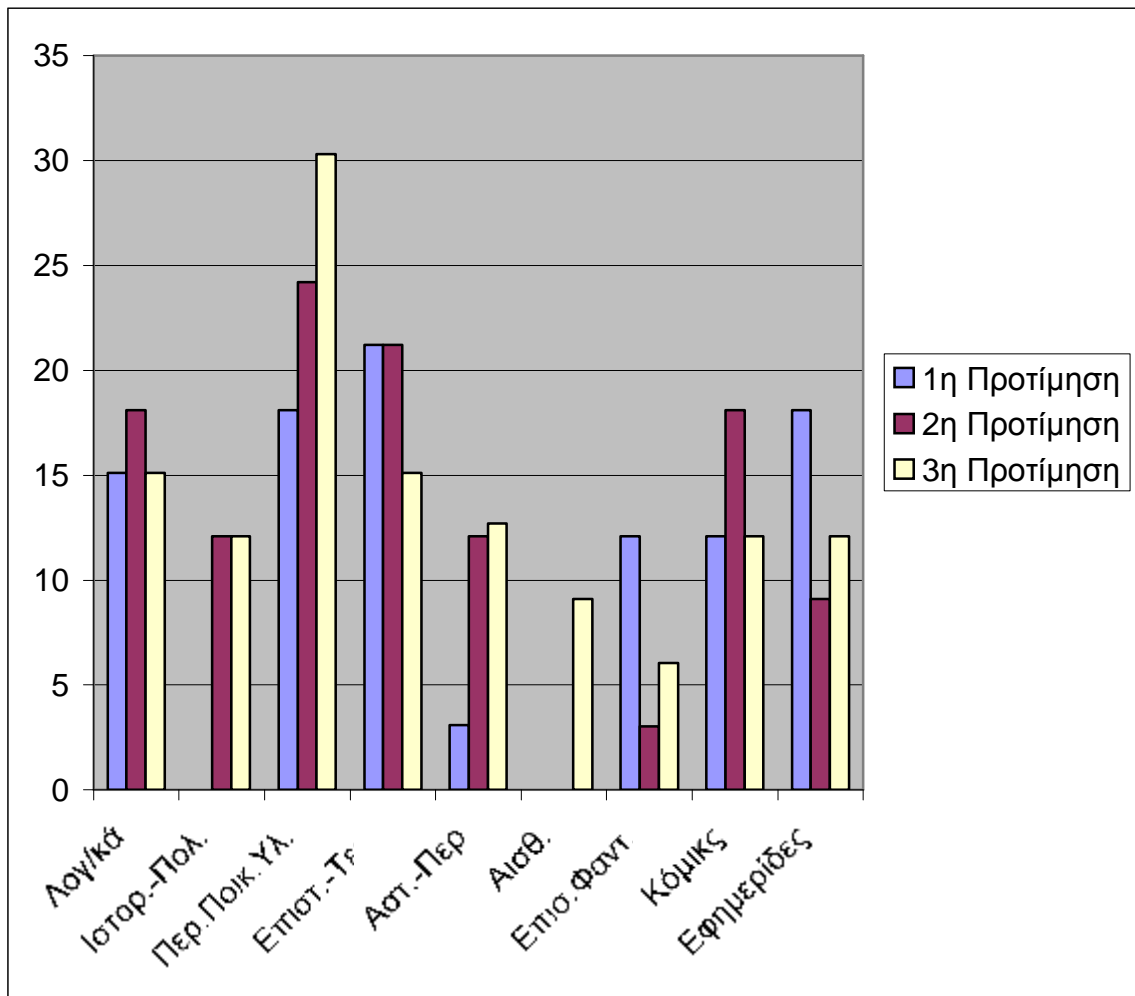

Διαβάζεις βιβλία / περιοδικά –
Πίνακας 16

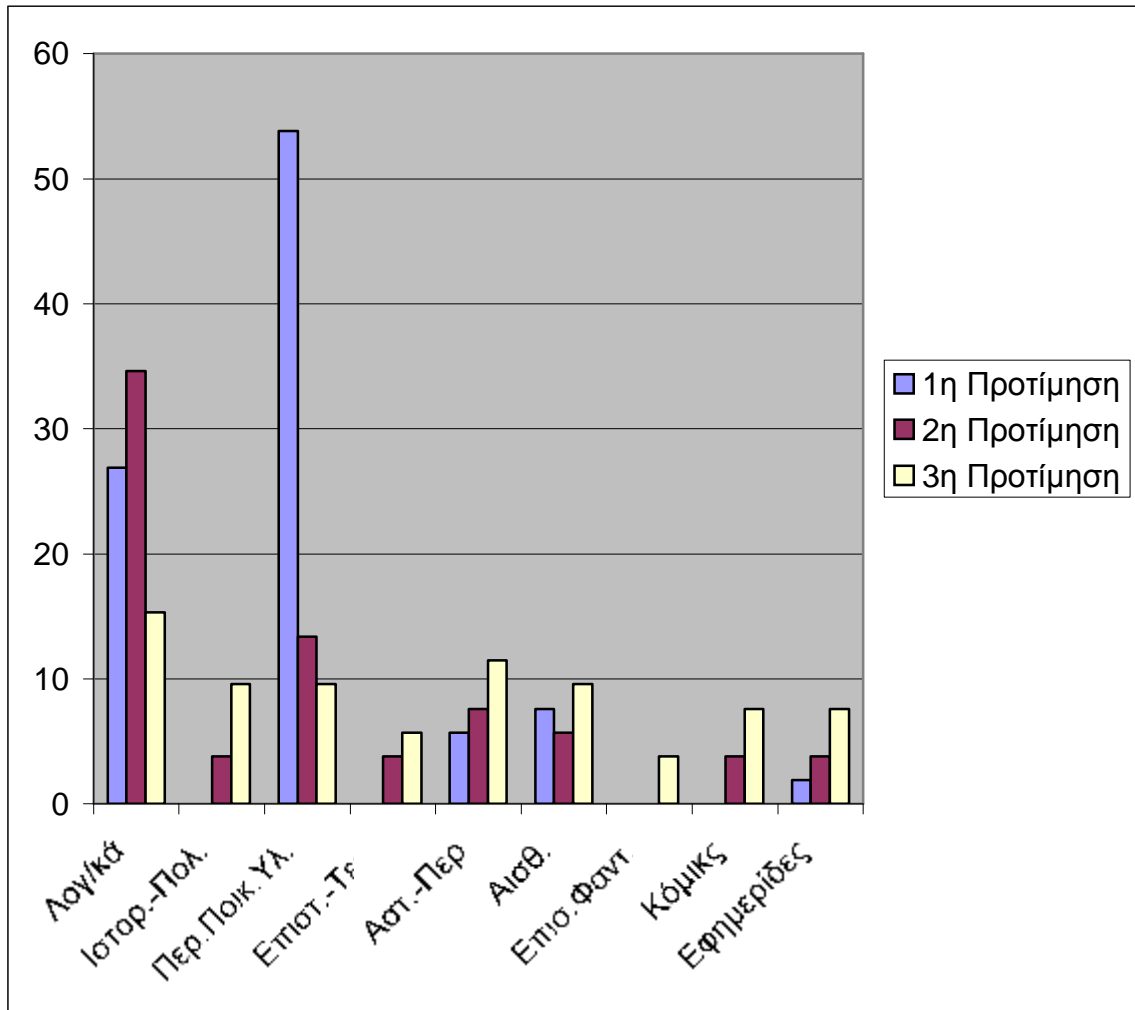
Τι είδους βιβλία διαβάζουν τα αγόρια –

Πίνακας 17α

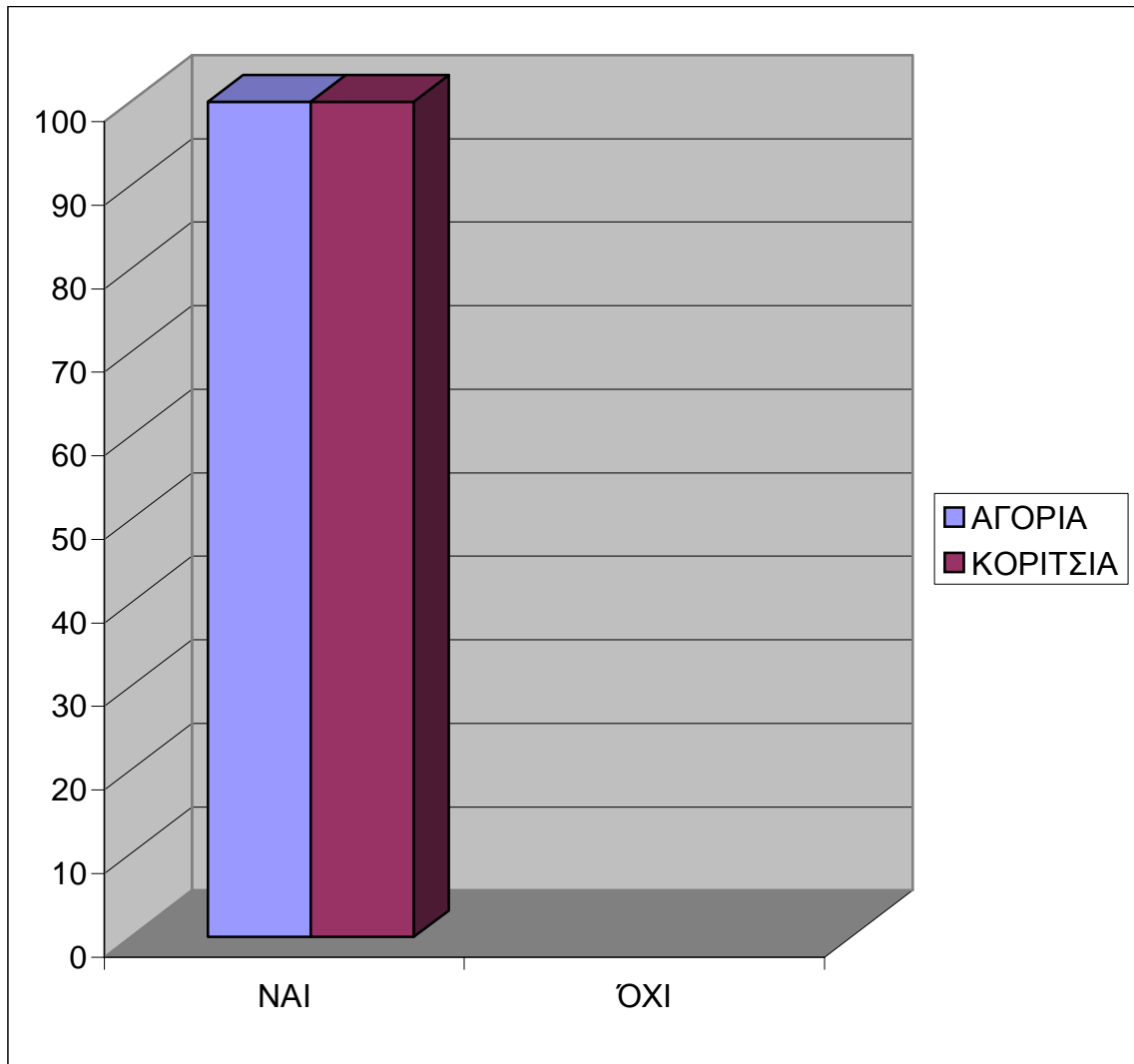

Τι είδους βιβλία διαβάζουν τα κορίτσια –

Πίνακας 17β

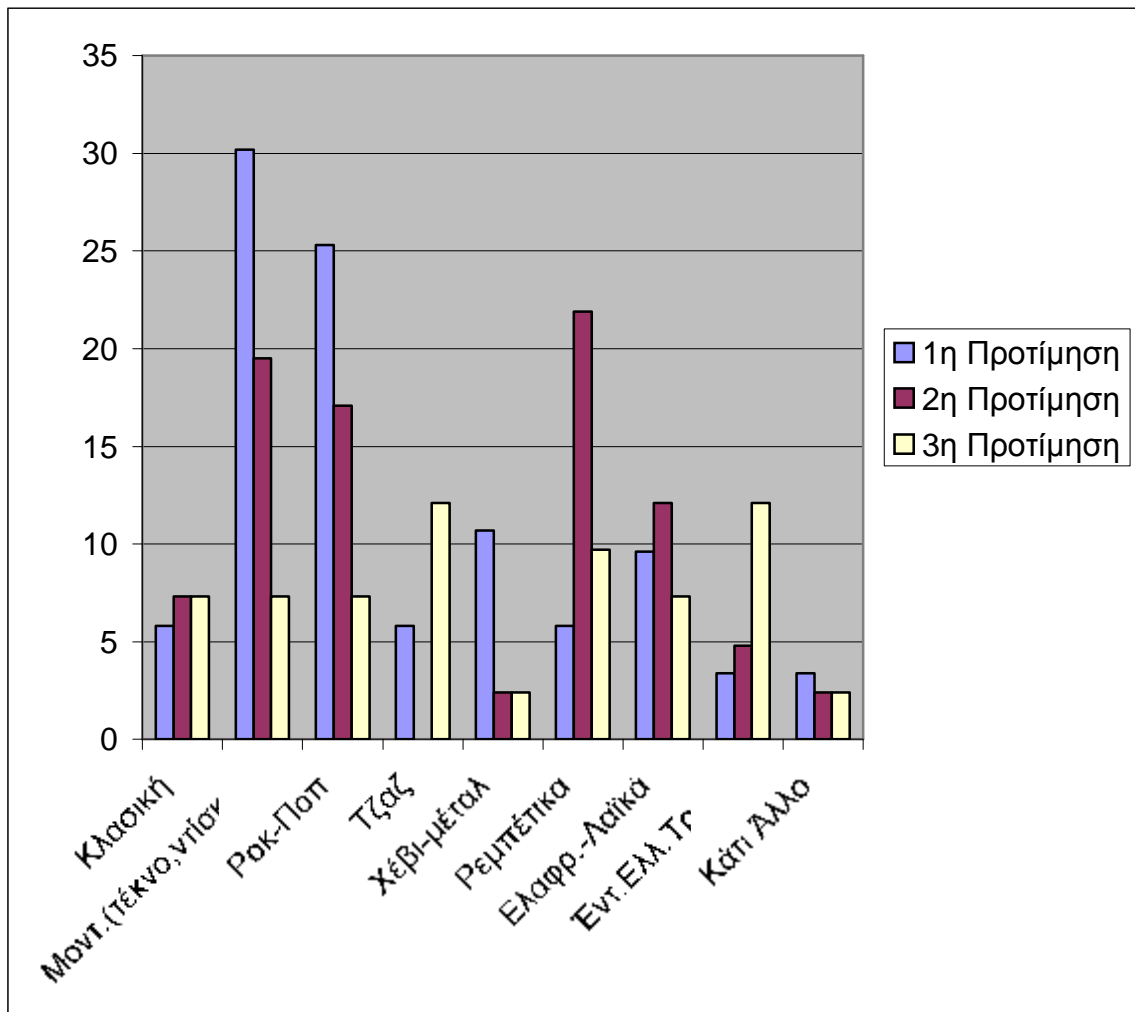

Ακούς μουσική; - Πίνακας 18

Τι είδους μουσική αρέσει στα αγόρια –

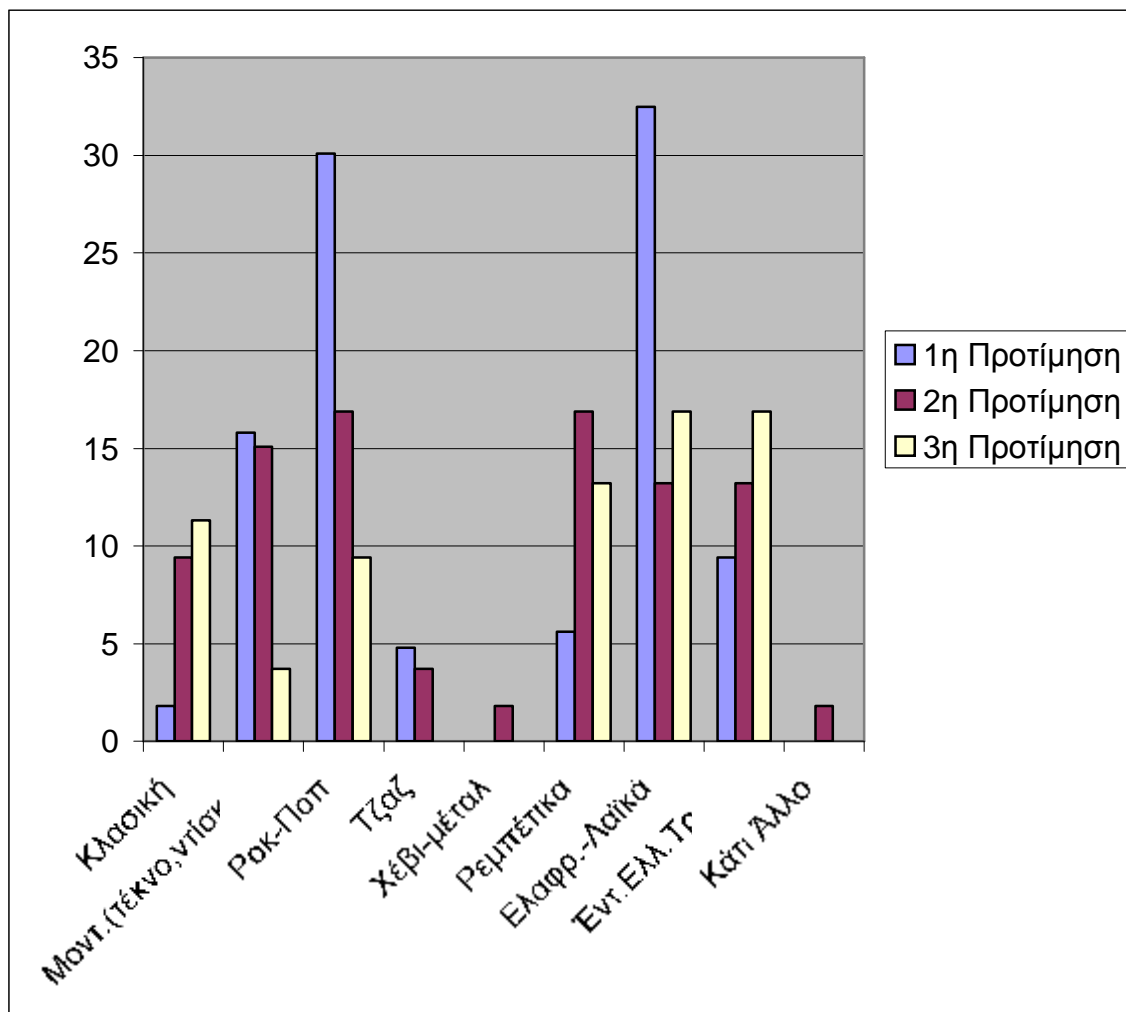
Πίνακας 19α

Στη 2η Προτίμηση ΔΕΝ απάντησαν 22.53%
Στην 3η Προτίμηση ΔΕΝ απάντησαν 32.1%

Τι είδους μουσική αρέσει στα κορίτσια –

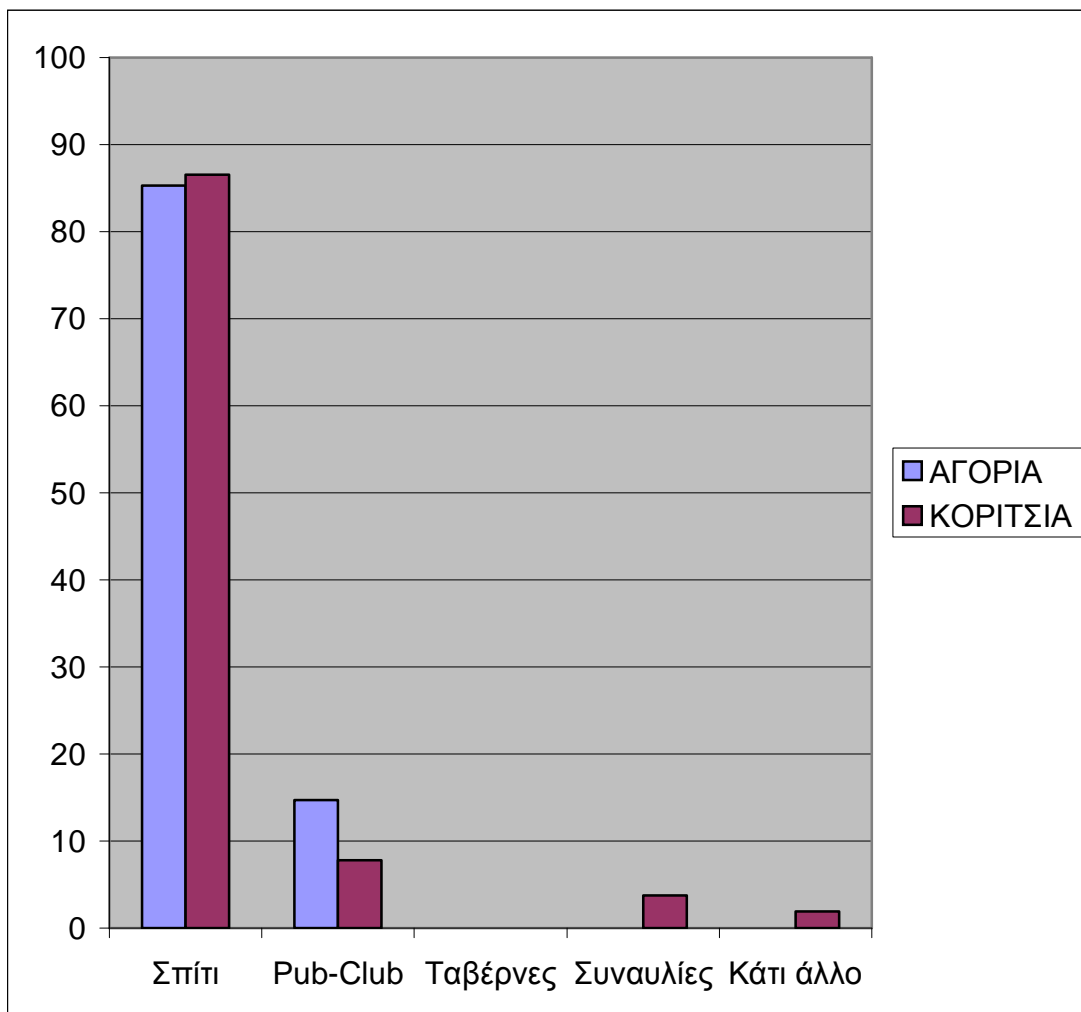
Πίνακας 19β

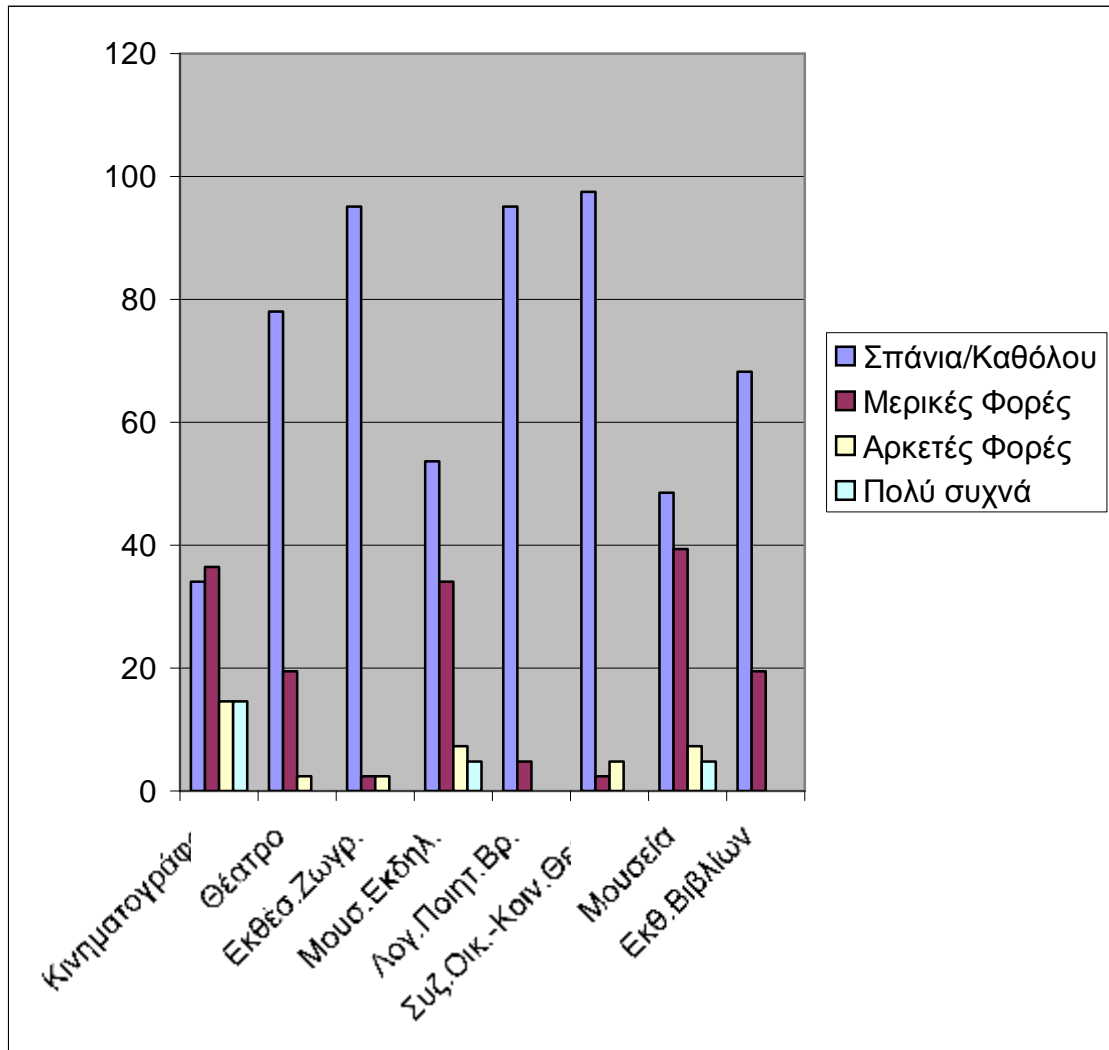
Στη 2η Προτίμηση ΔΕΝ απάντησαν 8.01%

Στην 3η Προτίμηση ΔΕΝ απάντησαν 28.8%

Πού ακούς περισσότερο μουσική – Πίνακας 20

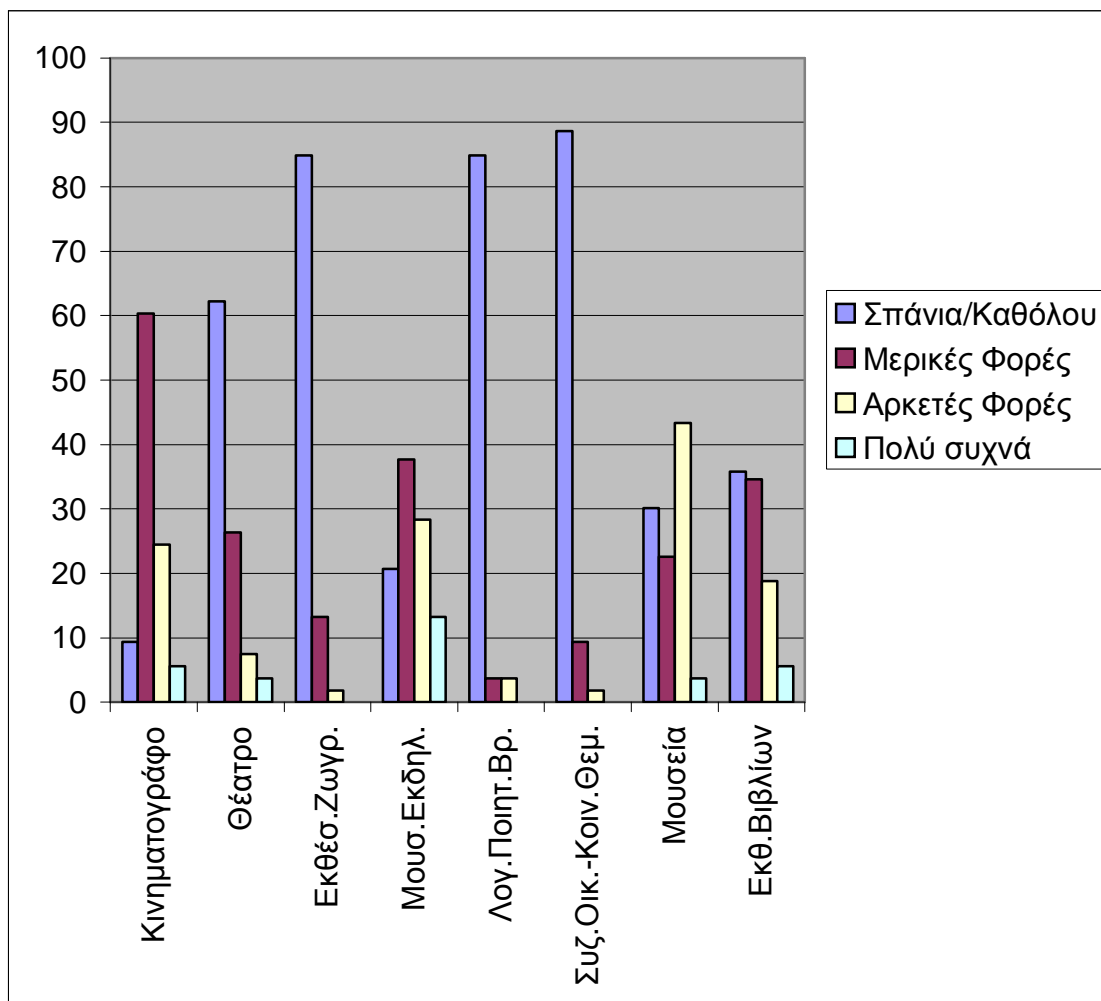

**Πόσο συχνά πηγαίνουν τα αγόρια σε:-
Πίνακας 21^α**

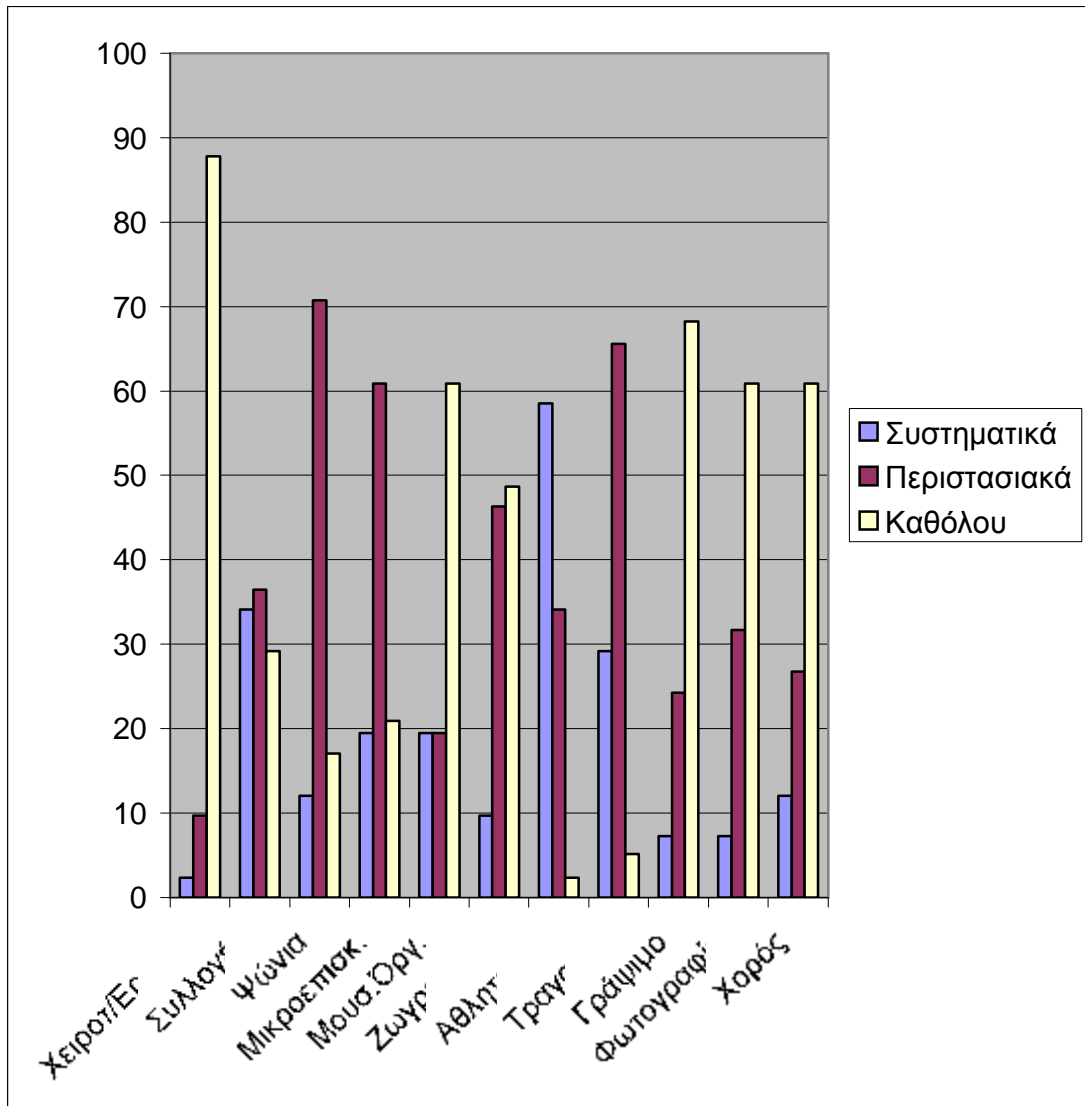

Πόσο συχνά πηγαίνουν τα κορίτσια σε:-

Πίνακας 21β

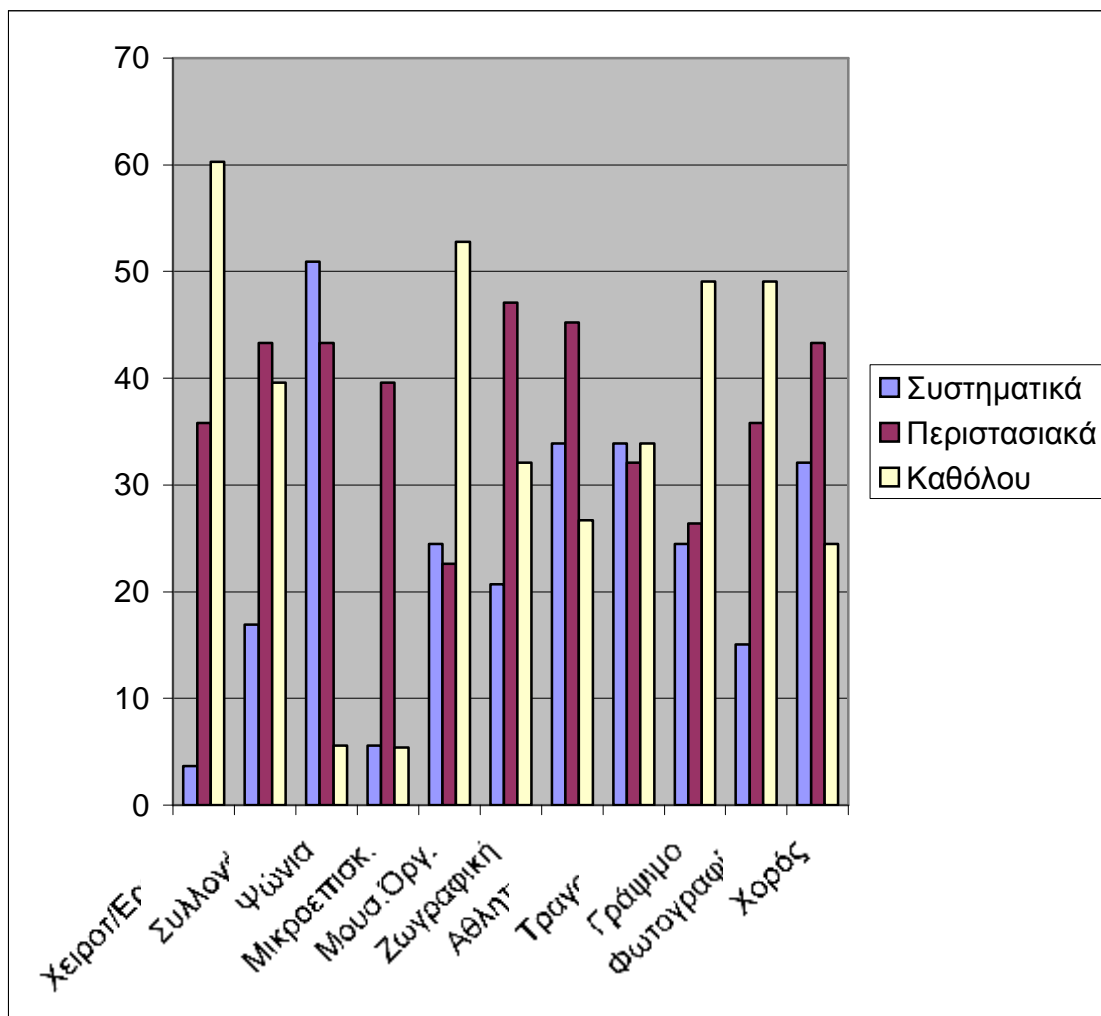

Απασχολούνται μ' αυτό τα αγόρια – Πίνακας 22α

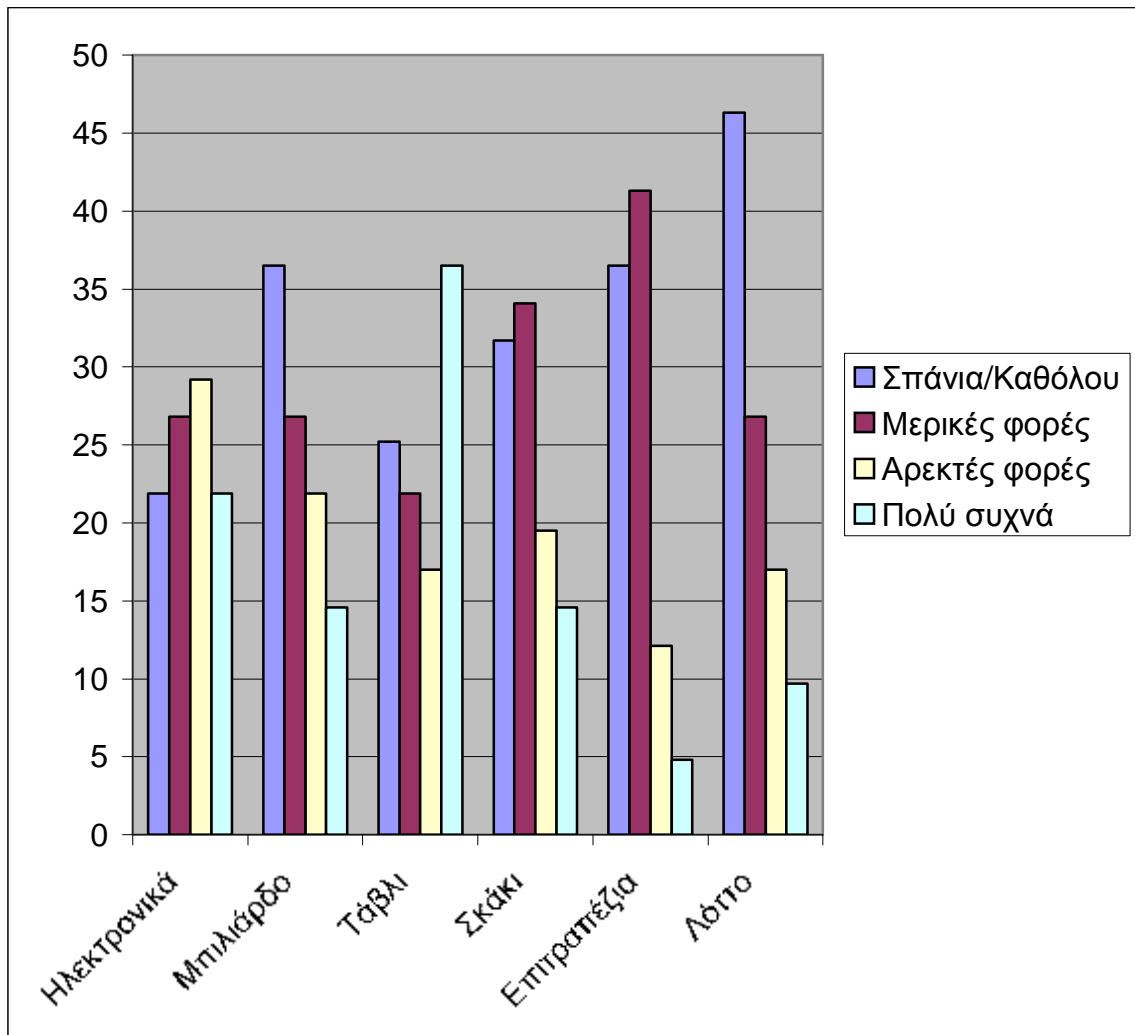

Απασχολούνται μ' αυτό τα κορίτσια –

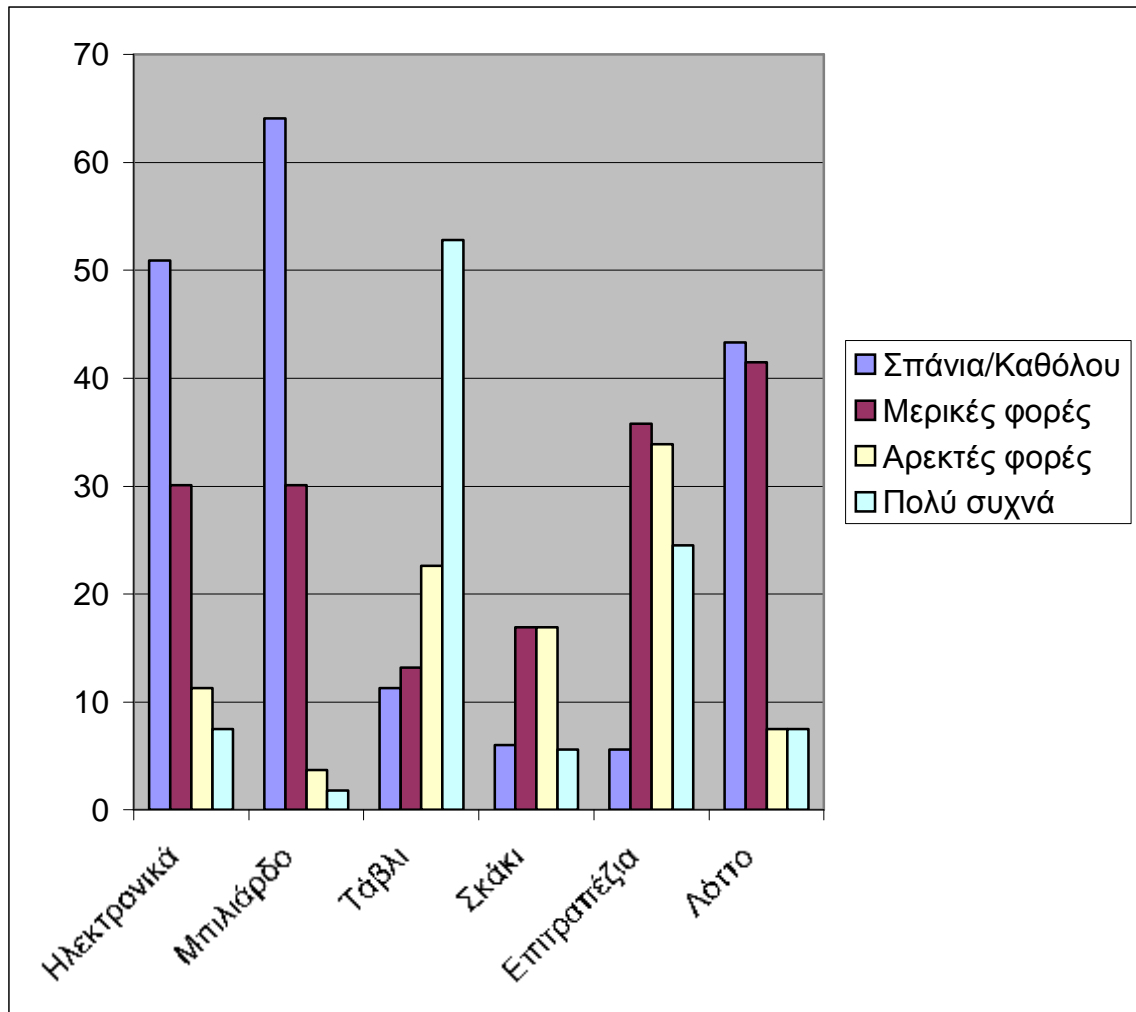
Πίνακας 22β

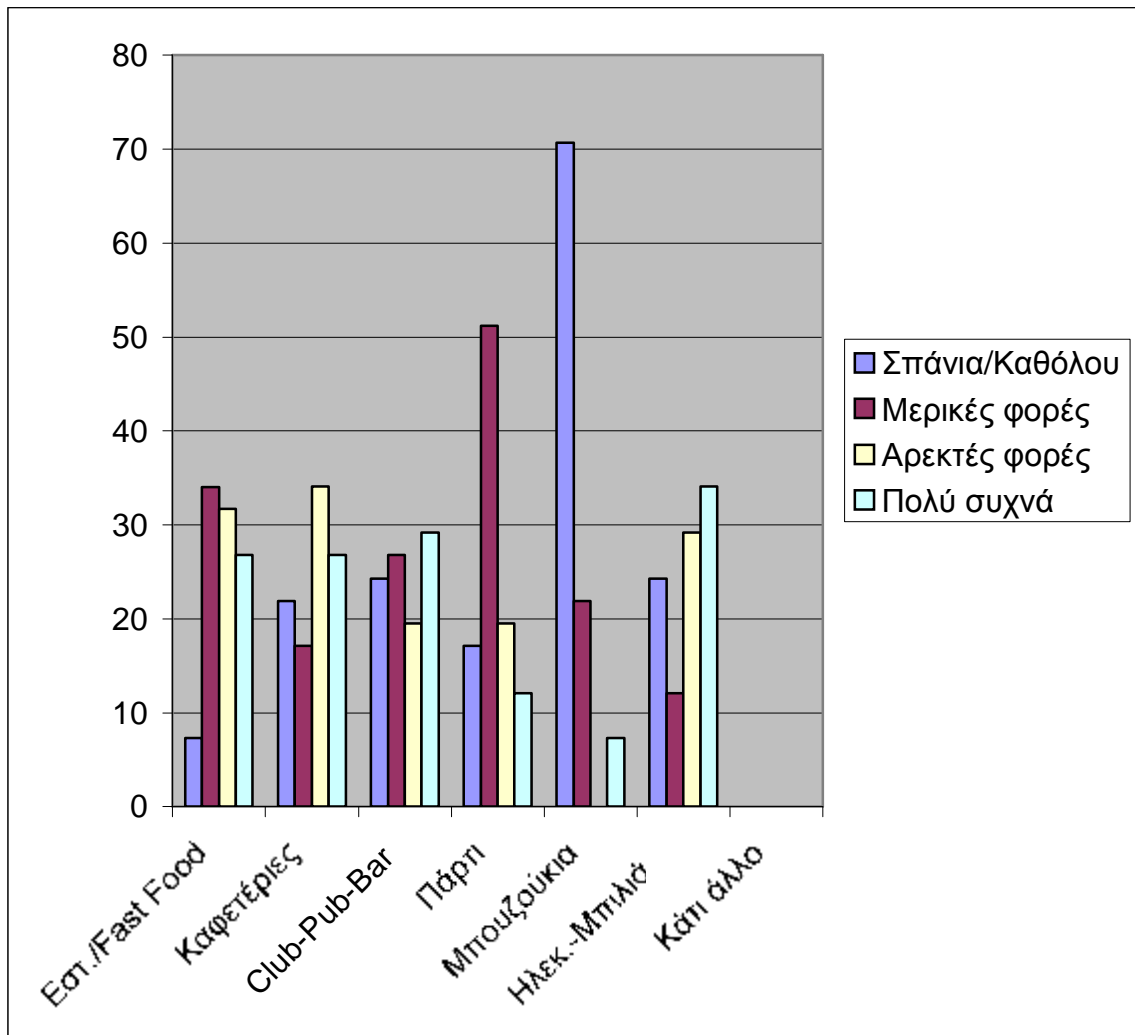
Πόσο συχνά ασχολούνται με τα εξής παιχνίδια τα αγόρια - Πίνακας 23α

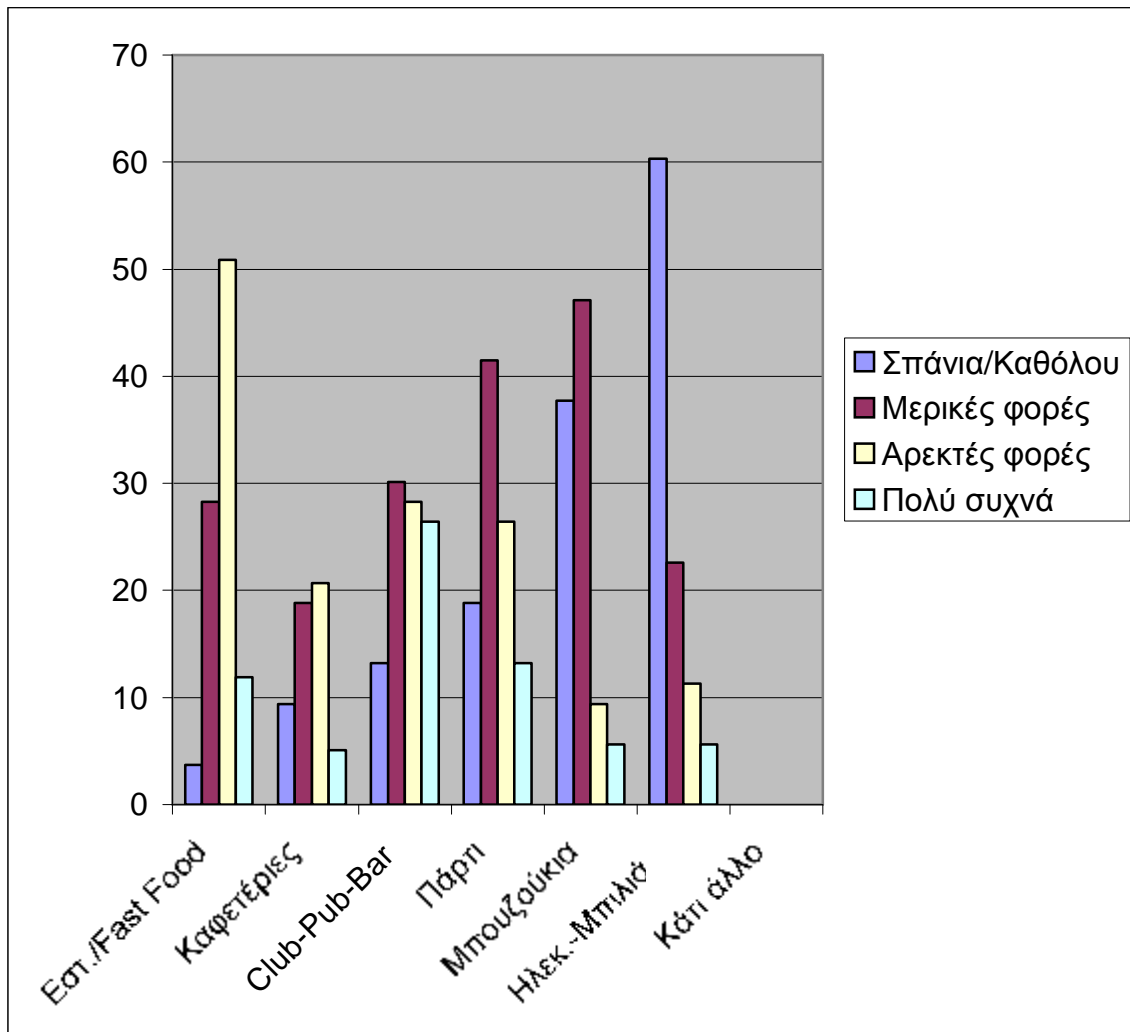
Πόσο συχνά ασχολούνται με τα εξής παιχνίδια τα κορίτσια - Πίνακας 23β

**Πόσο συχνά πηγαίνουν τα αγόρια στα παρακάτω -
Πίνακας 24α**

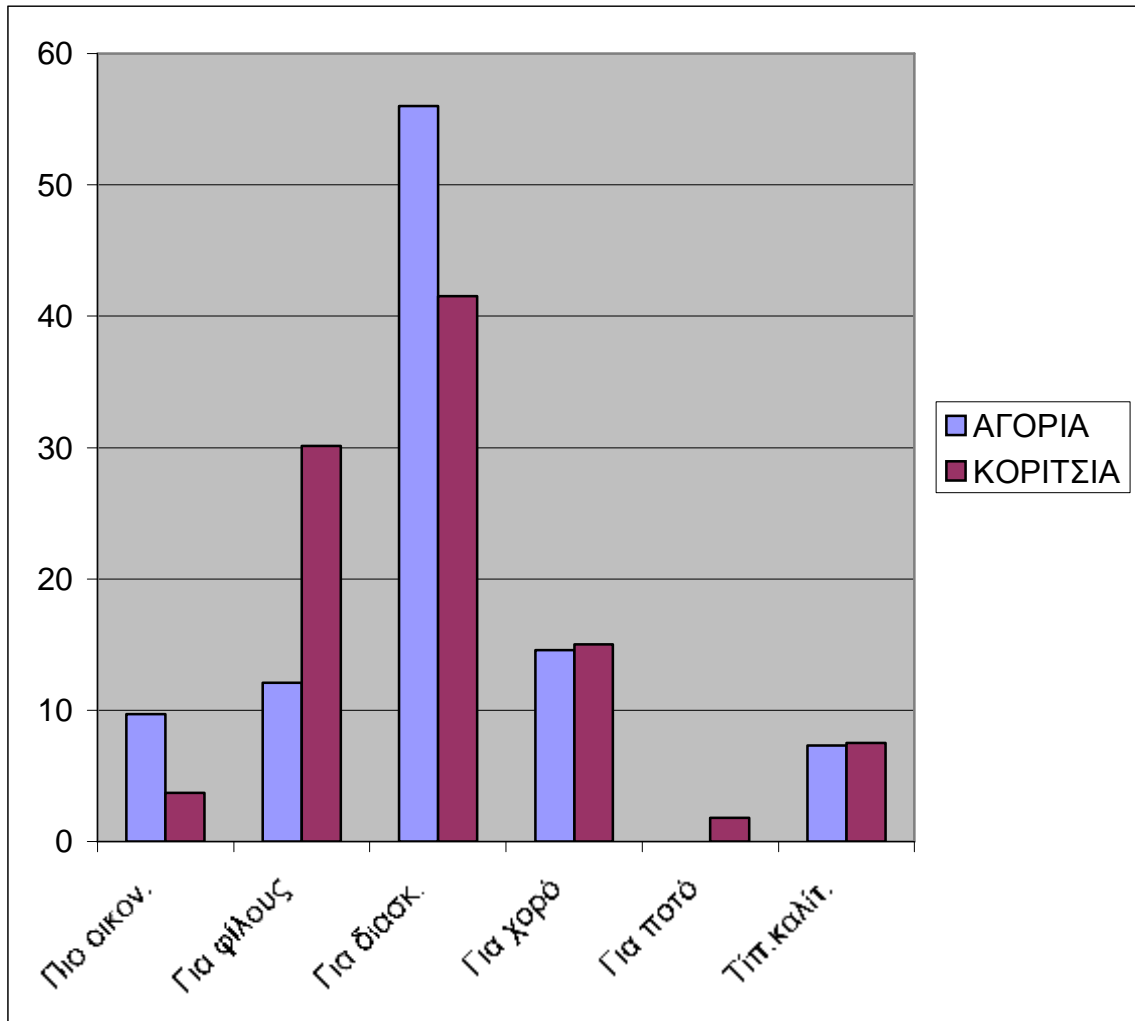

**Πόσο συχνά πηγαίνουν τα κορίτσια στα παρακάτω -
Πίνακας 24β**

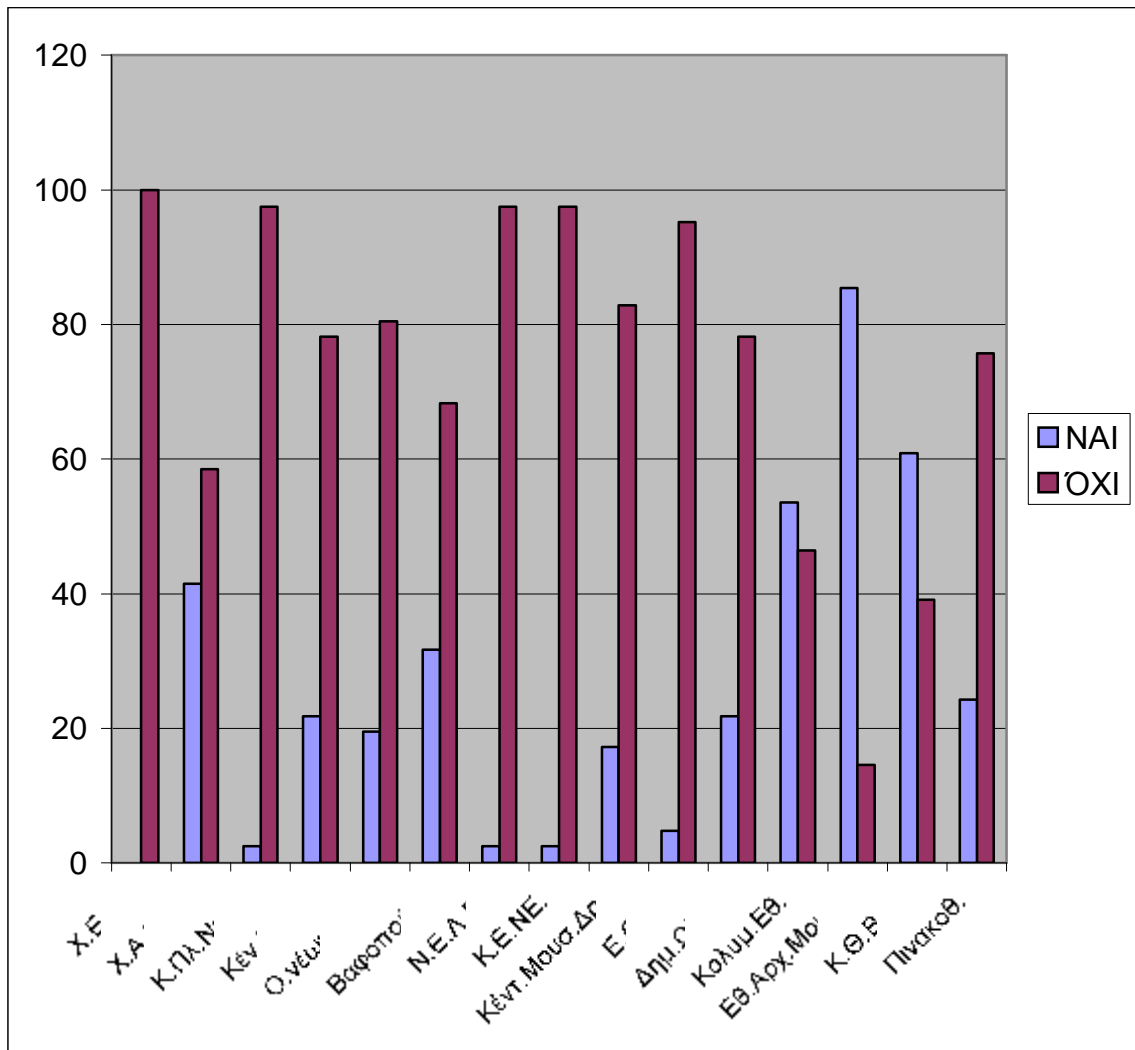

Λόγοι που πηγαίνεις πιο συχνά σε μαγαζιά –

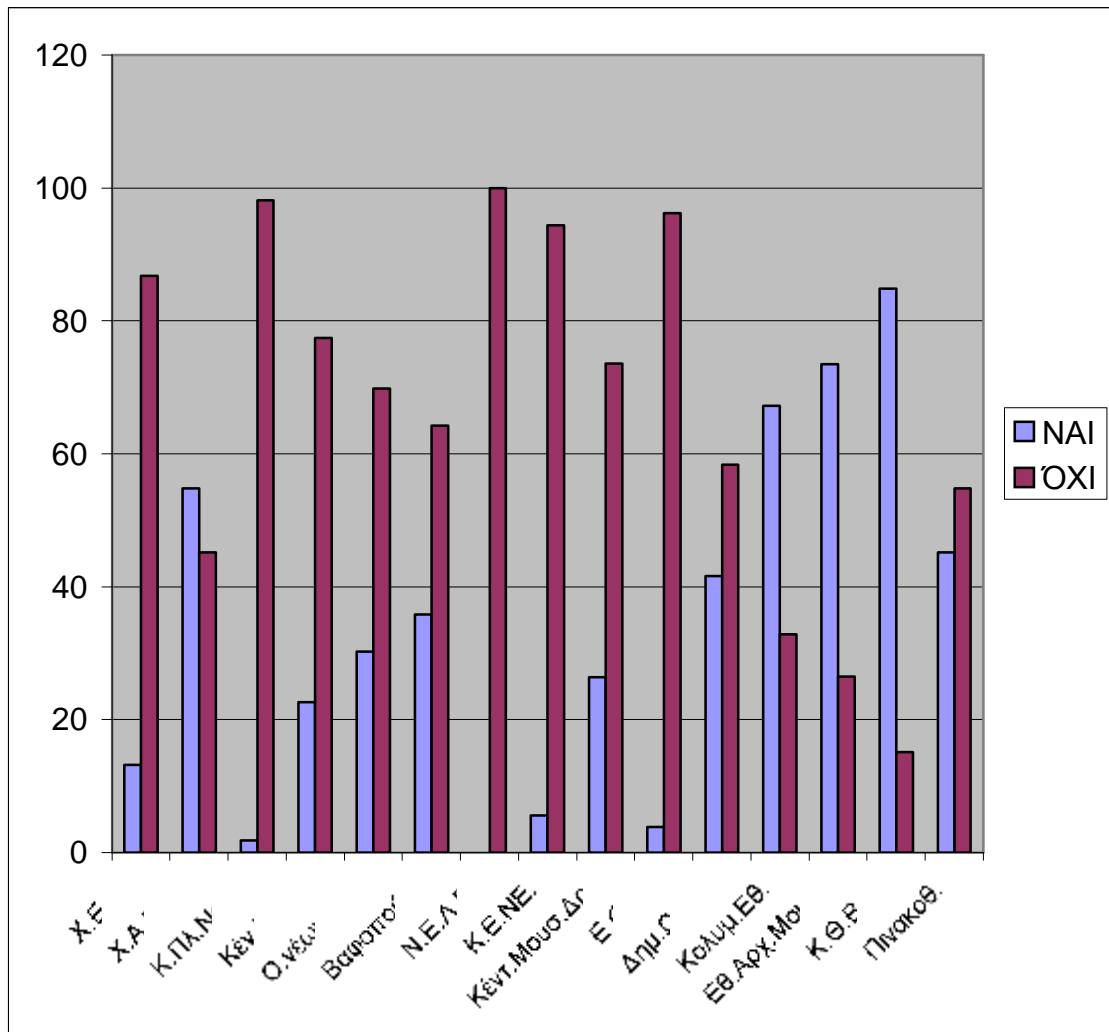
Πίνακας 25

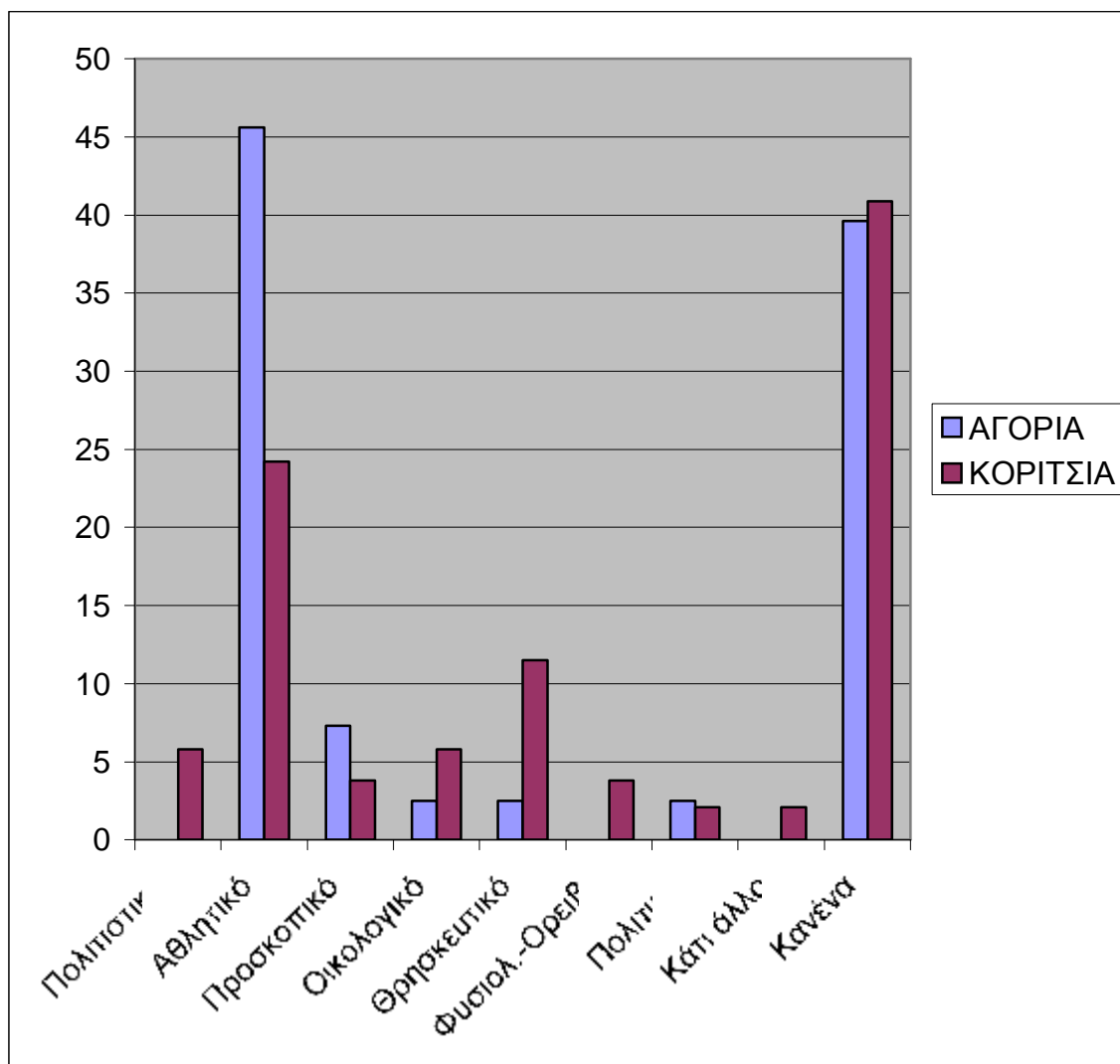
**Έχουν επισκεφθεί τις παρακάτω υπηρεσίες τα αγόρια-
Πίνακας 26α**

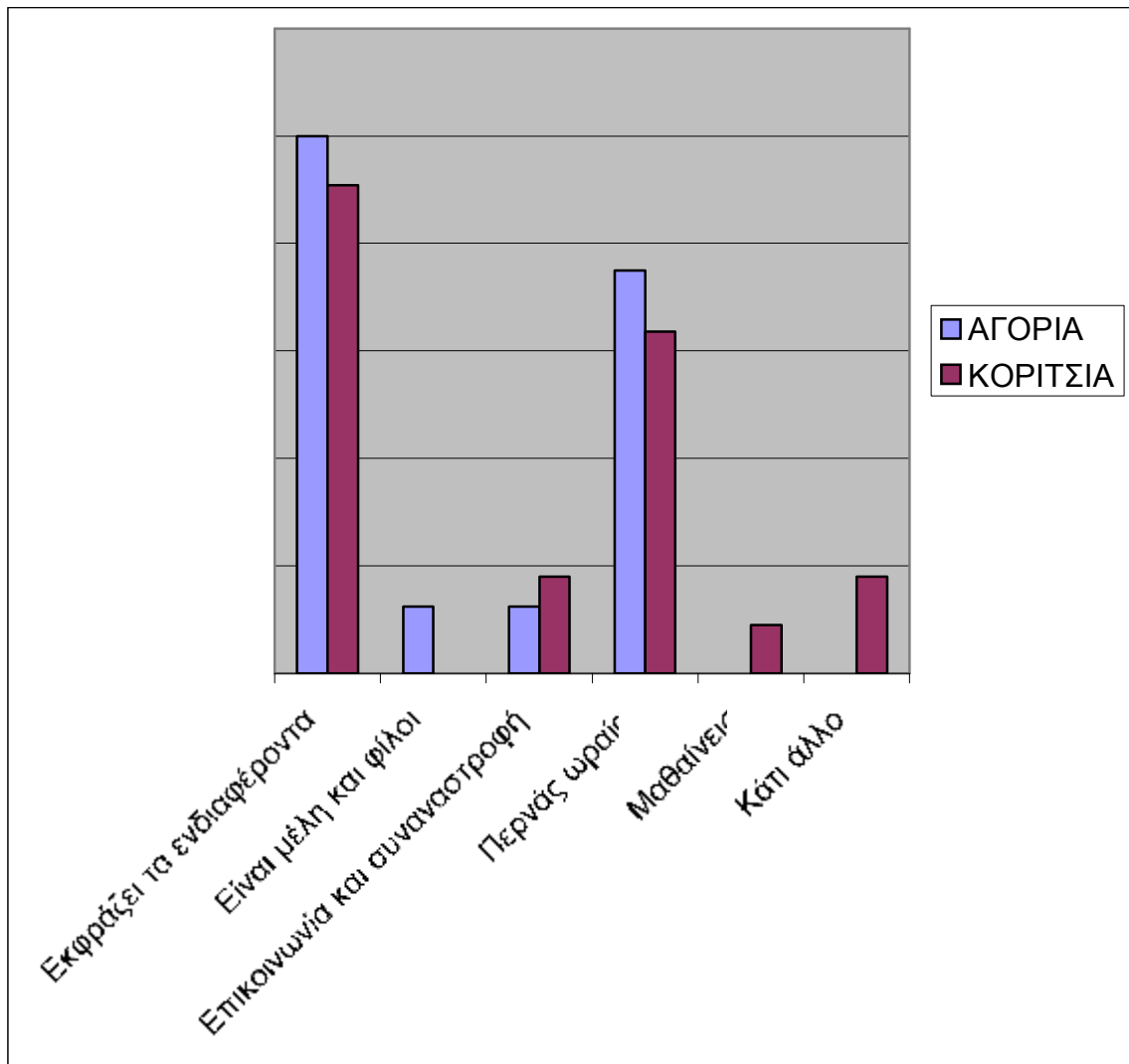
**Έχουν επισκεφθεί τις παρακάτω υπηρεσίες τα κορίτσια
- Πίνακας 26β**

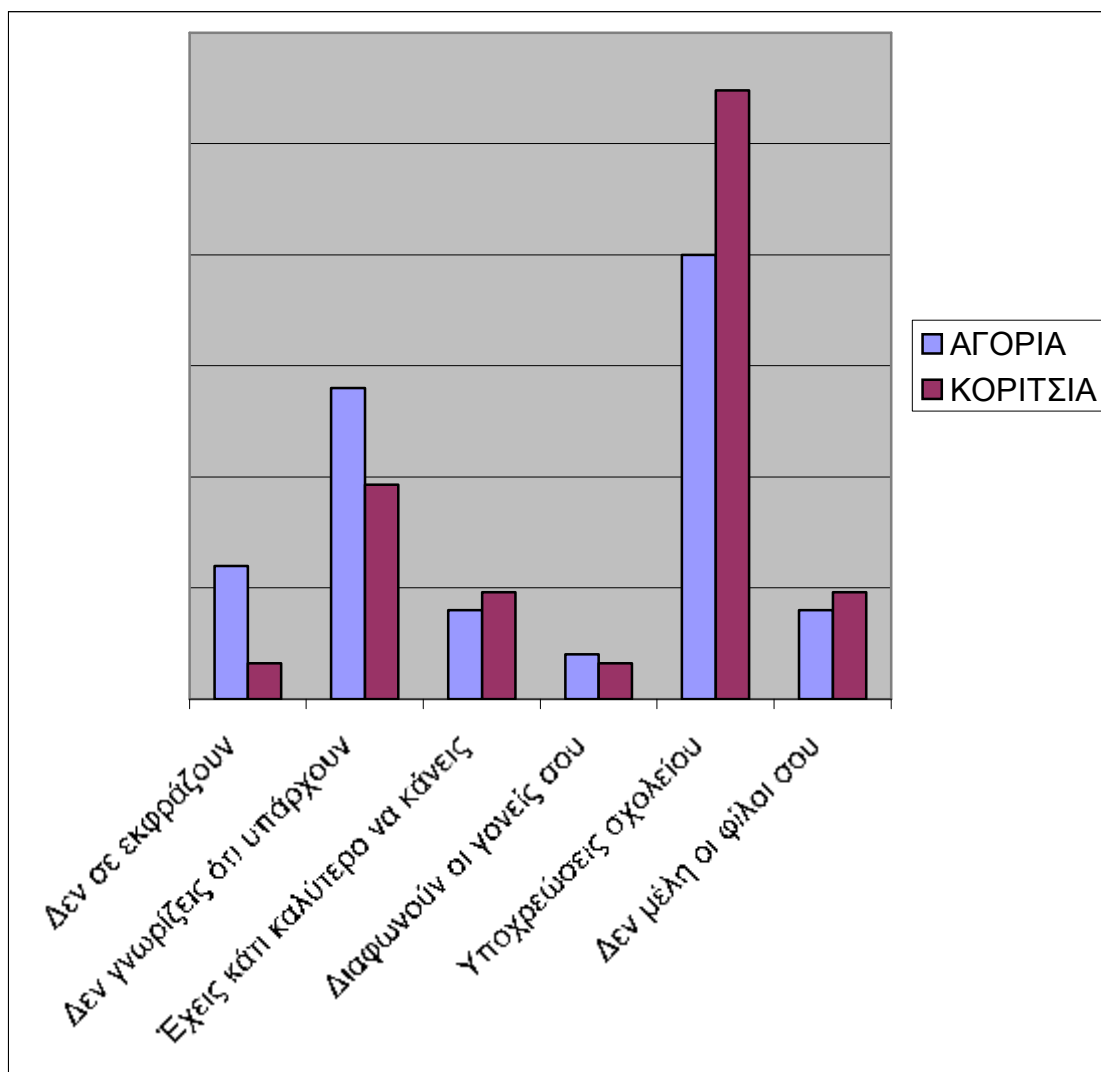
Σε ποιους συλλόγους / οργανώσεις ανήκουν οι νέοι -
Πίνακας 27

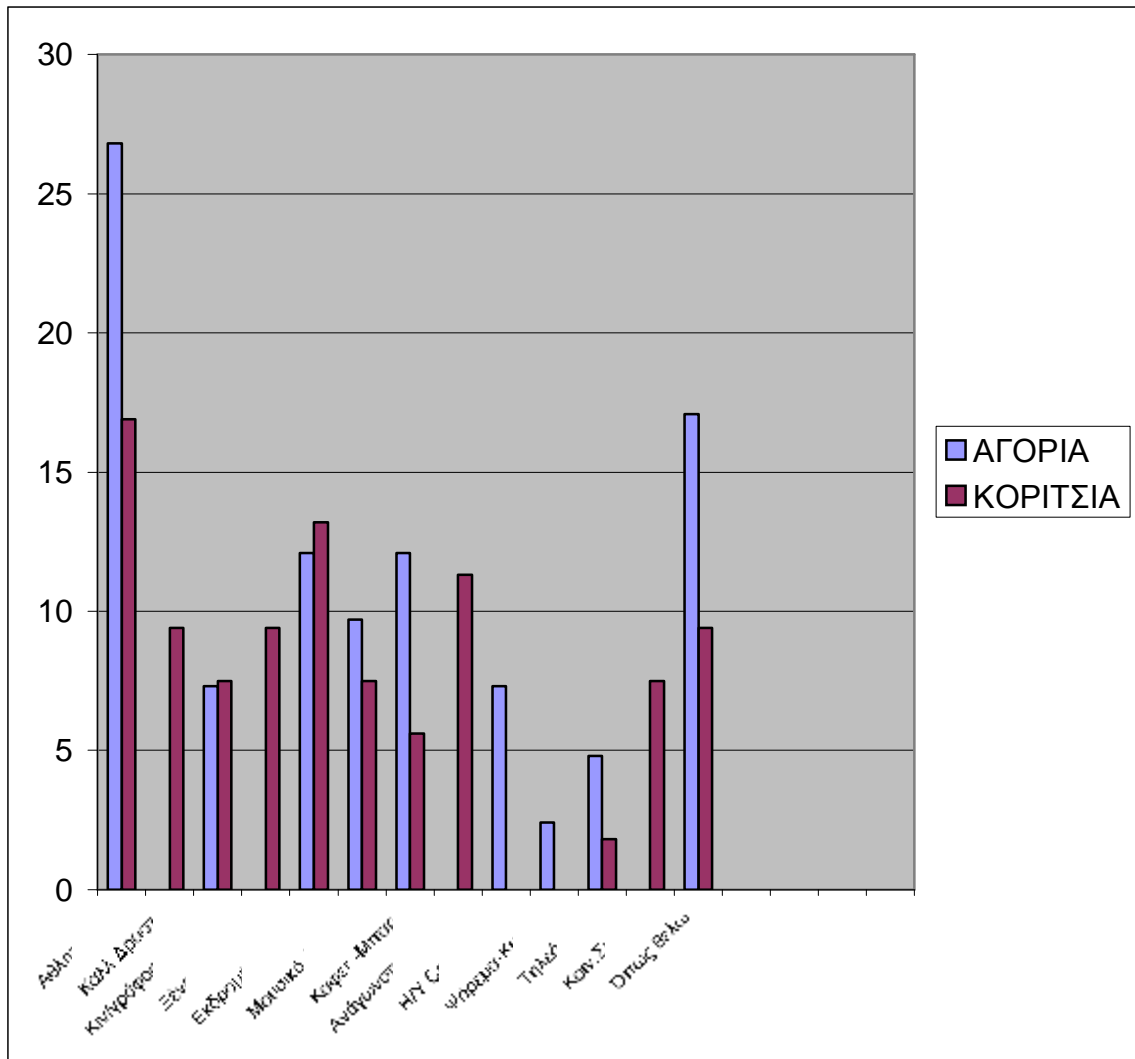
Γιατί είσαι μέλος συλλόγων ή οργανώσεων – Πίνακας 28

Γιατί δεν είναι μέλος συλλόγου / οργάνωσης - Πίνακας 29

Με τι θα ήθελαν να ασχοληθούν περισσότεροι - Πίνακας 30

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βασιλείου Θ. - Σταματάκης Ν., Λεξικό επιστημών του ανθρώπου, Αθήνα 1992
2. Βουδάσκης Βασίλης, Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο, εκδ. 2η, Αθήνα 1987.
3. Γουώλτον Ζ. Φράνσις, Κερδίστε τους εφήβους από 13-19 στο σπίτι και στο σχολείο, (μεταφ. Νάτσου Ευπ.) εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1982.
4. Δαράκη Πέπη, Πολιτιστικά Κέντρα Νεότητας, εκδ. Αντιπαράλληλα, Αθήνα 1979.
5. Ζωγράφου Ανδρέας, Σχολική κοινωνική εργασία. Θεωρία-Πράξη-Προβληματισμοί, Πάτρα 1993.
6. Καίλα-Ξανθάκου, Ελεύθερος Χρόνος, λήμμα στην Παιδαγωγική Ψυχολογική-Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Τόμος 4, σελ. 1780-1782.
7. Καίλα-Ξανθάκου, Ψυχαγωγικά, λήμμα στην Παιδαγωγική Ψυχολογική, Εκπαιδευτικό Λεξικό, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, Τόμος 9, σελ. 5078-5079.
8. Κόνγκερ Τζον, Η εφηβική ηλικία, μια καταπιεσμένη γενιά, (μετ. Σάλμαν Μαρία), εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 1981.
9. Κοσμόπουλος Αλεξ, Ψυχολογία και οδηγητική της ποδικής και νεανικής ηλικίας, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1990.
10. Κρασάκης Γ., Κοινωνιοπαιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου, εκδ. EURO PRESS, Αθήνα 1984.
11. Κρασάκης Γ., Ψυχαγωγικά προβλήματα της εφηβικής ηλικίας, εκδ. Σμυρνιωτάκης, Αθήνα 1988.
12. Κυριαζόπουλος Γ., Εφηβική ηλικία, εκδ. Π. Κουτσούμπος, Αθήνα 1991.
13. Κορωναίου Αλεξάνδρα, Νέοι και Μ.Μ.Ε., εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1992.
14. Kopp Wilherlm, Σήμερα ένας νέος, αύριο ένας άνδρας, εκδ. Γ. Βλάση, Αθήνα 1976.
15. Λιάκος Αντώνης, Νεανικές Οργανώσεις, εκδ. Λωτοί, Αθήνα 1988.

16. Λαμπρινός Χρήστος, Συνοπτική Ιστορία του τόπου της Θεσσαλονίκης, εκδ. Νέα Έστία, Αθήνα 1985, Τόμος 118, Τεύχος 1408.
17. Μάνου Κ., Ψυχολογία του εφήβου με εισαγωγή στην Ψυχολογία του παιδιού, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1986
18. Marki Patricia, M.M.E. και παιδί (μετ. Σοφία Σταυροπούλου) εκδ. Κουτσούμπος, Αθήνα 1988.
19. Μαρίνος Ζ. Γιώργος, Οι Έλληνες στη σκιά του 2000, εκδ. Ειρήνη, Αθήνα 1988.
20. Μιχαηλίδης Ναύαρχος Ανδρέας, Έφηβοι και Παιδιά, εκδ. University Press, Θεσσαλονίκη 1972.
21. Μούσουρου Λουκία, Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Αθήνα 1996.
22. Μπερντ Ρέιμον Ριβιέ, Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου, (μετ. Μαρίζα ντε Κάστρο), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1989.
23. Νηλ. Σ.Α. Ελευθερία όχι Αναρχία, (μετ. Ευαγ. Γραμμένος), εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1975.
24. Ντινκμέγιερ Ντον-Γκάρι Μάκκαν, Γονείς και έφηβοι, (μετ. Λέτα Κολιοπούλου), εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1988.
25. Ντους Έλεν, Τα χρόνια της εφηβείας-Διαμόρφωση ομάδων, (μετ. Αλίκη Βρανά), εκδ. Γλάροι, Αθήνα 1980.
26. Ντιπάνζ Μαρίζ, Η εφηβεία (μετ. Κώστας Ζαρούκας), εκδ. Ν. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1987.
27. Παπαθεοφίλου Ρ., Γαλανοπούλου Κ., Καλλινάκη Θ., Κατσαντώνη Θ. Συχνές απουσίες και αποβολές από το σχολείο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Ψυχοκοινωνικό πρόβλημα, Ψυχολογικά Θέματα, 1990, Τόμος 3, Τεύχος 1, σελ. 35-37.
28. Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 4, Αθήνα 1985.
29. Πυργιωτάκης Ιωάννης, Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες, Αθήνα 1989.
30. Ρώμας Χρήστος, Λεξικό αναπτυγμένων εννοιών, εκδ. Επικαιρότητα. Αθήνα 1985.

31. Σταματάκος Ιωάννης, Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, εκδ. Φοίνιξ, Αθήνα 1982.
32. Scriber J., Η τέχνη του χρόνου, εκδ. Ροή, Αθήνα 1979.
33. Σέττας Δημήτρης, Ο κινηματογράφος και το παιδί, εκδ. Πελαργός, Αθήνα 1988.
34. Totti Gianni, Ο Ελεύθερος Χρόνος, (μετ. Λούππι, Ν.), εκδ. Μνήμη, Αθήνα 1985.
35. Τσαούσης, Δ., Η κοινωνία των ανθρώπων, Αθήνα 1987.
36. Τσιάντης Γιάννης, Η Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας, Τεύχος Α΄, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991.
37. Τσιριντάνη Α.Ν., Οι νέοι και η εποχή μας, εκδ. Συζήτηση, Αθήνα 1976.
38. Φράγκος Χρήστος Ψυχοπαιδαγωγική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1984.
39. Χάντφελντ Άρθουρ Τζέιμς, Παιδικότητα και Εφηβεία, (μετ. Λώμη Μαρίνα), εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1979.
40. Χάρμπερντ Μ., Ψυχολογικά προβλήματα της εφηβικής ηλικίας, (μετ. Καλατζή), εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992.
41. Χουρδάκη Μαρία, Οικογενειακή Ψυχολογία, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1982.
42. Χριστάκης Γ., Νεανική κουλτούρα-Τάσεις για έρευνα, Ψυχολογικά Θέματα, 1990, Τόμος 3, Τεύχος 1, σελ. 26-34.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

1. Κεντρική Βιβλιοθήκη Δήμου Πατρών
2. Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης
3. Κεντρική Βιβλιοθήκη Τ.Ε.Ι. Πατρών
4. Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πατρών
5. Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου
6. Βιβλιοθήκη του Δήμου Αμπελοκήπων
7. Βιβλιοθήκη του Παιδαγωγικού Τμήματος Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

